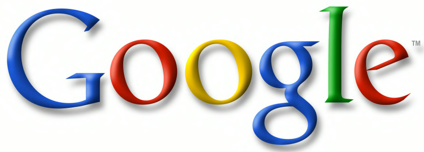

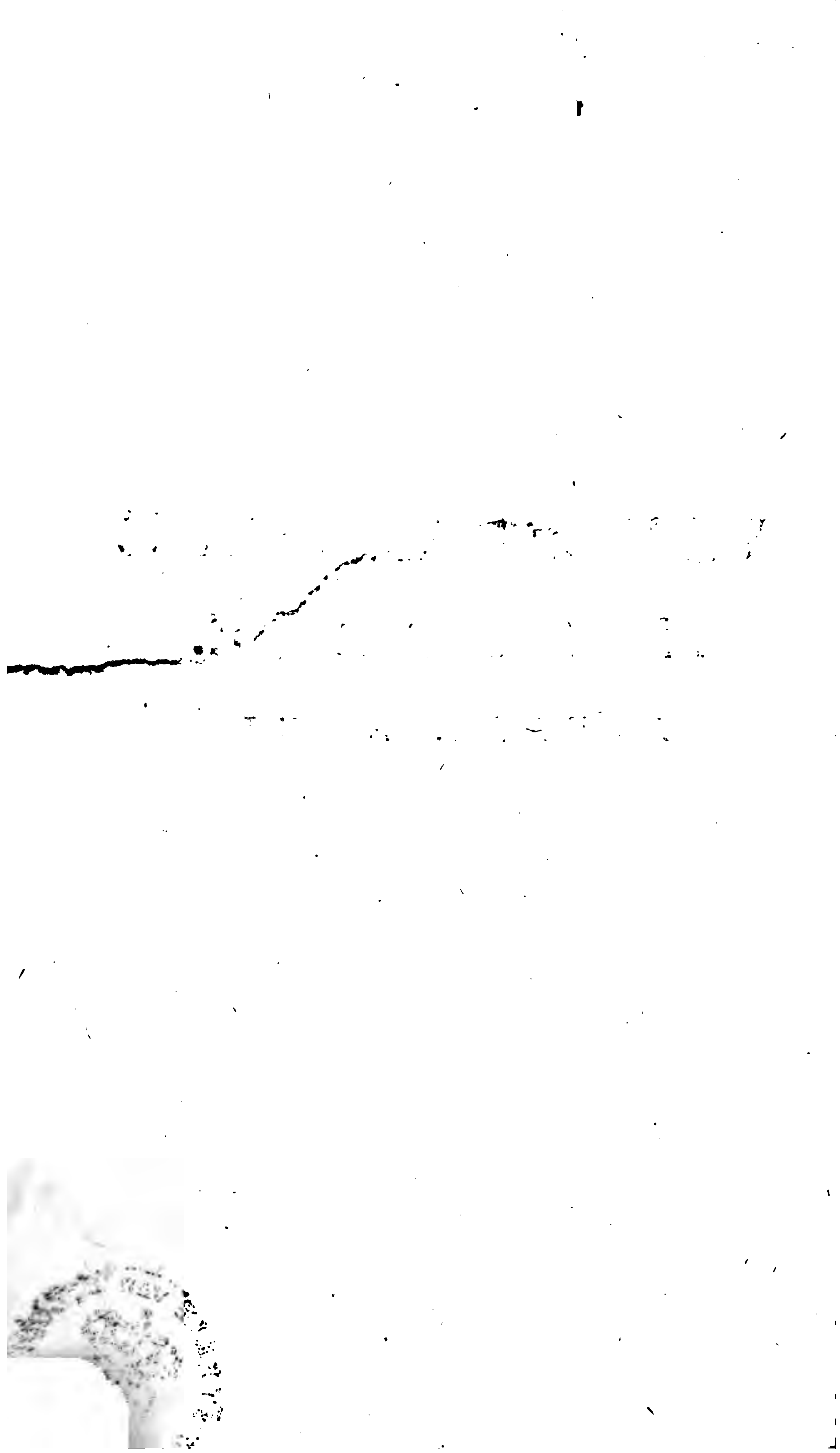
ADMIRALITEIT

VAN

AMSTERDAM

VE RI TAS

VADERLANDSCHE
HISTORIE.
VIERDE DEEL.

VADERLANDSCHE HISTORIE,

VERVATTENDE DE

GESCHIEDENISSEN

DER NU

VEREENIGDE NEDERLANDEN,

INZONDERHEID DIE VAN

HOLLAND,

VAN DE VROEGSTE TYDEN AF:

Uit de geloofwaardigste Schryvers en egte Gedenkstukken samengesteld.

Met Konstplaaten en Kaarten opgehelderd.

VIERDE DEEL,

Beginnende met het jaar 1443, onder de Regeeringe van Hertoge FILIPS VAN BOURGONDIE; en eindigende, met de Kamerykſche Vrede des jaars 1529, onder de Regeeringe van Keizer KAREL DEN VYFDEN.

TWEEDE DRUK.

Te AMSTERDAM,
By de Wed. *ISAAK TIRION.*
Met Privilegie van de Ed. Gr. Mog. Heeren Staaten van Holland en Westfriesland.
MDCCLXX.

VADERLANDSCHE HISTORIE.

DERTIENDE BOEK.

INHOUD.

I. *De Hoeksche en Kabbeljaauwsche Tweespalk herleeft.* II. *Oproer te Haarlem. Willem van Lalaing wordt Stadhouder. Gozewyn de Wilde volgt hem op.* III. *Oproer te Leiden. De Hertog verandert de Regeering der Steden.* IV. *Plakaaten tegen de partyschap. Opkomst der Rederykers. Uitspraak over de vrye Heerlykheden.* V. *De Wilde afgezet en ter dood gebragt. Jan van Lannoi wordt Stadhouder.* VI. *Staat der Kerke, hier te Lande. Filips beteugelt de heersch- en geldzugt der Geestelyken.* VII. *Verrigtingen des Kardinaals van Cusa, in Holland.* VIII. *Kryg tegen de Gentenaars.* IX. *Bourdeaux, met hulp der Hollanderen en Zeeuwen, bemagtigd.* X. *Bedryf van Karel, Graave van Charolois. Regtspleeging over die van Haamstede. Maria van Bourgondie gebooren.* XI. *Stigtsche beroerte, om de verkiezing van Gysbrecht van Brederode.* XII. *De Kennemers en Westfriezen in de verbeurde Voorregten hersteld.* XIII. *David van Bourgondie wordt Bisschop van U-*

 trecht.

trecht. XIV. *Poogingen van Hertoge Filips, om 't gebied over Friesland te bekomen.* XV. *Oorlog met Frankryk. De Graaf van Charolois bekomt verscheiden' Heerlykheden.* XVI. *Togt naar Turkye voorgenomen. Kwaad vermoeden op Frankryk en Engeland.* XVII. *Graaf Karel handelt heimelyk aan 't Fransche Hof.* XVIII. *Toeleg om hem te vatten. Aanslag van Rubempré.* XIX. *Slag van Montlberi. Vrede van Conflans. Luiksche Kryg.* XX. *Lasten van Holland. Verandering in de wyze van Scheepsbouw. Staat des Koophandels.* XXI. *Gesteldheid der Dyken en andere Zeeweeringen.* XXII. *Hertog Filips sterft. Zyne Kinderen. Of hy te regt* de Goede *bygenoemd zy.* XXIII. Karel *volgt zynen Vader op. Weelde der Landzaaten.* XXIV. *Hertog Karel wordt tot Graave ingehuldigd. Zwaare Bede. Verbindtenissen met Engeland.* XXV. *Vrede van Peronne. De Luikenaars bedwongen.* XXVI. *Graafgeding. Handel, om de Friezen tot onderwerping te brengen.* XXVII. *Verandering in Engeland. Warwik kruist op de Hollandsche en Zeeuwsche schepen. Borselen verjaagt hem.* XXVIII. *Eduard de IV. vlugt naar Holland. Lodewyk van Gruithuizen, Stadhouder van Holland, ontvangt hem.* XXIX. *Te Veere wordt eene Vloot voor hem uitgerust. Hy wordt hersteld. Vrede met Frankryk.* XXX. *Nieuwe Excynzen. Oproer te Hoorn.* XXXI. *Nieuwe Oorlog met Frankryk. Bestand,* XXXII. *Beroerte te Zierikzee. Te Dordrecht.* XXXIII. *Gevangenis van Reinoud en Gysbrecht van Brederode.* XXXIV. *Staat van Gelderland. Hertog Arnoud gevangen,*

door

door zynen Zoon, Adolf. Karel, tot Hertog van Gelder en Graave van Zutfen, ingehuldigd.

Et vuur der Hoeksche en Kabbeljaauwsche tweedragt, eenige jaaren herwaards, onder de assche gesmoord geweest zynde, begon, omtrent den jaare 1444, aan verscheiden' oorden in Holland, heviger dan te vooren, te ontbranden.

Filips I.

I. De Hoeksche en Kabbeljaauwsche tweespalt herleeft, in verscheiden' Steden.

Hertog Filips, werks genoeg vindende aan het bestier zyner uitlandsche Mogendheden en aan het bevorderen zyner heerschzugtige oogmerken in Frankryk, hadt, gelyk wy, in het voorig gedeelte deezer Geschiedenisse, hebben konnen merken, het bewind over Holland en Zeeland aan eenen Stadhouder toevertrouwd, die, zyn Ampt eenige jaaren bekleed hebbende, van tyd tot tyd, door eenen anderen, werdt opgevolgd. Het geduurig afzyn des Graaven deedt het gezag des Stadhouders zeer toeneemen, en was oorzaak, dat de party, welke hy toegedaan was, alomme in 't bewind raakte, terwyl de andere party buiten de voornaamste bedieningen gehouden werdt. Filips hadt, tot hiertoe, zorg gedraagen, dat zyne Stadhouders; of inlanders van de Kabbeljaauwsche zyde geweest waren, of uitheemschen, die van zyne hand vloogen, en derhalve deeze zelfde zyde volgden, om dat hy 't goedvondt. Hugo van Lannoi, Heer van Santes, die, in 't jaar 1433, in de plaats van Frank van Borselen, Stadhouder geworden was, hadt volkomen voldaan aan de inzigten van Hertoge

Filips I. Filips, en de Hoekſchen zo ver buiten allen bewind weeten te houden, dat zy zig reppen noch roeren durfden. 't Land ſcheen dan inwendig in ruſt, tot dat Lannoi, in 't jaar 1440, opgevolgd werdt door *Willem van Lalaing*, Heere van Binguicourt. Deez' was ook wel der Kabbeljaauwſche zyde toegedaan; doch begon allengskens de Hoekſchen te begunſtigen. Het Huwelyk zyner Dogter, *Yolenda*, met *Reinoud*, *Heere van Brederode*, gaf hier toe aanleiding. Brederode was thans het hoofd der Hoekſchen, en wiſt, by zynen Schoonvader, te wege te brengen, dat dezelven, in de voornaamſte Steden, op 't kuſſen raakten (*a*). Doch deeze verandering bragt de gemoeden der Kabbeljaauwſchen aan 't giſten. De tweedragt, tuſſchen hen en de Hoekſchen, nam hand over hand toe, en borſt, in 't jaar 1444, tot daadelykheid uit.

Willem van Lalaing wordt Stadhouder.

Slegte tyd en drukkende laſten.

De Kabbeljaauwſchen bedienden zig van de omſtandigheden, in welken 't Land zig toen bevondt, om 't Gemeen, tegen de Hoekſchen, gaande te maaken. De ſtrenge Winter des jaars 1442 was gevolgd van eenen kouden

1443. Zomer, die den gewaſſen veel nadeels toegebragt, en groot gebrek hier te Lande veroorzaakt hadt. Hier kwamen zwaare belaſtingen by, die, om de buitengewoone tienjaarige Graaflyke Bede te voldoen, alomme op de Gemeente gelegd (*b*), en met veel weerzin gedraagen werden. In Bloeimaand des jaars 1444,

1444. werdt 'er, ter Vergadering van Holland, in den

(*a*) R. Snoi Rer. Batav. *Libr.* X. *p.* 149. Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode, *Cap.* XLIX. *bl.* 644.
(*b*) Velius Hoorn, *bl.* 62.

den Haage, van wege den Hertoge, eene nieuwe Leening van de Steden gevorderd. Doch de Gemagtigden van Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam en Rotterdam verklaarden, niet gelast te zyn, hierin te bewilligen. Ook hadden zy, naar 't schynt, reeds zo wel ondervonden, dat de Gemeente niet meer diende bezwaard te worden, dat zy geenen anderen raad wisten, om den Hertoge te voldoen, dan hem, of den Stadhouder, aan te bieden, dat zy, *elc in hoir persoon*, *mit hoeren vrienden*, —— —— *mynen genadigen Heere*, *wt boeren boedel*, *leenen* wilden (*c*). De Gemeente, gedrukt door den duuren tyd en de zwaare belastingen, was ondertusschen bevreesd voor nieuwen. De Kabbeljaauwsche Vroedschappen, in sommige Steden, roeiden hieronder, en gaven den Hoekschen alleen de schuld van alles, waarover de Gemeente morde.

Filips I. 1444.

II. De Kabbeljaauwschen uit Amsterdam verdreeven.

Te Amsterdam sloeg het graauw allereerst aan 't muiten. Deeze Stad hadt zig, door 't beschadigen der Engelschen en door 't weigeren van vergoedinge, reeds in 't jaar 1442, zo zeer tegen de Ridderschap en de overige Steden van Holland vergreepen, dat alle onderhandeling met dezelve verbooden geweest was. Doch dit geschil was bygelegd (*d*). Nu waren *Lodewyk van Montfoort* en *Gybrecht van Viane*, tegen 't einde van Louwmaand, derwaards afgezonden, om, uit 's Graaven naam, de

(*c*) X. Memoriaalb. Rose, *by* De Riemer 's Graavenh. II. *Deel*, *bl.* 85, 86.

(*d*) VIII. Memoriaalb. Rose *gequot.* D. 2. *f.* 26 *vers.* 49 *vers.* 71 *vers.* 73 *vers.*

FILIPS I. 1444. de Wet te vernieuwen. De Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen zogten hier, ieder, eenigen uit hunnen aanhang ter Regeeringe in te dringen. Men hieldt afzonderlyke Vergaderinge. Men riep eenig volk, uit Haarlem en Monnikendam, in de Stad. Men hitſte, wederzyds, 't graauw en de burgery op tegen elkanderen. De klokken werden getrokken, de Schout geweldelyk aangevallen, en iemant, die ten beſte ſprak, in 't heetſt van den oploop, doodgeſlaagen. De Prieſter, met het Sakrament, op ſtraat gekomen, was naauwlyks magtig, om de woeſte menigte een weinig tot bedaaren te brengen. 's Graaven Gemagtigden troffen, eindelyk, op den eerſten van Sprokkelmaand, een Beſtand, welk, door tien uit ieder partye, getekend werdt (e). Van elders blykt, dat de Hoekſche Heeren hier de overhand behielden; verdryvende alle de Kabbeljaauwſchen, die de wyk naar Haarlem namen. Haaſt ſloeg de vlam der oproerigheid derwaards over. De Kabbeljaauwſchen, door 't kleppen van de klok byeen gebragt, plaatſten zig, gewapend, op de Markt. De Hoekſchen ſtonden tegen over hen. Nabeſtaanden en Buuren, elkanderen voor altoos *vaart wel* gezeid hebbende, hielden 't geweer geveld tegen elkanderen; terwyl elk, van zynen kant, voorgaf, voor de goede zaak te ſtryden. Twee dagen, hieldt men dus ſtal, zonder den zwaaren regen, die ondertuſſchen viel, eenigszins te ontzien: terwyl, ook hier, een Prieſter, met het Sakrament, tuſſchen beide

Oproer te Haarlem.

(e) VII. Memoriaalb. ROSE *gequot.* D. 1. *f.* 108.

beide gaande, partyen verhinderde, handgemeen te worden. De Hoekschen, geleid door den Burgemeester *Klaas van Adrichem*, waren de eersten, die aftrokken. De Burgemeester versterkte zig in zyn Huis, welk, eerlang, door zynen eigen Broeder, *Simon van Adrichem*, die de Vleeschhouwers tegen hem aanvoerde, hevig bestormd werdt. Den anderen Hoekschen Heeren, die zig, insgelyks, in hunne huizen versterkt hadden, trof gelyk lot. Zy booden, van hunnen kant, alle mogelyke tegenweer, waardoor 'er dagelyks, ter wederzyde, verscheiden' omkwamen (*f*).

Filips I. 1444.

De Hertogin van Bourgondie komt herwaards om den oproer te stillen.

Filips, van deeze opschuddingen kennis gekreegen hebbende, hadt zyne Gemaalin Izabelle, aan welke hy 't hoog bewind over Holland hadt opgedraagen (1), in alleryl, herwaards gezonden: en zy, in den Haage aangekomen, begaf zig, terstond, op weg naar Haarlem. Zy was verzeld van den Stadhouder Lalaing, die de Hoekschen begunstigde, en van Frank van Borselen, die 't met de Kabbeljaauwschen hieldt, op dat zy schynen zou, beide den partyen genoegen te willen geeven. Doch Lalaing, te Hillegom gekomen, werdt gewaarschuwd,

(*f*) R. Snoi Rer. Batav. *Libr.* X. *p.* 149.

(1) Onder anderen, blykt dit, uit eenen Brief, door haar, op den zesden van Wintermaand deezes jaars, in den Haage, gegeven, beginnende, Isabel enz. *macht en 't Gouvernement hebbende* enz. Zie De Riemer *Beschryv. van 's Gravenh.* I. Deel, V. Hoofdst. bl. 232. Men bespeurt het ook, uit de *Memoriaalboeken van den Hove van Holland.* Zie VII. *Memor.* Rose *gequoteerd D.* 1. f. 112, 112. *vers.* 115. *vers.* 119. VIII. *Memoriaalb.* Rose *gequoteerd D.* 2. f. 7.

FILIPS I. 1444.

ſchuwd, dat de Haarlemmers hem de dood gedreigd hadden, zo hy in de Stad kwam: en deeze tyding trof hem zo diep, dat hy terſtond naar den Haage te rug keerde. Izabelle, die van Haarlem eerſt gedagvaard hebbende, om haar de Sleutels over te leveren, 't welk, naar 't ſchynt, verzuimd werdt; nam hieruit gelegenheid tot het verbieden van alle gemeenſchap met de Stad, en tot het aanſlaan van alle goederen en renten der Ingezetenen in 's Graaven eed, die, binnen vier dagen, de Stad niet ruimden (*g*). Sedert in de Stad gekomen, bewoog zy de Hoekſche Heeren, die nog in hunne Huizen bezet gehouden werden, om, voor zonnen ondergang, Haarlem te ruimen, onder heimelyke belofte, dat zy hen, binnen drie dagen, wederom zou doen inlaaten. De Hertogin verzelde hen vervolgens naar Amſterdam, alwaar zy, met open' armen, ontvangen werden. Ook moeſten zy zig hier blyven ophouden; alzo de Hertogin zig niet in ſtaat vondt, om haare belofte naar te komen. Te Amſterdam, alwaar de Hoekſchen volkomen meeſter waren, ontving men, kort hier na, Reinoud van Brederode, met veele andere Edelen en Knegten, tot beſcherming der Stede. De Hertogin was, midlerwyl, naar Bruſſel te rug gekeerd (*h*).

Onluſt met Dordrecht.

Die van Dordrecht lagen, ten deezen tyde, ook overhoop met eenige Zuidhollandſche Edelen en met verſcheiden' Steden, ter oorzaake

(*g*) VIII. Memoriaalb. ROSE *gequot*. D. 2. *f*. 90 *verſ*. 97 *verſ*. 99 *verſ*. 100, 105.

(*h*) Goudſch Chron. *bl*. 131. SNOI *Libr*. X. *p*. 149. HEEMSKERK Batav. Arcad. *bl*. 220, 221.

zaake van het Stapelregt. De Hertogin hadt de Stad, tot driemaal toe, door eenen Bode, in den Haage doen dagvaarden: doch men hadt geweigerd, Gemagtigden, derwaards, te zenden. Zelfs hadt de Regeering den laatsten daagbrief niet willen ontvangen, en den Bode zo bejegend, dat niemant onderneemen durfde, haar op nieuws te dagvaarden (*i*). Hoe deeze twist, ten deezen tyde, afliep, is my niet klaar genoeg gebleeken. Alleenlyk meen ik, dat 'er, in 't jaar 1445, eene verandering der Regeeringe uit ontstaan is (*k*).

Filips I. 1444.

Filips toonde zig vergenoegd over de verrigtingen zyner Gemaalinne te Haarlem; alwaar nu de twee partyen bevredigd waren (*l*); doch hy was te onvrede, dat zy Amsterdam, in de handen der Hoekschen, hadt moeten laaten. De Gemagtigden uit deeze Stad, en die van den Kabbeljaauwschen aanhang uit Haarlem trokken, eenigen tyd hierna, naar Brussel, om hun gedrag, voor den Hertoge, die hen ontbooden hadt, te verdedigen. 't Gevolg van deeze handeling was het afzetten des Stadhouders Lalaing (*m*), wien Filips de schuld gaf van alle de opschuddingen, in Holland voorgevallen. *Gozewyn de Wilde*, een Vlaaming, werdt, onder den naam van *President*, in zyne plaats, aangesteld. Hy kwam, in de Lente des jaars 1445, herwaards over.

Lalaing wordt afgezet. Gozewyn de Wilde wordt President.

1445.

Niet lang na zyne aankomst, kreeg hy de han-

III. Opschud-

(*i*) VIII. Memoriaalb. ROSE *gequot.* D. 2. *fol.* 87, 88 *vers.* 89 *vers.* 90 *vers.* 91, 94 *vers.* 95.
(*k*) Regeer. Lyst, *by* BALEN *bl.* 290.
(*l*) X. Memoriaalb. ROSE *gequot.* E. 2. *f.* 14 *vers.*
(*m*) Goudsche Chron. *bl.* 131.

Filips I. 1445. Oneenigheid te Leiden.

handen vol werks, aan het ſtillen van eenen oproer, te Leiden. *Floris van Boshuizen*, Schout der Stad, was den Hoekſchen toegedaan, en waarſchynlyk hierom, hoewel ook om het openen van zekere Koffer, die, door den Rentmeeſter van Noordholland, verzegeld was (*n*), in den haat geraakt van Hertoge Filips, die het Schoutampt, onlangs, aan *Simon Fredrikszoon* hadt opgedraagen. Deez' hadt zynen Laſtbrief te Leiden doen afkondigen; doch Boshuizen hadt de wettigheid van denzelven in twyfel getrokken, en was ten Hove gereiſt, om 'er Vertoogen tegen te doen, na dat hy een' Onderſchout, in zyne ſtede, aangeſteld hadt. Simon Fredrikszoon liet zig, in zyn afzyn, door den Preſident de Wilde, in zyn Ampt, beveſtigen, en ſtelde insgelyks eenen Onderſchout aan. Dus hadt men twee Schouten en twee Onderſchouten, op éénen tyd, te Leiden, die elk hunnen aanhang hadden. De Hoekſchen hielden Boshuizen, de Kabbeljaauwſchen Simon Fredrikszoon voor wettigen Schout. De andere Regenten der Stad waren ook verdeeld: en uit hoofde der gemeene partyſchap, en ter oorzaake van eenige byzondere geſchillen, zeer tegen elkanderen verbitterd. De eene en de andere party bragt, eindelyk, zynen aanhang uit de Burgery in de wapenen, en op den eerſten van Hooimaand, trok men op tegen elkanderen. De Kabbeljaauwſchen, die verre te kort geſchooten zouden zyn, waren verſterkt geworden, door eenige manſchap uit Delft

(*n*) XI. Memoriaalb. Rose *gequot.* F. 1. *f.* 21.

Delft en uit den Haage, hun door den Presi- **Filips I.**
den de Wilde toegeschikt, en hadden zig, **1445.**
met *Jan van Wassenaar*, Heere van Voorburg, aan 't hoofd, op de Breêstraat, by 't Stadhuis, geplaatst. De Hoekschen, die op de nieuwe Straat by de Hooglandsche Kerk samen getrokken waren, begaven zig, van daar, naar de Breêstraat, om de Kabbeljaauwschen aan te tasten. Op de Koorenbrugge gekomen, hieldt *Gerrit Potter* hen staande, voorgeevende gelast te zyn, om met hen van vrede te spreeken. De Hoekschen toonden zig gereed hier toe. Doch terwyl hy over en weder ging, werden zy, onvoorziens, overvallen van de gantsche magt der Kabbeljaauwschen, die zo sterk op hen indrongen, dat zy tot aan en op S. Pankras Kerkhof wyken moesten, alwaar men hen, naar 't schynt, uit ontzag voor de heiligheid der plaatse, niet beledigen durfde. Een Priester vertoonde zig in 't harnas onder de Hoekschen, roepende en tierende geweldiglyk tegen den President en Raaden van Holland (*o*). Eenige Hoekschen waren gesneuveld, in deeze gelegenheid. Meer waren 'er gewond, en wel honderdentwintig gevangen genomen. *Jan Danielszoon*, een deezer gevangenen, en Zwager van den Schout Boshuizen, werdt, met nog twee, sedert, in den Haage onthalsd. Met eenige anderen, zou men den zelfden gang gegaan hebben; doch Frank van Borselen verwierf hun 't leeven. Zy werden dan, eenigen tyd, in ruimer of enger

(*o*) XI. Memoriaalb. ROSE *gequot.* F. 1. *f.* 49.

FILIPS I. 1445.

enger hegtenis gezeten hebbende, ontslaagen (*p*). Egter kwam niemant, zonder 't betaalen van Losgeld, vry. Deeze strengheid was oorzaak, dat de Hoekschen in Leiden zig, eenen tyd lang, stil hielden.

Filips komt zelf herwaards.

De gemoeden waren nogtans, hier en in andere Steden, op verre na, niet in rust gebragt: des Filips reden vondt, om in persoon naar Holland te komen. Hy was van *Jan van Nassau, Heere van Breda*, en van *Jan van Hensberg, Bisschop van Luik*, verzeld. De Bisschop was een Neef van *Gysbrecht van Brederode*, Broeder van Reinoud, en Domproost te Utrecht, die hem verzogt hadt, de zaak der Hoekschen den Hertoge ten gunstigsten te willen voordraagen. Ook werdt, door zyne en Nassaus tusschenspraak, te wege gebragt, dat de Regeering der Steden, aan een gelyk getal van beide de partyen, werdt toevertrouwd, waar door de zaaken, voor dien tyd, op eenen goeden voet gebragt werden. Filips trok, van Stad tot Stad, alomme de Regeering veranderende. In Slagtmaand, kwam hy, met de verdreeven' Kabbeljaauwschen, van Haarlem te Amsterdam, alwaar hy Schout, Burgemeesters en Schepens allen uit hunne ampten, en anderen, van de Hoeksche en Kabbeljaauwsche zyde, in derzelver plaatsen stelde (*q*), die, alleenlyk van den negentienden der gemelde tot den tweeden van Sprokkelmaand den volgenden jaars,

Hy verandert de Regeering te Amsterdam en elders.

(*p*) XI. Memoriaalb. ROSE *gequot.* F. 1. *f.* 22, 37 *verf.* 33, 134.
(*q*) Regeer. Lyst, *op 't jaar* 1445.

jaars, den gewoonlyken tyd der verandering van de Regeeringe, dienen zouden (*r*). 't Schynt dat Brederode en de Knegten, voorheen tot befcherming der Stad ingenomen, reeds voor 's Hertogen aankomft, wederom geweeken waren. Of misfchien hebben zy zig thans ook met hem verdraagen.

Filips I. 1445.

IV. Plakaaten tegen de Hoekfche en Kabbeljaauwfche hevigheden. Opkomft der Rederykers.

Eenige maanden vroeger (2), was, hier te Lande, op 's Hertogen naam, een Plakaat afgekondigd: waarin het Verbod, by den Zoen met Vrouwe Jakoba, gedaan, van elkanderen *Hoekfch* of *Kabbeljaauwfch* te noemen, op 't ernftigft, vernieuwd werdt. Ook werdt het *fpreeken of zingen van partydige Gedigten* tegen elkanderen veroordeeld. De *Rederykers*, eene foort van Digters en Tooneelfpelers te gelyk, fchynen, onder 't blaaken der Hoekfche en Kabbeljaauwfche oneenigheden, hier allereerft opgekomen, en de bytende Digt- en Tooneelftukken, die zy zongen of uitfpraken, door Hertoge Filips, thans verbooden te zyn. Vermoedelyk hebben de voornaamften van beide de partyen zig van deeze Luiden bediend, om elkanders Perfoonen en bedryf haatelyk af te fchilderen voor 't volk: gelyk men zig, eene eeuw laater, ook van hun bediende, om de Geloofs- en Zedenbetering, welke men hier wilde invoeren, den volke fmaakelyk te maaken. Het Plakaat, van welk wy fpreeken, verbiedt wyders „ het geeven van Livrei, „ buiten zyn eigen Huisgezin en Dienaars; „ het draagen van Kapproenen en *Paluuren*

„ [of

(*r*) Groote Chron. *Divif.* XXIX. *Cap.* 21.

(2) Op den agtentwintigften van Grasmaand.

FILIPS I. 1445. „ [of Livreyen] tot tekens van onderscheid, „ het maaken van nieuwe Schutteryen, het „ draagen van *Pansieren* [of harnassen], zwaar- „ den, lange messen, en eenige diergelyke din- „ gen (*s*)." Men ziet hier uit, aan welke blyken, de hevigheid der tyden zig thans deedt kennen. Een ander Plakaat, alomme, in 't volgende jaar (3), afgekondigd, geeft ook getuigenis van de onderlinge bitterheid der twistende Landzaaten. Men was, tot hier toe, gewoon geweest, de Doodslagen, die, in de veelvoudige Burgergevegten, van tyd tot tyd, voorvielen, niet slegts op den Doodslager, maar ook op zyne Maagen, en zelfs op zulken, die 't Gevegt niet bygewoond hadden, te wreeken. Het Hof, hier tegen willende voorzien, beval „ dat zulke Maagen „ van beide de partyen, die *niet mede in vaerde noch in velde* waren geweest, als het Ge- „ vegt geschiedde, zes weeken lang, *eene goede en vaste Vrede* zouden hebben; op dat „ men, van wederzyde, genoegzaame gele- „ genheid hebben mogt, om zig met elkanderen te verzoenen (*t*)."

Filips verklaart, welke Heerlykheden vry zyn van Beden.

Terwyl Filips, ten deezen tyde, in Holland was, hadt hy een oud geschil beslist, het Regt eeniger Edelen, die voorgaven vry te zyn van de Graaflyke Beden, betreffende. Zyne uitspraak, die nog nimmer gedrukt is, en veel opheldering geeft aan den toestand der Hol-

(*s*) *Zie dit* Plakaat *by* SCRIVERIUS Toest. *op het* Goudsche Chron. *bl.* 271.

(*t*) Handv. van Amsterd. *bl.* 21. *Zie het ook by* SCRIVEL. Haarl. *bl* 260. Handv van Alkm. *bl.* 23. Van Drechterl. *bl.* 61.

(3) Den negenden van Oogstmaand.

Hollandsche Edelen van deezen tyd, en aan de voorregten van derzelver byzondere Heerlykheden, is gewigtig genoeg, om hier (v) te worden ingevoegd: Filips I. 1445.

Uitsprake, welke Heerlykheden vry zyn van Beden, welke daerentegen de Bede subject.

Omtrent een jair geleden, als myn genad. Vrouwe van Bourg^n. in den Hage was, ende aldair by hair vergadert waren tot eenre dachuairt die gemeen Baenridzen, Ridderen en Knapen van Hollant en van Vrieslant, soe dede myn gen. Vrouwe openen en seggen voir hem, op dat yemant van hunluyden meynden en houden wouden dat die luyden en Ondersaten, geseten in hoeren Heerlicheden gelegen in Holl. en Vriesl. ende die sy van mynen gen. Heere als graue van Holl. te leen houden, schuldich syn vry te wesen van te gelden en te contribueren in den beden die mynen gen. Heere van Bourg^n. in synen landen van Holl. en van Vriesl. voir die tyt gegeven waren, ende noch gegeven souden worden, dat een yegelic, hem dies vermetende, overbrengen souden in den handen van myns genadichs Heere Rade hair privilegien, brieven en bethonen, dair mede sy hem dair in behelpen souden willen, ende myn genad. Heere op dese tyt in den Hage tegenwoirdich wesende heeft denselven synen Baenridzen, Ridderen en Knapen desgelycx doen openen en seggen; Wair op myn genad. Heere heeft doen oversien alle die brieven, privilegien, scriften en bethonen, die yemand van de voirsz. Baenridzen, Ridderen en Knapen overgebracht en de gethoent

(v) *Uit het* XI. Memoriaalb. ROSE *gequot.* F. 1. *f.* 58. *vers.*

FLIPS I. 1445. *thoent hebben, ende [meerre sekerheyt, soe heeft by dairenboven doen oversien en visiteeren syne registeren en rekeningen van over lange jairen 't welke al in 't lang wail duersien wesende mit goeder deliberacie, ende na advys ende rypen raat dairop gebadt by myns genadichs Heeren rypen Rade; soe is dairop wtgesproken, geordineert en gedeclareert 't geent dat hierna volcht.*

Eerst die Abdisse van Reynsburch als van hoire Heerlicheit en Ondersaten van Reynsburch.

Die Grave van Oistervant, als van der Heerlicheit en Ondersaten des lants van Voirne, hem verleent by mynen genadigen Heere syn leven lang.

Die Heer van Egmonde, alsoe verre als 't aneleeft der Parochie van Egmonde, en syne Ondersaten dair in geseten.

Die Jonchr. van Gaesbeke, als van synen Heerlicheden en Ondersaten van Putte en Stryen.

Die Heer van Brederode als van synre Heerlicheyt van Vyanen.

Die Heer van Yselsteyn als van der Heerlicheyt van Yselsteyn.

Die Heer van Cruningen, als van der Heerlicheyt van Heenvliet als een lit 's lants van Voirne.

Heer Geryt van Poelgeest, als van der Heerlycheit van Hoichtmade.

Heer Arendt van Gendt, Florys van Kyfboeck, en Goidscalc Oom, van de Heerlicheden in eenen privilegie begrepen alse Papendrecht, Mathena, Wyngarden, Wervelcamp, Cortengne, Slingelant, Goudryaen, Heerdincvelt, ende Giesenmonde.

Als van de Heeren en Vrouwen voirn. ende van hoe

boeren Onderſaten geſeten in der Heerlicheden Filips I.
voirſz. ſoe is wtgeſproken, dat myn gen. Heere 1445.
die reſerveert en hout in ſtate in ſulker vormen, dat hair Onderſaten van den beden die mynen gen. Heere voir deſe tyt in ſynen Landen van Holl. en van Vriesl. gegeven hebben geweeſt, die tegenwoirdelic loop hebben ende die nog hierna hem gegeven zullen worden, onbelaſt weſen ſullen, ſoe lange en tot der tyt toe dat hy mynen gen. Heere anders dairop geordineert, en gedeclareert ſal weſen: Mar dat alle die ander luyden en Onderſaten geſeten in enigen anderen Heerlicheden gelegen in Hollant en in Vrieslant ende die men van der Graefſcip van Hollant of Heerlicheit van Vrieslant te leen hout, oick wien die toebehoiren, ſullen mede gelden en contribueren den beden die mynen gen. Heere voir deſe tyt gegeven hebben geweeſt, die men nu geeft en loop heeft, ende die men in toecomende tyden geven ſal, gelyc eenige ander Onderſaten myns gen. Heeren, ende ymmer der Heeren luyden en Onderſaten hier na genoemt en verclairt.

Die Heer van Brederode, alſe van ſynen Onderſaten van der Oge ende van Tempel.

Die Heer van Egmonde, alſe van ſynen Onderſaten van Wermenhuiſen, van Haringkerſpel, van Petten, van Qutkerſpel, van Backom ende van Huisduinen.

Die Heer van Waſſenair, alſe van ſynen Onderſaten van Waſſenair, ende in Oeſtgeeſt.

Die Heer van Montfoirde, als van ſynen Onderſaten van Purmerende, van Necke, van Linſchoten, van Hekendorp en dat dair an cleeft.

Heer Lodewyc van Montfoirde van der Heerlicheyt van Haſertswoude.

Heer Gysbrecht van Vyanen van der Heerlicheyt van Oisthuysen en van Nuwecoip.

Heer Henric van Cronenburch van der Heerlicheyt van Loven [*L. Lonen, d.i. Loenen*].

Heer Eduwairt die Bastairt van Hollant van Hoichtwoude mit synen toebehoiren.

Die Vrouwe van der Veer mit hoeren mededeelres van de Heerlicheyt van Abbenbroeck.

Geryt van Hemsteden van der Heerlicheyt van Benthuisen.

Willem die Bastairt van Hollant, van der Heerlicheyt van Schagercogge.

Jan van Zwieten van der Heerlicheyt van Opmeer.

Wolfairt van der Mailsteden van der Heerlicheit van Bergen in Kennemerlant.

Jacob van Woude, van der Heerlicheit van Warmonde.

Jan van der Boichorst van der Heerlicheit van Noirtigerhout ende anders in Nortich.

Henric van Naildwyc, van der Heerlicheit van Naildwyc en dat dair an cleeft.

Dirc van Assendelff van der Heerlicht. van Assendelff.

Dese wtsprake ende declaracie was gedaen en wtgesproken op ten eersten dach van Decembry anno xiiij. c xlv. *by mynen genad. Heere van Bourgn. in tegenwoordicheid der Baenridzen, Ridderen en Knapen van Hollant en van Vrieslant, dair by waren myn Heer die Cancellier van Bourgn. die Bisschop van Verduyn, die Heer van Croy, die Heer van Crequy, die Heer van Lallaing, die Heer van Santes, Mr. Francoys van Gendt, Mr. Philips van Manterre, Mr. Pieter Brandyn, die Rade van den Camer van Hollant, alse Heer*

Heer Goeswyn die Wilde President, Borssel, Zyl, Gendt, Hove, Zwieten, Eecke, Wissenkercke, Potter en Van der Meer ende van den Rade myns gen. Heeren; ende dese navolgende van den landen van Hollant ende Vrieslant, die Grave van Oistervant, die Jonchr. van Gaesbeeck, die Heer van Bredrode, die Heer van Wassenair, die Heer van Yselsteyn, Hr. Jan van Wassenair, Hr. Lodewyc van Montfoort, Hr. Gysbrecht van Vyanen, die Jonchr. van Montfoirt, Hr. Geryt van Poelgeest, Hr. Dirc van der Merwede, Hr. Willem van Alkmade, Willem van Brederode, Ailbrecht van Egmonde, Jan van Poelgeest, Hr. Evert die Bastairt van Hollant, Willem die Bastairt van Hollant, Jan van Nortich en veel andere.

Filips I. 1445.

Dese wtsprake gedaan wesende, enich van de voirsz. Heeren alse die Hr. van Egmonde, die Hr. van Brederode, die Hr. van Wassenair en Hr. Gysbrecht van Vyanen replyceerden dair-op meynende sommigen dat sy meer bethoons hadden van brieven en andere redene, dan sy noch ter tyt voirt gebracht en gethoent hadden, versouckende dair in geboort te wesen, ende niet belast te worden sonder redene; wair op myn gen. Heere denselven dede verantwoirden ende seggen, dat syne voirsz. wtsprake ende declaracie van wairden blyvende gelyc voirsz. staat, en altois betalende syn bede, wairt so dat sy enige meer privilegien, rechten of bethoonen by brengen wouden, verder dan sy gedaan hadden, myn genadigen Heere wair altyd bereyt om die te hoeren en te duersien, als sy hem die voirt brengen soude, ende dair na hem sulc bescheit dair af te laten geschien, dat sy mit rechte hem niet en souden hebben te beclagen.

Filips I. 1447. Tienjaarige Bede.

In 't jaar 1447, deedt Hertog Filips wederom eene tienjaarige Bede aan Holland. De Staaten bewilligden 'er schoorvoetende in. De Hertog stelde, sedert, Gemagtigden aan, om de byzondere Steden en Plaatsen, op een aandeel in deeze Bede, te stellen; en werden, in 't volgende jaar, de oudste *Quohieren* der Verpondinge voltooid, welken men, omtrent eene eeuw laater, in de Registers van den Hove vinden kon (*v*). Thans klaagden veele Ingezetenen, met naame die van Westfriesland en Waterland, dat zy te hoog geschat werden. Te Hoorn, ontstonden verscheiden opschuddingen, die niet dan met moeite werden gestild (*w*). In Waterland, liep het hooger. Men weigerde hier, rondelyk, meer te geeven dan men gewoon was. De Stadhouder, Jan van Lannoi, die de Wilde, in 't jaar 1448, opvolgde, gelyk wy terstond zien zullen, deedt, niet lang na 't aanvaarden van zyn Ampt, Heirvaart beschryven; rukte in Waterland, en nam eenigen der rykften gevangen: die zo lang op de Voorpoorte in den Haage zaten, tot de Waterlanders hun aandeel in de Bede betaald hadden (*x*).

Opstand in 't Noorderkwartier.

Filips hadt, omtrent het einde des jaars 1446, een voorbeeld van strengheid in de Regtsoefening gegeven, welk hier te minder voorby gegaan dient te worden, om dat my niet voorstaat, het by iemant onzer Schryveren gelezen te hebben. Wy deelen 't mede, uit

(*v*) *Zie* Adr. van der Goes Regist. *op 't jaar* 1550. *bl.* 26.
(*w*) Velius Hoorn, *bl.* 64.
(*x*) Groote Chron. *Divis.* XXIX. *Cap.* 15.

uit het verhaal van eenen ooggetuigen (y), die 't Hof des Hertogs, ten deezen tyde, volgde. Filips I. 1447.

Filips, zig naar Zeeland begeven hebbende, om, van Stad tot Stad, de Graaflyke Vierschaar te spannen, hoorde, te Middelburg gekomen, zwaare klagten over Heere *Jan van Domburg*, die van veelerlei geweldenaaryen, en zelfs van moord en doodslag, beschuldigd werdt. De Hertog beval hem te vatten; doch hy, gewaarschuwd, vloodt, met vyf of zes van de zynen, in de Kerk der Minderbroederen; versterkte zig op den Tooren, en voorzag zig van voorraad, als wilde hy hier eene belegering afwagten. Ook liet Filips den Tooren omsingelen; doch niet beschieten, uit ontzag voor de heiligheid der plaatse. Drie dagen duurde dit beleg; en Domburg stondt een en andermaal op 't punt, om zig over te geeven; doch werdt geduuriglyk wederhouden, door zyne Zuster, eene Non, die hem, ten aanhooren van den Schryver, uit wien wy dit verhaal ontleenen, meermaalen toeriep „ dat hy zig liever vegtender „ hand behoorde te laaten dooden, dan zy- „ nen Huize de schande aan te doen, van zig, „ door beuls handen, van 't leeven te laaten „ berooven." Egter gaf Heer Jan zig eindelyk op, in 's Hertogs genade, die zyn geding opmaakte, en hem, daar na, openlyk op de markt, onthalzen deedt. Zyne Zuster verwierf, met smeeken, het doode lyk nog, welk in gewyde aarde begraaven werdt. Jan van Domburg wordt onthalsd.

Wat

(y) Olivier de la Marche Memoir. *Livr.* I. *p.* 253.

FILIPS I. 1447.

V. De President, Gozewyn de Wilde, van *Sodomie* beschuldigd, wordt afgezet, en ter dood gebragt.

Wat laater, toonde Filips, ook in Holland, dat hy regt doen wilde, zonder iemant te ontzien. Den President, Gozewyn de Wilde, die zekerlyk veel aan den Hertoge verdiend hadt, trof het zelfde lot, welk den Heere van Domburg hadt getroffen, om dat men hem schuldig hieldt aan een misdryf, welk Filips de strengste straf waardig keurde. 't Geval wordt, kort en bewimpeld, by onze Schryvers, te boek gesteld (z). En sommigen hebben, naderhand, geoordeeld, dat de President onschuldig is omgebragt. Wy zullen 'er alleenlyk van melden, 't gene ons met genoegzaame klaarheid gebleeken is.

Tusschen den President en *Banjaart Scei*, Slotvoogd te Medenblik, was, sedert eenigen tyd, een onverzoenlyke haat ontstaan: veelligt alleen ter oorzaake van de oude partyschap hier te Lande; alzo de President der Kabbeljaauwsche, Banjaart der Hoeksche zyde toegedaan was. Zo ver ging de wrok, dat de President Banjaart openlyk van manslag of moord beschuldigde: waar tegen Banjaart den President de onnatuurlyke zonde van *Sodomie* te last lei. Veel gerugts maakten deeze verwytingen, door gantsch Holland. Filips kreeg 'er haast kennis van, en 't is te vermoeden, dat hy den President schuldig hieldt. Immers, hy besloot hem van zyn Presidents-Ampt af te zetten.

Jan van Lannoi wordt Stadhouder. 1448.

Jan van Lannoi kwam, in Zomermaand des jaars 1448, bekleed met de waardigheid van *Lieu-*

(z) Goudsche Chron. *bl.* 132. MEYERUS *ad annum* 1445 *f.* 309 *vers.*

Lieutenant of *Stedehouder* des Hertogs, herwaards (4). Op den twintigsten, deedt hy den afgezetten President, en deszelfs beschuldiger, den Slotvoogd van Medenblik, vatten, en in den Haage op 't Hof eenigen tyd bewaaren. 't Schynt egter, dat men, sedert, goedvondt, de Regtspleeging over den President niet in den Haage te houden, om van de misdaad, die hem te last gelegd werdt, zo weinig gerugts te maaken, als mogelyk ware. De gevangenen werden beide naar Heusden gebragt, alwaar zy wel anderhalf jaar zaten. Eindelyk voerde men den President naar 't Slot te Loevestein. Hier werdt hy, zonder nog schuld bekend te hebben, ter dood veroordeeld. Om den elendigen Heere egter tot bekentenis te brengen, werdt 'er een vuur ontsteken, in het Voorhof van 't Slot, en een rood kleed, daar nevens, op de aarde gespreid. Men beloofde hem 't zwaard, zo hy belydenis wilde doen; doch dreigde hem te verbranden, indien hy by de ontkenning volharden bleef: waar op hy, uit overtuiging van schuld, of uit vrees voor zwaarer straf, de misdaad beleedt, met welke men hem betigt hadt, en op staande voet onthalsd werdt. De Slotvoogd, die geoordeeld werdt slegts een' manslag te hebben begaan, werdt eerst op vrye voeten gesteld;

Filips I. 1448.

(4) Hy werdt aangesteld, op dezelfde voorwaarden, als de Heer van Santes, Hugo van Lannoi, voorheen aangesteld geweest was. Zyn Lastbrief was, den tweeentwintigsten van Bloeimaand 1448, getekend, en hy werdt, op den zeventienden van Zomermaand, ten Hove ingeleid. I. *Memoriaalb.* Bossaert, *gequoteerd* G. I. f. 89, 90.

FILIPS I. 1449.

ſteld; doch kort daar na, by Vonnis van den zesden van Wintermaand des jaars 1449, ten lande uit gebannen, en van alle zyne waardigheden vervallen verklaard (*a*).

Den Hoekſchen en Kabbeljaauwſchen twiſt, ſedert het jaar 1445, aan 't bedaaren gebragt zynde, maakte Filips zyn werk van het betoomen der Geeſtelyke heerſchzugt hier te Lande. Ook zag men, in het jaar 1451, den Kardinaal Nikolaas van Cuſa, als Pauſelyken Gezant, herwaards komen, met laſt, om onderzoek op de zeden der Kerkelyken en Kloosterlingen te doen, en de vereiſchte hervorming in dezelven te weeg te brengen. Om de gelegenheid hier toe wel te verſtaan, moeten wy den tegenwoordigen ſtaat der Kerke deezer Landen beknoptelyk ontvouwen.

VI. Staat der Kerke, hier te Lande.

't Verval der Chriſtelyke Kerke was, ſedert verſcheiden' eeuwen, zo algemeen geweeſt, dat 'er de vroomſten, by monde en geſchrifte, over geklaagd hadden. Ook was het gezag der Pauſen tot zulk eene geweldige hoogte geſteegen, dat 'er elk alomme den laſt van gevoelde. Wy hebben reeds aangemerkt (*b*), dat zy zig 't begeeven der openvallende Bisdommen overal aanmaatigden. 't Zelfde hadt plaats, omtrent mindere Geeſtelyke waardigheden. De Kerkelyke geſchillen ook trokken zy, als zy 't goedvonden, voor hunne Regtbank, niet zonder verkorting van het Regt der

(*a*) R. SNOI *Libr.* X. *p.* 150. IV. Memor. van BOSSAERT *f.* 53 *en* 151 *verſ. en* Memor. van Sent. van den Hove *gequot.* B. *fol.* 165 *verſ. by* DE RIEMER 's Graavenh. II. *Deel*, *bl.* 85 *enz.*

(*b*) III. *Deel*, *bl.* 492.

der gewoone Geestelyke Regteren. Dit was 't minst. Zy ondernamen zelfs, in de voornaamste Vorstendommen van Europa, uitspraak over weereldlyke zaaken te doen, onder voorwendsel, dat 'er geenen bedagt konden worden, in welken de Godsdienst niet gemengd was. Het toeneemen der Pausselyke inkomsten bragt veel toe, om hun gezag te styven. Het verleenen van verlof tot verbooden' Huwelyken en andere dingen, de inkomsten van het eerste jaar der openvallende Kerkelyke Ampten, de Tienden, de belastingen, die, van tyd tot tyd, op de Geestelykheid gelegd werden, de Kruisvaarten, van welken men, niet zonder geld, ontslaagen kon worden, het prediken der Aflaaten (*c*), en veele andere middelen dienden, voornaamlyk, om de Pauselyke Schatkist te vullen, en zyn aanzien te vermeerderen. Ik zwyg van de *Simonie*, of verkooping der Kerkelyke Ampten (*d*), van welke men verscheiden Pausen geregtelyk overtuigd heeft. De Rykdommen der Pausen vloeiden neder op de Kardinaalen, en vervulden het Roomsche Hof met pragt en weelde, die eerlang eene algemeene ongebondenheid der zeden te wege bragten: terwyl regtschaapen Godsvrugt en waare geleerdheid verre te zoeken waren. In de byzondere Bisdommen was het niet beter gesteld, dan te Rome. De Bisschoppen, gelyk aan hunnen Geestelyken Vader, den Paus, waren meest ge-

(*c*) BOXHORN Nederl. Hist. *bl.* 198.

(*d*) HERMANN. RYD. *apud* BASEL. Nederl. Sulpit. *bl.* 281. GERARD. NOVIOM. Philipp. Burgund. *p.* 157 & *Not.* MATTHAEI *ad illum in* Anal. *Tom.* I. *p.* 168.

FILIPS I. 1449. gezet op de uitbreiding en bevestiging van hun weereldlyk gebied (e). Wy hebben gezien (f), dat de Bisschoppen van Utrecht, Rudolf en Zweder, geene geweldenaaryen te schandelyk rekenden, om zig van 't bewind hun opgedraagen te verzekeren. De Proosten, de Dekens en allen, die eenig Geestelyk Regtsgebied onder de Bisschoppen oefenden, volgden derzelver voorbeeld, poogende hun gezag, ten nadeele der weereldlyken, langs hoe meer, uit te breiden. De Kloosterlingen, die voorgaven der weereld afgestorven te zyn, stapelden schatten op schatten, en verliepen zig, door weelde dartel geworden, in veelerlei ongebondenheid (g). Hier te Lande, waren zy bezitters van de meeste Landeryen, en dreeven allerlei neering en Koophandel (h), tot groot nadeel der andere Ingezetenen, die, zwaarer lasten te draagen hebbende, nimmer tegen de Monniken markten konden. 't Gemeen, zo kwaad een voorbeeld hebbende aan zyne Voorgangers, bekreunde zig even luttel met het beschaaven en verbeteren zyner bedorven' zeden. De Godsdienst der meesten, die den naam nog droegen van vroom, bestondt in 't eeren van de Beelden en Overblyfsels der Heiligen, en in het bezoeken van Kerken en andere Godsdienstige Gestigten. Het opregten en begiftigen van Kerken en Kloosteren, de Godsdienstigheid der voorgaande eeuwen, begon, meer en meer, buiten gebruik

(e) BOXHORN Nederl. Hist. *bl.* 217.
(f) III. *Deel*, *bl.* 493 *enz.*
(g) Versch. oude Brieven en and. Schriften *by* BOXHORN Nederl. Hist *bl.* 195, 218-221, 223, 231, 236, 283 *enz.*
(h) BOXHORN Nederl. Hist. *bl.* 272, 280.

bruik te raaken. Men zag, eindelyk, laat genoeg, dat men de Geestelykheid reeds te ryk gemaakt hadt. Het gezag der Kerke in Geloofszaaken was thans de Hoofdleer van den Godsdienst: en men hadt zelfs middel gevonden, om byna alles wat men wilde tot het Geloof te betrekken.

Filips I. 1449.

Zodanig was de staat der Kerke in 't algemeen, en ook hier te Lande. Geen wonder, dat men zo lang geroepen hadt, om eene *Hervorming in 't Hoofd en in de Leden.* De Kerkvergadering van Constans was reeds, ten deezen einde, in 't jaar 1414 gehouden. Doch regtte anders niet uit dan „ dat zy, 't gezag eener Kerk-„ vergadering boven het Pauselyk stellende, éé-„ nen Paus koos, in de plaats van drie anderen, „ die elkanderen den myter betwistteden; dat „ zy den Kerkelyken ban uitsprak, tegen zul-„ ken, die beweeren durfden, dat de Kerk de „ magt niet hadt, om het Avondmaal onder „ éénе gedaante te doen houden; en dat zy *Jan* „ *Hus* en *Hieronimus van Praag* ten vuure „ doemde, voornaamlyk, naar 't schynt, om dat „ deezen de Kerkelyke heerschzugt, grootheid „ en weelde ernstig veroordeeld hadden." Want het blykt niet, dat Hus, ten minsten, eenig vastgesteld Leerstuk der Roomsche Kerke hebbe tegengesproken.

De Hollanders woonen den togt tegen de Hussiten by.

Veel ingang vondt ondertusschen de Leer deezer mannen in Bohemen: alwaar men, sedert, het Avondmaal onder twee gedaanten hieldt, en het gezag der Kerkvergadering van Constans niet erkende. De Husiten waren zo ingenomen met dit Leerstuk, dat zy, na 't afsterven van hunnen Koning Wenzelaus, Keizer Sigismund, zynen Brotder, tot zynen Opvol-

FILIPS I. 1449. volger weigerden aan te neemen, om dat hy hun het houden van het Avondmaal, op hunne wyze, niet veroorlooven wilde. Martyn de V, die den Keizer met geweld op den Troon van Bohemen wilde zetten, deedt alomme, en ook hier te Lande, in 't jaar 1420, eene Kruisvaart tegen de Hussiten prediken. Jan van Beijeren, die aan den Paus en aan den Keizer beide verpligt was, en toen een groot gedeelte van Holland in zyne magt hadt, bewoog, waarschynlyk, verscheiden' Edelen en Poorters tot den togt naar Bohemen (*i*). Men weet, ten minsten, dat dezelven, door zesenvyftig Dordrechtsche Burgers, is bygewoond (*k*). Doch sommigen hebben aangemerkt, dat onze Landsluiden, van deezen togt te rug keerende, de gevoelens der Hussiten herwaards hebben overgebragt (*l*).

De handelingen der Bazelsche Kerkvergadering, in 't jaar 1431, aangelegd, om den Keizer met de Husiten te bevredigen, leeren ons, welken deeze gevoelens waren. De Husiten vorderden daar, als zo veele Voorwaarden, op welken zy zig met de Kerke vereenigen, en den Keizer hulde doen wilden: „1. „ dat den Leeken, in Bohemen, toegelaaten „ werdt, het Avondmaal onder de beide ge„ daanten te houden: 2. dat de zondaars, vol„ gens Gods wet, door zulken, aan wien het „ stondt, werden gestraft: 3. dat Gods Woord, „ door bekwaame Priesters, gepredikt werdt, „ en 4. dat den Geestelyken geen Regtsgebied „ over

(*i*) *Zie* REIGERSBERGEN Chron. II. *Deel*, *bl.* 206.
(*k*) BALEN, *bl.* 768.
(*l*) BOXHORN Nederl. Hist. *bl.* 230.

„ over het tydelyke werdt toegelaaten." Van deeze ſtellingen, vonden de drie laatſten thans hier te Lande veel ingang, 't zy dat onze Landsluiden dezelven uit Bohemen gebragt; 't zy dat zy derzelver gegrondheid, uit eigene opmerking van 't gene onder hen voorviel, geleerd hadden. Filips zelf was 'er van overtuigd. Het gedrag, welk hy, ſedert, omtrent de Geeſtelykheid, hieldt, levert 'er onbetwiſtbaare blyken van uit.

Filips beteugelt de heerſchen geldzugt der Geeſtelyken.

Holland en Zeeland waren van ouds in 't Geeſtelyke in verſcheiden' Prooſtdyen of Dekenſchappen verdeeld: in ieder van welken, een Prooſt, *Proviſoir* of Deken, van wege den Biſſchop van Utrecht, de tienden, de boeten en verdere Biſſchoplyke inkomſten invorderde, en ander Geeſtelyk Regtsgebied oefende. Zo leeſt men, in oude ſchriften, van den *Proviſoir van Delfland* (m) en van *Dekens van Rynlant*, *van Kennemere*, of Kennemerland, *van Hollant*, dat is, Zuid-Holland, *van Weſtelinglant* of Weſtfriesland. *van Aemſtelle* of Amſtelland, *Waterland*, en *Zeevang* (n), *van Goye* of Gooiland, *van Scholden* of *Schouwen*, *van Walcheren*, en *van Zuid-beveland* (o). Veel overlaſt leeden de goede Ingezetenen, ten deezen tyde, van deeze Dekens, die veelerlei Regtzaaken, om dat 'er Kerkelyken in gemengd waren, of om andere redenen, den weereldlyken Regtbanken onttrokken, en voor hunne eigene Regtbank, of te Utrecht, deeden

(m) Brief van Ao. 1398 *by* BOXH. Nederl. Hiſt. *bl.* 195.

(n) *Zie een* Brief van 't jaar 1462, *by* BRANDT Hiſtor. der Reform. I. *Deel*, *bl.* 46.

(o) *Apud* MATTHÆUM de Nobilitate *Libr.* II. 392.

FILIPS I. 1449. den afdoen. Groote voorſtanders betoonden zy zig ook van het gewaand Voorregt der Kerken en Kerkhoven, om eene ſchuilplaats te zyn, voor misdaadigen: waar door veele ſchuldigen ongeſtraft bleeven, en de weereldlyke Vierſchaar in kleinagting kwam (*p*). By verſcheiden' gelegenheden, vorderden zy den luiden ook zwaare geldboeten af, als, om heimelyke Egt, wegens Overſpel, en over 't werken op heilige dagen: ook als 'er een kind, by ongeluk, verdronk of verbrandde, en in veele andere gevallen. In Weſtfriesland, werden de Ingezetenen, onder anderen, *onredelyk gemoeit ende geſchat* van den Deken dier Landſtreeke: waar tegen Filips, in 't jaar 1433, op verſcheiden' plaatſen, orde ſtelde (*q*). Doch in 't volgend jaar, bragt hy te wege, dat Biſſchop Rudolf van Diephout, die den Hertog thans zeer naar de oogen zien moeſt, als zyne zyde, tegen Zweder van Kuilenburg en Walraven van Meurs, gekooren hebbende; een algemeen bevel liet afkondigen, waar by het Regtsgebied der *Proviſoiren* en Dekens, en ook het Regt der Kerken en Kerkhoven bepaald werdt. Misdaadigen, die derwaards de vlugt genomen hadden, en, naar beſchreeven' Regten, niet beſchermd mogten worden, moeſten terſtond den weereldlyken Regter worden overgeleverd. Voorbedagte Doodſlagers, en zulken, die de misdaad van gekwetſte Hoogheid begaan hadden, werden verſteken verklaard van

(*p*) *Zie* VELIUS Hoorn, *bl.* 53.
(*q*) Handv. van Enkh. *bl.* 24. van Grootebr. *bl.* 20. van Weſtwoude *bl.* 37.

van dit Kerkelyk Voorregt. Het bevel vervatte nog andere punten, die wy, kortheidshalve, voorby gaan (*r*). FILIPS I. 1449.

Eenige jaaren laater (5), poogde Filips den Koophandel der Kloosterlingen en het aanwinnen van Landeryen, ten behoeve der Bedel-Ordens, door een ernstig Plakaat, te stuiten (*s*). Doch, uit vreeze, zo 't schynt, dat deeze beteugeling van het vermogen en gezag der Geestelykheid hem, by den Paus, in den haat mogt brengen, schreef hy, in 't jaar 1447, eenen uitvoerigen en beleefden Brief aan *Nikolaas den V*, die, kort te vooren, in de plaats van Eugeen den IV, tot de Pauselyke waardigheid verheeven was. De brief, een staaltje van laffe vleizugt, en van de zwetsende geleerdheid deezer tyden, was, door *Joannes Godefridi*, Bisschop van Atrecht, opgesteld. Filips werdt 'er in vertoond, als een der magtigste Christen-Vorsten; doch die alle zyne heerlykheid en magt, ten dienste van Christus Stedehouder, gereed hieldt; en zyne Landen der geestelyke hoede en tugt van zyne Heiligheid aanbeval. Van ons Vaderland spreekende, gebruikte de Bisschop deeze uitdrukkingen: „ Holland en Zeeland, ryke Ei-
„ landen, bewoond van dappere en oorlogs-
„ zugtige Volkeren, die nimmer, door hun-
„ ne ongetemde nabuuren, hebben konnen
„ overwonnen worden, en thans op alle Zeeën
„ handel

Filips draagt de zorg voor de Nederlanden, in 't Geestelyke, Paus Nikolaas den V. op.

(*r*) *Zie* Handv. van Kennemerl. *bl.* 66. Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 391. *Verg.* Handv. van Hoorn, *bl.* 93.

(*s*) *Zie* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 215. Nederl. Hist. *bl.* 281, 282.

(5) In 't jaar 1445.

Filips I. 1449. „ handel dryven: Friesland ook, oulings een „ magtig Koningkryk, dat aan *Dacie* en *Scythie* grensde, wordt U, door ons, aangeboden." De Brief wordt, op dien zelfden trant, ten einde gebragt (*t*). De Paus, een liefhebber der Latynsche taale en der geleerdheid (*u*), en niet ongevoelig van loftuiterye, was 'er zeer mede in zynen schik: en schynt de beleefde uitdrukkingen des Hertogs, in zo verre, voor goede munt opgenomen te hebben, dat hy, twee of drie jaaren laater, besloot, den staat der Kerke, hier te Lande, welken hy wist zeer vervallen te zyn, op beteren voet te brengen. De gelegenheid van het Jubeljaar 1450 werdt hier toe waargenomen. Bonifacius de VIII. hadt, eerst in 't jaar 1300, vergeeving van zonden beloofd, aan elk, die, in dit jaar, en vervolgens alle honderd jaaren, de Kerken van Petrus en Paulus, te Rome, Godsdienstelyk zou komen bezoeken. Klemens de VI. verkortte, in 't jaar 1343, den tyd op vyftig jaaren, in aanmerking neemende, gelyk hy schreef, de kortheid des menschelyken leevens, en dat de Wet, om het vyftigste, zynde het Jubeljaar, beval kwytschelding van schulden te doen. Urbaan de VI. poogde naderhand den tyd nog meer, en op een derde van eene eeuw te verkorten, om dat, zeide hy, de Zaligmaaker, omtrent zo lang, op aarde geleefd hadt. 't Bleef egter by vyftig jaaren, tot dat Sixtus de IV, in 't jaar 1475, den tyd van 't Jubeljaar,

(*t*) *Vide* ÆGID. de ROYA *ad annum* 1447.
(*u*) MEYERUS *ad annum* 1447 *f.* 101.

jaar om de vyfentwintig jaaren vaststelde. Doch al veel vroeger, was men gewoon geweest, de luiden, om geld, te ontslaan van de Bedevaarten naar Rome: terwyl men hun de Aflaatbrieven t'huis zondt. Filips I. 1451.

VII. Verrigtingen van den Kardinaal van Cusa in Holland.

Nikolaas de V. vaardigde dan den Kardinaal *Nikolaas van Cusa* herwaards af (v), om, ter gelegenheid van het Jubeljaar, zo sprak de Kardinaal zelf, ten aanhooren van iemant, die dit schryft (w) „ volle vergeeving van „ alle zonden; doch niet van de schuld en „ straffe derzelven, aan te kondigen". Hy voegde 'er by „ dat men, door het doen „ van veeljaarige boete in dit leeven, of door „ het opbrengen van den laatsten penning, „ hier namaals in 't Vagevuur, eerst van „ deeze straffe en schuld ontheeven kon wor„ den, ten ware men zig, door het doen ee„ ner vrywillige gifte, voorzag van Aflaat„ brieven, die de Kerk, uit haaren schat van „ verdiensten der Heiligen, den volke liet „ aanbieden: en door welken, de Zielen ge„ zuiverd en in staat gesteld werden, om, „ terstond na dit leeven, de Hemelsche Heer„ lykheid te verwerven". Op deezen voet, predikte hy gemeenlyk. Doch somtyds verklaarde hy ook „ dat de regte Aflaatbrieven, „ die ten jongsten dage gelden zouden, uit „ de Heilige Schriften gehaald moesten wor„ den, en dat de Pauselyken meer dienden om „ de Kerkelyken te verryken, dan om de Lee„ ken

(v) Meyerus *ad annum* 1448. Compil. Chronolog. *ad annum* 1451.
(w) Magnum Chronic. Belg. *p.* 380.

Filips I. „ ken te verbeteren (*x*)". De Kardinaal van
1451. Cusa was te gelyk gezonden, om Kloosters en Kerken te bezoeken en te hervormen. Hier vondt hy veel werks aan, zo wel als aan het weeren der misbruiken en bygeloovigheden in den Godsdienst, die alomme in zwang gingen. Hy kantte zig tegen dezelven, in openbaare Redevoeringen, te Dordrecht (*y*), te Haarlem, te Leiden, en elders in deeze Landen (*z*), gedaan. Zyne redenen vonden ingang by sommigen; doch de meesten bleeven aan de oude doolingen en gebreken verslaafd. Sommigen zyner Tydgenooten hebben, ondertusschen, verscheiden' merkwaardige zaaken, uit zyne redevoeringen, opgetekend, welken toonen, dat hy geene vreemde begrippen hadt van de hervorming der Kerke. Te Haarlem, predikte hy tegen de Bedevaarten naar *Wilsenach* (*a*). „ De Beelden der Hei-
„ ligen mogten, zyns oordeels, alleen geëerd
„ worden, voor zo ver zy derzelver deug-
„ den herinnerden. Bewees 'er iemant eene
„ eer aan, die naar Afgodery zweemde; of
„ liep 'er 't volk te sterk naar, dan moest men-
„ ze uit de Kerken wegneemen. De bloedige
„ *Hostien*, die men 't volk, als wonderen,
„ om geld, zien liet, behoorden, meen-
„ de hy, nergens vertoond te worden (*b*)".
In

(*x*) Boxhorn. Nederl. Hist. *bl.* 277.
(*y*) Adr. de Veteri Busco Rer. Leodiens. Lib. *ejusque* Diar. *apud* Marten. & Durand. Veter. *Monum. Tom.* IV. *col.* 1220.
(*z*) Chron. de Traject. *in* Matth. Anal. *Tom.* V. *p.* 512.
(*a*) Basel. Nederl. Sulpit. *bl* 257.
(*b*) Freder. de Heilo de Fund. Domus Regul. prope Haerlem *ap.* Baselium *bl.* 257, 258, 259, 260.

In Duitschland, en veelligt ook hier, heeft hy begeerd, dat men de Hostie niet in 't openbaar omdraagen zou. „ Het Avondmaal „ was, zeide hy, om genuttigd te worden „ ingesteld; niet op dat men 'er mede zou „ pronken (c)". Voorts besnoeide hy de overdaadige inkomsten der Kloosteren, op verscheiden plaatsen (d). Ook gelukte het hem, de scheuring der Utrechtsche Kerke te heelen, en Bisschop Rudolf, met zynen mededinger, Walraven van Meurs, te bevredigen. Rudolf bleef in 't bewind van 't Bisdom; waaruit Walraven alleen een jaarlyks inkomen, benevens den tienden penning van de Beden der Geestelykheid, werdt toegelegd (e). Daarenboven werdt hem 't Bisdom van Munster bezorgd. Rudolf ontzag zig niet, den Munsterschen, die Walraven niet begeerden, den oorlog aan te doen, om zig van deezen mededinger te ontslaan. Ook wist hy, ten kosten egter van alle zyne middelen, en van de gunst zyner Onderzaaten, Walraven, met geweld, op den Munsterschen zetel te zetten (f). De Kardinaal van Gusa keerde eerlang naar Rome te rug, niet zonder eenig nut hier te Lande te hebben uitgevoerd: hoewel 't ook niet aan bewys ontbreekt, dat men, in 't Stigt van Utrecht, of niet, of zeer bezwaarlyk heeft konnen besluiten, om zig aan alle

FILIPS I. 1451.

(c) ALB. KRANTZ. Metropol. *Lib.* XI. *Cap.* 39.
(d) BOXHORN Nederl. Hist. *bl.* 285.
(e) Chron. de Traject. *p.* 513. HEDA *p.* 287.
(f) Chron. de Traject. *p.* 513. ARNOLD. DE BEVERGERN, Chron. Monast. *in* MATTH. Anal. *Tom.* V. *p.* 92 *&* *seqq.*

FILIPS I. le zyne schikkingen te onderwerpen (*g*).

1451. De Kerkelyke zaaken hebben ons wat lang opgehouden; doch 't was noodig den staat derzelven te ontvouwen, om datze hoe langs hoe meer invloed begonden te krygen, op den burgerlyken staat deezer Landen. De Kerkelyke is zo zeer vermengd met de Weereldlyke Geschiedenis der volgende tyden, dat zy 'er onmogelyk van af te scheiden is: waarom deeze Schets, tot eene Inleiding van 't gene volgen zal, vooraf diende te gaan. Wy keeren tot de weereldlyke zaaken weder.

VIII. De Hollanders en Zeeuwen worden in den kryg tegen de Gentenaars ingewikkeld.

De Hollanders begonden den smaak naauwlyks weg te krygen van de rust, die zy, sedert eenige jaaren, inwendig genooten, of zy werden, zo wel als de Zeeuwen, door hunnen Graave, Hertog Filips, wederom in uitheemsche Oorlogen ingewikkeld. De Gentenaars, van ouds vermaard wegens het voorstaan hunner Vryheden en Voorregten, stonden, omtrent deezen tyd, op, tegen den Hertog, die hun, in 't jaar 1448, eene schatting van agttien stuivers van ieder zak Zouts opgelegd hadt, welke zy weigerden te voldoen (*h*). Filips stelde, in 't volgende jaar, eene nieuwe belasting op de Graanen, welke de Gentenaars ook niet draagen wilden (*i*). Toen zy deezen stap gedaan hadden, zagen zy wel, dat zy zig wapenen moesten, om het onweêr, dat hun van 's Hertogen wege dreigde,

(*g*) Charta Gysb. de Bredenrode *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 663. Epist. Nicolai Card. *in* MARTEN. & DURAND. Veter. Monum *Tom.* I. *c.* 19 .

(*h*) MEYERUS *ad annum* 1448. *f.* 301.

(*i*) MEYERUS *ad annum* 1449. *f.* 301 *verf.*

de, af te keeren. Ook bragten zy, nog voor 't einde des jaars 1451, vierduizend man op de been, die, om zig van de andere Vlamingen te onderscheiden, witte Kaproenen droegen. Alomme liepen zy, sedert, Vlaanderen af, en bemagtigden verscheiden' Plaatsen langs de Schelde (*k*). Filips hadt, midlerwyl, van alle kanten, volk byeen gerukt. Jan van Nassau, Heer van Breda, en *Henrik van Borselen, Heer van Veere*, bragten de Hollanders en Zeeuwen, ten getale van drieduizend man, in de wapenen; doch 't liep aan tot in 't volgende jaar, eer zy in Vlaanderen zyn konden (*l*). De Gentenaars hadden ondertusschen 't Beleg geslaagen voor Oudenaarden, welke Stad, door Simon van Lalaing, Broeder van Willem van Lalaing, voor deezen Stadhouder van Holland, dapperlyk verdedigd, en op den elfden dag van 't Beleg, den vierentwintigsten van Grasmaand des jaars 1452, door den Graave van Estampes, ontzet werdt (*m*). Sedert, vielen 'er verscheiden' gevegten voor, nu ten voordeele, dan ten nadeele der Gentenaaren. Den vyfden van Hooimaand, brak het Leger des Hertogs op van Dendermonde, trekkende langs de regter zyde van de Demer, tot over Rupelmonde, alwaar het over de Schelde geleid werdt, om de Gentenaars, een vierendeel uurs van Rupelmonde gelegerd, aan te tasten. Hier viel, op

Filips I. 1451.

1452.

(*k*) Olivier de la Marche Memoir. *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 341, 342.
(*l*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 343. *Ch.* XXV. *p.* 372.
(*m*) Meyerus *ad annum* 1452. *f.* 305.

Filips I. 1452.

op den agtsten der gemelde maand, een bloedig gevegt voor, in welk de Gentenaars te kort schooten, en op de vlugt gejaagd werden (*n*).

's Daags na dit gevegt, en dus te laat om deel aan de zege te hebben, zag men, van 't Slot te Rupelmonde, de Hollanders en Zeeuwen, te schepe, de Schelde op komen, begeleid door Jan van Lannoi, hunnen Stadhouder, en door de Heeren *Jan en Filips van Wassenaar*, *Jan van Heemstede*, Reinoud van Brederode, Henrik van Borselen, Heere van Veere, *Rutger van Boetselaar*, *Walraven van Haaften* en veele andere Edelen: ten blyke, dat de Hoekschen, zo wel als de Kabbeljaauwschen, hier hulp wilden bieden. Doch de Stadhouder hadt den Hoekschen, met naame Heere Reinoud van Brederode, en zynen Broeder, den Domproost Gysbrecht, die den togt ook bywoonde, goede soldye beloofd: hoewel hiervan, naderhand, niets betaald werdt (*o*). Een ooggetuige verhaalt ons, dat 'er deeze manschap wel gedaan uitzag. „ De Edelen waren, van 't hoofd tot de voeten, geharnast. De Baanderheeren droegen „ hunne Baanderrollen, de andere Edelen „ hunne Wimpels, ontrold: en in deeze gedaante, trokkenze, ontscheept zynde, te „ voet of op wagens, voort (*p*)".

Voorregten den

Filips was zo zeer in zynen schik met de aankomst

(*n*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXV. *p.* 364, 365, 368, 371.

(*o*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* L. *p.* 645, 646.

(*p*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXV. *p.* 354, 372.

komst der Hollanderen en Zeeuwen (*q*), dat hy hun, twee dagen hierna, verscheiden voorregten verleende, allen te Dendermonde, op den elfden van Zomermaand, gedagtekend. „Hy beloofde den Lande, in geval van oor„log of overstrooming, ontheffing der reeds „ingewilligde tienjaarige Bede (*r*). Ook be„vestigde hy den Landzaaten het Voorregt, „van niet buiten hunne Landpaalen te regt„gesteld te konnen worden. Doch hy zon„derde egter *vier* gevallen uit; 1. als de zaak, „ter gewooner plaatse, uit hoofde van we„derspannigheid der genen, welken dezelve „betrof, niet beregt kon worden: 2. als de „Steden onderling geschil hadden, welk niet, „door 's Graaven Raad in den Haage, kon „worden afgedaan: 3. als 'er oproer ontstondt, „welk de Raad niet stillen kon: en 4. in alle „andere gevallen, die, met 's Lands Reg„ten, ter gewoonlyker plaatse, niet beregt „konden worden (*s*)". En men moet bekennen, dat deeze uitzonderingen het befaamd Voorregt *de non evocando* al vry wat besnoeijen: vooral als men aanmerkt, dat de Graaf zelf verklaaren moest, wanneer één van deeze gevallen plaats hadt. Nog beloofde Filips „voor„taan geene Brieven of *Mandementen* te zullen „verleenen, draagende tegen de *Privilegien*, „Regten en Vryheden der Steden, gelyk hy er„kende, voormaals, wel gedaan te hebben (*t*)".

Filips I. 1452.

Hollanderen en Zeeuwen, op den Vlaamschen togt, verleend.

De

(*q*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 44 *vers.*
(*r*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 18. *Zie ook* Boxhorn. *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 229.
(*s*) Groot Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 679.
(*t*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 687.

Filips I. 1452.

De Edelen, die den Hertoge hier zo trouwelyk bysprongen, werden ook byzonderlyk begunstigd. „ Alle welgeboornen, die Krygsdiensten schuldig waren, en alle hooge Heerlykheden werden bevestigd in de aloude „ vryheid van de Graaflyke beden (*u*)". Wy gewaagen niet van verscheiden' byzondere Handvesten, door Filips, op deezen zelfden dag, aan de Landen verleend (*v*). 't Is niet te denken, dat iemant onzer Graaven, ooit, op éénen dag, zo veele Privilegien gegeven heeft. 't Getal derzelven, die, gedrukt en ongedrukt, nog voorhanden zyn, wordt op omtrent dertig begroot.

De Gentenaars door de onzen geslaagen.

De Hollanders en Zeeuwen, aangemoedigd door zulke Gunstbrieven, lieten zig, met lust, leiden naar de Legerplaats, die hun te *Elverzeel*, in 't Land van Waas, twee mylen van Rupelmonde, aangeweezen was. Hier omtrent, hadt zig ook eenige Bourgondische manschap, onder bevel van *Antoni*, natuurlyken Zoon van Hertoge Filips, en van eenige anderen, nedergeslaagen. De Gentenaars, ten getale van vyfduizend, ter Poorten uitgeborsten, overvielen deeze manschap by Hulst, op den zesentwintigsten van Zomermaand (*w*); doch werden zo wel ontvangen, dat zy wyken moesten. Op den hertogt, troffen zy de Hollanders aan, by Elverzeel, die eene geweldige slagting deeden, onder deeze vertsaagde me-

(*u*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 18. Handv. van Rynland *bl.* 514, 515.

(*v*) *Zie* Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 586. Handv. van Rynland *bl.* 402.

(*w*) Meyerus *ad annum* 1452. *f.* 308.

menigte. Ook bekwamen de onzen veele gevangenen: en onder deezen, het hoofd der Bende, eenen Messemaaker, die voor uitsteekend in dapperheid gehouden werdt. Filips deedt hem, terstond, ophangen (*x*). Voor zynen dood, beleedt hy, dat de Gentenaars hem het Land en Graafschap van Waas geschonken hadden (*y*). Kort hierna, werdt 'er een Bestand voor zes weeken getroffen, 't welk, met den tweeëntwintigsten van Hooimaand, aanvangen moest (*z*). Toen scheidde het Leger (*a*): en 't schynt, dat de Hollanders ook naar huis gekeerd zyn.

Filips I. 1452.

Terstond na 't eindigen van 't Bestand, werden de vyandelykheden op nieuws begonnen. In een gevegt met de Gentenaars by Hulst, in Bloeimaand des volgenden jaars, voorgevallen, werden, onder anderen, eenige Zeeuwen gevat, en kort daarna onthalsd (*b*). Twee maanden laater, verzoenden de Gentenaars zig met Hertoge Filips (*c*), en onze Landsluiden raakten van deezen oorlog vry.

1453.

Doch Filips vondt haast ander werk voor hun. Het Bestand, in 't jaar 1443, tusschen hem en Henrik den VI. gesslooten (*d*), was, sedert, meer dan eens, vernieuwd (*e*). In Hooi-

(*x*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 45 *verf.* Meyerus *ad annum* 1452. *f.* 308.
(*y*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXV. *p.* 373.
(*z*) Meyerus *ad annum* 1452. *fol.* 308 *verf.*
(*a*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXVI. *p.* 377, 378.
(*b*) Meyerus *ad annum* 1453. *fol.* 312 *verf.*
(*c*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 53 *verf.* De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXVIII. *p.* 405, 406. Meyerus *ad annum* 1453. *f.* 314. d'Oudegherst *Chap.* CXCVI. *f.* 334.
(*d*) III. *Deel*, *bl.* 529.
(*e*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 143, 158, 159, 163, 164, 175.

FILIPS I. 1453.

Hooimaand des jaars 1446, werdt, by zulk eene gelegenheid, Frank van Borselen, Graaf van Oostervant, aangesteld, om, in Holland en Zeeland, voor de onderhouding van 't Bestand, zorg te draagen (f). De laatste vernieuwing van 't Bestand was, in Bloeimaand des jaars 1447, voor den tyd van vier jaaren, geschied (g). Doch terwyl men beloofd hadt, zig van alle vyandelykheden te zullen onthouden, werdt 'er, van wederzyde, geduurig, over 't schenden van 't Bestand, geklaagd (h). Onder anderen vindt men, dat Henrik de VI, in eenen Brief van den eenentwintigsten van Lentemaand des jaars 1446, gerigt aan den *President en Raaden, gesteld ten zaaken en ter Regeeringe van Holland, Zeeland en Friesland*, eenigen van deeze vyandelykheden, omtrent onze Landsluiden gepleegd, heeft ondernomen te verdedigen (i). Ondertusschen bleek klaar genoeg, dat Filips geene Vrede met Henrik zogt.

IX. De Hollanders en Zeeuwen helpen Bourdeaux bemagtigen.

Het Bestand tusschen Frankryk en Engeland, in 't jaar 1448, gebroken zynde, zag men de Onderzaaten des Hertogs van Bourgondie, Karel den VII. helpen, tot het bemagtigen van Normandye (k). De oorlog werdt hier met zo veel kragt voortgezet, dat Bourdeaux en gantsch Guienne zig, in 't jaar 1451, aan Karel onderwierp. Doch in 't volgende jaar, werden de Engelschen wederom meester van

(f) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 162.
(g) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 176.
(h) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 141. *P.* II. *p.* 5, 6, 9. 11.
(i) Acta Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* I. *p.* 159.
(k) MEYERUS *ad annum* 1449. *f.* 301 *verf.*

van eenige plaatsen in deeze Landstreeke, met naame van de Hoofdstad Bourdeaux. Karel begaf zig, derhalve, in 't jaar 1453, met tienduizend man, derwaards, sloeg de Engelschen by Bourdeaux, op den zestienden van Hooimaand, en bemagtigde, terstond hierna, verscheiden' plaatsen in Guienne: waarna hy ook Bourdeaux belegerde.

Filips I. 1453.

Eene Vloot van Hollandsche en Zeeuwsche schepen ondersteunde dit Beleg (*l*). Zy was de Garonne opgezeild tot aan *Lormont*, tegen over de Stad, aan den regter oever der Riviere, gelegen, alwaar de Franschen zig hadden nedergeslaagen. Onze schepen en eenige anderen sneeden der Stad den toevoer ter Zee af. Eindelyk, moest zy zig, op den zeventienden van Wynmaand, opgeeven. De Engelsche bezetting kreeg vryheid om naar Engeland te keeren (*m*). Calais en Guînes waren, na deeze overwinning, de eenigste plaatsen in Frankryk, die nog in de magt der Engelschen bleeven. Onze Vloot, dus de laatste hand hebbende helpen leggen, aan eenen kryg, die veele jaaren geduurd hadt, kon nog voor den Winter naar huis keeren.

X. Eerste bedryven, hier te Lande, van Karel, Graaf van Charolois.

Karel, *Graaf van Charolois*, Zoon van Hertoge Filips, begon zig, omtrent deezen tyd, hier te Lande, eenen naam te maaken. Hy bereikte thans omtrent twintig jaaren, zynde, op den tienden van Slagtmaand des jaars 1433, ter weereld gekomen. Al vroeg bespeurde men, in hem, eene sterke zugt tot den Oorlog, die

(*l*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 58 *verf.*
(*m*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 58 *verf.*

FILIPS I. 1453.

die Filips gaarne gemaatigd zou hebben; doch hier was geen kans toe. Toen de Gendsche beroerte aan 't uitberften was, zondt Filips, befpeurende dat zyn Zoon gaarne op 't water was (*n*), hem, in 't jaar 1451, naar Zeeland (*o*). Waarfchynlyk heeft hy hem toen, of al eerder, tot *Stadhouder Generaal* zyner *Landen van herwaards over* verklaard, welke waardigheid men weet, dat hy, in 't jaar 1454, bekleed heeft (*p*). Nu, in 't jaar 1451, hieldt hy, te Veere in Zeeland, een' Zoon ten Doop (*q*), door *Maria*, *Graavinne van Bochane*, Dogter van *Jacob den* I, Koning van Schotland, gehuwd met *Wolfard*, Zoon van Henrik van Borfelen, Heere van Veere (*r*), ter weereld gebragt. 't Kind werdt, naar hem, *Karel* genoemd (*s*). Doch de Graaf van Charolois hadt gewigtiger werk, in Zeeland. Hy deedt, of hief 'er eene Bede, ten behoeve van den Hertog, zynen Vader (*t*). En zo dra was dit niet gefchied, of hy fpoedde zig naar Brabant, om deel aan den togt tegen de Gentenaars te hebben. Filips zogt hem te Bruffel op te houden, onder voorwendfel, dat men nog geene wapenrufting voor hem gereed hadt. Doch hy verklaarde, *liever in zyn wambuis ten ftryde te willen trekken*, *dan zynen Vader de wederfpannige Gentenaars niet helpen bedwingen* (*u*). Ook.

(*n*) OLIV. DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXII. *p.* 332, 338
(*o*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch* XXIII. *p.* 343.
(*p*) *Zie* zynen Brief *by* BOXH. *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 244.
(*q*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXII. *p.* 332.
(*r*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 213.
(*s*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 214.
(*t*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 343. *Verg.* BOXH. *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 229.
(*u*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 343.

Ook woonde hy, sedert, de gevaarlykste gevegten by, zeggende, als zyne Moeder hem, van wege den Hertoge en de Landzaaten, poogde te beweegen, om ten Hove te blyven, *dat het den Landzaaten voordeeliger zou zyn, hem jong te verliezen, dan naderhand eenen laffen Heer aan hem te hebben* (*v*). Na 't eindigen van den Gendschen Kryg, kwam hy wederom herwaards. In of omtrent Hooimaand des jaars 1454, hieldt hy de hooge Graaflyke Vierschaar te Zierikzee: voor welke de *Heer van Haamstede*, en *Floris* en *Arend van Haamstede*, gebroeders, wegens veelerlei gewelddenaaryen, werden aangeklaagd. Zy hadden zig, onder anderen, verscheiden' Heerlyke Regten, op de Duinen, en van de Zeedriften, ten onregte, aangemaatigd. Hiervan overtuigd, durfden zy, zegt het vonnis, zig niet voor 's Graaven Vierschaar te regtstellen. De Heer van Haamstede en Floris hadden zig 's Graaven genade aanbevolen. De goederen des eersten werden verbeurd verklaard; doch hem de Lyftogt derzelven, *omme synre oudtheyd ende kranckheyt*, gegund. Ook kreeg hy verlof, om, langs zekere bepaalde streek duins, *omme syne ghenuchte alleenelyck*, te mogen jaagen. Floris werdt versteken van allen regt en bewind, welk hy voorheen op de Duinen mogt gehad hebben. Arend, die voorvlugtig was, werdt, op zyn lyf, ten Lande uit gebannen, terwyl zyne goederen, *tot* 's Hertogen *tafele*, werden aangeslaagen (*w*). Deeze strenge

Filips I. 1453.

Regtspleeging van den Graave van Charolois over die van Haamstede.

1454.

(*v*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXVII *p.* 396.
(*w*) *Zie* het Vonnis *by* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 244.

FILIPS I. 1454.

ge Regtspleeging des Graaven van Charolois maakte hem ontzaglyk hier te Lande; hoewel hem naging, dat hy den eersten aanbrengeren te ligt geloof gaf, en gewoon was al te vroeg onderzoek te doen (*x*). Het aanzien van den Huize van Haamstede, gesprooten uit Witte van Haamstede, natuurlyken Zoon van Graave Floris den V, verminderde, na deezen tyd. De laatste mannelyke Erfgenaam uit dit Huis, zo men meent, *Arend van Haamstede* genoemd, is, in 't jaar 1604, overleeden. By zyne begraafenis, werdt het adelyk wapen van Haamstede, naar Lands gebruik, verbroken en in 't graf geworpen (*y*). Doch men heeft my berigt, dat 'er nog afkomelingen deezer oude stamme in wezen zyn.

Huwelyk des Graaven van Charolois.

De Graaf van Charolois, naar Vlaanderen te rug gekeerd, trouwde, in Wynmaand deezes zelfden jaars 1454, voor de tweede reize, met *Izabelle*, Dogter van *Karel*, *Hertog van Bourbon* (*z*). Voor de eerste reize, was hy, nog maar een kind, in 't jaar 1439, verbonden geweest aan *Katharina*, Dogter van Koning Karel den VII. van Frankryk (*a*), die, zonder kinderen na te laaten, op den agtentwintigsten van Hooimaand des jaars 1446, overleeden was (*b*).

Geboorte van Maria van Bourgondie.

Izabelle, zyne tweede Gemaalin, baarde hem, op den dertienden van Sprokkelmaand des jaars 1457, eene Dogter, *Maria* genoemd (*c*): die naderhand de eenigste Erfgenaam der wyduitgestrekte Bourgon-

(*x*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 64.
(*y*) *Zie* BOXHORN *op* REIGERSB. I. *Deel*, *bl.* 377.
(*z*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 64.
(*a*) MONSTRELET *Vol.* II. *f.* 168 *verf.*
(*b*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XVII. *p.* 275.
(*c*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 69 *verf.*

gondische heerschappyen geworden is, en de onschuldige oorzaak van oorlogen, welker wortel, tot op deezen dag toe, nog niet is uitgerooid (*d*). Filips I. 1454.

XI. Stigtsche Beroerte.

Het Huwelyk van den Graave van Charolois hadt hem genoodzaakt, deeze Landen, welken hy thans, in 't afzyn zyns Vaders, als algemeene Landvoogd bestierde (*e*), te verlaaten. Ook onthieldt hy zig, sedert, eenen tyd lang, in Brabant. Doch in 't volgende jaar, viel 'er iets voor, 't welk Filips zelv' drong, om zig, in persoon, herwaards te begeeven. Wy hebben reeds (*f*), in 't voorbygaan, aangemerkt, dat Rudolf, Bisschop van Utrecht, zig, door het voeren van den Munsterschen Kryg, in den haat gebragt hadt by de Stigtschen. Bovenal was de Geestelykheid, die hy, door geduurige Beden, lastig viel, zeer tegen hem ingenomen. Zy hadt de Gilden en Gemeente van Utrecht op haare hand; doch de Raad der Stad, niet ongaarne ziende, dat de weelde der Geestelykheid, door het opbrengen der Bisschoplyke Beden, een weinig besnoeid werdt, hieldt het met den Bisschop. De vyf Kollegien van Utrecht weigerden eindelyk 's Bisschops beden te voldoen; spraken het banvonnis uit, over elk, dieze hun durfde afvorderen, zonder egter iemant in 't byzonder te noemen; en deeden, bedugt voor ballingschap of gevangenis, hunne vergaderplaats, by nagt, door Ambagtsluiden, die hun van de hand vloogen,

(*d*) *Voiez* DUCLOS Hist. de Louis XI. *Tom.* I. *p.* 83. *Tom.* II. *p.* 222. *Edit d'Amst.*

(*e*) *Zie zynen* Brief *by* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 244.

(*f*) Boven *Bl.* 35.

Filips I. 1455. gen, bewaaken. Dit gebeurde, in den aanvang des jaars 1455. De Raad van Utrecht, want de Bisschop was, kort te vooren, ter Stad uit, naar 't Slot ter Horst, geweeken, geenen zin in dit waaken en vergaderen hebbende, zogt de Geestelykheid te beweegen, om het na te laaten. Doch dit vermeerderde de agterdogt der Geestelykheid, die, op den vyfentwintigsten van Louwmaand, geharnast in de Domkerke byeen kwam. De Gemeente kwam hier ook, terstond, in grooten getale, samen. Men trok, gelykerhand, naar 't Stadhuis: en noodzaakte den Raad, om keuren te maaken, naar den zin der Geestelykheid en der Gemeente: die, ten overstaan der Kerkelyken, tegen de aloude gewoonte, op staande voet, van 't Stadhuis, werden afgekondigd. De Gemeente beval, ten zelfden tyde, dat men, in elke voornaame straat, een bekken zou houden; op dat men 't volk, ten getale van vyf of zesduizend gewapenden, by bekkenslag, terstond zou konnen op de been brengen, en den Raad der Stad geheellyk naar zyne hand zetten. 't Blykt niet klaar, of de Domproost, Gysbrecht van Brederode, de hand in deeze beroerte gehad hebbe, of niet. Alleenlyk weet men, dat hy de zyde der Geestelykheid tegen den Bisschop hieldt, en, kort hierna, door haar, uit den Haage, naar Utrecht, ontbooden werdt (g).

Dood van Bisschop Rudolf. Zo stondt het te Utrecht, toen men 'er tyding kreeg, dat Bisschop Rudolf, op den vieren-

(g) Fascicul. Tempor. 49. MATTHÆUM Analect. Tom. V. p. 513 &c. Chron. de Traject. p. 515, 516.

entwintigsten van Lentemaand, overleeden was (*h*): 't zy op het Slot te Vollenhove, gelyk de meesten (*i*), of op het Slot ter Horst, gelyk sommigen willen (*k*), of eindelyk, naar 't verhaal van eenen Munsterschen Schryver der zestiende eeuwe, aan eene wonde, in 't Beleg der Stad Vreden in Munsterland (*l*). De Hertogen van Bourgondie en van Gelder vernamen dit gewigtig nieuws zo dra niet, of zy deeden alle weer, om de aanstaande verkiezing, op een voorwerp naar hunnen zin, te doen vallen. Filips hadt reeds voorlang toeleg gemaakt, om, na 't afsterven van Rudolf, *David van Bourgondie*, zynen natuurlyken Zoon (6), thans Bisschop van Terouanne in Artois, tot Bisschop van Utrecht, te doen verkiezen: ten welken einde, hy, al by 't leeven van Rudolf, de stemmen der Kanonniken hadt zoeken te winnen (*m*): en thans zondt hy, tot dit zelfde einde, Graaf Jan van Nassau naar Utrecht af. *Arnoud van Egmond, Hertog van Gelder*, kwam in persoon te Utrecht, en verzogt de Geestelykheid, dat zy de Bisschoppelyke waardigheid wilde opdraagen aan Hertog *Steven van Beijeren*, Kanonnik te Keulen (*n*), die ook, door den Aartsbisschop van Keu-

FILIPS I. 1455.

(*h*) Instrum. Elect. G. de Bredenr. *in* MATTH. Anclect. *Tom.* I. *p* 648.
(*i*) Chron. de Traject. *p.* 516 BUCHEL. *ad* HEDAM *p.* 291.
(*k*) SUFFRID. PETRI App. *ad* BEKAM *p.* 155.
(*l*) Anonym. Chron. Monast. *in* MATTH. Anal. *Tom.* V. *p.* 128.
(*m*) MONSTRELET *Vol.* III. *fol.* 64 *vers.*
(*n*) JOANN. A LEYDIS van de Heer. van Brederode *Cap.* LI. *p.* 647.

(6) Filips hadt hem verwekt, by *Coleta Castellana*, of *La Chatelaine*, gezeid *Du Bosquiel*. Vide *Not.* in MIRÆI *Oper. Diplom.* Tom. II. p. 1262.

FILIPS I. 1455.

Keulen, schriftelyk, was aangepreezen (*o*). 't Kapittel, beslooten hebbende, ten spoedigste, met de verkiezing voort te gaan, kwam, ten dien einde, in de groote Vergaderplaats der Domkerke, op den zevenden van Grasmaand, byeen. Men vondt goed, de verkiezing by stemminge te doen. Van *zeventig* Kanonniken, die hier tegenwoordig waren, gaven 'er *zevenenzestig* hunne stemmen aan Gysbrecht van Brederode. Hy zelf hadt Dionys van Momerancy, Kanonnik te Luik, gestemd. De *twee* overigen stemden Steven van Beijeren; doch gaven egter, naderhand, toen zy zagen, dat de meerderheid voor Brederode was, hem, *om vredes wille en behoudens hun gevoelen*, ook hunne stem. Voor David van Bourgondie stemde niemant. Negen Kanonniken, die afwezig waren, stemden, door Gevolmagtigden, allen voor Brederode. Wy trekken deeze byzonderheden uit egte Gedenkstukken deezer Verkiezinge (*p*), uit welken ook blykt, dat sommigen byzondere redenen gaven, waarom zy Brederode stemden: onder anderen, by voorbeeld „ om dat Hertog Filips hem tot eenen zyner Raaden van „ Holland, Zeeland en Friesland hadt aangesteld, in welke bediening, hy zig loflyk gekweeten hadt (*q*)". Ook „ om dat alle de „ Stigtsche Edelen met hem vermaagschapt „ waren (*r*)". De Domproost, kennis van zyne

De Domproost Gysbrecht van Brederode wordt tot Bisschop verkooren.

(*o*) Epist. ejus *Vide in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 660.
(*p*) Instrum. Elect. G. de Bredero. *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 647. *& seqq.*
(*q*) Id. *p.* 654.
(*r*) Id. *p.* 656.

zyne verkiezing gekreegen hebbende, namze beleefdelyk aan, onder 't loozen eener diepe zugt (*s*). Terstond daarop, werdt hy, in 't Koor der Domkerke, in den Bisschoppelyken zetel, gezet; toen, voor 't groot Altaar, den volke vertoond, en openlyk, voor eenpaarig verkooren' Bisschop, uitgeroepen. De plegtigheid werdt met het zingen van het *Te Deum* en andere Kerkgezangen beslooten (*t*). Agt dagen laater, nam Bisschop Gysbrecht, de Voorregten der Geestelykheid, des Raads en der Gilden van Utrecht plegtiglyk bezwooren hebbende (*u*), met hun verlof, zynen intrek in 't Bisschoppelyk Paleis. Sedert bragt hy sommige ballingen, die, onder zynen Voorzaat, de Stad hadden moeten ruimen, wederom daar binnen en in den Raad. De andere party nam dit euvel (*v*). Eenigen begonden reeds samenrottingen te maaken; doch zy verbeurden 'er hun Burgerschap om. Verscheiden' werden 'er zelfs om onthalsd (*w*). Ook werdt de Stads Banier, hierop, weggeslooten, en de Gilden keurden, dat men elk, die, onder eene nagemaakte banier, of *schuifwimpel*, vergadering maakte, vryelyk en *sonder misdoen, slaen ende vaen* zou mogen (*x*). De meesten, die 't met den overleeden' Bisschop gehouden hadden, wee

(*s*) Instrum. Elect. G. de Bred. *in* MATTH Anal. *Tom.* I. *p.* 659.
(*t*) Id. *p.* 660.
(*u*) Charta Gysbert *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 662.
(*v*) JOANN. A LEYDIS van de Heer. van Breder. *Cap.* LI, *p.* 663-667.
(*w*) Oud Verhaal, *by* MATTHEUS Anal. *Tom.* I, *p.* 536 *& seqq.*
(*x*) Buyrspraeckboek van Utrecht *by* MATTH. Anal. *Tom.* V. *p.* 517. *en* Fundat. & Fata Eccles. *p.* 168.

Filips I. 1455. weeken, sedert, allengskens, ter Stad uit, naar Amersfoort.

Bisschop Gysbrecht, zig allenthalve in 't bewind des Bisdoms handhaaven willende, verwierf, kort hierna, de bevestiging in 't weereldlyk gebied van Keizer Fredrik den III. Ook zondt hy een aanzienlyk Gezantschap naar Rome, om de bevestiging zyner verkiezinge van den Paus te verwerven, niet verzuimende het geschenk van vierduizend Dukaaten, welk hiertoe stondt (6), ten spoedigste naar Rome over te maaken (y).

Hertog Filips kant zig tegen de verkiezing van Gysbrecht van Brederode.

Hertog Filips zwol midlerwyl van spyt, om dat men zyn natuurlyken Zoon te Utrecht voorbygegaan was. Ook was de verkiezing van Gysbrecht van Brederode den Kabbeljaauwschen in Holland tegen de borst. Zy maakten elkanderen diets „ dat Reinoud van „ Brederode, het hoofd der Hoekschen, als „ afkomstig uit het geslagt der oude Holland„ sche Graaven, toeleg hadt, om het Graaf„ schap van Holland te bemagtigen: waar„ toe hem, dagtenze, zyn Broeder Gysbrecht, „ Bisschop van Utrecht blyvende, de behulp„ zaame hand zou konnen bieden". En hoewel men getuigd vindt (z), dat dit vermoeden geenen grond hadt, blies men 'er egter Filips, se-

(y) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LI. *p.* 667.

(z) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LII. *p.* 668.

(6) Naderhand hebben de Utrechtsche Bisschoppen meer gegeven, om van den Paus bevestigd te worden. Bisschop Filips van Bourgondie gaf twaalfduizend Dukaaten. *Vide* Gerardi Noviomagi *Philipp. Burgund.* p. 168.

sedert, de ooren zo vol van, dat hy, die hier van zelven reeds genoeg toe neigde, eerlang besloot, de bevestiging van Bisschop Gysbrecht, te Rome, te dwarsboomen, en den Bisschop van Terouanne, 't kostte wat het wilde, op den Utrechtschen zetel te zetten. Terstond vaardigde hy Joannes Godefridi, Bisschop van Atrecht, naar Rome af, die den Paus, thans *Kalixtus den III*, voorhieldt „ dat Brederode geen Bisschop zyn mogt, om dat „ hy in den Kryg tegen de Gentenaars was „ geweest:" eene reden, die weinig paste in den mond eens Gezants des Hertogs van Bourgondie, ten wiens behoeve, deeze kryg gevoerd was. Wyders verzogt hy „ dat de „ Paus de bevestiging van Brederode weige- „ ren, en David van Bourgondie met het „ Bisdom van Utrecht beschenken wilde (*a*)". Men behoeft niet te twyfelen, of dit verzoek is ondersteund geworden, door rykelyke giften. Brederode's gezanten werden, met goede woorden, opgehouden. De Paus ontving hun geld wel, en hieldt het; doch hy verleende de verzogte bevestiging niet. De Bisschop van Atrecht slaagde beter. Kalixtus leverde hem heimelyk de Brieven over, by welken David van Bourgondie, tot Bisschop van Utrecht, werdt aangesteld (*b*).

FILIPS I. 1455.

De Paus voorziet David van Bourgondie met het Bisdom.

Doch eer men hiervan, in 't Stigt, kennis kon hebben, hadden de Geestelykheid, Ridderschap en Steden eenpaarig besslooten, hunnen

(*a*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LII. *p.* 668, 669.
(*b*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LII. *p.* 669.

Filips I. 1455.

nen verkooren' Bisschop, Gysbrecht van Brederode, by voorraad, en tot dat hy van den Paus bevestigd zou zyn, tot Voogd en Beschermer des Landschaps aan te stellen. Dit geschiedde op den zeventienden van Herfstmaand (c). Filips, hiervan kennis bekomen hebbende; en voorziende, dat hy te Rome zyne begeerte verkrygen zou, begaf zig, tegen den aanvang van Slagmaand, naar Holland: van zins, om, met het volgende voorjaar, Heirvaart te beschryven, en Bisschop David, met geweld, ten Bisdomme in te voeren.

Filips maakt zig gereed, om gewapenderhand in 't Stigt te dringen.

XII. De Kennemers, Kennemervolgers en Westfriezen, tot nog toe, niet volkomen hersteld, in de Privilegien en Vryheden, welken hun, in 't jaar 1426, om de onderneemingen tegen Haarlem en Hoorn, benomen waren; en nu voorziende, dat de Hertog hunnen dienst, in den Kryg tegen de Stigtschen, behoeven zou; bedienden zig, naar 't schynt, van deeze gelegenheid, om de verlooren' Voorregten wederom te bekomen. Zy boden den Hertoge, elk naar zyn vermogen, eene goede somme penningen aan: welken zy wisten, dat hem tegenwoordig wel te stade komen zouden, en bragten 't eindelyk zo ver, dat de meesten, sommigen wat vroeger, anderen wat laater, zig, in Bloeimaand des volgenden jaars (7), in de oude Voorregten, hersteld za-

De Kennemers en Westfriezen worden, in de voorheen verbeurde Voorregten, hersteld.

1456.

(c) Instrum. Publ. *in* Matthæi Anal. *Tom.* I. *p.* 669.

(7) Veelen plaatsen dit wedergeeven der Privilegien, in 't jaar 1455. Doch zy hebben geen agt gegeven op den Styl van den Hove, die 't jaar met Paaschen aanvangt, en daarom Brieven, in 't jaar 1455, te-

zagen. De Stad Alkmaar, die, in den binnenlandschen Kryg van den jaare 1426, veel ten agteren geraakt was (*d*), hadt, reeds in 't jaar 1436, kwytschelding van vyfduizend Kroonen boete verworven, hebbende zy niet meer dan drieduizend Kroonen konnen opbrengen (*e*). Ook was haar, die anders, volgens 't Vonnis, onbevestigd en open blyven moest, ter gelegenheid van den opstand der Amsterdammeren, in 't jaar 1445, verlof gegund, om, tot wederopzeggens toe, deuren in haare Poorten te mogen hangen (*f*). Doch nu stondt zy den Hertoge honderdentien ponden groot toe, en verwierf, daarop, den drie-entwintigsten van Louwmaand, herstelling in alle de voorige Privilegien (*g*). De Dorpen Noordscherwoude, Zuidscherwoude, Broek op Langendyk, Koedyk en S. Pankras, die insgelyks zekere somme gelds beloofden, werden, op den agtsten van Lentemaand, in de verbeurde Voorregten hersteld, en van 't Haardstedegeld ontheeven (*h*). Westzaanen en Krommenie verwierven dezelfde gunsten, op den twaalfden van Lentemaand (*i*). Ten zelfden dage, gantsch Kennemerland: welk den Hertoge, volgens het opschrift der Handveste,

FILIPS I.
1456.

(*d*) Handv. van 8 Aug. 1428, *by* BOOMKAMP Alkm. *bl.* 16. *en in* 't II. Memoriaalb ROSE, *f.* 71.

(*e*) Hanv. van 4 Febr. 1435 [1436], *by* BOOMKAMP Alkm. *bl.* 21.

(*f*) Handv. van Alkm. *bl.* 22.

(*g*) Handv. *by* BOOMKAMP, *bl.* 26.

(*h*) Handv. *by* BOOMKAMP, *bl* 432.

(*i*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 871.

tekent, die, naar de tegenwoordige rekening, in 't jaar 1456, gegeven zyn.

Filips I. 1456. veste, beloofd hadt, *die Pond groote van elken Huise* te betaalen (*k*). En des anderendaags, Grootebroek (*l*). Het Dorp Schermer (*m*), de Stede Sybekarspel en Benningbroek (*n*), en de Eilanden Texel (*o*) en Wieringen (*p*) werden, wat laater, in de verlooren Vryheden hersteld: het Dorp Urshem eerst op den elfden van Sprokkelmaand des volgenden jaars (*q*). Van de herstelling der verdere gevonnisten is my geen byzonder blyk voorgekomen.

Dordrecht en Zuidholland met Filips verzoend.

Die van Dordrecht en Zuidholland, omtrent deezen tyd, om het agterhouden der Graaflyke tollen, ook in 's Hertogen ongenade vervallen zynde, verzoenden zig, insgelyks, met hem, op den drie-entwintigsten van Zomermaand deezes jaars 1456, door het belooven van twintigduizend gouden Filips Klinkaarts, die thans dertig grooten Vlaams ieder deeden. Ook moesten zy den Hertoge hunnen dienst, op eigen kosten, in den Stigtschen Kryg, toezeggen (*r*). Deeze Zoen en de gunstbewyzen aan de Kennemers en Westfriezen veroorzaakten, ondertusschen, dat de Hollanders zig eenpaarig gereed maakten, om den Hertoge, met geld en manschap, tegen de Stigtschen, by te staan.

XIII. Utrecht van be-

Men kreeg, in 't Stigt, terstond kennis van de toebereidsels, die Filips, in Holland, maakte,

(*k*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 53. *Zie ook* BOXHORN *op* VELDENAAR, *bl.* 194.
(*l*) Hanv. van Grootebr. *bl.* 23.
(*m*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 840.
(*n*) Handv. van Sypekarsp. en Benningbr. *bl.* 41.
(*o*) Privil. van Texel, *bl.* 70.
(*p*) Handv. van Wieringen *M. S.*
(*q*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 841.
(*r*) *Zie* BEVERWYK Dordrecht, *bl.* 314.

te. Des werdt 'er besloten, de Stad Utrecht van Krygsvolk en voorraad te voorzien. Reinoud van Brederode, Henrik van Montfoort en eenige andere Edelen, die 't met den verkooren Bisschop hielden, trokken 'er binnen. Ook verbonden de Geestelykheid en Ridderschap van 't Nederstigt en de Stad Utrecht zig, op den negenden van Grasmaand des jaars 1456, met de Stad Reenen, om Gysbrecht van Brederode te blyven aankleeven, zo lang 'er geen ander Bisschop door den Paus bevestigd, en alomme in 't Stigt erkend zou zyn (*s*). Amersfoort neigde zeer tot Bisschop David, en schynt zig hierom in dit Verhond niet te hebben willen begeeven. Kort na het sluiten van hetzelve (8), verwekten de Gilden, te onvrede over het inbrengen van vreemd Krygsvolk, eenen oploop onder 't graauw, dat, op 't bekkenslag, gewapend, op de *Neude*, of 't Marktveld van Utrecht, verscheen, scheldende op de Vroedschap, welke zy allerlei leed dreigden. Doch Gysbrecht van Brederode, met verscheiden' Edelen en Knegten op hen aftrekkende, noodzaakte de woeste menigte, terstond, tot het afleggen der wapenen. Sedert verboodt hy den Gilden *Morgenspraaken* of Byeenkomsten te houden, en allen bekkenslag op lyfstraffe (*t*). Hier by bleef het niet. De voornaamste aanhangers van Bisschop David, vrouwen zo wel als mannen, werden gevat, en zwaar gepy-

Filips I. 1456.

Zetting en voorraad voorzien.

(*s*) Pactum *Vide in* Matthæi Analect. *Tom.* I. *p.* 673.

(*t*) Chron. de Traject. *p.* 520, 521. Fascicul. Temp. *in* Matthæi Anal. *Tom.* I *p* 677.

(8) Op den vyfentwintigsten van Grasmaand.

FILIPS I. 1456. pynigd. *Daniel van Niewaal*, die 't Klerkampt van Utrecht, om agtendertighonderdvyftig ponden, gekogt hadt, werdt van het zelve verlaaten. Ook werdt zyn Slot en Heerlykheid *Rynestein* deerlyk geplonderd. Zyn Ampt werdt eenen der aanhangeren van Bisschop Gysbrecht geschonken (*u*). Allengskens werdt egter de rust, in Utrecht, voor eene korte wyle hersteld.

Brederode zoekt met Filips te verdraagen.

Doch Gysbrecht van Brederode, desonaangezien, bedugt voor het onweêr, dat hem, uit Holland, dreigde, zogt, door bemiddeling van *Jan*, *Hertog van Kleef*, en van Jan van Hensberg, Bisschop van Luik, met Hertoge Filips te verdraagen. Doch hy deedt vergeefsche moeite (*v*). Filips hadt nu de Pauselyke Brieven, by welken zyn natuurlyke Zoon, David, tot Bisschop van Utrecht, aangesteld werdt, bekomen, en zondt, terstond daarna, *Adriaan van Borselen*, die aan *Anna*, eene zyner natuurlyke Dogteren (*w*), gehuwd was, met een Leger, naar 't Stigt. Amersfoort opende hem terstond de Poorten; ook Reenen, dat nog onlangs plegtiglyk beloofd hadt, den verkooren' Bisschop Gysbrecht, zo langs als iemant, getrouw te zullen blyven. David van Bourgondie begaf zig, hierop, van Jan van Wassenaar en eenige manschap verzeld, over Gorinchem en Tiel, eerst naar Reenen, en toen naar Amersfoort, en deedt zig, in beide

Amersfoort en Reenen ontvangen Bisschop David.

(*u*) Oud Verhaal *in* MATTHÆI Anal. *Tom.* I. *p.* 518, 519, 520, 522, 523 *&* *seqq.*

(*v*) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* LIII. *p.* 678.

(*w*) *Vide* Not. *in* MIRÆI Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 1260.

die deeze Steden, voor Bisschop erkennen. Sedert hieldt hy zig op het Slot ter Horst, welk, door den Slotvoogd, *Everard van der Eist*, aan Adriaan van Borselen, was ingeruimd, alzo men hem de zevenduizend Rynsche guldens, voor welken hem dit Slot verpand was, wederom gegeven hadt. In Hooimaand, trok Filips ook, aan 't hoofd van veertienduizend man (*x*), uit den Haage op, om Utrecht te belegeren. Terwyl hy te Leiden, eenige dagen, vertoefde, werdt 'er, door den Hertog van Kleeve, door Reinoud van Brederode, wiens heerlyke goederen, in Holland gelegen, reeds door Filips waren aangeslaagen; en door eenige anderen, wederom, vrugteloos, over een vergelyk gehandeld. Filips trok vast voort naar Woerden, en van daar op Ysselstein. Zyne aannadering trof Bisschop Gysbrecht en den Utrechtschen met zo diep een' schrik, dat men den Hertoge van Kleef en eenigen anderen Heeren vryheid gaf, om, op de beste wyze mogelyk, met Filips overeen te komen, en de Stad, het kostte wat het wilde, voor 't gevreesd Beleg te bevryden. Men sloot dan, kort hierna, een verdrag te Ysselstein, op den volgenden voet: „ Gysbrecht van Brederode zou afstand van „ 't Bisdom doen, en David van Bourgondie „ alomme voor Bisschop erkend worden. Bre- „ derode zou Domproost van Utrecht blyven „ en daarenboven beschonken worden, met „ de ryke Proostdy van S. Donaas te Brugge. „ Ook zou hy zyne Raadsheers plaats in den „ Haa-

Filips I. 1456.

Utrecht met een Beleg gedreigd.

Verdrag, volgens welk Gysbrecht van Brederode het Bisdom aan David van Bourgondie afstaat.

(*x*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 67.

Filips I. 1456.

„ Haage behouden, en dubbele wedde, dat „ is, volgens sommigen (y), duizend Rynsche „ guldens in 't jaar, genieten. Uit de inkomsten „ des Utrechtschen Bisdoms, welken thans, in „ 't geheel, op vyftigduizend Rynsche gul- „ dens jaarlyks werden begroot (z), werden „ hem vierduizend tweehonderd Rynsche gul- „ dens, jaarlyks, toegelegd: en vyftigduizend „ gouden Leeuwen eens, tot vergoeding der „ onkosten, die hy om 't Bisdom gedaan hadt". Sommigen voegen 'er by, „ dat hy, uit de in- „ komsten van het Bisdom van Terouanne, ook „ tweeduizend guldens 's jaars trekken moest (a)". Na 't sluiten van dit Verdrag, kwam Filips, met Bisschop David en veele anderen, binnen Utrecht. David werdt, terstond, tusschen den Domproost Brederode en den Domdeken *Jan Proois*, naar de Domkerke geleid, en in den Bisschoppelyken zetel geplaatst (b). Op den zesden van Oogstmaand, bezwoor hy de Voorregten der Stad en des Lands (c). Doch deeze eed en het gemaakt Verdrag werden kwalyk van hem gehouden (d). Ondertusschen werdt hy, alomme in 't Stigt, voor wettigen Bisschop, erkend. Deventer was de eenigste Stad, die, hiertoe, door een beleg, welk agt weeken duurde, en onder anderen door Hollandsche manschap bygewoond werdt, gedwongen moest worden (e). De Stad was van Krygsvolk en voor-

(y) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 67.
(z) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 67.
(a) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 67.
(b) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LIV. *p.* 679-684. Chron. de Traject. *p.* 521.
(c) *Zie* een' Brief van Bisschop David. *in* Matthæi Anal. *Tom.* I. *p.* 684.
(d) Brief van 't Kapittel *in* Matthæi Anal. *Tom.* I. *p.* 682.
(e) Chron. de Trajecto *p.* 522.

voorraad voorzien geweest, door de Friezen en Groningers (*f*), die een heimelyk verbond gemaakt hadden, met den Hertog van Gelder (*g*), t'onvrede op Filips, om het indringen van David in 't Utrechtsch Bisdom. Hierom bedong men, by de overgaave, nog betere voorwaarden, dan de Hertog anders zou hebben toegestaan. Dus zegepraalde hier wederom de heerschzugt van Filips. De verheffing van zynen Zoon op den Bisschoplyken zetel van Utrecht gaf den Huize van Bourgondie den eersten voet in 't Stigt, en baande den weg, langs welken, Keizer Karel de V, uit deezen Huize gesprooten, zig, eerlang, het weereldlyk gebied des Bisdoms heeft weeten te verkrygen.

Filips I. 1456.

XIV. Filips doet eenige poogingen, om 't gebied over Friesland te bekomen.

Terwyl Filips nog met den Stigtschen kryg belemmerd was, deedt hy eenige poogingen, om 't gebied te verkrygen over Friesland; waarnaar de Hollandsche Graaven zo lang vergeefs gestaan hadden. Doch alzo deeze poogingen niet door 't geweld der wapenen ondersteund werden, vielen zy zo wel niet uit, als zyne onderneeming in 't Stigt. De Friezen, ten tyde van Willem den VI, in 't jaar 1414, Staveren bemagtigd hebbende (*h*), waren, sedert, ontslaagen gebleeven van de Hollandsche heerschappye. Zy hadden Hertog Jan van Beijeren, wat laater, wel wederom tot hunnen Heer aangenomen (*i*). Doch deeze verbindtenis was van weinig gevolg geweest, en

(*f*) Corte Chronyk in Broekerii Anal. *bl.* 449.
(*g*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 67.
(*h*) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 397.
(*i*) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 452.

Filips I. 1456.

en eindigde met 's Hertogen leeven, in 't jaar 1425. Jakoba vondt te veel werks in Holland, om de gedagten naar Friesland te konnen wenden. Doch zo dra was Filips niet aan de Regeering gekomen, of zyne onverzaadelyke heerschzugt spoorde hem aan, om zig in de Friesche zaaken te steeken, en 't bewind over dit volk, welk niemant zyner Voorzaaten hadt konnen behouden, eens volkomen magtig te worden. Hy vernieuwde het Bestand, met hen, te vooren, geslooten, van tyd tot tyd (*k*); doch maakte, ondertusschen, zyn werk van het beschermen en bystaan der zulken, die, in de verdeeldheden, welken nog onder de Friezen bleeven duuren, in 't onderspit geraakt waren. *Immele*, een Oostfriesch Edelman, uit zyne bezittingen verdreeven zynde (*l*), kwam, in 't jaar 1437, in den Haage (*m*): alwaar Hertog Filips hem en de zynen, by opene Brieven (*n*), den vierentwintigsten van Herfstmaand des volgenden jaars gedagtekend, in zyne bescherming nam: ten zelfden tyde, alle Regenten van Holland verzoekende, dat zy hem en *Gerrit van Dokkum*, die, zo wel als hy, verdreeven was, in 't bezit hunner Sloten wilden tragten te herstellen, op dat men zig, uit dezelven, van voorraad, tot het voeren van den Frieschen Kryg, zou

(*k*) I. Memoriaalb. Rose *fol.* 82 *vers.* 90 *vers.* 92. *rect.* & *vers.* 93 *vers.* 103, 114, 118, 124, 127 *vers.* 131 *vers.* 140, 164 *vers.* 166. V. Memor. Rose *gequot.* C. 1. *f.* 115 *vers.* 151 *vers.* 193 *vers.* 194.

(*l*) Egg. Beningha Hist. van Oostfr. I. *Boek*, *Cap.* CCXXV. CCXXXI. II. *Boek*, *Cap.* XXVI. *bl.* 218, 233, 273.

(*m*) Egg. Beningha II. *Boek*, *Cap.* XXX. *bl.* 275.

(*n*) *By* Egg. Beningha II. *Boek*, *Cap.* XXXII. *bl.* 276.

zou konnen voorzien (*o*). Sedert zondt Filips hen naar hun Vaderland te rug, met eenige Hollandsche Schepen: die, de Eems opgevaaren zynde, hunne manschap aan land zetteden, voor de Vesting *Larrelt*, die eerlang bemagtigd werdt. De Hollanders bleeven 'er egter niet lang meester van. De Oostfriezen noodzaakten hen, de Vesting te ruimen, en joegen hen naar hunne Schepen, met welken zy, zonder merkelyk verlies, hier te Lande te rug kwamen (*p*). Filips deedt naderhand zo ernstige poogingen, met schryven en handelen, om Immele in 't bezit zyner goederen te herstellen, dat het hem eindelyk gelukte (*q*).

Filips I. 1456.

De tweedragt tusschen de Schieringers en Vetkoopers bleef ondertusschen nog duuren, en was, in 't jaar 1450, op 't hevigst uitgeborsten. De partyen verzwakten elkanderen dermaate, dat Filips, eenige jaaren laater, oordeelde, dat de kans hem schoon stondt, om zig in Friesland voor Heer te doen erkennen (*r*). „ Hy noemde zig, gelyk een Schryver, die deezen tyd beleeft heeft, spreekt, „ wel Heer van Friesland; doch de Friezen „ waren inderdaad nog een vry Volk, en „ aan geen uitheemsch gebied onderworpen „ (*s*)". De kryg tegen de Stigtschen, die thans op handen was, liet den Hertoge niet toe, een Leger naar Friesland te zenden. Hy vergenoegde zig derhalve met de Friezen van

(*o*) IV. Memoriaalb. Rose *gequot. B.* 2. *f.* 17 *vers.*
(*p*) Egg. Beningha II. *Boek*, *Cap.* XXXIII. *bl.* 277, 278.
(*q*) Egg. Beningha II. *Boek*, *Cap.* XXXIV. XLV. XLVI. XLVII. LXXII. LXXXVIII. *bl.* 278, 289, 290-294, 308, 321.
(*r*) Ubb. Emmius *Libr.* XXV. *p.* 380.
(*s*) Æneas Sylvius de Statu Europæ. *Cap.* XXVII. *p.* 73.

FILIPS I. 1456. van Oostergo en Westergo, door eenigen zyner Afgevaardigden, voordeelige voorwaarden te laaten aanbieden, zo zy hem tot Heer wilden aanneemen. By deeze aanbieding, voegde hy bedreigingen van hun met een Leger te zullen komen bezoeken, indien zy weigerden hem te erkennen (*t*). De Friezen vonden zig, op 't ontvangen deezer maare, ten uitersten bedremmeld. De ingewortelde begeerte naar Vryheid zou hen ligtelyk hebben doen besluiten, om den onderlingen wrok af te leggen, en Filips, met vereenigde kragten, te keer te gaan; doch zyne Vorstelyke magt, van welke zy, overwonnen wordende, harder dienstbaarheid te dugten hadden, wederhieldt hen. 's Hertogs voorslag werdt in rype overweeging genomen, op eene algemeene Dagvaart, te *Bolswaard* gehouden. Doch hier werdt alleenlyk beslooten, dat men *Dirk*, Abt van S. Odulfs Klooster, *Berend*, Abt van Klaarkamp, *Meester Menno*, Burgemeester van Franiker, en *Meester Wabbo*, Burgemeester van Workum, afvaardigen zou naar Haarlem, al waar Filips de Friezen, tegen 't midden van Zomermaand des jaars 1456, verdagvaard hadt. De Volmagt deezer Afgevaardigden is nog voorhanden (*u*); en uit de omstandigheden der geschiedenis is af te neemen, dat zy last hebben gehad, om de voorslagen des Hertogs alleenlyk te hooren, en van dezelven verslag te doen. De Friesche gemagtigden, 't zy te Haarlem (*v*), of in den Haage, want dit blykt niet zeker, voor Stadhouder en Raa-

De Friezen te Haarlem gedagvaart.

(*t*) Oude Chron. *by* BOXHORN *op* VELDENAAR, *bl.* 204.
(*u*) *By* BOXHORN *op* VELDENAAR, *bl.* 204.
(*v*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap.* LXV. *bl.* 304.

Raaden verscheenen zynde, hieldt men hun voor „ dat de Friezen, met naame die van „ Oostergo en Westergo, zig, sedert eenige „ jaaren, der Regeeringe der Hollandsche „ Graaven, tegen regt en reden, onttrokken, „ en zelven het Landsbestier aanvaard had„ den: dat zy zig, hierdoor, 's Hertogen „ hoogste ongenade op den hals hadden ge„ haald: doch dat hy, meer tot zagtheid dan „ tot strengheid genegen, het voorleedene „ wilde vergeeven en vergeeten; indien zy „ hem tot Heere aanneemen en inhuldigen „ wilden: in welk geval, hy aanboodt, hun„ ne Handvesten en Voorregten te willen be„ vestigen, en hunnen Koophandel te willen „ doen bloeijen: waardoor de welvaart onder „ hen toeneemen zou: gelyk zy, met eigene „ oogen, aan het voorbeeld van Holland, Zee„ lad en Westfriesland, zien konden; welker „ Ingezetenen, onder de gunstige Graaflyke „ Regeeringe, zeer verrykt waren gewor„ den". Ten slot kreegen de Friesche Gemagtigden last, om, voor Kerstyd, het antwoord hunner Meesteren op deezen voorslag te rug te brengen (*w*).

Filips I. 1456.

Men vindt niet, dat de voorslag des Hertogs thans met de bedreigingen verzeld was, welken hy voormaals wel gebruikt hadt. Veelligt is dit van de Friezen opgemerkt, die daarenboven zeer wel weeten konden, dat de Stigtsche Kryg hem, voor eerst, geene vryheid laaten zou, om Friesland den oorlog aan te doen. Doch wat hier van zy; de Friesche Ge-

De Friezen verbinden zig, onderling, tot bescherming hunner Vryheid.

(*w*) Sicko Benninga Chronickel, *bl.* 427. 428.

Filips I. 1456. Gemagtigden hadden zo dra geen verslag van hunne verrigtingen in Holland gedaan, of men besloot eenpaarig, den voorslag van Hertoge Filips onbeantwoord te laaten. Ook werdt 'er, op eene algemeene Dagvaart van Oostergo, Westergo en de Zevenwolden, vastgesteld, dat men alle uitheemsch geweld eenpaariglyk keeren, en *fry en friesch*, (dus wordt het uitgedrukt), *mit lyf ende goet*, beschermen zou (x).

Fredrik de III. eischt schatting van de Friezen. Zo stonden de zaaken van Hertoge Filips in Friesland, toen Keizer Fredrik de III, waarschynlyk kennis van zynen toeleg gekreegen hebbende, besloot het Regt des Duitschen Ryks op dit Landschap te doen gelden. 1457. Ten deezen einde, zondt hy, in 't jaar 1457, *Thomas van Guristeden* derwaards, om de jaarlyksche schatting, die de Friezen den Ryke schuldig geoordeeld werden, met de agterstallen van eenige jaaren, in te vorderen (y). Weinig gewag vindt men van het invorderen deezer schatting, na de tyden van Karel den Grooten. Keizer Sigismond alleen, na de dood van Willem den VI, Graave van Holland, voorgenomen hebbende, Friesland, welk hy hieldt, ten onregte, van het Ryk vervreemd te zyn, wederom aan hetzelve te hegten, hadt, in 't jaar 1418, Gemagtigden derwaards gezonden, met open' Brieven, by welken, de Voorregten der *Frye Freesen* bevestigd, en zy voor onmiddelyke Onderdaanen des Roomschen Ryks verklaard werden. Te gelyk vorder-

(x) *Zie* Boxhorn *op* Veldenaar *bl.* 206.
(y) Egg. Benningha II. *Boek*, *Cap.* LXXXII. *bl.* 315.

derde hy hun eene jaarlyksche Schatting af van eene *gros*, of zestiende deel van eenen Rynschen gulden, van elke Haardstede (z). Doch 't blykt niet, dat de Friezen deeze schatting betaald hebben: hoewel sommigen schryven, dat het volk dezelve wel opbragt; doch de Ontvangers niet in de Ryks-Schatkist (*a*). Fredrik de III, die ons, in de geschiedenissen, voorkomt, als zeer behoeftig of zeer geldgierig, vernieuwde den eisch, ten deezen tyde. De Friezen, eenen algemeenen Landdag beschreeven hebbende, besloten 's Keizers verzoek toe te staan, indien hy hun, van zynen kant, eenige punten inwilligde, welken zy hem voorslaan lieten. Zy begeerden, „ dat de Keizer, Filips, Hertoge van Bourgondie, schriftelyk, en onder de gewoonlyke straffe, deedt aanzeggen, dat hy zig geenerlei bewind over Oostergo, Westergo en de Zevenwolden zou hebben aan te maatigen, noch deezen Landen eenigen overlast aan te doen: dat hy den Friezen, op zwaare straffen, verbieden zou eenigen anderen Heer dan den Keizer, van wege het Roomsche Ryk, te erkennen: dat hy de Privilegien van Karel den Grooten en van Sigismond vernieuwen, en de strydige verbindtenissen, met de Hertogen Albrecht en Jan van Beieren, aangegaan, vernietigen wilde: dat hy het Verbond, door de Friezen van Oostergo, Westergo en de Zevenwolden, met de Stad Gronin-

„ gen,

Filips I. 1457.

Hy verbiedt, op aanhouden der Friezen, Hertoge Filips Friesland te ontrusten.

(z) E. Beninga I. *Boek*, *Cap.* CCXI. CCXII, *bl.* 191, 193.
(*a*) Ubb. Emmius *Libr.* XXV. *p.* 382.

FILIPS I. 1457. „ gen, gemaakt, insgelyks wilde te niet doen, „ en verklaaren, dat de drie eerstgemelde „ Landstreeken, voortaan, gelyk van ouds, „ een Land op zig zelven blyven zouden: en, „ eindelyk dat hy den Friezen het voorregt „ verleenen wilde van niet buiten hun Land „ te regt gesteld te konnen worden (*b*)." De Keizer, op het bekomen der ingewilligde schatting gesteld, voldeedt de begeerte der Friezen ten volle, verleenende, ten hunnen behoeve, open' Brieven, die nog voorhanden, en, den eienden van Oogstmaand des jaars 1457, op het Slot *Ertzenburg*, in Karinthie, gegeven zyn (*c*). Een' derzelven is gerigt aan Hertoge Filips. De Keizer vertoont hem „ dat de Friezen, die, zegt hy, onmiddelyke Onderdaanen des Ryks zyn, zyne Majesteit geklaagd hadden, dat de Hertog „ arbeidde, om hen, zonder regt en met „ geweld, onder zyn gebied te brengen: „ waarom hy hem, op verbeurte der Keizerlyke genade, beveelt, hiervan af te laaten, „ te gelyk egter aanbiedende, hem te willen „ hooren en regt doen, zo hy zynen eisch op „ Friesland behoorlyk bewyzen kon" (*d*): uit welke aanschryvinge blykt, dat Hertog Filips van den Keizer nog als Ryks Leenman aangemerkt, en gehandeld werdt. De Keizer, de begeerte der Friezen voldaan hebbende, ontving

(*b*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap*. LXXXIII. *bl*. 316. BOXHORN *op* VELDENAAR *bl*. 209.

(*c*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap*. LXXXIV. LXXXV. *bl*. 317, 319 BOXHORN *op* VELDENAAR *bl*. 210, 213.

(*d*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap*. LXXXVI. *bl*. 320. BOXHORN *op* VELDENAAR *bl*. 214.

ving de beloofde schatting (*e*): en Filips, pas ontslaagen van den Stigtschen Kryg, en belemmerd met huisselyke en buitenlandsche zwaarigheden, schynt, in zyne oude dagen, geenen lust gehad te hebben, om, gelyk Hertog Albrecht eertyds, eenen togt over de Zuiderzee te doen, om de Friezen, met geweld, tot onderwerping te brengen. Filips I. 1457.

Wy moeten weeten, welke deeze zwaarigheden waren, om dat 'er deeze Landen ook hun deel van hadden; en om dat het ontvouwen derzelven ons den aart onzer Graaven nader kan doen kennen.

Het wangedrag van veele Amptenaaren, met naame van zulken, die over de geldmiddelen gesteld waren, gaf den Hertoge, omtrent deezen tyd, eenige moeite. Doch hy magtigde zes voornaame Heeren, om 'er onderzoek op te doen, en zulken, die zy schuldig zouden vinden, van hunne Ampten te ontzetten (*f*). Zy kwamen ook in Holland: alwaar zy verscheiden' veranderingen maakten. *Henrik van der Meye*, gewoonlyke Raad, en *Gysbrecht van der Meye*, Geheimschryver van den Hove, gebroeders, werden, onder anderen, in hunne bediening, geschorst (*g*). Doch de moeilykheid, die deeze veranderingen den Hertoge verschaften, duurde niet lang. Zyn zoon deedt hem meer verdriets aan.

XV. Oorzaaken van den Oorlog met

Twee der voornaamste Vorsten van Europa, Karel de VII, Koning van Frankryk, en Filips, Hertog van Bourgondie, hadden thans

(*e*) Ubb. Emmius *Lib*. XXV. *p*. 383.
(*f*) VI. Memoriaalb. Bossaert I. 2. *f*. 19.
(*g*) VI. Memoriaalb. Bossaert I. 3. *f*. 57 *vers*.

Filips I. 1457. Frankryk.

thans het ongeluk van met hunne Zoonen oneenig te zyn: en de tweedragt duurde te langer, om dat Filips zyn werk maakte, van dezelve, aan 't Fransche Hof, te voeden: terwyl Karel ook belang vondt, by de huisselyke oneenigheid aan 't Hof van Filips. De Daufyn *Lodewyk* hadt, al in 't jaar 1446, het Fransche Hof verlaaten, en zig, in het Daufiné, onthouden (*h*): alwaar hy alles naar zynen zin beschikte, zonder op 's Konings bevelen te passen. De Graaf van Charolois gaf ook allengskens zo zigtbaare blyken van ongenoegen over zyns Vaders Regeeringe, die, zyns oordeels, het oor te veel leende aan *Jan van Kroui*, zynen voornaamsten Staatsdienaar, dat de oude Hertog dikwils op zynen Zoon gestoord was (*i*).

De Graaf van Charolois bekomt verscheiden' Heerlykheden in Holland,

De Graaf poogde, ondertusschen, van tyd tot tyd, meer gebied en aanzien te winnen. Wy hebben reeds gezien (*k*), dat Filips hem, in of voor het jaar 1454, de Landvoogdy over Holland en Zeeland hadt toevertrouwd: met oogmerk, waarschynlyk, om hem meer van 't Hof, alwaar men zynen onrustigen aart vreesde, te verwyderen. Graaf Karel deedt zig ook verscheiden' Heerlykheden hier te Lande opdraagen: 't welk zyn aanzien niet weinig vermeerderde. Zo vindt men, dat hy Heer van Gooiland geweest is (*l*). Ook bekwam hy, na het afsterven van Heere Jakob van Gaasbeek, in den jaare 1458, de Heerlykheden van Putten en

(*h*) Duclos Hist. de Louis XI. *Tom.* I. *p.* 55. *& suiv.*
(*i*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXIII. *p.* 460-463.
(*k*) Boven, *bl.* 44.
(*l*) Handv. van Weesp, *bl.* 8, 11.

en Stryen, door Gaasbeek nagelaaten (*m*): ook die van Arkel, te vooren aan Gaasbeek ter leen gegeven (*n*). Tot de goederen van deezen Huize, behoorde ook een stuk Lands, aan de Maaze, tegen over Rotterdam gelegen: welk Karel heeft doen bedyken, en, naar zyn Graafschap in Bourgondie, *Charolois* of *Charlois* noemen (*o*). Men vindt ook, dat hy 't Land van de Tonge, by Sommersdyk, bedykt heeft (*p*). Eenige jaaren laater, heeft hy Asperen, Heukelom (*q*), Voorne (*r*), Leerdam en Schoonerwoerd (*s*) weeten te verkrygen. Men ziet, hieruit, hoe zeer hy vermeerdering van aanzien zogt, en dat Filips thans, niet zonder reden, voor de uitwerksels zyner Staatzugt, bedugt was. Ook werdt hy 'er, eerlang, door ingewikkeld, in eenen Kryg met Frankryk.

FILIPS I. 1457.

De Daufyn Lodewyk, verneemende, dat zyn Vader een Leger tegen hem op de been bragt, hadt zig, in Herfstmaand des jaars 1456, uit het Daufiné, naar Brussel begeven, met oogmerk, om zig, in de Staaten des Hertogs van Bourgondie, op te houden (*t*), tot dat zyns Vaders toorn bedaard zou zyn. Filips, die, ten deezen tyde, voor Deventer lag, en

(*m*) GOUDHOEVEN *bl.* 466.
(*n*) KEMPS Gorinchem, *bl.* 299.
(*o*) Goudsche Chron. *bl.* 156. GOUDHOEVEN *bl.* 466.
(*p*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 216.
(*q*) GOUDHOEVEN *bl.* 472 *enz.*
(*r*) Preuves & Addit. *aux* Memoir. *de* COMMIN. *Tom.* IV. *p.* 119.
(*s*) GOUDHOEVEN *bl.* 480.
(*t*) MONSTRELET *Vol.* III. *fol.* 65, 66. DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXXIII. *p.* 457.

Filips I. 1457. en zig in 't Dorp *Wilp*, alwaar toen een Sloe was, onthieldt (9), spoedde zig, op het ontvangen deezer gewigtige tyding, om met de Stad te verdraagen, en naar Brabant te keeren. Hy vertoefde egter nog eenigen tyd te Utrecht: vanwaar hy Koning Karel, met eenen Brief, van de komst des Daufyns in Brabant kennis gaf (*u*). In Brabant gekomen, scheen hy zynen vlyt te willen aanwenden, om den Daufyn met den Koning te bevredigen (*v*); doch zyne poogingen waren vrugteloos. De Koning eischte eene volstrekte onderwerping van zynen Zoon, en wilde, dat hy in persoon ten Hove verschynen zou; doch de Daufyn, weetende, dat 's Konings Staatsdienaars zeer op hem gebeeten waren, vertrouwde zig ten Hove niet. Ook bleek, sedert, klaar genoeg, dat Filips den Daufyn gaarne by zig hieldt: op dat hy zig, door hem, van eenen magtigen steun tegen den Koning, by 't ontstaan van eenen oorlog, zou konnen verzekeren. De Daufyn bleef derhalve in Brabant: alwaar Filips hem en eenigen zyner Edelen een jaargeld toelei.

Jan van Kroui en die van zynen Huize begonden terstond hun Hof te maaken by den Daufyn. Doch dit was genoeg; om hem ver-

(*u*) Lettre du Duc de Bourg. *in* D'ACHERY Specileg. *Tom.* X. *p.* 456. [*Tom.* III. *p.* 802].
(*v*) *Voyez* les Preuves de l'Hist. de Louis XI. *par* DUCLOS *Tom.* III. *p.* 114, 119.

(9) Dit blykt, uit eenen Brief van Hertoge Filips aan Koning Karel, getekend, *en son Ost a Wilp. le* 19 *jour de Septembre* 1456, te vinden by DUCLOS *Hist. de Louis XI.* Tom. III. p. 109.

verdagt en zelfs gehaat te doen worden by den Graave van Charolois. Van dien tyd af, ontstondt 'er geduurig ongenoegen tusschen Filips en Karel, waartoe de Dausyn, waarschynlyk, meer aanleiding gaf, dan hy weeten wilde (*w*).

In Frankryk maakte men, omtrent deezen tyd, zo veele toebereidsels ten oorlog, dat Filips ook oordeelde, zig in staat van tegenweer te moeten stellen (*x*).

Ondertusschen vielen 'er geduuriglyk wederzydsche klagten, over het schenden der Atrechtsche Vrede van den jaare 1435. Filips, die 't meeste belang by de onderhouding deezer Vrede hadt, beschuldigde het Fransche Hof, by elke gelegenheid, dat 'er inbreuk op gedaan werdt: terwyl men zig, in Frankryk, vreemd hieldt, dat Filips over 't schenden eener Vrede klaagde, die, dagelyks, door hem, verbroken werdt. Van het verblyf des Dausyns in Brabant, de eigenlyke oorzaak van het ongenoegen des Franschen Hofs, werdt, in 't eerst, weinig gerept, om dat men niet schynen wilde, zig hieraan veel te stooren.

Het oogmerk van Frankryk kon niet langer bedekt blyven voor Filips, toen hy vernam, dat Koning Karel zig met eenige Duitsche 1458. Vorsten; onder anderen, met den Keizer en met die van Luik verbonden, en zyne Dogter, *Magdaleene*, ten Huwelyk beloofd hadt aan

(*w*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 69. De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 460, 461, 463.
(*x*) Meyerus *ad annum* 1458. *f.* 324, 325.

FILIPS I. 1459.

aan *Ladislaus*, Koning van Hongarye (*y*), die Filips het Regt op het Hertogdom Luxemburg betwistte. Ladislaus stierf, voor dat het Huwelyk voltrokken was (*z*): doch de Koning liet niet na, het Hertogdom Luxemburg van Filips te eischen voor *Elizabet*, Zuster van Ladislaus, en gehuwd aan *Willem*, Hertoge van Saxen (*a*): 't welk Filips deedt oordeelen, dat de oorlog met Frankryk onvermydelyk was.

XVI. Filips heeft een' togt naar Turkye voor, die uitgesteld wordt.

Terstond hierop, besloot hy, den togt naar Turkye, dien hy voorhadt, aan 't hoofd van een aanzienlyk Leger, te doen, tot betere gelegenheid, uit te stellen, en, met allen ernst, op de handelingen der Franschen, te waaken. Het ontwerp van deezen togt hadt hem, reeds eenige jaaren, door de zinnen gespeeld. Toen men, hier te Lande, tyding kreeg van het inneemen van Konstantinopole, in 't jaar 1453, hadt hy, ter gelegenheid van zeker aanzienlyk Gastmaal (*b*), eene soort van een Tafelspel doen vertoonen, waarin de Kerk, verbeeld door den Schryver zelven, uit wien wy dit ontleenen (*c*), klaagende ingevoerd werdt (*d*), Filips hadt deeze speelswyze klagte beantwoord met eene ernstige gelofte, om de Kerk te beschermen, en de *verdoemlyke onderneeming van den grooten Turk en der verdere ongeloovigen tegen te staan* (*e*). Zyn voorbeeld hadt verschei-

(*y*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 72 *vers.*
(*z*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 73.
(*a*) Voiez DUCLOS Hist. de Louis XI. *Tom.* I. *p.* 94.
(*b*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 55, 59.
(*c*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXVIII. *p.* 411.
(*d*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXIX. *p.* 424.
(*e*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXX. *p.* 432.

scheiden Grooten bewoogen, om gelyke gelofte te doen. Ook hadt hy, sedert, van Brabant, Vlaanderen, Henegouwen en Artois, eene goede somme geëischt, tot uitvoering van zynen Turkschen togt (*f*). Of hy zig, thans, ten zelfden einde, ook tot de Hollanders en Zeeuwen gekeerd hebbe, blykt niet klaar. Doch weinige jaaren laater, heeft men, hiertoe, ook in Holland, geld gevorderd (*g*). De togt werdt, ondertusschen, van tyd tot tyd, verschooven. Doch *Pius de II*, in 't jaar 1458, Paus geworden zynde, beriep, in 't volgende jaar, eene Kerkelyke Byeenkomst te Mantua, alwaar verscheiden Duitsche Vorsten hunne Gezanten hadden. De Nederlanders waren 'er ook genodigd. Doch men vindt, dat die van Brabant, Holland en Gelderland niet hebben willen tegenwoordig zyn (*h*). Hier werdt de Turksche togt wederom vastgesteld. „De Paus," schryft een zyner Tydgenooten (*i*), die geen vriend van hem was, „beoogde, onder dekmantel van deezen „Turkschen togt, 't Volk schattingen af „te persen, een groot deel van Duitsch„land uit te putten". Niet lang hierna, stelde Filips, wien de Paus het opperbevel over den Kryg tegen de Turken gaarne zou opgedraagen hebben, den ontworpen togt, voor eerst, geheel uit zynen zin. De beweegingen der Franschen rieden hem, digt by huis

(*f*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 64 *vers.*
(*g*) Velius Hoorn *bl.* 80.
(*h*) Greg. Heimburg. Appell. a Papa ad Concil. *apud.* Freher. *Tom.* II. *p.* 126.
(*i*) Id. ibid.

Filips I. 1459.

huis te blyven. Pius de II. nam, ondertusschen, 't gedrag des Hertogs zo euvel op, dat hy 'er hem, naar sommiger verhaal (*k*), om in den ban deedt.

Filips was niet onkundig van den staat des Franschen Hofs: vanwaar de vrienden des Daufyns en de zynen hem alles overbriefden (*l*). Hy wist, dat het besluit, om hem den oorlog te verklaaren, niet lang draalen kon. Doch op dat hy tyd genoeg hebben mogt, om zig in staat van tegenweer te stellen, vondt hy goed, zig onkundig te houden van 't gene hy wist dat in Frankryk omging, en ondertusschen den Koning, door een plegtig Gezantschap, af te vraagen, wat hy met zyne toerustingen bedoelde.

Vermoeden van Filips, dat Frankryk en Engeland voorhebben, Holland en Zeeland te bemagtigen. 1460.

Jan van Kroui en Jan van Lannoi, Stadhouder van Holland, werden, in 't jaar 1460, naar Frankryk gezonden, meer om den Koning en 't Hof op te houden, dan om de gronden tot een duurzaame Vrede te leggen. Zy hielden, onder anderen, den Koning voor; „ dat Filips van goederhand berigt was, dat, „ by een geheim punt van het Huwelyks-Verbond, al in 't jaar 1444, geslooten, „ tusschen Henrik den VI, Koning van Engeland, en Margareet van Anjou, was vastgesteld, dat Henrik, aan Koning Karel, „ alle de plaatsen, welken hy nog in Frankryk bezat, zou afstaan; mids dat Koning Karel „ den Koning van Engeland, Holland en Zeeland zou helpen bemagtigen. Zy voegden „ 'er

(*k*) Amand. Zierix. Chron. *apud* Basel. Nederl. Sulpit. *bl.* 274.

(*l*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXIII. *p.* 463.

„ 'er by, dat de Hertog zig, door zulk eenen „ handel, ten hoogsten beledigd vondt, en „ vroegen, wat 'er van deeze zaak zyn mogt. De Koning verzekerde hun, dat dit zogenoemd heimelyk punt een loutere hersenschim was: waarvan men den Hertog ligtelyk zou hebben konnen overtuigen, zo hy zyne agterdogt eer geopenbaard hadt (*m*).

XVII. Heimelyke handel van Graave Karel aan 't Fransche Hof.

Terwyl de onderhandelingen duurden, of niet lang na dat zy afgebroken waren, zondt de Graaf van Charolois den Graaf van S. Pol, in stilte, naar 't Fransche Hof, met mondelyken last, om den Koning te toetsen, of hy genegen zou zyn, hem in Frankryk te ontvangen, wanneer hy besluiten mogt, het Bourgondisch Hof te verlaaten. De Koning luisterde, in 't eerst, naar deezen voorslag: niet ongezind, zo 't scheen, om den Hertoge van Bourgondie het verdriet, hem aangedaan, door het ophouden van den Daufyn in Brabant, met gelyke munt, betaald te zetten. Doch hy kreeg, eerlang, vermoeden, dat de Graaf van Charolois deezen voorslag, met kennis van Hertoge Filips, gedaan hadt, om 't Fransche Hof te mompen. Ook vernam hy, sedert, dat de Graaf voorhadt, den Heer van Kroui en eenige anderen, die zeer gezien waren aan 't Fransche Hof, van kant te helpen. 't Een en 't ander was oorzaak, dat de geheime onderhandeling met Graave Karel plotselyk afgebroken werdt (*n*).

De verwydering tusschen Konig Karel en Her-

(*m*) *Voiez* DANIEL Hist de France, *Tom* VI. p. 309, 312.
(*n*) Manuscrit du Tems *parmi les* Preuv. a l'Hist. de Louis XI. *par* DUCLOS *Tom.* III. *p.* 190.

Filips I.
1461.

Hertoge Filips dagelyks grooter wordende, verwagtte men nu niet anders dan eene openbaare vredebreuk, toen de dood des Konings, die op den twee-entwintigsten van Hooimaand des jaars 1461, voorviel (*o*), de zaaken, eensslags, van gedaante deedt veranderen. De Daufyn begaf zig terstond naar Frankryk, en werdt, onder den naam van *Lodewyk den XI*, voor wettigen Opvolger zyns Vaders, erkend. Filips, verzeld van eenige Hollandsche en Zeeuwsche Edelen (*p*), woonde zyne Krooning by (*q*), en deedt hem, kort daarna, hulde, wegens het Hertogdom Bourgondie, en wegens de Graafschappen Vlaanderen en Artois, van ouds leenen van Frankryk. Hy beloofde, by deeze gelegenheid „ den Koning, „ niet slegts met de manschap en middelen „ deezer Landen; maar ook met die van zyne „ andere Staaten ten dienst te zullen staan (*r*).

Verandering in Engeland.

Eenige maanden vroeger, was Henrik de VI. door Eduard, Graave de la Marche, Zoon des Hertogs van Jork, van den Engelschen Troon gestooten. De jonge Graaf deedt zig, terstond daarna, onder den naam vau *Eduard den IV*, voor Koning uitroepen. Filips erkende hem, op staande voet, en verlengde, in 't volgende jaar, en in 't jaar 1463, het Bestand, dat, tusschen de Engelschen en de Nederlanders, getroffen was, t' elken reize voor nog een jaar (*s*).

Verlenging van 't Bestand met Eduard den IV.
1462.

Met

(*o*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 68.
(*p*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 239.
(*q*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 87.
(*r*) Manusc. de la Bibl. de M. Rousseau *dans* Daniel *Tom.* VI. *p.* 333. Preuves des Memoir. de Commin. *Tom.* IV. *p.* 163.
(*s*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 106., 110, 111, 113 117, 118.

Met Frankryk was de rust van korten duur. De Koning begon, kort na zyne komst tot de Kroon, toeleg te maaken, om de Plaatsen in Pikardye, by de Vrede van Atrecht, aan Filips afgestaan, wederom magtig te worden. Men was overeen gekomen, dat Frankryk deeze Plaatsen, voor vierhonderdenvyftigduizend Kroonen, wederom zou mogen lossen. Doch Filips, aangezet door zynen Zoon Karel, hadt tot hiertoe van het afstaan deezer Plaatsen niet willen hooren. Lodewyk, geduurende zyn verblyf in Brabant, en sedert, die van Kroui, door geschenken, hebbende weeten te winnen (t), bediende zig van hun, om Filips, tot den begeerden afstand, te beweegen (u). De Hertog besloot 'er eindelyk toe. Lodewyk zelf kwam te Hesdin by hem, om 't verdrag, hierover gemaakt, te sluiten en te tekenen. Kort hierna, hieldt hy nog een mondgesprek met Filips, te Ryssel. Hy ontriedt hem hier den togt tegen de Turken, dien de Paus hem wederom in 't hoofd gebragt hadt, zo ernstig, dat hy 'er eindelyk van afzag (v). Lodewyk hadt reden om Filips den Turkschen togt af te raaden. Hy vreesde de heerschzugt van Graave Karel, op wien, 's Lands Regeering, geduurende 't afzyn zyns Vaders, zou moeten rusten, en die ligt besluiten zou, iet nadeeligs tegen Frankryk te onderneemen.

Filips I. 1462.

1463.

Karel bevondt zig in Holland, terwyl de afstand der Plaatsen in Pikardye geschiedde. Hier

(t) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXIII. *p.* 460.
(u) Monstrelet *Vol.* II. *f.* 96. *verf.* 97.
(v) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 101.

FILIPS I. 1463. Toeleg van Filips, om zynen Zoon, in Holland, te doen vatten, mislukt.

Hier heenen was hy getoogen, om 's Graaven Bede in te vorderen, doch, voornaamlyk, om het ongenoegen zyns Vaders te ontgaan, die, omtrent deezen tyd, opgestookt door die van Kroui, bevel gegeven hadt, om hem, en eenigen der zynen, met naame Mr. *Anthonis Michielszoon*, Raad van Holland, in hegtenis te neemen. Karel ontkwam het gevaar. Meester Anthonis werdt gevat; doch kort daarna, by Dordrecht, door Graave Karel, verlost, en naar Gorinchem geleid (*w*). Veel gezags oefende de Graaf van Charolois thans in Holland. In Zomermaand des voorleeden jaars 1462, hadt hy, uit *gratie*, zo 't heette, en zonder benadeelinge der Stads Privilegien, te Dordrecht, buitens tyds, de Regeering veranderd (*x*). Twee maanden laater, bragt hy het Geregtshof in den Haage op eenen anderen, en zyns oordeels beteren voet (*y*). Hy verminderde 't getal der Raaden, dat tot agtentwintig aangeroeid was, tot op agt, behalve den Stadhouder, en vorderde, in dezelven, niet zo zeer adeldom, als ervarenis in de Regten. Filips bevestigde, sedert, de gemaakte veranderingen (1); doch onthief den Raad, ten zelfden tyde, van het hooren der Rekeningen, vereenigende de Rekenkamer van den Haage met de Rekenkamer te Brussel, werwaards hy dezelve overbragt (*z*). In Slagtmaand,

(*w*) Groote Chron. *Divis.* XXIX *Cap.* 39.
(*x*) Regeer. Lyst *by* BEVERW. *bl.* 199.
(*y*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 631.
(*z*) Registre de la Chambre des Comptes de Brab. N. 3. *in* Anal. Belgic. *Tom.* II. *P.* I. *ad Calcem. p.* 30.

(1) Den veertienden van Bloeimaand des jaars 1463.

maand, deedt hy den Raad van Holland, die hem nu van de hand vloog, eenen Brief schryven aan den Graave van Oostervant, waarby men deezen poogde te beweegen, om, nevens de andere Edelen, te belooven, dat hy, na het afsterven van Hertoge Filips, niemant dan den Graaf van Charolois voor Heere zou aanneemen (*a*). Doch terwyl Karel, ten deezen tyde, bezig was, om zig hier te Lande aanzienlyker te maaken, vernam hy den afstand der Plaatsen in Pikardye, die nergens toe diende, dan tot vermindering van het gebied van zyn Huis, welk hy zogt uit te breiden. Hy zwol van spyt, toen hy hier van tyding kreeg. Zyn haat tegen Lodewyk den XI, en tegen die van Kroui, werdt langs hoe verwoeder. Hy was reeds, sedert eenigen tyd, in heimelyke onderhandeling getreden met *François den II*, Hertog van Bretagne, thans één' der voornaamste hoofden eener samenzweeringe tegen de Regeering van Koning Lodewyk, die, kort hierna, uitborst, en den naam van *Gemeenebest-Kryg* kreeg (*b*). *Jan van Romillé*, Onder-Kanselier van Bretagne, kwam, vermomd in 't gewaad van eenen Dominikaaner Monnik, van tyd tot tyd, in Holland, om met den Graave van Charolois te handelen. Van hier stak hy gemeenlyk over naar Engeland, om Eduard den IV, in 't zelfde Eedgenootschap, in te wikkelen.

Filips I. 1463.

Lodewyk, niet onkundig van deezen handel, en deswege ten hoogste gestoord op den

De Bastaard van Rubem-

(*a*) VI Memoriaelb. BOSSAERT, *gequot.* I. 2. *f.* 393.
(*b*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXV. *p.* 469, 470.

FILIPS I. 1464. pré, een heimelyken aanslag in Holland voorhebbende, wordt gevat.

den Graave van Charolois, deedt, in den Herfst des jaars 1464, den *Bastaard van Rubempré*, verzeld van veertig of vyftig man, alle rappe gasten, gelyk hy zelf was, uit eene Haven van Pikardye vertrekken, en langs de Hollandsche kusten kruissen (*c*). 't Gerugt was, kort hierna, algemeen, hier te Lande, dat Rubempré last hadt, om den Graaf van Charolois te ligten, en gevangen naar Frankryk te voeren (*d*). Doch Lodewyk verklaarde, sedert, dat hy niet anders voorgehad hadt, dan den gewaanden Dominikaaner, Romillé, te doen vatten. Karel hadt zig, eenigen tyd, te Gorinchem opgehouden; doch bevondt zig, op den twintigsten van Herfstmaand, in den Haage (*e*). Rubempré, den mond der Maaze ingezeild zynde, was hier aan land gestapt, en hadt zig, kort te vooren, van drie of vier der zynen verzeld, naar Gorinchem begeven, terwyl de overige manschap, in 't Schip, op hem wagten bleef. Te Gorinchem, zogt Rubempré zig zo verborgen te houden, dat hy, zelfs hier door, te eer in 't oog liep. Karel gaf bevel om hem en de zynen vast te houden. Ook maakten de Hollanders zig, naar sommiger verhaal (*f*), kort hierna, meester van 't Schip, neemende al het volk, dat 'er op was, in hegtenis. Doch anderen schryven, dat het Schip ontsnapte, en behouden in Pikardye te rug kwam (*g*),

Fi-

(*c*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 102 *vers.* 103.
(*d*) DE LA MARCHE *Livr.* I. *Ch.* XXXV. *p.* 468.
(*e*) Extrait d'une anc. Chron. *dans les* Addit. *aux* Mem. de COMM. *Tom.* III. *p.* 332.
(*f*) Chron. Scand. *dans les* Addit. *aux* Mem. *de* COMM. *Tom.* II. *p.* 19.
(*g*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 103.

Filips kreeg hiervan, in den aanvang van Wynmaand, tyding te Hesdin, alwaar hy, nog dien zelfden dag, een mondgesprek met Koning Lodewyk stondt te houden. De Koning hadt veel Krygsvolk om Hesdin vergaderd: en men wil, dat hy voorhadt, Filips te doen vast houden, zo dra hy tyding zou gekreegen hebben, dat Rubempré den Graaf van Charolois geligt hadt (*b*). Zeker is 't, ten minsten, dat de Hertog terstond te paard steeg, en naar Ryssel vertrok, zonder den Koning af te wagten.

Filips I. 1464.

't Gantsche Land waagde terstond van deezen loozen aanslag. *Olivier de la Marche*, Schryver der bekende Gedenkschriften, maat deszelfs snoodheid, alomme, ten breedsten uit (*i*). De Predikstoelen daverden zelfs van de hevigste beschuldigingen tegen den Franschen Koning. 't Gemeen hadt 'er overal den mond vol van.

Lodewyk, die zig, door deeze gerugten, 't zy waar of valsch, in zyne eer geraakt hieldt, zondt, al in Slagtmaand, een Gezantschap aan den Hertoge van Bourgondie, om herstelling van eer, wegens de verhaalen, die, ten nadeele des Konings, door de Nederlanden, liepen, en te gelyk het ontslaan van Rubempré te vorderen. Voorts hadden de Gezanten last, om den Hertoge te verklaaren, dat hun Koning alleen Jan de Romillé, zynen Onderdaan, geenszins den Graaf van Charolois hadt willen doen ligten (*k*). Filips toonde, in

(*b*) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 103.
(*i*) De la Marche *Livr.* I. *Ch* XXXV. *p.* 468.
(*k*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 103 *verf.*

FILIPS I. 1464. in 't antwoord aan 's Konings Gezanten, dat hy Lodewyk van eenig slinks oogmerk verdagt hieldt. Hy beloofde Rubempré te ontslaan, zo dra zyne onschuld blyken zou. Men weet, dat hy, tot in 't jaar 1469, gevangen gezeten heeft (*l*). Karel was, by 't openbaar gehoor deezer Gezanten, tegenwoordig geweest. Zy hadden zo vinnige uitdrukkingen gebruikt, tegen zyne heimelyke onderhandelingen met den Hertoge van Bretagne, dat hy, in heyigen toorn ontsteken, zig, in 't uitgaan, tegen eenen der Gezanten, deeze woorden ontvallen liet: *Beveel my in 's Konings gunst. Zeg hem, dat hy my hier fraai heeft doen havenen, door zynen Kanselier; doch voeg 'er by, dat het hem berouwen zal, eer een jaar ten einde is* (*m*).

XIX. Slag van Montlheri. 1465. Karel hieldt zyn woord. 't *Gemeenebest-Verbond*, aan 't hoofd van welk, de Hertog van Berri, 's Konings Broeder, gesteld werdt, hadt naauwlyks zyn vol beslag gekreegen, of de Graaf van Charolois trok, met een aanzienlyk Leger, in Frankryk. Vooraf hadt hy zynen Vader weeten te beweegen, om hem 's Lands Regeering af te staan (*n*). En terstond hierna, hadt hy die van Kroui, onder welken ook Jan van Lannoi, Stadhouder van Holland, was, voor vyanden des Vaderlands verklaard, en genoodzaakt, naar Frankryk te vlugten (*o*): 't welk Filips, 's Lands Krygsmagt in de handen zyns Zoons ziende, zyns on-

(*l*) MONSTRELET *Vol.* III. *fol.* 103.
(*m*) Memoir. de PH. DE COMMIN. *Livr.* I. *Ch.* I. *p.* 8.
(*n*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 106. DUCLOS Hist. de Louis XI. *Tom.* I. *p.* 213.
(*o*) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 106. *vers.* 107. COMMINES *Livr.* I. *Ch.* I. *p.* 9.

ondanks, gedoogen moest. By Montlheri viel, op den zestienden van Hooimaand des jaars 1465, een bloedige slag voor, in welken Karel het veld behieldt (*p*), schoon beide de partyen zig de overwinning toeschreeven. Veelligt haddenze 'er geen van beide reden toe, om dat het verlies, aan wederzyde, genoegzaam even groot was (*q*). Op den vyfden van Wynmaand, hieraan volgende, werdt 'er, te *Conflans*, een Verdrag getekend, tusschen Lodewyk en Karel, waarby den laatsten, de Plaatsen, in Pikardye, langs de Somme gelegen, en onlangs, door den Koning, gelost, wederom werden afgestaan: onder voorwaarde, dat zy, eerst na de dood van Filips en Karel, voor tweemaalhonderdduizend gouden Kroonen, wederom zouden mogen benaderd worden. Karel bedong nog andere voordeelen by dit Verdrag (*r*): welken de Koning hem te ligter toestondt, om dat hy voorhadt het Bondgenootschap der Fransche Grooten, 't kostte wat het wilde, te verbreeken.

Filips I. 1465.

Vrede van Conflans.

De Vrede van Conflans herstelde de rust in de Nederlanden nog niet. De Luikenaars waren, uit hoofde van een Verbond, in Hooimaand laatstleeden, met Lodewyk den XI, geslooten (*s*), in Brabant en in 't Graafschap Namen gevallen: alwaar zy veele verwoestingen hadden aangeregt. Karel hadt zo dra, door het sluiten van het Verdrag van Conflans, de

De Graaf van Charolois overwint de Luikenaars.

(*p*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXV. *p.* 472, 474.
(*q*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 114 &c.
(*r*) Men zie het, *by* Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 121 *vers.*
(*s*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 328.

FILIPS I. 1465. de handen niet ruim gekreegen, of hy trok, met zyn Leger, op Luik aan. De Stad, zig verlaaten ziende van Koning Lodewyk, was genoodzaakt, op harde voorwaarden, met den Graave van Charolois, te verdraagen. Onder anderen, moest zy hem eene boete van zesmaalhonderdduizend Rynsche guldens opbrengen (t). De Burgery van *Dinant*, eene Stad in Luikerland, hadt, op een gerugt, dat Karel den slag van Montlheri verlooren hadt, zyn beeldtenis, in 't openbaar, aan de galge gehangen (u). Dit smaadelyk bedryf nam de Graaf van Charolois zo euvel, dat hy, de Stad, in

1466. 't volgende jaar, stormenderhand ingenomen hebbende, agthonderd Burgers, in de Maaze, deedt verdrinken (v). Henrik en Wolferd van Borselen, Zeeuwsche Edelen, die Dinant hadden helpen bemagtigen, werden, voor hunnen dienst, rykelyk beschonken. Filips zelfs begiftigde Henrik, die reeds Heer van Veere was, sedert, met Westkapelle, Domburg en Vlissingen, welker Heerlykheid, hem en zynen Nakomelingen, ten onversterflyken Erfleen, werdt opgedraagen (w). De Luikenaars, tegen 't gemaakt Verdrag, toegeschooten zynde, om die van Dinant te helpen, verzoenden zig, op nieuws, met Graave Karel (x); doch hielden dit verdrag niet langer, dan het voorige.

Westkapelle, Domburg en Vlissingen komen aan den Heere van Veere.

XX. Zwaare

Wy hebben van den Franschen en Luikschen

(t) MONSTRELET *Vol.* III. *f.* 124.
(u) AMELGARD. Gest. Ludov. XI. *Libr.* II. *Cap.* VIII. in MARTEN & DURAND. Vet. Monum. *Tom.* IV. *c.* 744.
(v) COMMINES *Livr.* II. *Ch.* I. *p.* 75 - 79.
(w) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 239.
(x) COMMINES *Livr.* II. *Ch.* 2 & 3.

ſchen Kryg alleen kortelyk willen gewaagen, om dat ons niet duidelyk gebleeken is, dat de Hollandſche manſchap denzelven bygewoond heeft. Zeer waarſchynlyk zal dit egter voorkomen, als men aanmerkt, dat het Huis van Bourgondie zig, voor en na deezen tyd, in zyne uitheemſche Oorlogen, van deeze manſchap zeer wel heeft weeten te bedienen. Ook blykt, dat ons Land, den Hertoge, tot het uitvoeren deezer koſtbaare Oorlogen, jaarlyks, zo zwaare Beden opbrengen moeſt, dat 'er de goede Ingezetenen, hier en daar, zeer door gedrukt werden (y). Men hadt hem, twee of drie jaaren geleeden, reeds wederom eene tienjaarige Bede van 55183 Schilden 's jaars, voor Holland en Friesland, dat is, Weſtfriesland, moeten toeſtaan (z). Zeeland liep ook niet vry. Holland en Zeeland gevoelden dan gewiſſelyk den laſt van deezen Kryg. De Koopluiden, in 't byzonder, haakten naar eene beſtendige Vrede: op hoop dat de Handel en Zeevaart, die, door de geduurige onluſten, nu en dan, geſtremd werdt, eens wederom bloeijen mogt, als te vooren.

Filips I. 1466.

laſt, in Holland, van den Franſchen en Luikſchen Kryg.

Men hadt, eenige jaaren herwaards, om de Scheepvaart ſterker door te zetten, grooter Schepen begonnen te bouwen; die thans, door het verdiepen der ſtroomen en het verwyderen der Zeegaten, beter dan voorheen, binnen deeze Landen komen konden. Ook maakte men de Schepen, op eene andere wyze, dan van ouds. Men plagt de Hulken, Razei-

Verandering in de wyze van ſcheeps timmeren, hier te Lande.

(y) Velius Hoorn, bl. 80.
(z) M. S Vervolg van J. van Hout Dienſtb. van Leyden bl. 49 by van Loon Aloude Regeer. V. Deel, bl. 153.

Filips I. 1466. zeilen, Kraaijers en andere Vaartuigen hier slegts *Krapschuitswyze*, met de planken op elkanderen geslaagen, te timmeren. Doch omtrent deezen tyd, werdenze *Karveelswyze* gemaakt: dat is, men voegde de planken niet op, maar nevens of tegen elkanderen, en maakte den naad tusschen beide met werk digt.

Staat der Scheepvaart. De Schepen waren dus hegter, en bekwaamer om de Zee te bouwen. Ook begon men thans, sterker nog dan te vooren, door de Zont te vaaren (*a*). Doch deeze vaart was, omtrent deezen tyd, meer dan eens, belemmerd geweest. De Amsterdammer- Hoornsche en Enkhuizer-Koopvaardyschepen werden, in de Zont, somtyds aangehouden: waarover, in 't jaar 1464, met den Koning van Deenemarke, gehandeld was (*b*). Doch van den uitslag deezer handelinge vind ik nergens iets aangetekend. *Christiaan de I*, Koning van Deenemarke, hadt den Hollanderen en Zeeuwen, al in 't jaar 1453, vrygeleide vergund, om in zyne Ryken te komen handelen: mids dat zy, niet door de Belt, maar door de Zont, alwaar toen reeds 'sKonings tol gevorderd werdt, voeren. Ook zou het hun niet vry staan, Engelsche waaren in de Noordsche Ryken te brengen (*c*). Doch eenige jaaren laater, schynt dit wederom geoorlofd geweest te zyn. Immers men vindt het niet verbooden, in verscheiden' Voorregtbrieven, door den Deenschen Koning, sedert, ten behoeve van 't ge-

(*a*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 232, 233. Velius Hoorn, *bl.* 76.
(*b*) Brandt Enk. *bl.* 27. Velius Hoorn. *bl.* 80.
(*c*) Handv. van Amst. *bl.* 83.

gemeene Land en van ſommige Steden, verleend (*d*). De Hamburgers hadden, in 't jaar 1460, eenige Hollandſche Schepen aangeſlaagen, misleid door eenen valſchen Brief, door zekeren Ooſterling, uit Utrecht, geſchreeven. Doch na dat de onzen zes of zeven Hamburger ſchepen in 't Vlie aangehouden en opgebragt hadden, werden de Hollandſche ſchepen, te Hamburg, wederom vry gegeven (*e*). Niets nogtans belemmerde de vaart deezer Landen meer, dan een Bevel van Koning Eduard den IV, in 't jaar 1464, met toeſtemming van 't Parlement, gegeven, waarby „ den invoer van alle gewaſſen, ſtoffen en handwerken van Holland, Zeeland „ en Friesland, en van de verdere Staaten des „ Hertogs van Bourgondie, in Engeland, Walles en Ierland verbooden werdt (*f*)." Het Beſtand, tuſſchen Eduard en Filips, in 't jaar 1463, voor den tyd van een jaar, geſlooten, was nu ten einde geloopen, en Eduard, voorhebbende *Bonne van Savoye*, Zuſter der Koninginne van Frankryk, ten Huwelyk te verzoeken, ſchynt dit verbod van Koophandel doorgedrongen te hebben, om Lodewyk den XI. te behaagen. Of veelligt heeft men 't, in Engeland, kwalyk genomen, dat Filips eenige aanhangers van den onttroonden Koning Henrik den VI. in de Nederlanden toeliet (*g*), en gevreesd, dat zy iets, tegen de tegenwoordige Regeering, onderneemen mogten, wanneer

Filips I. 1466.

(*d*) Handv. van Amſt. *bl.* 23, 24, 25 *enz.*
(*e*) Brandt Enkh. *bl.* 28.
(*f*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. P. II. *p.* 138.
(*g*) Commines *Livr.* I. *Ch.* VII. *p.* 43.

Filips I. 1466. neer de vaart open bleef. Doch toen men, door den tyd, zag, dat 'er, van de Engelschen, die zig in de Nederlanden onthielden, niet kwaads te dugten was, en vooral, na dat Eduard, van het Huwelyk met Bonne van Savoye plotselyk afziende, zig aan *Elizabet Woodwil* hadt verbonden, waarom hy den Koning van Frankryk minder behoefde te ontzien; traden Eduard en Filips, terstond, over eene verlenging van 't Bestand, in onderhandeling (*b*), en, in 't jaar 1466, werdt het gemelde Verbod wederom ingetrokken (*i*). Ook werdt 'er, in de Lente des gemelden jaars, tusschen Eduard en Karel, Graave van Charolois, over een dubbel Huwelyk, gehandeld, van Karel, wiens Gemaalin, Izabelle van Bourbon, op den vyfentwintigsten van Herfstmaand des voorgaanden jaars, overleeden was (*k*), met *Margareet van Jork*, 's Konings Zuster; en van *George, Hertog van Clarence*, 's Konings Broeder, met Maria, Dogter des Graaven van Charolois (*l*). Het laatste is egter nimmer, het eerste, niet voor 't jaar 1468, voltrokken. Doch Eduard sloot, ondertusschen, na verscheiden' onderhandelingen met de Bourgondische Afgezanten (*m*), op den drie-entwintigsten van Wynmaand des jaars 1466, een Verbond van Vriendschap en onderlinge bescherming, met Karel, Graave van Charolois (*n*), waardoor de vrye vaart

(*b*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 127.
(*i*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p* 138.
(*k*) Meyerus *ad annum* 1465. *f.* 337 *vers.*
(*l*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 139, 139.
(*m*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 138, 139, 142, 143, 145.
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 145.

vaart op Engeland volkomen hersteld werdt. FILIPS I.

Het voordeel, welk dit Verbond aanbragt, verzoette een weinig de smert der schade, drie of vier jaaren herwaards, hier te Lande, en met naame in Westfriesland, door zwaare stormen en hooge zeevloeden, geleeden. De zeegaten, het *Marsdiep*, het *Heersdiep* en het *Vlie* waren, binnen weinige jaaren, zo zeer verwyd geworden, dat de vloeden dagelyks hooger stonden, tegen den ouden Frieschen of Westfrieschen dyk, toen den *Zeeburg* genoemd. Met eenen Noordwestelyken storm, liep deeze Dyk groot gevaar van door te breeken, vooral op eene streek van omtrent twaalfhonderd roeden, zig strekkende van Medenblik tot *Twismaarzyl*. Hier vielen, van tyd tot tyd, groote diepten buiten aan den voet des dyks. In Slagtmaand des jaars 1464, was 'er, by Wydenes, zelfs eene groote doorbraak geschied (*o*), waarvan den Lande veel schade kwam: en thans kon de dyk, op verscheiden' plaatsen, geen roede in de breedte haalen. Ten einde van deezen dyk, westwaards, lagen toen duinen, van Petten af tot Kamp, eene lengte van omtrent een vierdendeel uurs. Deeze streek duins was, door de zee, zo geweldig afgeslaagen, dat zy, op veele plaatsen, naauwlyks dertig treeden breed was, en met den minsten zwaaren storm, somtyds eene roede, somtyds meer, in de lengte, verloor. Hoog noodig vondt men 't, derhalve, ten deezen tyde, dat deeze Zeeweeringen in beteren staat gesteld werden. De dyk was

1466.

XXI. Gesteldheid der Westfriesche Dykaadjen en andere Zeeweeringen, ten deezen tyde.

(*o*) VELIUS Hoorn, *bl.* 81.

Filips I. 1466.

was, van ouds, onderhouden en gestevigd geweest, met een zeker gewas, *Wier* genoemd, dat, door de wilde Vogels, van den grond der Zuiderzee, opgehaald zynde, omtrent het Eiland Wieringen, in grooten overvloed, plagt gevischt te worden; doch, nu, minder dan eertyds, gevonden werdt. Men hadt dan, al eenige jaaren geleeden, half riet half wier, aan den dyk, begonnen te gebruiken; doch bevondt nu, dat hy, ook op deeze wyze, langer niet te houden was. Des werdt 'er, met toestemminge des Hertogs, verleend te Brussel, op den vyfden van Hooimaand deezes jaars 1466, vastgesteld, dat men den dyk, op de aangeweezen' gevaarlykste plaatsen, schooren zou, met balken van zesentwintig en tweeendertig voeten, op bekwaame afstanden, door dwarsbalken, voorzien met yzeren bouten, gehegt aan eene gording van paalwerk, dienende om de eerste kragt van 't water te breeken. De kosten van 't werk werden begroot op veertienduizend agthonderd ponden van veertig grooten, ieder roede. Om de Zeeweering by Petten in beteren staat te stellen, werdt vastgesteld, een stuk wegs agter de duinen, eenen Kleidyk te leggen; en het Land, tusschen de duinen en den dyk, en den dyk zelven, met zand te laaten bestuiven; de overstooven' plaatsen met helm bepootende, op dat men 't zand behouden, en door den tyd, meer landwaards in, een' nieuwen Zandduin of Zanddyk aanwinnen zou. 't Een en 't ander is, sedert, met eenen goeden uitslag, in 't werk gesteld. Het Noordelyk gedeelte van Holland; Delfland en Schieland, thans op zig zel-

Men begint de Dyken met balken en paalwerk te beschutten.

zelven veel te draagen hebbende, alleenlyk uitgenomen; droeg den last van deeze verbetering der Westfriesche Zeeweeringen. Elke morgen Lands betaalde 'er, jaarlyks, een Rynschen gulden toe, of iet meer of minder, naar de waarde der Landen. Westfriesland, welk men dertigduizend morgen Lands groot hieldt, werdt op veertigduizend geschat, om dat het de meeste nuttigheid van 't werk trekken zou. Kennemerland en Kennemergevolg rekende zig maar vierentwintigduizend morgen groot; doch werdt op agtendertigduizend gesteld. Waterland en Zeevang op zesduizend morgen. Rynland betaalde, naar gelang zyner morgentalen, tot omtrent twee-envyftigduizend morgen toe. Amstelland moest ook naar zyne Morgentalen betaalen. Als de werken voltooid waren, moest Westfriesland, gelyk van ouds, het onderhoud bekostigen. 't Gemeene Land benoemde zeven mannen, om opzigt over alles te hebben: by welken de Hertog den Stadhouder en Raade van Holland voegde. (*p*).

Filips I. 1466.

Wy hebben hier van een weinig omstandiger willen gewaagen, op dat men de gesteldheid der Westfriesche Zeeweeringen, ten deezen tyde, weeten zou: en te gelyk opmerken, wanneer men begonnen heeft de dyken, hier te Lande, met balken en paalwerk, te beschutten: welke wyze van zeeweering, nog geene drie eeuwen in gebruik geweest zynde, sedert eenige jaaren, met naame in Westfriesland, buiten gebruik begint te raaken, leg-

(*p*) Handv. van Rynland, *bl.* 91 *enz.*

FILIPS I. 1466. leggende men nu glooijingen van steen voor den dyk, die den drang van 't water beter keeren, en zo veel verderf niet onderworpen zyn als het hout.

XXII. Dood van Hertoge Filips. Hertog Filips was, sedert eenigen tyd, door de jaaren en meer dan ééne gevaarlyke krankheid, dermaate verzwakt (q), dat men hem geen lang leeven meer toelei. Des de Graaf van Charolois, die zig, geduurende den winter des jaars 1466, in Holland en Zeeland, opgehouden hadt, besloot, in

1467. Sprokkelmaand des volgenden jaars, naar Brabant en Vlaanderen te keeren (r), om by 't overlyden des ouden Hertogs tegenwoordig, of ten minsten nader by de hand te zyn. Filips lag, ten deezen tyde, krank te Brugge; doch beterde allengskens. In Zomermaand, scheen hy volkomen hersteld in gezondheid; doch schielyk ingestort, overleedt hy, aan eene ontsteeking in de keel, van heete en geduurige koortsen verzeld, op den vyftienden der gemelde maand, des avonds tusschen negen en tien uuren, in het twee-enzeventigste jaar zyns ouderdoms (s). 't Lighaam werdt terstond geopend, en van binnen wel gesteld bevonden, behalve de milt en een gedeelte der longen, die t'eenemaal verrot waren (t). De Graaf van Charolois, die, eenige uuren te vooren, van Gend, te Brugge gekomen was, zag zynen

Va-

(q) Extrait d'une anc. Chron. *dans les* Addit. *aux* Memoir. de COMMINES *Tom.* III. *p.* 334, 343, 346.

(r) Extrait *ubi supra p.* 346, 347.

(s) Lettre de Charles, Duc de Bourg. *dans les* Addit. *aux* Memoir. de COMMINES *Tom.* IV. *p.* 184.

(t) Lettre de Poly Bulland *ubi supra p.* 186.

Vader sterven (*u*). Terstond na de Uitvaart, deedt hy zig tot Graave van Vlaanderen en tot Hertog van Brabant inhuldigen. In 't Hertogdom Bourgondie, volgde hy, insgelyks, zynen Vader op, zo wel als in alle de andere Heerlykheden. Doch daar verliep nog eenige tyd, eer hy zig, voor Graave van Holland en Zeeland, kon doen erkennen.

Filips I. 1467.

Filips liet, by drie egte vrouwen, welken hy gehad hadt, geene kinderen na, dan zynen Opvolger, Hertog Karel. Doch men vindt, dat hy, by verscheiden' vrouwspersoonen, negentien onegte kinderen, tien Zoonen en negen Dogters, verwekt heeft (*v*). In zynen jongsten Uitersten Wil, die, al op den agtsten van Wintermaand des jaars 1441, gemaakt was, hadt hy, aan verscheiden' deezer natuurlyke kinderen, Legaaten besproken: ook, onder anderen, aan de Kloosters, behoeftige Kerken, Gasthuizen en andere Godsdienstige Gestigten in Holland en Zeeland, eenige giften gemaakt. Doch hy hadt zynen Zoon Karel tot zynen eenigen Erfgenaam en Opvolger in alle zyne Staaten verklaard (*w*). Karel tradt dus, ook uit hoofde van deezen Uitersten Wil, in het wettig bezit derzelven.

Zyne egte en onegte Kinderen.

Filips is de tweede onzer Hollandsche Graaven, die den bynaam van *den Goeden* gedraagen heeft: mogelyk nog meer ten onregte dan Willem de III. Zyne schranderheid, voorzigtigheid, grootmoedigheid, die

Onderzoek, of hy te regt *de Goede* bygenoemd zy.

van

(*u*) Monstrelet *Vol.* III. *fol.* 130.

(*v*) *Vide* Not. *in* Miræi Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 1259, 1260, 1262, 1263.

(*w*) Testam. Philippi Ducis Burg. *in* Miræi Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 1256 & *dans les* Preuv. *sur* Comminès *Tom.* IV. *p.* 189.

Filips I. 1467. van veelen hoog geroemd wordt, konden hem den naam van *goed* niet waardig maaken. De rykelykheid en grootschheid zyner hofhoudinge mogten hem dien doen verkrygen by zulken, die 'er voordeel van trokken; doch 't gemeene Land, welk 'er den last van droeg, kon 'er niets loflyks in vinden. De strengheid, met welken hy sommige wederspannigen heeft doen straffen, kon hem ook den naam van *goed* niet doen verwerven; zo min als de toomelooze heerschzugt, die hem aandreef, om Vrouw Jakoba van haar Vaderlyk erfgebied te versteeken. Heeft het aanzien, dat hy zig, by uitheemsche Vorsten, hadt weeten te verkrygen, iet toegebragt, om den Koophandel, hier te Lande, te doen bloeijen; hy wist ook middel, om 's Lands schatten in zyne schatkist te sleepen: waartoe hem zelfs het dwaas ontwerp van den Turkschen togt te stade kwam. Men vindt (*x*), dat hy viermaalhonderdduizend Kroonen aan gemunt goud, twee-enzeventigduizend mark zilverwerk, en voor meer dan twee millioenen, aan 't pragtigst huisraad, boeken en schilderyen, nagelaaten heeft. Eene geweldige schat, ten deezen tyde, in welken het geld zeer veel schaarser was, dan ruim eene halve eeuw laater. Wy hebben te vooren gegist, dat de begeerte om 't Heilige Land te herwinnen Willem den III. den naam van *den Goeden* heeft doen verkrygen. Veelligt is eene diergelyke zugt in Hertoge Filips, die hem aangespoord hadt, tot het

doen

(*x*) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXVII. *p.* 494.

doen eener gelofte om de Turken te beoorloogen, en die hem, nu en dan, bewoog, om den Oosterschen Kerken geschenken te zenden (y), de voornaamste oorzaak geweest, dat men hem den zelfden naam heeft toegepast.

Karel I. 1467.

XXIII. Hertog Karel volgt zynen Vader op.

Hertog Karel vondt, by 't aanvaarden, van 't bewind, de Nederlanden in tamelyken welstand en rust (z). De Koophandel hadt overvloed en weelde gebaard, niet alleen in Brabant en Vlaanderen, maar zelfs ook in Holland en Zeeland, die daarom, ten deezen tyde, met meer regt nog dan ten tyde van Graave Jan den II (a), den naam van *ryke Landen* draagen mogten. Doch deeze overvloed werdt, binnen weinige jaaren, dartelyk verkwist. Het Hof van Hertoge Filips was een der wellustigsten van deezen tyd geweest. Men hieldt 'er geduurig grootsche en kostbaare maaltyden. De gemeenzaame verkeering van Mans- en Vrouwspersoonen gaf 'er ook tot veelerlei ongebondenheid aanleiding. Zelfs waren 'er de Badstooven voor beide de Kunnen gemeen. De ontugt des Hertogs was van verderfelyken invloed op de Hovelingen. Ook staken thans Mannen en Vrouwen, meer en meer, uit, in pragtige kleedy (b). De korte mannen-kleeding kwam ten deezen tyde in gebruik. Ook begon men, in navolging des ouden Hertogs, wien het hair uitgevallen was, zig het

Rykdom en weelde der Landzaaten.

Pragt en kostbaarheid der kleedinge.

(y) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXVII. *p.* 494.
(z) Commines *Livr.* I *Ch.* II. *p.* 12.
(a) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 181.
(b) Commines *Livr.* I. *Ch.* II. *p.* 12.

Karel I. 1467. hetzelve te doen affnyden (c), en, volgens sommigen, groote Paruiken te draagen, die met hooge hoeden gedekt werden: hoewel ik meen, dat deeze dragt laater opgekomen is. De schoenen hadden zeer lange en spitse neuzen. De stoffe der kleedinge was meer dan gemeen kostbaar. 't Gemeene Volk en de Lyfknegts zelven droegen zyden of fluweelen wambuizen. De vrouwen waren gekapt in een hoog hoofdhulsel, van welk een lange sluijer langs de rug, en somtyds tot aan de voeten, af hing. Den sleep van 't gewaad, die den voornaamsten vrouwen plagt nagedraagen te worden, lieten zy, ten deezen tyde, wel agter; doch droegen, daarentegen, wederom veel breeder gordels, en deeden haar gewaad veel rykelyker voêren en bestikken (d).

Aan deeze weelde en pragt was 't volk gewoon, toen Karel aan de Regeering kwam. Hy zou 't verderf, dat 'er uit te wagten stondt, hebben konnen voorkomen, zo hy, by eenen sterken afkeer van wellust en weelde, die hem waarlyk eigen was, slegts eene maatige begeerte naar rust en vrede gehad hadt. Doch, fel en heerschzugtig van aart, schiep hy naauwlyks ergens genoegen in, dan in den oorlog. De Krygszugt bezat hem geheellyk. Hy offerde 'er zig zelven niet slegts aan op; maar het belang ook zyner Onderzaaten, welken hy, zo lang hy leefde, noodzaakte, hunne beste middelen, ten deele reeds in ongebondenheid en pragt verkwist, verder in noode-

(c) De la Marche *Livr.* I. *Ch.* XXXIV. *p.* 464.

(d) Monstrelet *Vol.* III. *f.* 129. *verſ.* Extrait d'une anc. Chron. *dans les* Addit. *aux* Memoir de Commines *Tom.* III. *p.* 347.

deloose en uitlandsche oorlogen te spillen. Karel I. 1467.

De Luikenaars, den dood van Hertoge Filips verstaan hebbende, waanden langer niet aan de gemaakte Vrede gehouden te zyn. Zy verrasten Huy, en verdreeven de Bourgondische bezetting, die in deeze Stad lag. Karel verzamelde, terstond hierop, een Leger by Leuven, belegerde S. Truyen, en versloeg de Luikenaars, die, ten getale van dertigduizend man, uitgetrokken waren, om de Stad te ontzetten; op den dertigsten van Wynmaand. S. Truyen bemagtigd hebbende, vertoonde hy zig naauwlyks voor Luik, of de Stad gaf zig over, by verdrag. Zy werdt, sedert, ontmanteld, en van geschut en ander Krygsgereedschap beroofd (e). Men vindt, dat deeze Krygstogt, door veele Zeeuwsche Edelen, bygewoond geweest is (f).

De Luikenaars worden overwonnen.

XXIV. Hertog Karel wordt in Holland en Zeeland ingehuldigd. 1468.

De Luiksche Kryg, en eenige andere beletsels, met naame ook het Huwelyk met Margareet van Jork (2), welk, eerst in den aanvang van Hooimaand des jaars 1468, te Damme in Vlaanderen, voltrokken werdt (g), hadden den Hertoge nog geenen tyd gelaaten, om zig, in Holland en Zeeland, als Graaf, te doen inhuldigen. Doch op den dertienden der gemelde maand, vertrok hy, van eenige Zeeuw-

(e) Commines *Livr.* II. *Ch.* 2, 3 & 4. De la Marche *Livr.* II. *Ch.* I. *p.* 498.

(f) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 249. Meyerus *ad annum* 1467. *f.* 342.

(g) Extrait *dans les* Addit. *sur* Commines *Tom.* III. *p.* 351.

(2) De Huwelyks-Voorwaarden, die, op den zestienden van Sprokkelmaand 1468, te Brussel beraamd waren, vindt men by Du Mont, *Corps Diplomatique* Tom. III. P. I. p. 372.

Karel I. 1468. Zeeuwsche-Heeren verzeld, over Sluis, naar Middelburg, in Zeeland (*b*), alwaar hy voor Graave erkend werdt. Terstond daarna, werdt hy, ook in de andere Zeeuwsche Steden, ingehuldigd (*i*). Voorts naar Holland gereisd zynde, kwamen de Edelen en Steden, op den eenentwintigsten, in den Haage, byeen: alwaar de inhuldiging, met veel staatsie, geschiedde. Men heeft nog oude en egte Aantekeningen van deeze inhuldiging (*k*), uit welken blykt, dat zy, door een getal van zesenvyftig Hollandsche Edelen, geschied is. De Plaatsen, welker Afgevaardigden den Graave gezwooren hadden, waren, volgens deeze Aantekeningen, Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Gouda, Rotterdam, Schiedam, Alkmaar, Beverwyk, Monnikendam, Edam, Woerden, Oudewater, Schoonhoven, Gorinchem, Heusden, S. Geertruidenberg, Hoorn, Enkhuizen en Medenblik; benevens de kleine Westfriesche Steden en Dorpen Grootebroek, Westwoude, Schellinkhout, Wydenesse, Hem, Venhuizen, Spanbroek, Abbekerk, Sybekarspel en Nieuwdorp. Voorts deeden den Graave ook hulde de Baljuwschappen van Kennemerland, Rynland, Schieland, Zuidholland, Waterland en Amstelland, Arkel, Schoonhoven en Heusden (3): benevens de Eilanden Texel en Wieringen.

(*b*) Extrait *ubi supra p.* 352.
(*i*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 249.
(*k*) *Apud.* Boxhorn. Théatr. Holland. *p.* 72.

(3) Delfland is, in deeze lyst der Baljuwschappen, overgeslaagen: of misschien niet byzonderlyk genoemd, om dat 'er toen, over Rynland en Delfland, een en dezelfde Baljuw kan gesteld zyn geweest.

gen. De eed, die toen, zo door den Graave, als door de Landzaaten, gedaan werdt, is ook nog voorhanden (*l*). Doch 't is aanmerkelyk, dat de eed der Landzaaten in rang voor 's Graaven eed geplaatst wordt, daar het te denken is, dat de Graaf egter, volgens de aloude gewoonte, eerst zal gezwooren hebben. Wy konnen hier ook niet verzwygen, dat, schoon Dordrecht onder de Steden genoemd wordt, die den Graaf, op deezen tyd, inhuldigden; de Afgevaardigden deezer Stad dit thans, of niet, of niet volkomen gedaan hebben. 't Zal beneden te pas komen, hiervan nader opening te doen. KAREL I. 1468.

Hertog Karel, naauwlyks voor Graave aangenomen, deedt eenen zwaaren Eisch of Bede van de Hollanders en Zeeuwen. Hy vorderde tweehonderd enveertigduizend Leeuwen van dertig stuivers, of vierhonderd en tagtigduizend Schilden van vyftien stuivers, voor zig; twee-endertigduizend Schilden, tot speldegeld voor de Hertoginne; zestienduizend Schilden, tot geschenken en heuschheden, aan verscheiden' Dienaars; en vierduizend agthonderd Schilden, tot vervalling der Reis- en andere kosten, ter deezer gelegenheid, gedaan. Dit alles beliep 532800 Schilden: van welken, Holland en Westfriesland 372800; Zeeland 160000 Schilden opbrengen moest, in den tyd van vyftien halve jaaren. In het aandeel van Holland, moest Dordrecht met de Zuidhollandsche Dorpen Zwaare Bede van de Landen gevorderd.

39200

(*l*) *Apud.* BOXHORN Theatr. Holland. *p.* 74. *en agter* LOIS Chron. *bl.* 313.

KAREL I. 1468.

39200 Schilden draagen. Tot het overige, beloopende 44480 Schilden, in 't jaar, gaven, jaarlyks,

De groote Steden	Haarlem	3549	Schilden
	Delft	3375	——
	Leiden	3375	——
	Amsterdam	2875	——
	Gouda	1770	——
De kleine Steden	Alkmaar	800	——
	Rotterdam	1150	——
	Schiedam	350	——
	Hoorn	2000	——
	Medenblik	450	——
	Enkhuizen	470	——

Het overige moest, door de andere Steden en Dorpen, gedraagen worden (*m*). Doch sommige Steden, met naame Hoorn (*n*), klaagden, sedert, dat zy, by deeze schatting, boven de andere Leden, en zelfs boven vermogen, bezwaard waren. Ook maakten zulke buitengewoone en zwaare Beden het opstellen van nieuwe belastingen op de eet- en andere waaren, in de Steden, noodzaakelyk; die egter, niet zonder veel tegenmorrens der Gemeente, werden ingevoerd. Hertog Karel, toestemming op zynen harden eisch verkreegen, en de voorregten der Steden, by open' Brieven, bevestigd hebbende (*o*), keerde, in 't begin van Oogstmaand, naar Brussel te rug (*p*).

In

(*m*) Oude Registers *by* AMPZING Haarl, *bl.* 502. *en by* COMMELIN Amst. *bl.* 914.
(*n*) VELIUS Hoorn, *bl.* 84.
(*o*) *Zie, by voorb.* Handv. van Rotterd. *bl.* 315.
(*p*) Extrait *dans les* Addit. *aux* Memoir. de COMMINES *Tom.* III. *p.* 352.

In den aanvang deezes jaars, was 'er een Verbond van Bescherming met Koning Eduard den IV. geslooten, welk eeniglyk op Frankryk zag. Hertog Karel hadt, op den dag zelv' van het overlyden zyns Vaders, het Verbond van vriendschap en onderlinge bescherming, door hem, te vooren, als Graaf van Charolois, met Eduard den IV, gemaakt; als Hertog van Bourgondie, bevestigd (q). Sedert handelde hy, door middel zyner Moeder, met de Engelsche Gezanten, te Brussel, over een Verdrag van Koophandel, welk eindelyk, op den vierentwintigsten van Slagtmaand des jaars 1467, voor den tyd van dertig jaaren, geslooten, en door Eduard en Karel beide, bekragtigd werdt (r). Vervolgens was men in onderhandeling getreden, over het wegruimen van eenige geschillen, ontstaan, voornaamlyk, uit zekere belastingen, wederzyds, op de Koopwaaren gelegd (s). Doch het voornaam oogmerk deezer onderhandelingen was de verbindtenis tegen Frankryk, die, op den veertienden van Sprokkelmaand deezes jaars 1468, te Brussel, getekend werdt (t).

Karel I. 1468.

Verbindtenissen met Eduard den IV.

XXV. Hertog Karel noodzaakt Koning Lodewyk den XI. tot de Vrede.

Lodewyk de XI. maakte, sedert eenigen tyd, zyn voornaamste werk van het sluiten van byzondere verdragen met de Grooten, die, eertyds, het Gemeenebest- Verbond tegen hem gemaakt hadden. Hy trof nu met den een' dan met den anderen een Bestand: en was geduurig met de meesten in onderhande-

(q) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 145.
(r) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 149, 154, 159.
(s) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 152, 158, 159.
(t) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 158.

Karel I. 1468. deling. Doch alzo men wel wist, dat hy voorhadt de Bondgenooten van een te scheiden, hieldt elk zig op zyne hoede. Hertog Karel hadt zig, niet lang na zyne terugkomst uit Holland, laaten overhaalen, om een mondgesprek met den Koning te houden, te Peronne, ééne der Plaatsen aan de Somme, welken den Hertoge, by het Verdrag van Conflans, waren afgestaan: doch Karel hadt zig, niet dan aan 't hoofd eener aanzienlyke Krygsmagt, derwaards begeven (*u*). Lodewyk daarentegen, die den schyn geeven wilde, dat hy zig volkomenlyk verliet op het vrygeleide, welk Karel hem toegezonden hadt (*v*), verscheen 'er, met een klein gevolg. Hy hadt, kort te vooren, Gezanten naar Luik afgevaardigd, met last, om deeze Stad wederom tot eenen opstand tegen Hertoge Karel aantezetten. Doch, sedert, besllooten hebbende met Karel in onderhandeling te treeden, gaf hy 'er zynen Gezanten te Luik kennis van, hun beveelende, tot nader' last, het opstooken der Luikenaaren te staaken. De onderhandelingen te Peronne werden ondertusschen begonnen, eer de Koning nog antwoord van Luik hadt. Hier hadden de Fransche Gezanten hunnen last spoediger konnen uitvoeren, dan de Koning verwagt hadt. De Luikenaars hadden terstond de wapenen opgevat, en zig van Tongeren meester gemaakt. Karel kreeg deeze tyding, en dat de Fransche Gezanten, in 't Leger der Luikenaaren, gezien waren, te Peronne, kort na dat

(*u*) Commines *Livr.* II. *Ch.* V. *p.* 101, 102.
(*v*) *Zie het by* Duclos *Tom.* II. *p.* 255.

dat de Vredehandeling begonnen was. In de eerste vervoering zyner hevigheid, maakte hy den Koning van Frankryk uit voor eenen Bedrieger en Verraader. Ook deedt hy terstond de Poorten der Stad sluiten, en hieldt den Koning op 't Kasteel zo goed als gevangen. Lodewyk spilde veel gelds onder de bedienden des Hertogs, op dat niemant den vergramden Vorst eenigen raad zou geeven, tegen zyn belang. Twee of drie dagen verliepen 'er, eer de Hertog, die nagt nog dag rusten kon, tot een besluit kwam (*x*). Hy deedt toen Lodewyk een Verdrag voorleggen, by welk de voorigen, te Atrecht en te Conflans gemaakt, bevestigd en verklaard werden. De Koning tekende het zonder uitstel. Voorts moest hy belooven, dat hy, op staande voet, met den Hertog, optrekken zou, om de oproerigheid der Luikenaaren te straffen. Lodewyk, die, van goederhand, en waarschynlyk uit *Filips van Commines*, 's Hertogs Kamerling, die dit zelf verhaalt, wist, dat de minste weigering Karel een geweldig besluit zou doen neemén, maakte zig eene wet van alles toe te stemmen, wat hem voorgehouden werdt (*y*): van zins, om 'er, als hy in volkomen' vryheid zyn zou, niet meer van naar te komen, dan hy goedvondt. De Vrede van Peronne werdt, op den veertienden van Wynmaand, getekend (*z*). De Hertog van Bourgondie, verzeld van Koning Lodewyk, dien hy naauwkeurig liet gade slaan, trok, terstond hierna, naar

Karel I. 1468.

(*x*) Commines *Livr.* II. *Ch.* VII. *p.* 106 *& suiv.*
(*y*) Commines *Livr.* II. *Ch* IX. *p.* 114 *& suiv.*
(*z*) *Voiez les Preuves sur* Commines *Tom.* IV. *p.* 235.

KAREL I. 1468. naar Luikerland. Het Leger der Luikenaaren, na eenen hardnekkigen tegenſtand, geſlaagen zynde, toog Karel naar Luik, welke Stad, nog ontmanteld leggende, ligtelyk bemagtigd werdt. Zy werdt het roofziek Krygsvolk ten prooy gegeven, en met een goed deel der Ingezetenen, te vuur en te zwaard, verdelgd (*a*). Lodewyk moeſt zelf ten minſten aanſchouwer zyn van het verderf zyner Bondgenooten, en eer hy vryheid kreeg, om naar Frankryk te keeren, het Verdrag van Peronne, te Luik, op nieuws bekragtigen (*b*).

XXVI. Hertog Karel houdt het Graafgeding in Holland en Zeeland. 1469. Karel ſleet den Winter en 't volgende voorjaar meeſt in Brabant en Vlaanderen, in tamelyke ruſt. Op 't einde van Hooimaand, begaf hy zig naar Zeeland (*c*), om de Graaflyke Vierſchaar te houden. Men vindt, dat hy, te Middelburg, drie dagen ter weeke, in perſoon, te regt zittende, arm en ryk, zonder onderſcheid, hoorde. Drie Broeders, in zyne tegenwoordigheid, wegens eenen doodſlag, aan eenen zyner dienaaren begaan, hebbende doen onthalzen, rees 'er eenige opſchudding onder 't volk, welke hy zelf, met een' ſtok in de hand toeſchietende, op ſtaande voet, wiſt te ſtillen (*d*). Uit Zeeland, ſtak hy naar Holland over. In den Briel, ſtapte hy aan land, alwaar Frank van Borſelen, Graaf van Ooſtervant, hem deftig onthaalde. Van daar, naar den Haage gereisd, hieldt hy hier

(*a*) COMMINES *Livr.* II. *Ch.* X. XI. XII. XIII.
(*b*) COMMINES *Livr* II. *Ch.* XIV. *p.* 134.
(*c*) Extrait *dans les* Addit. *aux* Memoir de COMMIN *Tom.* III. *p.* 356.
(*d*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 252.

hier insgelyks het Graafgeding. In Herfstmaand, verleende hy den Frieschen Afgevaardigden gehoor (*e*); die, gelyk als ten tyde van Hertoge Filips, naar huis keerden, zonder iets te sluiten.

Karel I. 1469.

Uffo van Dokkum, een Friesch Edelman, eenigen tyd geleeden, in twist geraakt zynde met zyne Landsluiden, hadt zig by Hertoge Karel vervoegd, en beloofd, hem voor Heere te willen aanneemen. Ook maakte hy zig sterk, dat de Landstreek, over welke hy geboodt, den Hertog insgelyks inhuldigen zou (*f*). Deeze opening gaf den Hertoge aanleiding, om den Friezen in 't algemeen hulde af te vorderen. Bisschop David van Bourgondie, 's Hertogs Broeder, was, in dit zelfde jaar 1469, door de Groningers, voor Heere aangenomen (*g*). De Hertog oordeelde, derhalve, dat 'er ook voor hem kans was, om zig in Friesland te doen erkennen. *Gerrit Entszoon*, Burgemeester van Enkhuizen, voorheen door Hertoge Filips Ridder geslaagen, werdt, ten deezen tyde, naar Friesland afgezonden, om de Friezen tot onderwerping te vermaanen; doch hy kon meer niet te wege brengen, dan de bezending naar den Haage (*h*), van welke wy gewaagd hebben, en die even vrugteloos afliep. In 't volgende jaar, werdt 'er, van 's Hertogen wege, door drie Raaden van Holland, Filips van Wassenaar,

Onderhandelingen om de Friezen tot onderwerping te brengen.

(*e*) Extrait *ubi supra*.
(*f*) SICKO BENNINGA Chronickel, *bl.* 431.
(*g*) SYBE JARICHS Corte Chronyk *in* BROUERII Analecta, *bl.* 449.
(*h*) BRANDT Enkh. *bl.* 30. *Zie ook* SCHWARTZENBERGS Vriesch Charterb. I. *Deel*, *bl.* 626, 628.

KAREL I. 1469.

naar, Willem van Alkemade en Jan Alewyn, wederom, te Enkhuizen, met de Friezen gehandeld; doch deezen beweerden den Hertoge geene onderdaanigheid schuldig te zyn, en alleen onder 't Ryk te behooren (*i*). Uffo van Dokkum, die vast over en weder reisde, bespeurde haast, dat zyne Landsluiden de onderhandeling zogten te rekken. Hy vertoonde derhalve den Hertog, dat 'er geweldiger middelen gebruikt moesten worden, wilde hy zig in Friesland doen erkennen. Karel luisterde hiernaar, en men wil, dat hy reeds eene Vloot in gereedheid begon te brengen, om de Friezen aan te tasten (*k*). Doch hy kreeg haast ander werk, welk hem noodzaakte van deezen togt af te zien. Ondertusschen namen de Friezen Heere Uffo, den ondienst, dien hy hun by den Hertoge gedaan hadt, zo kwalyk, dat zy hem en de zynen uit Dokkum verdreeven, en zyn Huis tot den grond toe sloopten (*l*). Uffo begaf zig toen met der woon naar Enkhuizen: alwaar Hertog Karel hem van onderhoud verzorgde (*m*).

XXVII. Verandering in Engeland.

Het jaar 1470 baarde eene bystere verandering in Engeland, die deeze Landen ook in eenen nieuwen oorlog inwikkelde. Eduard de IV. was de Kroon verschuldigd aan het beleid van *Richard*, *Graave van Warwik*, die thans, ten hoogsten verstoord op den Koning, arbeidde, omze hem wederom te ontrooven. Het Huwelyk van Eduard met Elizabet

(*i*) VELIUS Hoorn, *bl.* 85.
(*k*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap.* CX. *bl.* 333.
(*l*) SICKO BENNINGA Chronickel, *bl.* 432.
(*m*) EGG. BENNINGHA II. *Boek*, *Cap.* CX. *bl.* 334.

zabet Woodwil hadt den eersten grond tot de verwydering gelegd. Eduard hadt zig van Warwik bediend, om het Huwelyk met Bonne van Savoye, in Frankryk, te bewerken. En 't was zo goed als geslooten, toen de Koning goedvondt zig aan Elizabet Woodwil te verbinden. Warwik was zeer misnoegd, dat hy zig te leur gesteld zag. Zyn haat tegen den Koning groeide aan, toen hy, in Engeland wedergekeerd, de vrienden der Koninginne moest zien begunstigen, terwyl hy en de zynen vergeten werden (n). Lodewyk de XI, die een waakend oog hieldt op 't gene in Engeland omging, tradt in heimelyke onderhandeling met den Graave van Warwik (o). Men besloot, den Koning te onttroonen, en Henrik den VI, die nog in den Tour zat, wederom te herstellen. Warwik deedt George, Hertog van Clarence, Broeder van Eduard, smaak in den toeleg krygen. Warwiks aanhangers in 't Hertogdom Jork begonden de vyandelykheden; terwyl hy zelf zig stil hieldt, om te zien, welk een' keer de zaaken neemen zouden. De Koning zondt een Leger, onder den Graave van Pembroke, op de muitelingen af. Doch het kreeg de nederlaag. Dit was in 't jaar 1469 gebeurd (p). In den aanvang des volgenden jaars, verklaarden zig de Hertog van Clarence en de Graaf van Warwik eerst voor hoofden der misnoegden: en trokken, met een Leger, aan, op dat des Konings, die de onvoorzigtigheid hadt van zig, terwyl men over

Karel I. 1469.

1470.

(n) Rapin *Tom.* IV. *p.* 224, 225, 232.
(o) Commines *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 160.
(p) Rapin *Tom.* IV. *p.* 236, 237, 238.

KAREL I. 1470.

een vergelyk in onderhandeling getreden was, door Warwik, te laaten vatten. Gelukkiglyk ontkwam hy egter, kort hierna, uit de hegtenis; en zig wederom aan 't hoofd zyns Legers gesteld hebbende, behaalde hy eene merkwaardige overwinning op Robert Wells, eenen der voornaamste aanhangeren van Warwik. Warwik, toen geene kans ziende om zig, voor eerst, te herstellen, ging met den Hertog van Clarence scheep, en stak naar Frankryk over (q). Warwik was Bevelhebber van Calais, en van zins zig derwaards te begeven. Doch de Burgers waren zo zeer tegen hen ingenomen, dat zy den Onderbevelhebber Vauclair noodzaakten, 't geschut op hem te lossen: waardoor hy gedwongen werdt, wederom zee te kiezen (r).

Warwik kruist op de Hollandsche en Zeeuwsche schepen.

Terwyl hy in 't Kanaal kruiste, ontzag hy zig niet, verscheiden' Hollandsche en Zeeuwsche Koopvaardyschepen te neemen (s), die in Fransche Havens opgebragt werden. De gantsche Rochelsche Vloot, in Holland, Zeeland en Vlaanderen t'huis hoorende, viel in zyne handen. Een Oostersch Schip, op welk *Hans Voetken* geboodt, geholpen van eenige Zeeuwschen, hadt de koenheid van zig te weer te stellen. Men wil dat Voetken en de onzen den Graave, in deeze gelegenheid, merkelyke schade toebragten (t), Ook bergde Warwik zig, sedert, in de Haven van Honfleur, alwaar hy, door Lodewyk, Bas-

(q) RAPIN *Tom.* IV. *p.* 240-244.
(r) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* IV. *p.* 157.
(s) VELIUS Hoorn, *bl.* 93.
(t) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 252, 354.

Bastaard van Bourbon, Admiraal van Frankryk, ontvangen werdt (*u*). KAREL I. 1470.

Hertog Karel, ten hoogsten gestoord op Warwik en op de Franschen, schreef aan Lodewyk den XI, dat hy het beschermen van Clarence en Warwik, die verscheiden' Schepen zyner Onderzaaten genomen hadden, voor eene openbaare Vredebreuk hieldt. Ook zondt hy den Aartsbisschop van Narbonne en den Admiraal van Frankryk een kort briefje toe, welk men als eene leevendige schildery van zynen heeten en oploopenden aart kan aanmerken. Het was van deezen inhoud (*v*):

„ Aartsbisschop, en gy Admiraal! de Schepen, welken gy zegt, dat de Koning den Engelschen te gemoet gezonden heeft, hebben de Vloot van myne Onderzaaten, die naar myne Landen te rug keerde, reeds aangetast. Maar, by Sant Joris! zo men hierin niet voorziet, zal ik 'er, met Gods hulp, in voorzien; zonder my op te houden naar Uliedér verlof, of redenen, of regtspleegingen, want zy zyn te willekeurig, en te langwylig. KAREL. *Den negenentwintigsten van Bloeimaand.*

Henrik van Borselen, Heer van Veere, verjaagt Warwiks schepen.

Doch dit schryven hielp weinig: des de Hertog besloot eene Vloot hier te Lande uit te rusten, die, onder 't bevel van Henrik van Borselen, Heere van Veere, als Admiraal, kort hierna, in zee stak. Verscheiden' Hollandsche en Zeeuwsche Edelen bevonden zig op de Vloot, die, koers zettende naar 't Kanaal,

(*u*) DUCLOS Hist. de Louis XI. *Tom.* II. *p.* 10.
(*v*) *Voiez* DUCLOS Hist. de Louis XI. *Tom.* II. *p.* 11.

KAREL I. 1470. naal, de ſchepen van Warwik haaſt in 't gezigt kreeg. Warwik, ontzet over het groot getal onzer ſchepen, week naar den mond der Seine; doch Borſelen belette hem het inloopen dier Riviere, en joeg hem naar de kuſt van Normandye, alwaar hy zyn Volk ontſcheepte. Borſelen landde hier insgelyks. Op 't ſtrand, viel een hevig gevegt voor, in welk Warwik te kort ſchoot. De onzen ſtaken, in 't aftrekken, den brand in verſcheiden' Engelſche Schepen, en bragten tien van de grootſten, die van 't volk verlaaten waren, in Zeeland op (*w*). Dit gebeurde in Zomermaand (*x*).

Lodewyk de XI, bedugt voor verdere vyandelykheden der onzen in Frankryk, wanneer Warwik langer op de Franſche Kuſten vertoefde, noodzaakte hem, naar Engeland te keeren (*y*). Hertoge Karel, die dit wel verwagt hadt, zogt hem ook daar de landing te beletten. Eduard de IV, de gunſt des Hertogs zoekende, hadt hem, onlangs, de Ridderorde van denKouſſeband toegezonden (*z*), Ook begreep Karel nu, dat het zyn belang was, zynen Schoonbroeder op den Engelſchen Troon te handhaaven, alzo Warwik geheel in de belangen was van Lodewyk den XI, eenen onverzoenlyken vyand van 't Huis van Bourgondie. Borſelen ſtak dan wederom in Zee; doch een geweldige ſtorm verſtrooide zyne Vloot, en noodzaakte hem naar Zeeland te rug te keeren. Warwik werdt nog eenigszins opgehouden, door

(*w*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 254.
(*x*) Extrait *dans les* Addit. *ſur* COMMIN. *Tom.* III. *p.* 359.
(*y*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 15.
(*z*) Acta Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 173.

door de Hollandsche en Zeeuwsche Zoutschepen, die, uit de Baay naar Huis keerende, met hem in een gevegt raakten, welk tot wederzyds nadeel uitviel (*a*); doch kort hierna, landde hy gelukkiglyk in de Haven van Darmouth. Karel I. 1470.

Naauwlyks was hy hier aan land getreden, of zyn aanhang nam zo geweldig toe, dat hy zig, binnen kort, aan 't hoofd van een Leger van zestigduizend man zag. Toen deedt hy Henrik den VI. voor Koning uitroepen, en beval elk de wapenen tegen Eduard op te vatten. Eduard, eenige weinige manschap op de been gebragt hebbende, sloeg zig by Lins, een steedje in 't Landschap Linkoln, niet verre van de Zee, neder (*b*). De Graaf van Warwik, vast naderende met zyn magtig Leger, bragt den schrik in dat van Eduard. De Koning zelf, geene kans ziende, om zynen vyand 't hoofd te bieden, begaf zig, van vier of vyf honderd man verzeld, hals over hoofd scheep, in een Engelsch schip en twee Hollandsche Hulken (*c*). De verjaagde Vorst en al de zynen waren zeer slegt toegerust, en geheel ontbloot van geld. Men wendde het terstond naar Holland. Onder weg, maakten eenige Oostersche Schepen jagt op de drie vlugtende Vaartuigen, die 't gevaar gelukkiglyk ontkwamen, de Hollandsche Kust bereikten, en niet verre van Alkmaar (*d*), anderen schryven op de reede

XXVIII. Eduard de IV. vlugt naar Holland.

(*a*) Reigersb. II *Deel*, *bl.* 255.
(*b*) Rapin *Tom.* IV. *p.* 247, 248.
(*c*) Commines *Livr.* III. *Ch* V. *p.* 164.
(*d*) Commines *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 166.

KAREL I. 1470.

de van Texel (*e*), in 't begin van Wynmaand (*f*), ten anker kwamen.

De Stadhouder Gruithuizen beschermt en ontvangt hem.

Lodewyk van Brugge, Heer van Gruithuizen, die, sedert het jaar 1465, het Ampt van Stadhouder van Holland en Zeeland bekleedde (*g*), bevondt zig, ten deezen tyde, te Alkmaar, en kreeg 'er kennis van de aankomst des Konings. De Oosterlingen, die zyne schepen vervolgd hadden, waren, met het vallen van den avond, op dezelfde reede, ten anker gekomen, en maakten gereedschap, om hem des anderendaags aan te tasten. Gruithuizen, onderrigt van het gevaar, in welk zig Eduard bevondt, zondt, zonder uitstel, bevel aan de Oosterlingen, om zig van alle vyandelykheid, op de Hollandsche reede, te wagten, zo zy zig de hoogste ongenade des Hertogs niet op den hals haalen wilden. De Oosterlingen, thans niet in oorlog met den Hertog, hielden af. Gruithuizen haalde Eduard, sedert, zelf van boord, en geleidde hem naar den Haage, alwaar men hem en den zynen de noodige ververssching verschafte. Eduard, geen geld hebbende, om den Schipper, die hem overgevoerd hadt, te voldoen, schonk hem eenen Rok met kostbaar bont gevoerd (*h*). Midlerwyl, hadt de Graaf van Warwik Henrik den VI. uit de gevangenis gehaald en op den Engelschen Troon geplaatst (*i*).

De

(*e*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl* 255.
(*f*) Extrait *dans les* Addit. *sur* COMMIN. *Tom.* III. *p.* 360.
(*g*) GOUDHOEVEN *bl.* 477.
(*h*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* V. *p.* 167.
(*i*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* VI. *p.* 168.

De omkeering in Engeland veranderde de inzigten van Lodewyk den XI. en van Hertoge Karel t'eenemaal. Lodewyk zogt zig met Henrik den VI., tegen Karel, te verbinden. Karel poogde daarentegen den Engelschen diets te maaken „ dat hy, met den Koning, wie „ hy ook ware, en met het volk in verbond „ staande, geenszins als een vyand der te- „ genwoordige Regeeringe moest aangemerkt „ worden; dat Henrik hem in den bloede be- „ stondt; dat hy hem wilde doen begroeten „ over het aanvaarden der Regeeringe, en „ zig geenszins mengen in den twist, die, „ over het Regt tot de Kroon, ontstaan „ was (k)." Doch deeze verklaaringen, alleenlyk geschikt, om de verbindtenis van Frankryk en Engeland te stremmen, vonden weinig ingang aan 't Engelsche Hof, na dat men 'er vernomen hadt, dat Eduard zig in Holland bleef ophouden. Ook begon men, in Frankryk, toebereidsels te maaken, om den Hertog te beoorloogen.

Karel I. 1470. Veinzery van Hertog Karel.

Karel bevondt zig dan in geene geringe bekommering. De komst zyns Schoonbroeders was hem geweldig over de hand: en sommigen merken aan, dat hy veel liever tyding van zynen dood dan van zyne landing in Holland gekreegen zou hebben (l). Eduard, dien de Hertog nu vyf honderd gouden Schilden ter maand toegelegd hadt (m), hieldt vast geduurig by hem om onderstand tegen den Graave van Warwik aan. Karel kon niet besluiten, open-

Zyne bekommering.

(k) Commines Livr. III. Ch. VI. p. 170, 171.
(l) Commines Livr III. Ch. V. p. 167.
(m) Extrait dans les Addit. sur Commin. Tom. II. p. 100.

Karel I. 1470. openlyk voor 't belang zyns Schoonbroeders uit te komen, alzo hy vreesde, zig de magt van Frankryk en van Engeland tevens op den hals te zullen haalen; doch hy beloofde hem heimelyk te zullen onderſteunen. Deeze onderſtand bleef egter eenigen tyd agter. Eduard vertoonde den Hertoge eindelyk „ dat „ Lodewyk zig gereed maakte, om in Pikardye te vallen; dat hy de Franſche magt niet „ weêrſtaan kon, zonder hulp der Engelſchen; „ en dat hy zig nooit van de Engelſche hulp „ zou konnen verzekeren, dan na dat hy hem „ op den Troon hadt herſteld: ja dat hy van „ Henrik, of liever van den Graave van „ Warwik niets dan vyandſchap te wagten „ hadt." Karel liet zig dan overhaalen, om, met ernſt, doch zo bedekt als mogelyk was, aan de herſtelling van Eduard te arbeiden (*n*).

XXIX. Te Veere worden Schepen uitgeruſt om Eduard naar Engeland te voeren.

Te Veere in Zeeland, werden vier groote ſchepen uitgeruſt, op koſten des Hertogs; doch zonder dat hiervan eenig gewag gemaakt werdt. Ook deedt hy veertien Ooſterſche ſchepen huuren, die Eduard geleiden, en twee weeken op de Engelſche kuſten vertoeven moeſten, om hem, in geval van nood, herwaards te rug te brengen. In Sprokkelmaand des jaars 1471, was alles gereed, en de Vloot in ſtilte met tienduizend koppen bemand. Eduard verdween ſchielyk: en Karel, zo dra hy 'er tyding van kreeg, hieldt zig, als of hem niets vreemder voorkomen kon, terſtond bevel geevende, dat niemant zyner Onderzaaten hem eenige hulp bewyzen zou, op ſtraffe

1471.

(*n*) Rapin Tom. IV. p. 254, 255.

ſtraffe des doods (*o*). Eduard ſtak midlerwyl in Zee, en landde eerlang te Ravenspur. Hier gaf hy voor, dat hy Henrik de Kroon wilde laaten, en alleen gekomen was, om zig in 't bezit te ſtellen van het Hertogdom Jork, zyn vaderlyk erfgoed: Doch zo dra hy eenigen merkelyken aanhang kreeg, toonde hy wel, dat hy grooter oogmerken hadt. Op den elfden van Grasmaand, trok hy in Londen, na dat de Hertog van Clarence, zyn Broeder, te vooren reeds heimelyk van hem gewonnen, met eene aanzienlyke magt, tot zyne zyde, overgegaan was. Henrik de VI. werdt wederom in den Tour gezet, en in Zomermaand van kant geholpen. Eduard trok, twee dagen na zyne intreede in Londen, tegen den Graave van Warwik, te velde. Hy behaalde eene volkomene overwinning, op de vlakte van *Barnet*, niet verre van Londen. Warwik zelf ſneuvelde in den ſtryd. Eduard keerde zegepraalend naar Londen te rug (*p*), en hieldt ſedert de Kroon in bezit, tot zynen dood toe. De dienſt hem, hier te Lande, door Lodewyk, Heere van Gruithuizen en Stadhouder van Holland, gedaan, bleef hem zo wel in gedagten, dat hy hem, in Slagtmaand des jaars 1472, tot Graave van Wincheſter, verhief, en verlof gaf, om het wapen van Engeland, in eenen der hoeken van het zyne, te mogen voeren (*q*). Henrik van Borſelen, Heer van Veere, die den Koning ook, met de Zeeuwſche Vloot, ten dienſt geſtaan hadt, was,

Karel I. 1471.

Eduard, op den Troon, herſteld, beloont den Stadhouder van Holland en den Heere van Veere.

(*o*) Commines *Livr.* III. *Ch.* VI. *p.* 170.
(*p*) Rapin *Tom.* IV. *p.* 257--264.
(*q*) Act. Publ. Angl. *Tom* V. *P.* III. *p.* 25.

Karel I. 1471. was, reeds op 't einde des jaars 1471, tot de waardigheid van Raad en Kamerling van Koning Eduard verheeven. De Stad Veere hadt, ten zelfden tyde, verlof gekreegen, om allerlei waaren vryelyk in Engeland te mogen inbrengen en van daar uitvoeren, uitgenomen Wolle, Schaapenvellen en andere goederen, van welken thans te Calais Stapel gehouden werdt. Ook moesten zy, van alle in en uitgevoerde goederen drie grooten van ieder pond sterlings waarde betaalen. Van een stuk Laken van agtentwintig *Yaards* of meer zou twaalf grooten, en van een stuk grein niet meer dan de Oosterlingen gaven betaald worden (*r*). Dus trokken eenige byzondere Persoonen en Plaatsen voordeel van deezen Engelschen Kryg, by welken 't Gemeene Land egter, naar 't schynt, weinig baat gehad heeft. De geschillen over den Koophandel gaven, wat laater, gelegenheid, tot eenige onderhandelingen met Engeland (*s*). De Engelschen bleeven styf staan op het houden van den Wolstapel te Calais; hoe gaarne ook onze Landsluiden de Wolle in Engeland zouden gekogt hebben. Margareet van Jork, Hertogin van Bourgondie, verwierf alleen, in 't jaar 1472, verlof, om vyftig zakken wol, jaarlyks, ter plaatse waar zy 't goedvondt, te mogen doen reeden, laaden en uitvoeren (*t*).

Bestand en Vrede met Eer Eduard nog op den Engelschen Troon hersteld was, in den aanvang des jaars 1471, was

(*r*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 11. *Zie ook* Boxhorn *op* Reigersb. I. *Deel*, *bl.* 218.
(*s*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 14, 14.
(*t*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* II. *p.* 13.

was 'er een Bestand voor tien jaaren getroffen, tusschen Lodewyk den XI. en Henrik den VI. Ook hadden de Engelschen zig verbonden, om Hertoge Karel den oorlog aan te zeggen, en Lodewyk tienduizend man te leveren. Lodewyk, zig, reeds in 't jaar 1470, door de voornaamste Fransche Grooten, ontslaagen hebbende doen verklaaren van 't gene hy, by het Verdrag van Peronne, beloofd hadt (u); begon de vyandelykheden met het bemagtigen van S. Quintin, op den zesden van Louwmaand (v). Amiens viel hem ook in handen (w). Karel, die, sedert eenigen tyd, gewoon was manschap in soldy, of, gelyk men 't noemde, in *waardgeld*, te hebben, welke, zonder daadelyk te dienen, zig, om een gering loon, gereed hieldt, om, op de eerste aanmaaning, te velde trekken (x), hadt, binnen korten tyd, een magtig Leger op de been gebragt. Lodewyk, veel minder volks in 't veld hebbende, wist den Hertoge van Bourgondie geduurig den toevoer af te snyden, ontwykende, midlerwyl, den veldslag, dien Karel zogt. In Grasmaand, werdt 'er reeds een Bestand voor drie maanden getekend (y): en op den derden van Wynmaand, een Verdrag, by welk, de Verdragen van Atrecht, Conflans en Peronne bevestigd werden (z). De voorgevallen verandering in Engeland heeft ongetwyfeld veel toegebragt, om Lodewyk tot eene

Karel I. 1471.

Frankryk.

(u) Preuves sur Commines Tom. IV. p. 309.
(v) Duclos Tom. II. p. 26.
(w) Commines Livr. III. Ch. V. p. 160.
(x) Commines Livr. III. Ch. I. p. 147.
(y) Duclos Tom. II. p. 34.
(z) Preuves sur Commines Tom. IV. p. 364.

KAREL I. 1471. ne Vrede te noodzaaken, die, al zo nadeelig voor hem zynde als de voorigen, hierom van even zo kort een duur was.

XXX. Nieuwe Excynzen, hier te Lande ingevoerd. De aanhoudende oorlogen, in welken Hertog Karel zig geduurig inwikkelde, en van welken Holland en Zeeland een goed deel der kosten draagen moesten, veroorzaakten vast zeer veel gemors, hier te Lande. De Regeering van verscheiden' Steden was genoodzaakt geweest, belastingen op sommige mondbehoeften te leggen; 't welk men hier gantsch ongewoon was. Sommige Steden *verbuurden* of verpagtten deeze belastingen of *Excynzen* (4): in anderen, werden zy, door aangestelde Ontvangers, van Stads wege, ingezameld. In eenige Steden, hadt men de Excynzen reeds moeten verhoogen: en dit gaf, omtrent deezen tyd, aanleiding tot oproeren, die, op sommige Plaatsen, met naame te Hoorn, zeer hoog liepen. Oproer te Hoorn. 't Graauw was hier, in 't jaar 1447, ten tyde van Hertoge Filips, over 't opbrengen der tienjaarige Bede, op de been geweest, en niet dan met moeite gestild (*a*). In 't jaar 1464, hadt de Regeering, overtuigd dat de Stad te zeer bezwaard was, by zynen Zoon, Karel, om vermindering van schattinge aangehouden (*b*). Doch

(*a*) *Zie* hier voor, *bl.* 20.
(*b*) VELIUS Hoorn, *bl.* 70.

(4) Ten minsten, vind ik dit, omtrent zeventig jaaren na deezen tyd, als een gebruik van' sommige Steden aangemerkt, in 't *Regist. der Dagvaarten van* MR. ADRIAAN VAN DER GOES, op 't jaar 1544, bl. 35. En ik vertrouw, dat het, al vroeger, zal hebben plaats gehad.

Doch 't blykt niet, dat zy gehoor vondt. Alleenlyk gaf de Hertog, omtrent zes jaaren laater, verlof, tot het opregten eener Brouwerye, en om de buiten gebrouwen bieren, met eenen Excyns van vyftien stuivers ieder vat, te bezwaaren. De Gemeente, aan vreemde Bieren gewend, wilde zig met geen binnenbier behelpen, noch den Excyns van 't vreemd betaalen. In Bloeimaand des jaars 1470, kwamen 'er drie Gemagtigden uit den Raade van Holland te Hoorn, om den Excyns te helpen invoeren. Men hadt de Hoofdluiden der Schutterye en de Voogden der Gilden bewoogen, om zig stil te houden. En op den eenentwintigsten der gemelde maand, kwamen de Gemagtigden en de Wethouderschap, op het Raadhuis, byeen, om middelen, tot het invoeren der nieuwe Excynzen, te beraamen. Doch 't gemeen kreeg hier haast de lugt van, en schoolde samen voor 't Stadhuis. De Weevers, Vollers en Visschers, ruw volk, trokken, gewapend, onder hunne Gildenbanieren, op, dreigende de Gemagtigden en de Burgemeesters dood te slaan. Men smeet eenigen tonnen biers, op de markt over einde gezet, den bodem in, schepteze, met schotels en nappen, ledig, onder 't smaalen, *dat de Heeren nu naauw toezien moesten, en rekenen, hoe veel elk in den Excyns hadt te gelden.* Eindelyk viel men aan op 't Huis van den Geheimschryver, alwaar alles vernield, en de Boeken en Papieren verscheurd werden. De Gemagtigden werden, 's avonds, behendiglyk ter stad uit geholpen. Het oproer

KAREL I.
1471.

 roer

Karel I. 1471. roer hieldt van zelf op, om dat de Wethouderschap zig stil hieldt, zonder, in eenige dagen, van den Excyns te reppen. Men hadt, ondertusschen, de naamen der voornaamste belhamels, in 't Stadhuis, opgetekend, die, kort hierna, door den Prokureur Generaal, gevat, en naar den Haage gevoerd werden. Zes werden 'er hier, en twee te Nieuwburg, buiten Alkmaar, geregt. De overigen moesten zwaare geldboeten betaalen. Veelen waren, het gevaar ziende aankomen, ter Stad uit geweeken, en sloegen zig, sedert, elders neder. Het Hof bande deeze allen ten Lande uit, en verwees, naderhand, eenigen, die, boven hunnen ban, in 't Land, gekomen waren, ter dood (c). Men merkt aan, dat de Lakenweevery, voor deezen tyd, in tamelyken bloei te Hoorn, na het vangen en verdryven der Vollers en Weevers, die de hoofden der oproerigen geweest waren, byna geheel uit die Stad geweeken is (d). Hertog Karel, sedert, by twee ernstige Plakaaten, den zestienden van Sprokkelmaand en den derden van Hooimaand des jaars 1471 gedagtekend (e), op straffe des doods, bevolen hebbende, Excynzen op buiten en binnen gebrouwen Bieren niet alleen; maar ook op Wynen, Graanen en Zout, *gelyk zy in andere Steden van Holland geheeven werden*, ook te Hoorn in te voeren; gelukte het der Wethouderschap dezelven, zo lang de Hertog leefde, zonder mer-

(c) Crimin. Sentent. boek. *getekent.* A. *f.* 31, 32, 36, 40, 41, 48.
(d) Velius Hoorn *bl.* 85, 86, 88, 89, 93.
(e) *By* Velius *bl.* 86, 89.

xcynzen.

merkelyke tegenstribbeling der Gemeente, te doen heffen (f). Karel I. 1471.

De oorlog met Frankryk, maar pas geëindigd, begon wederom, in 't jaar 1472. Lodewyk de XI. weigerde, het jongste Verdrag te bekragtigen: waarop Karel zig gereed maakte, om eenen inval in Frankryk te doen (g). Ook begonden de Franschen de vyandelykheden ter Zee, rustende verscheiden' Oorlogsschepen uit, die, langs de Hollandsche Kusten, tot op de hoogte van Katwyk, kruissende, de Vaart en Visschery geweldig belemmerden. In den Zomer, vielen zy aan op agttien Haringbuizen, die zig gereed maakten, om in Zee te loopen; van welken zy de Schippers of Stuurluiden alleen gevangen namen, te Dieppe opbragten, en niet dan na dat zy, hoofd voor hoofd, honderd gouden Fransche Kroonen betaald hadden, wederom los lieten. Voor eenige jaaren, hadden onze Haringbuizen ook reeds last geleeden van de Fransche Kaapers. En Lodewyk de XI. hadt, by de Vredehandeling te Peronne, in 't jaar 1468, beloofd, de schade, den Hollanderen en Zeeuwen, in hunne Haringvisscherye, toegebragt, te zullen vergoeden (h). Doch hierop was niet anders dan deeze nieuwe vyandelykheid gevolgd. Men bragt dan, in Holland en Zeeland, terstond ook eenige Schepen in Zee, onder bevel van *Paulus van Borselen*, natuurlyken Zoon van Henrik, Heere van Veere, die de Fransche Vloot opzogt, on-

XXXI. Nieuwe oorlog met Frankryk. 1472.

(f) Velius *bl.* 92.
(g) Commines *Livr.* III. *Cap.* VIII. *p.* 184
(h) *Voiez les Preuves sur* Comm. *Tom.* IV. *p.* 264.

KAREL I. 1472. onder Schotland aantrof, en noodzaakte de Zee te ruimen, en in de Havens van Frankryk in te loopen (*i*).

Bestand. Karel, midlerwyl in Frankryk getrokken, bemagtigde Nesle en Roïe; doch stiet het hoofd voor Beauvais. Naderhand overmeesterde hy verscheiden' andere Plaatsen, in 't Land van Caux en in Normandye. Lodewyk, die in Gujenne en Anjou getrokken was, noodzaakte den Hertog van Bretagne, Bondgenoot van Hertoge Karel, tot eene Vrede: 't welk ook Karel bewooog, zyne toestemming te geeven, tot een Bestand, welk, op den veertienden van Louwmaand des jaars 1473, getroffen werdt, en tot den eersten van Grasmaand des jaars 1474 duuren moest (*k*).

XXXII. Hevige Beroerte te Zierikzee. Terstond na 't sluiten van dit Bestand, deedt Hertog Karel een' keer herwaards. Voor 't einde van Louwmaand, bevondt hy zig reeds te Zierikzee (*l*), alwaar, in Oogstmaand laatstleeden, eene hevige opschudding gereezen was, om welke geheellyk te stillen, of te straffen, hy oordeelde, dat zyne tegenwoordigheid vereischt werdt, De oorzaak deezer opschudding was, gelyk te Hoorn, het invoeren der nieuwe Excynzen. Heer *Jan Simonszoon*, Priester, en *Michiel van Heenvliet en Kattendyk* (*m*), Baljuw van Zierikzee en Schouwen, werden, terwyl zy, op 't Stadhuis, met de Wethouderschap, over het heffen der nieu-

(*i*) REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 260. VELIUS Hoorn, *bl.* 94.
(*k*) Act Publ. Angl *Tom.* V. *P.* III. *p* 19.
(*l*) Extrait *dans les* Addit. *sur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 373.
(*m*) Crimin. Sentent. van den Hove *gequet.* A. *f.* 57 *vers.*

nieuwe Excynzen, in onderhandeling waren, door eene woeste menigte Poorteren, met knodsen, pieken en messen gewapend, overvallen, van 't leeven beroofd, en dood ter vensteren uit op straat gesmeeten. 't Aanschouwen deezer hevigheid deedt den gantschen Raad sidderen van vreeze. De Schout smeet zyne Roede, het teken zyner waardigheid, uit de hand. Ook wierpen de Burgemeesters de sleutels der Stad, voor de voeten der Poorteren, neder. Allen badenze de vertoornde Gemeente om Lyfsgenade; die hun eindelyk vergund werdt. De Poorters, de Schouts-Roede en de sleutels der Stad opgenomen hebbende, stelden, terstond hier na, eenen Schout aan, naar hunnen zin, en bevalen den oudsten en bekwaamsten Gildebroederen de Regeering der Stad. De Hertog, kennis van deezen oproer gekreegen hebbende, zondt zynen natuurlyken Broeder Antoni, gemeenlyk, de *groote Bastaard van Bourgondie* genaamd, en *Adolf van Ravestein*, Broeder van Jan, Hertog van Kleeve, herwaards, om 'er onderzoek op te doen. Antoni en Adolf, van den Heere van Veere geholpen, deeden eenigen der Hoofden vatten en onthalzen. De meeste anderen waren gevlugt. Uit oude aantekeningen (*n*), blykt, dat Gerrit Entszoon, Burgemeester te Enkhuizen, ook gebruikt geworden is, om den oproer te Zierikzee te helpen stillen; en dat de Hertog hem, om zyne diensten, by deeze gelegenheid gedaan, te beloonen, met de Heerlykheid der Eilanden Urk,

Karel I. 1472.

(*n*) *By* Brandt Enk. *bl.* 30.

KAREL I. Urk, Ens en Emmeloord befchonken heeft.
1472. Ondertusschen, bleef het te Zierikzee niet by het straffen van eenige oproerigen. Men liet zig verluiden, dat de Hertog alle de Ingezetenen des doods schuldig hieldt, en de Stad tot een' puinhoop gemaakt wilde hebben. Doch deeze bedreigingen strekten, waarschynlyk, alleen, om den Ingezetenen te zwaarer geldboete af te persen. De komst des Her-
1473. togs, op den dertigsten van Louwmaand des jaars 1473, werdt, te Zierikzee, met veel angst, te gemoet gezien. Doch om hem te vermurwen, trokken geestelyken en weereldlyken, schreijende en wanhavenig, ter poorte uit, biddende om vergiffenis der bedreeven' misdaad. De Hertog schonk hun het leeven, „ mids zy voortaan zyne Bezetting in de „ Stad gedoogden, en hem eene boete van „ dertigduizend guldens, in negen reizen te „ betaalen, opbragten." Om deeze boete te vinden, werdt hun, by Brieven, den tienden van Zomermaand, te Maastricht, gedagtekend, voor den tyd van zes jaaren, vergund, den Excyns op de Bieren, tot twee grooten op de ton, en den Excyns op de Wynen, tot eene halve groot op de stoop, te mogen verhoogen. De Stad werdt, sedert, voorzien van bezetting, onder bevel van *Barend van Ramst*, eenen Zwaab van geboorte (*o*).

Van Zierikzee, stak Hertog Karel, op den eenendertigsten van Louwmaand, over naar Holland (*p*), met oogmerk, onder anderen, om

(*o*) REIGERSB Chron. II. *Deel*, *bl.* 226 enz. *en* BOXHORN, *aldaar bl.* 273. ÆGID. DE ROYA *ad annum* 1472.

(*p*) Extrait *dans les* Addit. *sur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 373.

om zig, binnen Dordrecht, te doen inhuldigen. Wy hebben te vooren (q) aangemerkt, dat deeze Stad hem, in 't jaar 1468, of niet, of niet volkomen ingehuldigd hadt: en 't zal nu te pas komen, hiervan nader opening te doen. Karel I. 1473.

Dordrecht was, verscheiden' jaaren agter een, zeer ontrust geweest, door den Hoekschen en Kabbeljaauwschen tweespalt. De Regeering schynt 'er meest Kabbeljaauwsch geweest te zyn; doch onder de Gilden en 't Gemeen waren zeer veele Hoekschen, die somtyds ook verandering in de Regeering wisten te wege te brengen, en derzelver besluiten, nu en dan, openlyk durfden tegenspreeken. Vooral ondervondt men dit, omtrent Hooimaand des jaars 1468, toen de inhuldiging van Hertoge Karel op het tapyt was. Zekere *Huiman Korneliszoon*, Hoeksgezind, deedt zyn best, om het volk deeze inhuldiging tegen te maaken; sprak kwalyk van de Burgemeesteren, en van der Steden-Keuren, stookende verder 't vuur van oneenigheid, door het zingen van Hoeksche Liedekens: over al 't welk hy, naderhand, veroordeeld werdt, om twee roeden aan den muur der Stede te doen maaken, of vierenvyftig Bourgondische schilden, voor elke Roede, aan boete te betaalen (r). De inhuldiging van Hertoge Karel werdt egter, met meerderheid van stemmen, doorgedreeven. Men zondt, ten dien einde, Gemagtigden uit de Gilden naar den Haage: die, voor dat de inhuldiging geschieden zou, in omvraage bragten, of 'er elk Tweespalt in Dordrecht.

(q) *Bl.* 101.
(r) Klepb. van Dordr. *by* Balen, *bl.* 780.

Karel I. 1473. elk bereid toe was. 't Antwoord was eenpaarig, *ja*. Alleenlyk zeide *Jakob Zasse Janszoon*, „ dat hy 'er van zyn Gilde geen' last toe hadt; „ dat men wel toezien moest, wat men deedt; „ en dat hy den Hertog *aldaar* niet huldigen „ zou, al zou men hem villen." 't Schynt dat deeze yveraar, volgens de oude gewoonte, de inhulding in de byzondere Steden wilde gedaan hebben. Doch hy werdt, sedert, om zynen yver, dien men voor ontydig hieldt, onbekwaam verklaard tot gezwooren' diensten, en uit de Morgenspraaken der Gilden gezet. Ook moest hy twee Roeden muurs bekostigen (*s*). Ondertusschen doet zyn gedrag, en 't gene 'er verder gevolgd is ons vermoeden, dat de inhulding in den Haage, in 't jaar 1468, door Dordrecht, nog niet, of niet volkomen geschied was. De tweespalt bleef vast duuren, in de Stad. De Schout, *Jakob Pot Pieterszoon*, een Antwerpenaar, in 't jaar 1460, voor de eere reize, aangesteld geweest zynde, lei geduurig overhoop met de Regeeringe. Hy hadt, reeds in 't jaar 1463, de Stad moeten ruimen; doch Hertog Karel hadt hem, in 't jaar 1468, wederom in zyn Ampt doen herstellen, en voor tien jaaren doen aanneemen. 't Leedt nogtans niet langer dan tot in 't jaar 1471, of hy werdt, andermaal uit den dienst (*t*), en op Puttoks Tooren gevangen gezet (*u*). In den aanvang van Sprokkelmaand deezes jaars 1473, maakte men zig egter te Dordrecht gereed, om Hertog

(*s*) Klepb van Dordr. *by* Balen, *bl.* 780.
(*t*) Lyst der Schouten *by* Balen, *bl.* 236.
(*u*) Beverwyk Dordr. *bl.* 315.

tog Karel te ontvangen, en plegtiglyk in te huldigen. Het Geregt, de Oud-Raad en de goede luiden van Agten haalden hem in met toortsen, terwyl de Burgers, langs de straaten, welken hy doorging, kaarsen, in bekkens, voor hunne huizen, geplaatst hadden. Op den zeventienden der gemelde maand, werdt hem, door de Regeering, door de Dekens der gemeene Neeringen, en door alle Manspersoonen van vyftien jaaren en daar boven, voor zyne Herberge, den eed van getrouwheid gedaan (*v*). Dordrecht bleef, sedert, geduurende het leeven van Hertoge Karel, in tamelyke rust.

Karel I. 1473.

XXXIII. Verhaal der gevangenis van Reinoud en Gysbrecht van Brederode.

De Hertog doorreisde, ten deezen tyde, de voornaamste Hollandsche Steden: wordende alomme verzeld, door Heere Reinoud van Brederode (*w*), dien hy, onlangs, van eene langduurige en harde gevangenis ontslaagen hadt. De bitterheid der Kabbeljaauwschen is, mogelyk, nergens klaarer in gebleeken, dan in deeze gevangenis des Heeren van Brederode: waarom zy verdient omstandiglyk te boek gesteld te worden.

Hertog Filips, in 't jaar 1456, den Domproost Gysbrecht van Brederode, Broeder van Heere Reinoud, genoodzaakt hebbende het Bisdom van Utrecht aan David van Bourgondie af te staan, hadt, op zyn vertrek, beide den Broederen eenig bewind over de burgerlyke Regeeringe der Stad opgedraagen

(*v*) Kleph. *by* Balen *bl.* 781, 782.
(*w*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LXV. *bl* 713.

Karel I. 1473. gen (*x*). De Bisschop en zyn aanhang beweerden, sedert, dat de Broeders zig veel meer gezags aanmaatigden dan hun afgestaan was (*y*), en de Regeering der Stad, naar eigen zinlykheid, veranderden (*z*). Hier van blykt egter niets, met volle klaarheid. De onderlinge verdeeldheid groeide, ondertusschen, hand over hand, aan. Bisschop David, geene andere kans ziende, om zig van die van Brederode te ontslaan, besloot hen en eenigen van hunnen aanhang in hegtenis te neemen, en eerst Reinoud, daar na Gysbrecht, tot de dood, ballingschap of gevangenis, te doen veroordeelen. In 't jaar 1470, hadden eenige Kabbeljaauwsche Edelen, zeer op Heere Reinoud verbitterd, en veelligt ook door den Bisschop opgemaakt, de middelen reeds beraamd, om hem, in den Haage, te ligten, of van kant te helpen. Hy egter, by tyds kennis van de laage gekreegen hebbende, ontweek dezelve gelukkiglyk (*a*). Doch in Hooimaand deszelfden jaars, te Wyk te Duurstede gekomen zynde, om den Bisschop te spreeken, werdt hy, onverhoeds, agter af, en op eenen Tooren van 't Slot gevangen geleid (*b*). Bisschop David begaf zig, terstond hier op, naar Utrecht, alwaar hy zig, even onverhoeds, van den Domproost verzekerde: die ook naar Wyk te Duurstede gevoerd; doch op

(*x*) Chron. de Traject. *p.* 522. Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LIV. *bl.* 684.

(*y*) Memoriaalb *in* Matthæi Anal. *Tom.* I. *p.* 697, 698.

(*z*) Heda *p.* 294.

(*a*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LVIII. *bl.* 690.

(*b*) Id. *Cap.* LIX. *bl.* 691.

op eene byzondere plaats bewaard werdt. *Walraven van Brederode*, natuurlyke Zoon van Heere Reinoud, werdt, ten zelfden tyde, gevat, en zeer naauw bewaard. 't Gelukte den Bisschop ook., *Jan van Amerongen*, Schout van Utrecht, te ligten; doch *Jan*, *Burggraaf van Montfoort*, en *Jan van Nyveld*, op wien hy 't insgelyks gemunt hadt, hielden zig buiten schoots.

Karel I. 1473.

Beschuldigingen ten hunnen laste.

Indien Gysbrecht en Reinoud van Brederode zig een onredelyk gezag in Utrecht hadden aangemaatigd, moest men hun, hier van, voor alle dingen, beschuldigd hebben. Doch zo dra waren zy niet gevat, of men lei hun geheel andere zaaken te last. Onder 't volk, liet men een gerugt loopen, dat de gevangen' Heeren voorhadden, Bisschop David van de Bisschoppelyke waardigheid, en Hertoge Karel van 't Graaflyk bewind over Holland te berooven, en dat 'er naauwlyks drie dagen verloopen behoefden geweest te zyn, of zy zouden hun voorneemen ter uitvoeringe hebben gebragt (c). Doch by 't ondervraagen der gevangenen, werdt ook van zulk eenen toeleg geen woord gerept.

Walraven van Brederode wordt ysselyk gepynigd.

Walraven, Bastaard van Brederode, werdt eerst en scherpst ondervraagd. Eenige jaaren geleeden (5), hadt hy een' doodslag begaan aan *Klaas van Yperen*, Burgemeester, en aan *Gerrit van Nortich*, Schepen van Haarlem. Hy was gebeeten op deezen twee, om dat zy hem eene party Schotsche Wol, te Zandvoort, on-

(c) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LX. *bl.* 693 *enz.*

(5) In 't jaar 1457.

Karel I. 1473. onder 't gebied van Brederode, gestrand, met geweld, ontvoerd, en naar Haarlem gebragt hadden. Niet lang hierna, kreeg de Regeering van Haarlem geschil met de Geestelykheid der Stad, die den Excyns, welken men haar afvorderde, weigerde te voldoen. Hier over moest men den Bisschop van Utrecht spreeken: waar toe Yperen en Nortich, onder anderen, afgevaardigd werden. Walraven hadt zig van deeze gelegenheid bediend, om wraak van 't geleeden ongelyk te neemen; en deezen twee, op den weg naar Amersfoort, van 't leeven beroofd (*d*). Doch deeze doodslag was, reeds voor twee of drie jaaren, gezoend (*e*). Ook vroeg men hem thans alleenlyk, of hy 'er geenen last toe gehad hadt van zynen Vader: 't welk hy ontkende. *Adolf van Egmond*, Zoon van Arnoud, Hertog van Gelder, in 't jaar 1465, zynen Vader gevangen genomen hebbende, was, in 't volgende jaar, uit haat tegen Hertoge Filips, dien hy als eenen voorstander zyns Vaders aanmerkte, in Ysselstein gevallen, en hadt de Stad ledig geplonderd en plat gebrand. Eenige Gelderschen, die dit stuk hadden helpen uitvoeren, waren, sedert, te Gorinchem aangehouden, en kort daar na, in den Haage onthalsd (*f*). Nu vroeg men Walraven, of Reinoud en Gysbrecht van Brederode geene kennis van deezen aanslag gehad hadden. Doch hy betuigde van neen. Men bragt hem, sedert, op

(*d*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LV. *bl.* 684.
(*e*) Screvel. Haarl. *bl.* 52.
(*f*) Pontanus *Libr.* IX. *p.* 529.

op de pynbank, goot hem 't lyf vol waters, en sprong 'er toen op, om hem tot bekentenis te brengen. Dit folteren werdt, tot drie of vier reizen des daags, en in 't geheel wel veertig of vyftig reizen hervat, met zo veel felheid, dat men hem, eindelyk, al deedt belyden, wat men goedvondt. De Schout, Jan van Amerongen, werdt, insgelyks, door vinnig pynigen, gedwongen te belyden, 't gene men gaarne hadt: en deeze afgeperste bekentenissen werden Hertoge Karel toegezonden (g).

Karel I. 1473.

Omtrent het begin van Oogstmaand des jaars 1470, werdt Reinoud ook over dezelfde punten ondervraagd. Daarenboven wilde men van hem weeten, of hy geen Verbond met Adolf van Gelder gemaakt hadt, en *voorneemens geweest was*, de Regeering der Stad Utrecht te verzetten. Doch hy betuigde, hoog en duur, van geene deezer dingen eenige kennis te hebben. Men bragt hem insgelyks op de pynbank; doch 't gene hy toen beleedt herriep hy, zo dra men hem ongemoeid liet (h). Hertog Karel liet hem, sedert, ook door eenigen zyner Raaden ondervraagen, en scherpelyk dreigen; doch hy beleedt niets, 't gene hem strafschuldig maaken kon. Men besloot dan, in den aanvang des jaars 1472, hem en Jan van Amerongen, in de tegenwoordigheid van Hertoge Karel, te verhooren: ten welken einde, zy, eerst naar Bergen op Zoom, toen naar Kortryk, en eindelyk

Ook Heer Reinoud.

(g) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LXI. *bl* 700.
(h) Id. *Cap.* LXIII. *bl.* 705 *enz.*

Karel I. 1473. lyk naar 't Slot te Rupelmonde gevoerd werden: alwaar zy, tot de wederkomst des Hertogs, die toen in Frankryk was, werden bewaard (i).

Walraven ontkomt uit de gevangenis. Walraven was, reeds voor eenigen tyd, uit de gevangenis ontsnapt. Hy hadt, met de hardste halmen van zyn bedstroo, de sloten zyner boeijen weeten op te steeken: en was, langs den muur, uit welken hy eenige steenen gebroken hadt, geklauterd tot in het dakvenster, door het welk hy zig, op eenen donkeren nagt, by buijig weder, aan een snoer, van zyn verscheurd gewaad gedraaid, naar beneden liet. Naauwlyks hadt hy grond, of een van 's Bisschops Dienaars kwam naar buiten; doch zag hem niet, ter oorzaake der duisterheid, en keerde terstond wederom binnenwaards. In 't overzwemmen van den Lekstroom, geraakte hy onder de zwaanen, die zig omtrent het Slot onthielden, en, door haar geklapwiek, een goed deel volks, met kaarsen voorzien, uit het Slot, naar buiten dreeven. Doch niemant, behalve de zwaanen, verneemende, keerden zy haast wederom in 't Slot. Walraven, met veel moeite, tot midden in den stroom gevorderd, werdt, door 't afloopend water, en 't winderig weder, genoodzaakt, naar den zelfden oever, van waar hy afgezwommen was, te rug te keeren. Zo doornat als hy was, leide hy, in 't holst van den nagt, een uur gaans af, langs den slykerigen dyk. Hier was een Veer, van welk hy

(i) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode Cap. LXIV. bl. 710, enz.

hy zig over, en te Hagestein aan land zetten liet. Van daar, begaf hy zig naar Viane, eene Heerlykheid van den Huize van Brederode: alwaar hy in veiligheid was (k). Karel I. 1473.

In Bloeimaand des jaars 1472, werdt Reinoud van Brederode, voor Hertoge Karel, aan 't hoofd der Ridderen van 't gulden Vlies, te regt gesteld, en, na behoorlyk onderzoek, volkomen vrygesproken, en ontslaagen. Jan van Amerongen zat nog eenigen tyd: doch werdt egter ook eerlang op vrye voeten gesteld: en is sedert nog wederom Schout te Utrecht geweest (l). Doch de Domproost, die in 's Bisschops magt gebleeven was, werdt, niet voor Oogstmaand des jaars 1474, en na dat hy afstand van zyne Domproostdye gedaan hadt, geslaakt. Hy overleedt, in 't volgende jaar, te Breda (m). Reinoud, zyn Broeder, die, na dat hy wederom in vryheid gesteld was, altoos in 's Hertogen blaakende gunste gestaan heeft, was, reeds voor hem, op den zestienden van Wynmaand des jaars 1473, overleeden (n).

Reinoud wordt vrygesproken.

Gysbrecht op harde voorwaarden geslaakt.

In Zomermaand deezes zelfden jaars, en dus niet lang na 't voltrekken der reize door Holland en Zeeland, viel Hertog Karel, aan 't hoofd van een aanzienlyk leger, in Gelderland. De gelegenheid tot deezen inval moet van wat hooger opgehaald worden.

Na 't overlyden van Reinoud den IV, Hertog

XXXIV. Staat van

(k) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode *Cap.* LXII. *bl.* 702.
(l) Id. *Cap.* LXV. *bl.* 712. *enz.*
(m) Id. *Cap.* LXVII. *bl.* 715. *enz.*
(n) Id. *Cap.* LXVI. *bl.* 714, 715.

Karel I. 1473. Gelderland.

tog van Gelder, die, in den Arkelſchen Kryg, tegen den Hollandſchen Graave, Willem den VI, gemengd geweeſt was (o), kwam het Hertogdom, in 't jaar 1423, aan *Arnoud van Egmond*, Zoon van Jan van Egmond en van *Maria van Arkel*, gebooren uit *Joanna*, Zuſter van Hertoge Reinoud, die, met Heere Jan van Arkel, gehuwd geweeſt was. Arnoud trouwde, terſtond hier na, met *Katharina*, Dogter van Adolf, *Hertog van Kleeve.* Adolf was, voor de tweede reize, met *Maria van Bourgondie*, Zuſter van Hertoge Filips, gehuwd: en deeze maagſchap was oorzaak, dat 'er, na 't ſluiten van een Verbond van onderlinge beſcherming, in den jaare 1426, door Hertoge Filips en Hertoge Arnoud (p), tuſſchen de Gelderſchen en Hollanders, veele jaaren agter een, vrede bleef. Alleenlyk vindt men, gelyk wy reeds hebben aangetekend (q), dat Arnoud zig, in 't jaar 1456, met de Friezen, verbonden hadt, om die van Deventer, tegen Hertoge Filips, met volk en voorraad, te ſtyven. Ook hadden de Gelderſchen, niet lang te vooren (6), hunnen Hertoge geklaagd, dat zy, door de Hollandſche tollen, boven reden, bezwaard werden. Doch 't geſchil hierover was aan den Bisſchop van Utrecht verbleeven (r). De onderhandeling van Hertoge Arnoud met Frankryk,

(o) Zie III. *Deel*, *bl.* 377.
(p) I. Memoriaalb. Rose *f.* 26.
(q) Boven *bl.* 61.
(r) Pontanus *Libr.* IX. *p.* 504.
(6) In 't jaar 1454.

ryk, omtrent den jaare 1460 (*s*), verwekte meer verwydering. Filips zag, ſedert, niet ongaarne, dat Arnoud, door de oneenigheid met zyne Gemaalin, en met zynen Zoon, *Adolf*, belet werdt, iet euvels tegen Holland of Brabant te onderneemen. De voornaamſte Steden waren ook onvergenoegd op Hertoge Arnoud. Men beſchuldigde hem van verwaarloozing van 's Lands Regeeringe. Adolf, die reeds grooten aanhang gemaakt hadt, en door zyne Moeder geduurig tegen den Hertoge opgeſtookt werdt, beſloot, in 't jaar 1464, zynen Vader in hegtenis, en zelf 't bewind der Regeeringe in handen te neemen. Dit wreed beſluit werdt, in 't begin van Louwmaand des jaars 1465, ter uitvoeringe gebragt. Arnoud werdt, te Graave, van 't bed geligt, in zyn nagtgewaad over 't ys naar 't huis te Lobed, en van daar naar 't Slot te Buuren gevoerd (*t*), alwaar hy, tot in 't jaar 1470, gevangen bleef. Jan, Hertoge van Kleef, die altoos Arnouds zyde gehouden hadt, midlerwyl in Gelderland gerukt zynde, en eenige voordeelen op Adolf hebbende behaald; werdt 'er, in 't jaar 1469, door bemiddeling van Hertoge Karel van Bourgondie, Zwaager van Adolf van Egmond (7), tuſſchen deezen twee, eene Vrede te Gend geſlooten (*u*): voor welker onderhou-

KAREL I. 1473.

Oneenigheid, tusſchen Hertog Arnoud van Gelder en zynen Zoon Adolf.

(*s*) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 517.
(*t*) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 524, 525.
(*u*) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 534.
(7) Adolf van Egmond was toen gehuwd met *Katharina van Bourbon*, Zuſter van Izabelle van Bourbon, tweede Gemaalin van Hertoge Karel.

KAREL I. 1473. houding, Karel verbonden was, zorg te dragen. Dit gaf gelegenheid aan den Hertoge van Bourgondie, om Adolf van Egmond, in Hooimaand des jaars 1470, tot een mondgesprek, te Hesdin te nodigen. Hier drong Karel hem zo sterk, tot het slaaken van den ouden Hertog, dat hy 'er eindelyk zyne stem toe gaf (v). Men wil, dat de Hertog van Bourgondie Adolf zo lang in zyne magt gehouden zou hebben, tot hy Hertog Arnoud in vryheid zou hebben gesteld (w). Dat hy hem niet uit het gezigt verloor, terwyl hy in Nederland was, blykt uit egte Gedenkschriften (x). In Wintermaand, kwam Hertog Arnoud, door Henrik, Heere van Perwys, en Filips van Wassenaar, uit de gevangenis, verlost, insgelyks, te Hesdin (y).

Vader en Zoon verdedigden zig toen, meer dan eens, voor Hertoge Karel, met veel hevigheid. Karel scheen den Zoon, boven den Vader, te willen begunstigen. Doch Adolf luisterde naar geene voorwaarden (z): begeerende volstrektelyk, dat Arnoud afstand van de Regeering, en zelfs van den naam van *Hertog* doen zou. Karel verwierp deezen eisch als onredelyk. Adolf, ongerust, dat men hem aan 't Bourgondisch Hof zo lang ophieldt, en voor erger bedugt, pakte zig weg, in stilte en vermomd: doch werdt te Na-

Adolf, te Vilvoorden gevangen.

(v) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 536.
(w) DE LA MARCHE *Livr.* II. *Ch.* V. *p.* 587.
(x) Extrait *dans les* Addit. *sur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 360.
(y) Etrait *ubi supra.*
(z) COMMINES *Livr.* IV. *Ch.* I. *p.* 206.

Nammen ontdekt, en vastgehouden. Men bragt hem, sedert, op bevel van Hertoge Karel, naar 't Slot te Vilvoorden (a): alwaar hy, tot na 's Hertogen dood, gevangen gehouden werdt. Karel I. 1473.

Hertog Arnoud moest egter, om 't verlooren bewind wederom te bekomen, de wapenen tegen de wederspannige Gelderschen voeren. Doch om hier toe in staat te zyn, vervoegde hy zig by Hertoge Karel, om onderstand. Dit zogt de staatzugtige Hertog. Gaarne wilde hy Arnoud met geld ondersteunen: mids dat het Hertogdom Gelder en 't Graafschap Zutfen daarvoor verpand werden. Men sloot dan, op den dertigsten van Wintermaand des jaars 1472, eene overeenkomst te Brugge, volgens welke „ Gelder en Zutfen, voor driemaalhonderdduizend Rynsche Guldens, aan Hertoge Karel, afgestaan werden, om dezelven, in pandschap, naar Duitschen Regte, te bezitten, mids datze, door het betaalen der gemelde somme en der verdere onkosten, door Hertoge Karel, in en ten behoeve van deeze Landschappen, gemaakt, ten allen tyde, wederom zouden konnen ingelost worden (b)." Voor 't sluiten deezer overeenkomst, hadt Karel reeds tweehonderd en agtduizend guldens, op rekening der beloofde pandpenningen, betaald. De overige twee-ennegentigduizend guldens beloofde hy, ten zelfden dage, Gelder en Zutfen aan Hertoge Karel verpand.

(a) Manuscr. *dans les* Addit. *sur* COMMINES *Tom.* IV. *p.* 431.
(b) *Voiez* Supplem. *au* Corps Diplom. *Tom.* I. *P.* II. *p.* 440.

Karel I. 1473. dage, binnen de vyf naastvolgende jaaren, te zullen voldoen (c): 't welk sommigen, die alleen den Brief, by welken deeze belofte gedaan werdt, gezien hadden, heeft doen oordeelen, dat het geheele beloop der pandpenningen maar twee-ennegentigduizend guldens geweest is. Ondertusschen heeft Hertog Karel van deeze overige penningen niets betaald: want Hertog Arnoud overleedt, nog geene twee maanden na 't sluiten der gemelde overeenkomst, op den drie-entwintigsten van Sprokkelmaand des jaars 1473 (d).

Hy wordt tot Hertoge van Gelder en Graave van Zutfen gehuldigd.

Karel maakte zig, terstond hier na, gereed tot den togt naar Gelderland. Men hadt, in eene Vergadering der Ridderen van 't gulden Vlies, te Valenchyn, geoordeeld, dat hy, uit kragt van het Verbond met Hertoge Arnoud, niet slegts Regt hadt op Gelder en Zutfen, maar ook om Adolf van Egmond, met eene eeuwigduurende gevangenis, te straffen. De Hertog schreef dan terstond aan de Geldersche Edelen en Steden, dat zy zig bereiden moesten, om hem hulde te doen. Doch alzo hy aan hunnen goeden wil, met reden, twyfelde, verzamelde hy een Leger te Maastricht (e). De Hollandsche Steden moesten hier toe ook manschap leven, en den Hertog, naderhand, terwyl hy in Gelderland lag, langs de Maaze, van mondbehoeften voorzien. Men vindt, ten minsten, dat de Dordrechtsche Poorters, op den elfden van Zomer-

(c) Literæ Caroli Duc. *apud* PONTAN. *Libr.* IX. *p.* 542.
(d) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 549.
(e) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 552.

mermaand, laſt gekreegen hebben, om, onder bevel van zeven Hoofdmannen uit de Regeeringe, te velde te trekken (*f*). Even te vooren, was het Leger des Hertogs reeds van Maaſtricht opgebroken. Roermonde was de eerſte Stad, welke hem de Poorten opende. Montfoort ging ook, na eenigen tegenſtand, aan hem over. Toen ſloeg hy 't beleg voor Venlo (*g*). Terwyl het duurde, kogt hy *Gerard*, *Hertoge van Gulik en Berg*, zyn Regt op Gelder en Zutfen af, voor tagtigduizend Rynſche guldens (*h*). Gerard was een Broeders Zoon, en eenige Erfgenaam van Adolf, Hertog van Gulik en Berg, wiens Oud-Ooms-Zoonen, Willem de I. en Reinoud de IV, Hertogen van Gelder waren geweeſt. Ook was Adolf zelf, na 't afſterven van Reinoud den IV, door Keizer Sigismond, met Gelder en Zutfen beleend geworden. Hertog Karel overmeeſterde Venlo wel haaſt. Nieuwmegen hieldt hem langſt op. Op den negentienden van Hooimaand, noodzaakte hy deeze Stad egter ook tot de overgaave. Twee Kinderen van Adolf van Egmond, *Karel* en *Filippa*, bevonden zig binnen Nieuwmegen. Hertog Karel zondt dezelven terſtond naar Gend: alwaar zy opgevoed werden (*i*). Sedert deedt hy zig, zonder moeite, te Zutfen, te Arnhem, en alomme in de andere Steden, voor Hertog van Gelder en Graave van Zutfen

(*f*) Klepb. *by* BALEN, *bl.* 783.
(*g*) AMELG. Geſt Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 7.
(*h*) Cod. Diplom. TESCHEMACH. Annal. Cliviæ *addit.* *p.* 232.
(*i*) Annal. Noveſienſ. *ad annum* 1472.

KAREL I. 1473. fen erkennen. In Slagtmaand hier aan volgende, deedt hy den Keizer, Fredrik den III, te Trier hulde, wegens deeze nieuw aangewonnen' Vorstendommen, die, van ouds, gehouden werden, onder 't Ryk te behooren (k). De Hertog van Bourgondie zag dus, voor 't einde des jaars 1473, zyne Heerschappyen, met twee Nederlandsche Gewesten, vermeerderd.

(k) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 552, 553.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

VEERTIENDE BOEK.

INHOUD.

I. *Aanzien van 't Huis van Bourgondie. Hertog Karel staat naar den naam van* Koning. II. *Beleg van Nuis. Schatting der Geestelykheid.* III. *Fransche Kaapery. Lotharingen gewonnen. Nederlaag by Granson. By Murat. Lotharingen wederom verlooren.* IV. *Slag by Nancy. Hertog Karel sneuvelt. Zyn aart.* V. MARIA, *zyne Dogter, wordt Graavin.* VI. *Beweegingen in Holland. Groot-Privilegie van Vrouwe Maria.* VII. *Wolferd van Borselen wordt Stadhouder. Vredehandeling met Frankryk.* VIII. *Tweespalt der Hoekschen en Kabbeljaauwschen, te Gouda, te Schoonhoven, te Dordrecht en te Hoorn.* IX. *Vyandelykheden tegen de Franschen. Adolf van Gelder komt om.* X. *Huwelyk van Vrouwe Maria met* MAXIMILIAAN, *Hertoge van Oostenryk.* XI. *Oorlog met Gelderland.* XII. *Opschudding te Hoorn. Leiden bemagtigd door de Kabbeljaauwschen. Beroerte te Haarlem, te Rotterdam en in den Haage.* XIII. *Haringvloot genomen. Slag by Guinegate.* XIV. *Maximiliaans Bede. Joost van*

La-

Lalaing wordt Stadhouder. XV. *De Hoekschen verrassen Leiden: de Kabbeljaauwschen verscheiden' andere Steden. Leiden herwonnen.* XVI. *Westfaling, Schout, en Beaumont, Burgemeester van Dordrecht, onthalsd.* XVII. *Oorlog met Utrecht.* XVIII. *Dood van Vrouwe Maria.* XIX. FILIPS DE TWEEDE *wordt Graaf. De Landen komen, met hem, aan 't Huis van* OOSTENRYK. *Maximiliaan voor Voogd erkend. Onrust te Hoorn.* XX. *Lasten des Utrechtschen Krygs. Utrecht en Amersfoort in den ban gedaan.* XXI. *Ysselstein belegerd: ook 't Blokhuis op de Vaart. Oudst gebruik der Bomben.* XXII. *Vrede met Frankryk.* XXIII. *Luiksche Oorlog. Utrecht belegerd. De Stadhouder Lalaing sneuvelt.* XXIV. *Utrecht gaat over. Voorwaarden van den Zoen met Utrecht.* XXV. *Binnenlandsche Oorlog in Vlaanderen. Jan van Egmond wordt Stadhouder.* XXVI. *Verbond van Koophandel met Engeland. Vlissingen verrast, door die van Sluis.* XXVII. *Maximiliaan wordt Roomsch-Koning. Oorlog met Frankryk.* XXVIII. *Nieuwe orde op de Admiraliteit.* XXIX. *Vervolg der onlusten in Vlaanderen. Hertog Albrecht van Saxen in Nederland.* XXX. *Beweegingen der Hoekschen. Zy kiezen Jonkheer Frans van Brederode tot hun Hoofd. Rotterdam ingenomen. Aanslag op Schoonhoven.* XXXI. *Maximiliaan in Holland. Beleg van Rotterdam. Aanslag op Schiedam. Geertruidenberg verrast. Aanslag op Leiden.* XXXII. *Onrust te Hoorn. Scheepsstryd op de Lek. Rotterdam gaat over.* XXXIII. *Hertog Albrecht*

tot

tot algemeenen Stadhouder aangesteld. Kaaperyen van die van Sluis. Veranderingen in de Munt. Schraapzugt van Klaas Korf. XXXIV. *Montfoort gewonnen. Scheepsstryd by Brouwershaven. Jonker Frans wordt gekwetst en sterft. Verbonden met Engeland.*

E Nederlanden waren nu, na het bemagtigen van het Hertogdom Gelder en het Graafschap Zutfen, door Hertoge Karel, byna allen onder 't bewind van 't Huis van Bourgondie geraakt. Bisschop David van Bourgondie bezat het Over- en Neder-Stigt en Groningerland: Hertog Karel de overige Nederlanden; Friesland alleenlyk uitgenomen: welk men egter wil, dat hy ook ligtelyk overmeesterd zou hebben, zo hy zig, uit Gelderland, regelregt derwaards begeven hadt. De voorspoed zyner wapenen hadt de Friezen reeds vervaard gemaakt: wier moerassen en poelen, door de hitte des laatsten Zomers, byna uitgedroogd, den vyand thans den weg naar en door hun Land niet sluiten konden (*a*). Doch Hertog Karel hadt andere oogmerken.

Karel I. I. Magt van 't Huis van Bourgondie in de Nederlanden. 1473.

Hy hadt zig naar Trier begeven, wel om het Leen van Gelder en Zutfen, van Keizer Fredrik den III, te komen verheffen; doch voornaamlyk om zig, door den Keizer, met den titel en waardigheid van *Koning*, te doen vereeren (*b*). In overoude tyden, was 'er een Ko-

Karel staat naar de Koningklyke waardigheid.

(*a*) Amelgard. Gest. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 7.
(*b*) Amelgard. Gest. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 8.

KAREL I. 1473. Koningkryk van Bourgondie geweest. De naam was derhalve niet nieuw. Doch dit Koningkryk begreep geheel andere Landen dan tegenwoordig door Hertoge Karel bezeten werden (c). Het Graafschap Bourgondie, of het *Franche Comté*, was, veelligt, het eenigste Landschap, welk tot het oud Bourgondisch Ryk behoord hadt, onder de verscheiden' gewesten, over welken Hertog Karel, ten deezen tyde, geboodt. Keizer Fredrik betoonde zig genegen, om Karel tot *Koning van Bourgondie* te verheffen. De Kroon, de Scepter en andere Koningklyke sieraaden waren reeds gereed gemaakt, en de tyd tot de Krooninge bestemd. Doch terwyl elk in de verwagting was, dat de plegtigheid, eerstdaags, zou verrigt worden, vertrok de Keizer onverhoeds, zonder afscheid te neemen van Hertoge Karel: die zeer gestoord was, dat hy zig te leur gesteld zag. Men kon toen de reden deezer schielyke verandering niet bevroeden (d); doch naderhand begreep men, dat de Keizer den Hertog de Koningklyke Kroon niet beloofd hadt, dan onder beding, dat *Maximiliaan*, zyn Zoon, met Maria, Dogter van Hertoge Karel, vooraf in de Egt verbonden zou worden. De Hertog wilde hierin niet bewilligen: waarop de onderhandeling afgebroken was (e). Karel hadt reeds verscheiden' jonge Vorsten, en onder deezen ook Maximiliaan, met de hoop gevoerd, van hun zyne eenige Dogter, Maria, tot eene Vrouwe te zullen geeven. Karel, Hertog van Guyen-

Hy voedt verscheiden' jonge Vorsten met de ydele

(c) Zie I. Deel, bl. 280.
(d) AMELGARD. Gest. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 9.
(e) DUCLOS Hist. de Louis XI. *Tom.* II. *p.* 96.

Guyenne, Broeder van Lodewyk den XI., *Nikolaas*, *Hertog van Kalabrie*, *Filibert*, *Hertog van Savoye*, en verscheiden' anderen waren mede van dit getal geweest. Doch 't schynt, dat de Hertog van Bougondie, alleenlyk voorhebbende zig vrienden te maaken, door middel van zyne Dogter, vastgesteld hadt, haar nimmer, by zyn leeven, uit te huwelyken (*f*). Men verhaalt, dat hy plagt te zeggen, *dat hy Monnik wilde worden*, *op den zelfden dag*, *als hy zyne Dogter uittrouwde* (g).

Karel I. 1473. hoop op het Huwelyk met zyne Dogter.

II. Hy zoekt zyn gebied langs den Ryn-kant uit te breiden.

Karel, zig van den verhoopten eernaam van *Koning* versteken ziende, liet egter geduurig zyne gedagten loopen, op het verder uitbreiden zyns gebieds. *Sigismond*, *Hertog van Oostenryk*, hadt hem, in 't jaar 1468, zyn Graafschap *Pfirt* of *Ferette*, en eenige andere goederen in de Elzas, voor vyftigduizend (*h*), of, volgens anderen, voor honderdduizend Rynsche guldens, verpand (*i*). Het Graafschap Ferette lag niet verre van den linker' oever des Ryns, boven, by Bazel. Van het benedenste gedeelte deezer Riviere, die tot in Holland stroomt, was de Hertog reeds voor lang meester geweest: en sedert het bemagtigen van Gelderland, hadt hy zyn gebied nog hooger langs den stroom uitgebreid. Dit bragt hem het woest ontwerp in 't hoofd, om zig meester te maaken van alle de sterke Plaatsen, ter linkerzyde des Rynstrooms, van Nieuwmegen af, tot Ferette of Bazel toe, gelegen

(*f*) Commines *Livr.* III. *Ch.* VIII. *p.* 180.
(*g*) Duclos *Tom.* II. *p.* 137.
(*h*) Meyerus *ad annum* 1467. *f.* 343 *verf.*
(*i*) Commines *Livr.* IV. *Ch.* II. *p.* 216.

Karel I. 1473. gen (*k*). Hy voorzag wel, dat hy, dit ontwerp ter uitvoeringe brengende, zig den haat van den Keizer, en van verſcheiden' Duitſche Vorſten; met naame ook de vyandſchap der Zwitſers op den hals haalen zou. Doch de ſtaatzugt deedt hem waanen, dat alle deeze vyanden tegen hem niet opmogten, en dat 'er ſlegts een voorwendſel vereiſcht werdt, om zyne onderneemingen, ook voor de weereld, te regtvaardigen.

Aanleiding hier toe. Dit deedt zig wel haaſt op. *Robert*, Zoon van *Lodewyk*, *Hertog van Beijeren*, tot Aartsbiſſchop van Keulen verkooren, en door den Paus, thans *Sixtus den IV*, beveſtigd zynde, hadt geſchil gekreegen met zyn Kapittel, en met de Stad Keulen: alwaar men weigerde, hem te erkennen. De misnoegden verkooren den Kanonnik, *Herman van Heſſen*, tot Voogd van 't Aartsbisdom, die zig, binnen Nuis, verſterkte. Robert nam zyne toevlugt tot Hertoge Karel, die deeze gelegenheid om zyn oogmerk ter uitvoeringe te brengen greetiglyk aanvaarde, en zig terſtond, tot het beleg van Nuis, in ſtaat ſtelde (*l*). Om tegen Frankryk gedekt te zyn, werdt het Beſtand 1474. met Lodewyk den XI. verlengd (*m*). Ook verwierf Karel, in de Lente des jaars 1474, een onderſtand van dertien Speeren en duizend Boogſchutters van Eduard den IV, die herwaards overgeſcheept (*n*), en naderhand, in 't beleg van Nuis, gebruikt werden. In Hooimaand,

(*k*) Commines *Livr.* IV. *Ch.* I. *p.* 209.
(*l*) Commines *Livr.* IV. *Ch.* I. *p.* 209.
(*m*) Preuves *ſur* Commines *Tom.* IV. *p.* 421.
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 35.

maand, hadt de Hertog een aanzienlyk Leger by Maastricht verzameld. Tegen 't einde der gemelde maand, sloeg hy naar Nuis op weg (*o*), na dat hy, kort te vooren (1), verscheiden' verbindtenissen, met Eduard den IV. geslooten, bekragtigd hadt: volgens welken, Koning Eduard in Frankryk vallen, en de Hertog hem, na zyne terugkomst uit Duitschland, met alle zyne magt, ondersteunen moest (*p*).

Beleg van Nuis.

't Beleg van Nuis werdt aangevangen met agttienduizend man (*q*), en sterk voortgezet. Doch Herman van Hessen verdedigde de Stad zo dapper, en deedt zo menigen gelukkigen uitval, dat Hertog Karel haast zag, dat het bemagtigen deezer Vesting hem meer werks kosten zou, dan hy gewaand hadt. Hy bevondt ook, dat het hem aan geld ontbrak, en, wel bewust, dat de Landzaaten genoegzaam uitgeput waren, gaf hy, in Herfstmaand, bevel aan alle Geestelyken, Kloosterlingen, Kerken, Gast- en Godshuizen van Holland, Zeeland en Westfriesland, om de goederen, welken zy, zestig jaaren herwaards, bezeten hadden, in geschrift te stellen: op dat men hen, naar gelang hunner inkomsten uit dezelven, zou konnen schatten. Eenige weinigen gehoorzaamden dit bevel, in Holland: de meesten niet.

De Geestelykheid deezer Landen geschat.

(*o*) Extrait *dans les* Addit. *sur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 390.
(*p*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 40, 41, 41, 42, 42, 42, 43, 43, 44.
(*q*) Annal. Novesiens. *ad annum* 1474. Chron. van Ceulen *by* SCRIVER. *op 't* Goudsch Chron. *bl.* 147.

(1) Op den vyf- zes- en zevenentwintigsten van Hooimaand, 1474.

Karel I. 1475. niet. Men hieldt, in Sprokkelmaand des volgenden jaars, eene Byeenkomst, in 't Klooster van S. Hieronimus of Lopsen, buiten Leiden, alwaar eenpaariglyk beslooten werdt, geene schatting toe te staan. De Gemagtigden des Hertogs hielden, sedert, sterk aan, met dringen en dreigen: doch verwierven niets. Men beriep zig op den Paus: 't welk voor eene wederspannigheid werdt uitgekreeten, om welke de Geestelyken lyf en goed verbeurd hadden. Midlerwyl hadt de Zeeuwsche Geestelykheid de schatting toegestaan. Des men in Holland ook min ernstig weigerde. *Jan van Boschhuizen*, Kamerling van Hertoge Karel, in 't jaar 1476, in Holland gekomen, moest egter, op veele plaatsen, geweld gebruiken, om de schatting magtig te worden. Hy liet, hier en daar, de Kerkelyke goederen aanslaan, en openlyk verkoopen. Het Zilverwerk deedt hy, uit sommige Kerken, wegneemen, om 'er de betaaling uit te vinden. Veele Geesteken gaven goede woorden, en verzogten uitstel: welk sommigen zo lang wisten te rekken, tot dat men, in den aanvang des jaars 1477, tyding van 's Hertogs dood kreeg, waarmede het heffen der schatting van de Geestelykheid agter bleef (*r*).

De Hollanders en Zeeuwen ondersteunen den

Doch de weereldlyken waren ondertusschen zo gemakkelyk niet vry geraakt. De Hollandsche en Zeeuwsche Edelen en Steden waren, onder anderen, tegen den aanvang des jaars 1475, opontbooden, om 't Beleg van Nuis te

(*r*) Groote Chron. *Divis.* XXX. *Cap.* 84, 85, 86, 87, 89, 91. Boxhorn Nederl. Hist. *bl.* 293-308.

Karel I. 1475. Hertog, in 't beleg van Nuis.

te helpen voortzetten: en in grooten getale derwaards getrokken (*s*). Men vindt, dat die van Dordrecht veele Hand- en Voetboog-schutters, eenige Kloveniers en een goed deel andere Poorters, onder 't bevel van twee Hopluiden uit de Regeeringe en eenen Wimpel-draager, naar Nuis, hebben afgevaardigd (*t*). De Poorters van Amsterdam waren ook, onder den Hopman *Henrik Akkerman*, derwaards getrokken (*u*). Elke Stad hadt, volgens gebruik, zyne byzondere Baniere of Wimpel. Ook waren de Poorters der byzondere Steden, elk met de Livreye zyner Stad, onderscheidenlyk, uitgestreeken. Die van Hoorn, by voorbeeld, droegen eene Kleeding, die met breede roode en witte streepen geschakeerd was. Anderen hadden wederom eene andere soort van kleedinge aan. De belegerden dreeven den spot met deeze vreemde vertooning, en maakten van onze en andere Stedelingen een Leger van Bontekraaijen (*v*). Zierikzee bewees den Hertoge ook te schepe veel hulp, in dit langduurig beleg: waarom hy de Stad, tot het vervallen der gemaakte kosten, sedert, verlof verleende, om driehonderd ponden van veertig grooten jaarlyksche Lyfrenten, op een of twee lyven, te mogen verkoopen (*w*). Alle de Edelen en Leenmannen des Hertogs waren gehouden, hem thans, met één' of meer mannen, ten dienst te staan, of eene zekere somme

(*s*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 278.
(*t*) Balen, *bl.* 783.
(*u*) Dapper Amst. *bl.* 125.
(*v*) Velius Hoorn, *bl.* 95.
(*w*) Brief van 12 Maart 1475, *by* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 277.

KAREL I. 1475. me te betaalen. Een leen, welk zestien Kroonen 's jaars opbragt, moest een' man te voet: een van twee-endertig Kroonen twee man te voet, of een' te paarde leveren, of anders twee-endertig Kroonen, van vierentwintig stuivers ieder, in de plaats. Sommige Leenmannen dienden met twaalf mannen van wapenen, elk met drie paarden, vyf vegtenden te paarde, en eenentwintig vegtenden te voet. De Heer van Veere was op dertien mannen van wapenen, tien vegtenden te paarde, en negentien vegtenden te voet geschat. Anderen dienden met minder manschap: veelen maar met een' vegtenden te voet (*x*). Behalve deeze diensten moesten 'er zwaare buitengewoone Beden betaald worden. Men vindt, dat Gelderland, welk maar pas onder 't gebied van Hertoge Karel geraakt was, in dit jaar 1475, dertienduizend agthonderd drie-entagtig ponden *Tournois* heeft moeten opbrengen. Holland bragt toen veertienduizend driehonderd ponden op. Doch Zeeland, welk veel schade ter Zee en aan de Dykaadjen geleeden hadt, betaalde thans niet meer dan tweeduizend zeshonderd vyfentagtig ponden (*y*). Al dit geld werdt in uitheemsche oorlogen gespild: in welken, daarenboven, onze Landsluiden hunnen hals waagen moesten, zonder dat 'er hun of den Lande eenig voordeel van kwam.

't Beleg van Nuis wordt opgebroken. De Hertog bleef vast voor Nuis leggen; zonder dat de strengheid des Winters in staat was,

(*x*) Extract uyt de Reeck. van Guy de Baenst *by* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 261 *enz.*
(*y*) *Zie* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 279.

was, hem de belegering te doen opbreeken. Hy hadt de Stad reeds hevig doen beschieten (z); doch eindelyk besllooten, haar uittehongeren. De belegerden hoopten, dat het Keizerlyk Leger, welk vast in aantogt was, de benaauwde Stad ontzet zou hebben. Doch Fredrik, schoon viermaal meer volks by zig hebbende dan Hertog Karel, durfde hem, in zyne verschansingen, niet aantasten. Ondertusschen leedt Karel veel afbreuk, door de geduurige schutgevaarten en uitvallen der belegerden (a). Ook vernam hy, dat Eduard de IV. met een magtig Leger naar Frankryk overgestoken en reeds in Pikardye getrokken was: alwaar hy 's Hertogs hulp ten hoogsten behoefde (b). Het Bestand met Frankryk ten einde geloopen zynde, maakte Lodewyk de XI. zig meester van Roye, Korbie, Montdidier, en andere Plaatsen in Pikardye, den Hertoge toebehoorende (c). Doch niets van dit alles scheen magtig genoeg, om Karel van Nuis af te trekken. De belegerden leeden ondertusschen groot gebrek aan mondbehoeften. Keizer Fredrik, voorziende, dat de Stad het geene veertien dagen zou konnen houden, sloot, in Zomermaand, door bemiddeling van den Pauselyken Legaat, een verdrag met den Hertog, volgens welk, de Stad, in handen van den Legaat, gesteld moest worden, tot dat de Paus uitspraak over het geschil tusschen den ver-

Karel I.
1475.

(z) Magn. Chron. Belg. *p.* 420.
(a) Annal. Novesiens. *ad annum* 1474.
(b) Commines *Livr.* IV. *Ch.* 5.
(c) Amelgard. Gest. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 13. Commin. *Livr.* IV. *Ch.* III. *p.* 217, 218.

KAREL I. 1475.

verkooren Aartsbisschop en het Kapittel gedaan zou hebben. De Hertog, ziende dat zyn Leger, in dit langduurig beleg, geweldig gesmolten was, bevestigde dit Verdrag te liever, om dat 'er zyne eer by bewaard bleef, en brak, den dertienden van Zomermaand, op van voor Nuis (*d*). De hardnekkigheid, met welke Hertog Karel dit Beleg uitgehouwen hadt, was hem, in veele opzigten, nadeelig geweest. Lodewyk de XI. hadt *René, Hertog van Lotharingen*, tegen hem opgestookt, die in 't Hertogdom Luxemburg gevallen was, en verscheiden' Plaatsen bemagtigd hadt. Ook wist de Koning van Frankryk, die zelf met de Zwitsers verbonden was, een Verbond tusschen hen en Sigismond, Hertog van Oostenryk, te bewerken (*e*). Het gevolg hiervan was het bemagtigen van het Graafschap Ferette: voorheen, door Sigismond, aan Hertoge Karel verpand (*f*). De Steden aan den Boven-Ryn, kennis van de oogmerken des Hertogs gekreegen hebbende, verbonden zig insgelyks onderling en met de Zwitsers, om hem tegenstand te bieden, en afbreuk te doen (*g*). Hertog Karel haalde zig dus, zonder reden, een groot getal van vyanden op den hals. Hier kwam nog by, dat hy, zig buiten staat vindende, om Eduard den IV, in Frankryk, de beloofde hulp te bewyzen, eerlang zien moest, dat deeze een Bestand sloot met Lodewyk den XI.

Nadeelige gevolgen van dit Beleg voor Hertoge Karel.

(*d*) AMELGARD. Gest. Ludov. XI. *Libr.* IV. *Cap.* 15. Extrait *dans les* Addit. *sur* COMMINES *Tom.* III. *p.* 395.
(*e*) Preuves *sur* COMMINES *Tom.* IV. *p.* 458.
(*f*) Preuves *sur* COMMINES *Tom.* IV. *p.* 442.
(*g*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* II. *p.* 215, 216.

XI. en met zyn Leger naar huis keerde (*b*). Karel I.

De Fransche Kaapers deeden, midlerwyl, 1474. den Hollanderen en Zeeuwen veel schade op III. Zee. De Stad Amsterdam, overeengekomen zynde met de Steden Hoorn, Enkhuizen, Monnikendam en Edam, deedt, op gemeene kosten, vier groote Oorlogsschepen uitrusten, om de Vaart naar 't Westen te beveiligen. Ook werden de Koopvaardyschepen deezer Steden van Bussen, Buskruid, Boogen, Pylen, *Kloovenierynen*, *Glavien*, Bylen en ander Kryggereedschap, en van een bekwaam aantal van strydbaare manschap voorzien, en dus toegerust in zee gezonden. Tot Admiraals deezer Vloote waren gesteld *Ysbrand Jan Remszoon* van Amsterdam, *Jakob Klaaszoon* van Hoorn, *Reinier Marszoon* van Enkhuizen, en *Jonge Jakob* van Monnikendam. Zy hadden vier Onder-Admiraals onder zig. Doch 't schynt, dat *Klaas Roelenszoon* Opper-Admiraal over de vier genoemden geweest is. Ook vindt men, dat *Brandetgen Kogman*, gebynoemd *de oude Brug*, onder Roelenszoon, als Onder-Admiraal, gebooden heeft. Veelligt hebben de vier eerstgemelde Admiraals alleenlyk den rang van Vice-Admiraals, en de vier anderen dien van Schouten by Nagt gehad. De wapenschouwing of monstering der Vloote geschiedde, in Texel, door Gemagtigden der Steden (*i*). Zy werdt op de uitreize niet gemoeid; doch op de t'huisreize, door de Franschen, aangetast, omtrent *Klaasduinen*, en byna geheel ge-

Fransche Kaapeએryen op de Hollanders en Zeeuwen.

(*b*) Commines *Livr.* III. *Ch.* VIII. *p.* 237.

(*i*) Ordonnant. van den XIV en XV. April 1475. *by* Commelin Beschr. van Amsterd. II. *Deel*, *bl.* 915, 916.

KAREL I. 1475. genomen. Hoorn verloor hier wel dertig schepen, welker waardy op agtenveertigduizend Rynsche guldens begroot werdt. Amsterdam leedt ook veel. De Franschen liepen 't Marsdiep in, om, langs de Zuiderzee, te schuimen: doch deeden hier weinig op, en keerden eerlang wederom te rug (*k*). Deeze vyandelykheden eindigden eerst, na het sluiten van een Bestand voor negen jaaren, tusschen Lodewyk en Karel: welk, op den dertienden van Herfstmaand, te *Soleuvre*, by Luxemburg, getekend werdt (*l*).

Hertog Karel bemagtigt Nancy en gantsch Lotharingen.

Hertog Karel hadt René, Hertog van Lotharingen, buiten dit Bestand weeten te sluiten, van zins om hem, zo dra hy van den Kryg tegen Frankryk ontslaagen zou zyn, de gepleegde vyandelykheden, met woeker, betaald te zetten. Lotharingen geleek Hertoge Karel wel. Het was tusschen de Hertogdommen Luxemburg en Bourgondie gelegen, en stelde hem in staat, om, van de uiterste grenzen van Holland af, tot aan Lions in Frankryk toe, over zyn eigen Land te konnen trekken. In Wynmaand dan, zag men hem reeds, aan 't hoofd van een Leger, in Lotharingen. Hy onderwierp zig dit Hertogdom, in korten tyd. *Nancy* alleen stondt een beleg van vyf weeken door; doch werdt egter ook genoodzaakt zig aan Hertoge Karel over te geeven (*m*). Deeze voorspoed spoorde hem aan tot grooter onderneemingen. De Zwitsers, die hem 't Graafschap Ferette hadden hel-

(*k*) VELIUS Hoorn, *bl.* 95, 96, 97.
(*l*) Preuves *sur* COMMINES *Tom.* IV. *p.* 470.
(*m*) COMMINES *Livr.* III. *Ch.* XII. *p.* 265 *& suiv.*

helpen afhandig maaken, verdienden, zyns oordeels, gestraft te worden. Hy rustte zig derhalve, omtrent den aanvang des jaars 1476, tegen hen toe, ten stryde. De Zwitsers, die, tot deezen tyd toe, nog weinig gerugt in Europa gemaakt hadden, en onkundig waren van hunne eigen' kragten, deeden al wat in hun vermogen was, om zig met Hertoge Karel te verzoenen. Zy booden hem vergoeding van schade aan. Zy wilden, ten zynen gevalle, de verbindtenissen, met andere Mogendheden, met naame ook met Frankryk gemaakt, verbreeken, en hem, met zesduizend man, dienen. Zy vertoonden hem, dat de overmeestering van Zwitserland hem geen voordeel aanbrengen zou, en dat hun gantsche Land zo veel niet waardig was, als de breidels en gebitten zyner Paarden. Doch dit alles mogt niet baaten. De staatzugtige Hertog streelde zig reeds met de hoop van, na 't bemagtigen van Zwitserland, tot in Italie door te dringen (n). In Sprokkelmaand, brak hy op uit Lotharingen, trekkende, door Bourgondie, in het Land van Vaud. Eenige Plaatsen bemagtigd hebbende, floeg hy 't beleg voor *Granson*, aan 't Meer van *Neufchâtel*. De Stad ging aan hem over by verdrag. Doch sommigen verhaalen, dat hy 't verdrag schondt, en de bezetting grootendeels deedt ophangen. Terstond hierop, besloot hy eenen hoop Zwitsers, in aantogt om de Stad te ontzetten, in de engten van 't gebergte, tegen te trekken. Doch deeze stoutheid bekwam hem kwalyk.

KAREL I. 1476.

Hy trekt op tegen de Zwitsers.

Hy

(n) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 181.

Karel I. 1476.

Zyn nederlaag by Granson.

Hy was, aan 't hoofd eener bende uitgelezen Ruiters, vooruitgetrokken, om den eersten aanval te doen. Doch de Zwitsers ontvingen hem zo wel, dat hy de wyk neemen moest. Zyne vlugt bragt het gantsche Leger in verwarring, dat, in groote wanorde, met agterlaating van alle de Pakkaadje, aftrok (o). Terwyl de Hertog spoorslags te rug rende, riep zyn Hofnar, hem dikwils van Hannibals dapperheid hebbende hooren gewaagen, en nu nevens zynen Meester vlugten moetende, hem toe, *Myn Heer, wy worden hier schoon gehannibaleerd* (p). De Zwitsers vervolgden den vyand niet verre; doch vielen aan 't plonderen van 't Leger. Zy bekwamen hier eenen ryken buit: doch, onkundig van de waardye der kostelykheden, welken zy aantroffen, verkogten zy eenen Diamant des Hertogs, die thans de tweede is der Fransche Kroone en agttienhonderdduizend Fransche *Livres* waardig geschat wordt, meer dan eens, aan malkanderen, voor ééne gulden (q).

Karel zwol van spyt, over deeze schandelyke nederlaag. Hy hadt egter maar weinige manschap verlooren, en herstelde zig, derhalve, zo spoedig, dat hy, in Zomermaand, het Beleg sloeg van *Murten* of *Murat*, aan een Meer van denzelfden naam, niet verre van Bern, gelegen. Tien of elf dagen hadt hy voor deeze Stad geweest, toen het Zwitsersch Leger, dertigduizend man sterk, op hem af kwam. De Hertog, in plaats van den vyand in zyne Le-

Zyn zwaar verlies by Murat.

(o) Commines *Livr.* V. *Ch.* I. Duclos *Tom.* II. *p.* 176-178.
(p) Duclos *Tom.* II. *p.* 179.
(q) Duclos *Tom.* II. *p.* 179.

Legerstede af te wagten, hadt de onvoorzigtigheid van hem te gemoet te trekken. René Hertog van Lotharingen, die 't Zwitsersch Leger geboodt, ging hem, met zo veel moed en beleid, te keer, dat Karel geheellyk verslaagen en andermaal op de vlugt gejaagd werdt: doch met veel zwaarer verlies dan de eerste reize: want men vindt, dat 'er agtduizend man van de Bourgondische zyde sneuvelde (*r*). KAREL I. 1476.

Karel was zo getroffen door dit verlies, dat hy zig, wel zes weeken agter een, van alle gezelschap afzonderde, en in eene zwaare krankheid viel, die hem 't verstand meer of min krenkte (*s*). De Hertog van Lotharingen, bediende zig van deeze gelegenheid, om zyn verlooren gebied wederom te bekomen. Hy trok met een Leger in zyn Hertogdom, en bemagtigde Nancy, in den aanvang van Wynmaand (*t*). Deeze slag wekte Hertog Karel uit den doodslaap, in welken hy, eenen tyd lang, gelegen hadt. Voor 't einde van Wynmaand, lag hy reeds, met zyn Leger, voor Nancy. De Stad stondt thans het Beleg kloekmoediger door, dan de eerste reize. De Hertog wendde te vergeefs zyne uiterste poogingen aan, om haar te bemagtigen. Hertog René, door Frankryk en eenige Duitsche Vorsten ondersteund, hadt ondertusschen een aanzienlyk Leger byeen verzameld, met welk hy zig, niet verre van Nancy, nedersloeg, van zins om Karel, tot het opbreeken van 't Beleg, te noodzaaken. René hieldt heimelyk ver-

De Hertog van Lotharingen bemagtigt Nancy wederom.

(*r*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 3.
(*s*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* V. *p.* 292.
(*t*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 5.

KAREL I. 1476. verstand in 't Bourgondisch Leger met *Nikolaas, Graave van Campobasso*, eenen Napolitaan, op wiens trouwe Hertog Karel veel te gerust was (*u*). In den aanvang des jaars 1477, raakten de Legers aan malkanderen. En naauwlyks was men handgemeen geworden, of Campobasso liep, met omtrent honderdenzestig mannen van wapenen, tot den vyand over. Het Bourgondisch Leger werdt geheellyk verslaagen. Hertog Karel zelf sneuvelde, of door de hand zyner vyanden (*v*), of, naar sommiger verhaal (*w*), door eenige verraaders van Campobasso's aanhang, die den rampzaligen Vorst, zo dra het Leger aan 't wyken was, in koelen bloede, van 't leeven beroofden. De slag viel voor, op den vyfden van Louwmaand. Twee dagen laater, werdt het lyk des Hertogs gevonden, naakt uitgeschud, op drie plaatsen gewond, en met het aanzigt, in eenen poel, waarin hy gesmoord was, vastgevrooren (*x*).

IV. Slag by Nancy, in welken Hertog Karel sneuvelt. 1477.

Aart van Hertog Karel.

Zulk een jammerlyk einde trof onzen Graaf, Hertog Karel van Bourgondie, midden in den loop zyner onbezonnen' staatzugtige onderneemingen, en in het vierenveertigste jaar zyns Ouderdoms. De naamen van *Strydbaaren*, *Stouten*, *Schrikkelyken*, en diergelyken, welken hy, by zyn leeven, en na zynen dood, in de Geschiedschriften, gedraagen heeft, zyn alles wat hy, met zyne onvoorzigtige Krygstogten, heeft gewonnen. De voorspoed maakte hem opgeblaa-

(*u*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 6.
(*v*) Annal. Novef. *ad annum* 1477. c. 620.
(*w*) *Voiez* DUCLOS *Tom.* II. *p.* 205.
(*x*) ADR. DE VETERI BUSCO Rer. Leod. *Libr. col.* 1359. DUCLOS *Tom.* II. *p.* 206.

blaazen, en deedt hem waanen, dat niemant hem te magtig zyn kon. De tegenſpoed verblufte hem niet, maar maakte hem ſtout, driftig, wreed, verwoed. De Lotharingſche en Zwitſerſche Kryg, zo ſchandelyk uitgevallen, als roekeloos ondernomen, zal een altoosduurend bewys verſtrekken van de ongeziene middelen, door welken, de Voorzienigheid ſtaatzugtige Vorſten ten val brengt. Karel liet eene eenige Dogter, eene verwarde Regeering, berooide Onderzaaten, en eene ledige Schatkiſt agter. De Landzaaten, oneenig onderling, werden, daarenboven, met uitheemſchen Oorlog, gedreigd. De welvaart, op welke men, onder de Regeeringe van Hertoge Filips, geroemd hadt, ſcheen geheel ten Lande uit geweeken. Doch ééne zaak was 'er, in welke Karel zynen Vader overtrof. Hy was kuiſch en maatig, meer egter uit hoofde zyner geſteldheid, dan uit Godsdienſtigheid. Men vindt niet, dat hy eenige onegte Kinderen nagelaaten heeft. De grootſchheid der Bourgondiſche Hofhoudinge, van welke nog eene omſtandige Beſchryving voorhanden is (y), was min in Karel te verſchoonen, dan in Filips: alzo Karel te veel gelds in den Kryg maakte noodig te hebben, om, ten laſte der ſchamele Gemeente, nog groote ſchatten in dertele pragt te ſpillen.

Karel I. 1477.

Parlement en Rekenkamer te Mechelen.

Hertog Karel hadt, in Wintermaand des jaars 1473, den Hoogen Raad, door zynen Vader ingeſteld, op welken men zig van vonniſſen, in de Nederlandſche Geregtshoven gewee-

(y) In Matthaei Anal. Tom. I. p. 231.

Karel I. 1477.

weezen, beroepen kon, te Mechelen gevestigd, onder den naam van *Parlement* (z). Ook waren, al te vooren, de Rekenkamers van Brussel en Ryssel, voor de eerste van welken twee, Holland en Zeeland thans gehouden waren te rekenen, vereenigd zynde, naar Mechelen overgebragt (*a*). Doch na zynen dood, verviel het Parlement van Mechelen. Ook werden, gelyk wy terstond zien zullen, Holland en Zeeland ontslaagen, van te Mechelen te komen rekenen.

Op sommige Plaatsen, twyfelt men lang, of Hertog Karel wel dood zy.

De wyze, op welke Hertog Karel was omgekomen, gaf gelegenheid tot het verspreiden van verscheiden' ongegronde gerugten. Eenigen beweerden, dat hy nog leefde, en gevangen naar Frankryk gevoerd was. Anderen hielden staande, dat hy, uit den stryd ontvlooden zynde, naar eene afgelegene plaats, in Bedevaart, was getrokken, en eerlang stondt weder te keeren. Men kogt en verkogt, met beding, dat de betaaling, op de wederkomst van Hertoge Karel, geschieden zou. Te *Bruchsal*, in 't Bisdom Spiers, onthieldt zig, ten deezen tyde, een arm man, die den Hertoge zeer wel geleek. Veelen streeden deezen op, dat hy de vermiste Hertog was, schoon hy 't zelf styf en sterk ontkende. Men voorzag hem rykelyk van nooddruft, en hieldt zig verzekerd, dat deeze weldaadigheid dubbel vergolden zou worden, als hy 't bewind zyner Staaten eens wederom aanvaarden zou. Meer dan vyf jaaren, bleeven de Stedelingen in deezen

(z) De la Marche Introd. *p.* 76.
(*a*) Supplem. *aux* Troph. de Brabant *Livr.* VII. *p.* 205.

deezen waan, na welken tyd, de gewaande Hertog Karel, in Duitschland, niet meer vernomen werdt (b).

Maria. 1477.

Maria, Karels Erfdogter, was eenige dagen onzeker, omtrent 's Hertogs omkomen (2); doch kreeg 'er, eerlang, zekere tyding van te Gend, alwaar hy zig bevondt, in 't gezelschap van de Hertoginne Weduwe, Margareet van Jork, van Jan, Hertog van Kleeve, Adolf, Heere van Ravestein, zynen Broeder, Guy van Brimeu, Heere van Imbercourt, Willem Hugonet, Kanselier van Hertoge Karel, en eenige anderen. De Stedehouder van Holland, Lodewyk van Gruithuizen, en Wolferd van Borselen, Heer van Veere, begaven zig, insgelyks, spoedig derwaards. Het netelig tydgewrigt, in welk men zig bevondt, bragt de Bourgondische Grooten, in groote verlegenheid. Men zag geene kans, om de Landen buiten oorlog te houden, en Vrouw Maria, die omtrent twintig jaaren bereikte, in 't bewind derzelven, te bevestigen. Meest was men voor Lodewyk den XI. bedugt; die, op de eerste gerugten van de nederlaag by Nancy, reeds last gegeven hadt, om, uit zynen naam, het Hertogdom en het Graafschap Bourgondie in

V. Maria, zyne eenige Dogter, volgt hem op.

Lodewyk de XI. bemagtigt een goed deel der Staaten van Hertog Karel.

(b) Annal. Novesiens. *ad annum* 1477. c. 621.

(2) In een' Brief van den vyftienden van Louwmaand, zegt zy, by verscheiden' gerugten, verstaan te hebben, dat hy nog leefde, en 's vyands handen ontkomen was. Doch in eenen anderen van den agtentwintigsten, toont zy reeds kennis van zynen dood te hebben. Zie deeze Brieven, in de *Analecta Belgica* van C. P. Hoynck van Papendrecht. Tom. II. P. I. *ad calcem* p. 41, 43.

MARIA. 1477. in bezit te neemen. Het Hertogdom was, zyns oordeels, wettiglyk aan de Fransche Kroon vervallen, alzo Hertog Karel, wiens Overgrootvader, Filips de Stoute, dit Hertogdom, van Koning Jan ter leen ontvangen hadt, zonder mannelyke Erfgenaamen na te laaten, gesneuveld was. Het Graafschap, gemeenlyk het *Franche Comté* genoemd, een leen van 't Keizerryk, wilde hy, voor Maria, welke hy zynen Zoon Karel, ten Gemaalinne, hadt toegeschikt, bewaaren. In Louwmaand was hy reeds van 't Hertogdom Bourgondie meester (*c*), en in Sprokkelmaand, droegen hem de Staaten des Graafschaps, te Dole vergaderd, het zelve ter bewaaringe op (*d*). Midlerwyl, hadden de Steden Ham, S. Quintin, Peronne en verscheiden' anderen in Pikardye, den Huize van Bourgondie te vooren afgestaan, hem de Poorten geopend, en trouwe gezwooren: en aangemoedigd door deezen voorspoed, hadt hy zig reeds, als Heer van alle de Bourgondische Staaten, begonnen aan te merken: eenigen van welken hy aan de Kroon hegten wilde, terwyl hy anderen, gelyk Henegouwen en Namen, voorhadt, onder zyne Gunstelingen, te verdeelen. Met de grootsten en afgelegensten, gelyk Brabant en Holland, wilde hy de vriendschap en bystand van eenige Duitsche Vorsten koopen (*e*). Eer hy zyn Leger gereed hebben kon, hadt hy eenige vertrouwde Persoonen, naar Artois en Vlaanderen, afgevaardigd, om deeze Gewes-

Hy heeft voor, Holland aan eenen der Duitsche Vorsten te schenken.

(*c*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 211.
(*d*) *Voiez* DU MONT Corps Dipl. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 525.
(*e*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 13.

westen, of de voornaamste Steden derzelven, tot onderwerping te brengen: doch alzo hy hier niet zo spoedig, als in Bourgondie en in Pikardye, slaagde (*f*); gaf hy het Hof te Gend gelegenheid, om tegen hem op de wagt te staan. MARIA. 1477.

VI. Dagvaart te Gend.

In Sprokkelmaand, werden de Staaten der Nederlanden, en onder anderen ook die van Holland en Zeeland, te Gend, beschreeven, om over den toestand van 's Lands zaaken te raadpleegen, en middelen te beraamen, tot het verydelen der aanslagen van Frankryk: bovenal ook, om de penningen te vinden, die, tot het voeren van den oorlog, noodig zouden zyn.

Beweegingen in Holland.

In Holland was, terstond na de dood van Hertoge Karel, wederom eenige beweeging ontstaan. De Hoekschen, die lang buiten bewind geweest waren, begonden te klaagen „ dat de Ampten aan vreemdelingen gege„ ven, en de Landzaaten voorbygegaan wer„ den: dryvende voorts, dat het nu de regte „ tyd was, om deeze en andere misbruiken „ hersteld te zien; dat men zig maar onderling „ vereenigen moest, om van de jonge Vors„ tinne te verkrygen, 't gene men begeerde, „ met naame herstelling der aloude Voorreg„ ten en gebruiken". De Hoekschen en Kabbeljaauwschen verzoenden zig, in sommige Steden, onder anderen te Dordrecht, plegtiglyk en by handtastinge, met elkanderen: beloovende „ dat niemant hunner, im„ mer, by eenige Heeren of Hoven, Geestelyk „ of

(*f*) Commines *Livr.* V. *Ch.* 11, 13, 14.

Maria. 1477. „ of weereldlyk, om vernieuwing van de „ Regeering der Stad aanhouden zou, dan „ by gemeen goedvinden van het Geregt, „ den Oudraad, de Agten, de Dekens der „ Gilden en gemeene Neeringe (g)". Men hieldt Dagvaarten, te Haarlem, te Leiden, en in den Haage, en kwam overeen, dat men elkanderen, noch van, noch op 't kussen zou zoeken te helpen; maar eenpaariglyk 's Lands oorber ter herte neemen: ook op de algemeene Dagvaart te Gend, 't gemeene welzyn, boven alle dingen, voorstaan. Voorts werdt 'er een Ontwerp opgesteld van de Voorregten, welken men oordeelde, door Vrouwe Maria, van nieuws bezwooren te moeten worden: waarna zig de Gemagtigden der Staaten van Holland, te gelyk met die van Zeeland, naar Gend begaven.

De Hollanders en Zeeuwen verkrygen, te Gend, het Groot-Privilegie van Vrouwe Maria.

Hier hieldt men hun voor „ den grooten last, „ in welken Vrouw Maria en de Landen staken, ter oorzaake van de vyandschap en „ kwaadwilligheid van den Koning van Frankryk, die, zonder regt of reden, verscheiden' „ Bourgondische Plaatsen bemagtigd hadt", en men verzogt hun, de Hertoginne, in deezen nood, met raad en daad, te willen byspringen. Onze Gemagtigden, de genegenheid der Landzaaten betuigd hebbende, om Vrouwe Maria, naar vermogen, by te staan, verklaarden te gelyk rondelyk „ dat de Landen „ door de oorlogen, die Hertog Karel, tot „ aan het einde zyns leevens, gevoerd hadt, „ zeer *bearmt*, *ontgoed en t' ondergaan* waren; „ en

(g) Klepb. *by* Balen, *bl.* 785.

„ en derhalven eer behoorden verligt, dan MARIA.
„ meer bezwaard te worden". Zy voegden 1477.
'er by „ dat 'er, sedert eenige jaaren, merkelyke inbreuken waren geschied, op der „ Landen en Steden vryheden en voorregten; „ welken zy gaarne hersteld zouden zien (*h*). Zy stonden hier op zo sterk, dat Vrouw Maria hun, eindelyk, op den veertienden van Lentemaand, het *Groot-Privilegie*, gelyk men 't, sedert, genoemd heeft, verleende, waarby de oude voorregten der Landzaaten bevestigd werden, en de Graaflyke magt bepaald. De Hollanders en Zeeuwen hebben altoos veel werks van dit Privilegie gemaakt, schoon eenigen der Opvolgeren van Vrouwe Maria, hunne Graaven, oordeelende, dat het der jonge en onmondige Hertoginne, met geweld, afgedrongen was, niet goedgevonden hebben, zig, aan het zelve, verbonden te rekenen (*i*). De voornaamste punten van dit beroemd Privilegie liepen op deeze zin:

„ De Hertogin zou niet trouwen, dan by „ raade en goeddunken der Heeren van haaren bloede en der Staaten haarer Landen. „ Holland werdt vry verklaard van de Bede, „ in 't jaar 1475, aan Hertog Karel toegestaan: „ voor welker voldoening, vyf der zes groote „ Steden, Dordrecht, Delft, Leiden, Amsterdam en Gouda, zig schriftelyk verbonden „ hadden. Voorts werden den Landen ook zekere ingewilligde vyfhonderdduizend Kroonen jaarlyks kwytgescholden. Dondrecht „ en

Inhoud van het zelve.

(*h*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 658.
(*i*) PONT. HEUTER. Rerum Austr. *Lib.* I. *p.* 60.

MARIA. 1477. „ en Zuidholland in 't byzonder verwierven „ kwytfchelding van zesduizend Klinkaarts „ jaarlyks, Hertoge Karel, in 't jaar 1468, „ in plaats van alle voorleeden' en toekomen- „ de Beden, ingewilligd. Alle Ampten en „ Dienften, door de Hertoginne te begeeven, „ zouden geenen anderen dan Inboorlingen „ mogen gegeven worden: niemant zou twee „ Ampten tevens bekleeden mogen: noch „ men zou geene Ampten verpagten. De „ Raad van Holland zou voortaan beftaan uit „ een' Stedehouder en agt Raadsluiden, twee „ Edelen en de overige Regtsgeleerden, zes „ uit Holland, en twee uit Zeeland geboor- „ tig: behalve nog twee andere Raadsluiden, „ insgelyks Inboorlingen, die geene wedde „ genieten zouden. Voor deezen Raad, zou- „ den geene zaaken, die ter kenniffe der Ste- „ den of Dorpen ftonden, ter eerfter aanleg; „ maar alleen, by beroep van de gewoonlyke „ Regtbanken, gebragt mogen worden. De „ Staaten en Landen zouden, by het Regt „ van niet buiten hunne paalen in regten be- „ trokken te konnen worden, bewaard blyven. „ Ook zouden de Geregten in de Steden gezet „ en veranderd worden, op den ouden voet. „ De Steden mogten, onderling, en met de „ andere Nederlanden, Dagvaarten houden, „ zo dikwils, en op zulk eene Plaats, als 't „ haar behaagde. Men zou geene nieuwe „ Tollen of andere laften mogen opftellen, „ dan by goeddunken van 's Lands Staaten. „ Ook zouden de Landzaaten, by hunnen „ vryen Koophandel, Neering en Hanteering „ bewaard blyven. De Hertogin, noch haare

„ na-

„ nakomelingen, zouden geenen aanvallenden noch verweerenden Oorlog mogen aanvangen, dan by goeddunken van 's Lands Staaten. Of zo 't geschiedde, zou men ongehouden zyn, in denzelven te dienen, onaangezien eenig gebruik of bevel van Hertoge Karel, hiermede strydende. In open' en beslooten' Brieven, zou voortaan de Duitsche taale gebruikt worden. Geene Graaflyke Bevelen zouden gelden, als zy met der Steden-Voorregten streeden. De Rekenkamer te Mechelen zou, zo ver zy Holland en Zeeland betrof, naar Holland worden overgebragt (3). Elk zou voortaan zyne Zeedriftige goederen naar zig mogen neemen, mids betaalende redelyk bergloon". Te vooren, werden zy, dikwils, geoordeeld, tot de Graaflyke Schatkist te behooren (*k*). „ De kleine Ampten, als Kosteryen, Schoolmeesteryen, Bode-Ambagten enz., zouden ter begeevinge staan van hun, die dezelven, sedert zestig jaaren, begeven hadden. Men zou geene Munt slaan, noch 't geld op- of afzetten, dan by raade en goeddunken van 's Lands Staaten, zullende de Hollandsche Munt, als van ouds, te Dordrecht blyven. Het Land van Stryen zou altoos een Lid van Holland zyn. Geene Steden zouden gehouden zyn, te draagen tot Beden, in welken zy niet bewilligd hadden. De Heer „ zou

1477. Maria.

(*k*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1213.

(3) Zie den byzonderen Brief van den zeventienden van Lentemaand, waarby zulks geschiedde, in de *Analecta Belgica* van C. P. Hoynck van Papendrecht Tom. II. P. I. *ad calcem* p. 43.

Maria. 1477. „ zou, voortaan, in persoon, zyne Bede moe-
„ ten komen doen. Niemants leen zou tot
„ 's Graaven Tafel gelegd mogen worden,
„ dan na dat hy geregtelyk verwonnen ware.
„ De Hertogin beloofde, voortaan, geene
„ Brieven te zullen verleenen, om moer te
„ delven, tot het branden van Zout, uit er-
„ ven, die, binnen de bedykte Landen van
„ Holland, Zeeland en Friesland, gelegen
„ waren (4). Alle de gemelde punten, en
„ verscheiden' anderen van minder belang,
„ belooft de Hertogin, by haare inhuldiging,
„ te zullen bezweeren, en door haaren Kan-
„ selier en Raaden, als mede door den Stad-
„ houder en Raaden van Holland, by 't aan-
„ vaarden hunner Ampten, te zullen doen
„ bezweeren". Het Groot-Privilegie werdt, behalve door Vrouwe Maria, ook bezegeld door Jan, Hertog van Kleeve, door Lodewyk van Bourbon, Bisschop van Luik, en door Adolf van Kleeve, Heere van Ravestein, die thans de waardigheid van algemeenen Stadhouder der Nederlanden bekleedde (*l*).

VI. Wolferd van Borselen wordt Stadhouder.

Vrouw Maria hadt, al in Sprokkelmaand, een Bevel in Holland laaten afkondigen, inhoudende, dat alle Amptenaars, door Hertoge Karel aangesteld, hunne Ampten zouden blyven behouden, tot dat, hierop, by haar en haaren Raade, nader voorzien zou zyn. De Stadhouder Gruithuizen in 't byzonder was,

(*l*) *Zie* Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 658.

(4) Zie, wegens de wyze van het Zoutbranden, oudtyds, hier te Lande, in gebruik, Boxhorn op Reigersb. I. Deel, bl. 113.

was, door de Hertogin, op zyn verzoek, in zyn Ampt bevestigd geworden (*m*). Doch weinige dagen na het geeven van het Groot-Privilegie (5), stelde Vrouw Maria, in gevolge van het zelve, Wolferd van Borselen, Heer van Veere, eenen Inboorling, tot Stadhouder van Holland en Zeeland aan. Tot gewoonlyke Raaden, verkoor zy Jan van Egmond en Jakob van Borselen, Ridders, benevens Gerard van Assendelft, Meester Jakob Ruisch, Meester Kornelis de Jonge, Tieleman Oom van Wyngaarden, Hugo van Zwieten en Klaas Janszoon van Wissekerke: die allen, aan handen van den Stadhouder, op den twaalfden van Grasmaand, den eed deeden. Tot buitengewoone Raaden, stelden Vrouwe Maria, geene twee Inboorlingen, als by het Groot-Privilegie beloofd was, maar drie Persoonen, Meester Joeskeun, Licentiaat in de Regten, Kornelis van Dorpe, en Gerard van Abbenbroek (*n*): welken niet allen inboorlingen schynen geweest te zyn.

Maria. 1477.

Aan de andere Nederlanden werden, ten zelfden tyde, diergelyke Handvesten verleend als het Groot-Privilegie inhieldt, met naame aan Vlaanderen, allermeest gesteld op het behouden en vermeerderen der oude Voorregten. De Hertogin of haare Raaden hadden nu reeds goedgevonden, een Gezantschap aan Lodewyk den XI. te zenden: waartoe de Kanselier Willem Hugonet, Guy van Brimeu, Heere

Gezantschap naar Frankryk, om over Vrede te handelen.

(*m*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 4.
(*n*) Zie Groot Plakaatb. III. *Deel*, *bl* 644.

(5) Op den zesentwintigsten van Lentemaand.

MARIA. 1477. re van Imbercourt, Wolfert van Borſelen, Heere van Veere, en Lodewyk van Gruithuizen, toen nog Stadhouder van Holland, benoemd werden. Zy vonden den Koning te Peronne: die, eer hy hun toeliet, hunnen laſt te openen, elk hunner, in 't byzonder, door vleiende beloften, zogt te winnen. Hy wendde voor, dat hy de Hertogin, voor zynen Zoon, Karel, een Kind van zeven jaaren, ten Huwelyk begeerde. Borſelen en Gruithuizen gaven hem hiertoe geene hoop altoos. Doch Hugonet en Imbercourt beloofden, dat zy hem zyne begeerte zouden helpen verkrygen. Toen hy hen zo ver gebragt hadt, was het hem weinig moeite, hen verder in te wikkelen. Na dat de Gezanten hunnen laſt, ſtrekkende tot het ſluiten van een Verbond van Vrede, welke de Koning, op geene andere dan onredelyke voorwaarden, maaken wilde, geopend hadden, bewoog hy deezen twee, om hem het gedeelte van Atrecht, *La Cité* genoemd, in handen te doen ſtellen (*o*). Doch dit bedryf en hun verdere handel in Frankryk koſtte hun, naderhand, den hals. De Gentenaars, zig van de Perſoon der Hertoginne, en daardoor van den klem der Regeeringe, meeſter gemaakt (*p*), en ſedert, in Frankryk, vernomen hebbende, wat 'er geſlooten was, deeden, op hunne terugkomſt, Hugonet en Imbercourt vatten, en openlyk onthoofden (*q*). Men heeft nog een' Brief van Hugonet, aan zyne Gemaalin, Louiſe, op den dag zyns doods, geſchreeven, in welken hy be-

(*o*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 15.
(*p*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 16.
(*q*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 17.

betuigt, dat hy onschuldig leedt, en alleen, gelyk men zeide, om het volk te voldoen (*r*). Ook beweeren sommigen, dat hy en Imbercourt zig zo diep niet met Koning Lodewyk ingewikkeld hadden, als de Gentenaars, die thans meester waren, voorgaven (*s*). Zy hadden zig, inzonderheid, by de Gentenaars, gehaat gemaakt, doordien zy een' Brief van de Hertoginne aan Koning Lodewyk gebragt hadden, waarby deeze verzogt „ dat de „ Koning, 't gene hy haar wilde laaten wee- „ ten, alleen aan vier Persoonen geliefde te „ vertrouwen, te weeten, aan de Hertogin- „ ne Weduwe, aan Adolf, Heere van Ra- „ vestein, en aan Imbercourt en Hugonet, „ met welken vier, zy verklaarde haare zaa- „ ken alleen te willen bestieren ". Lodewyk hadt deezen Brief den Gendschen Afgevaardigden, die, kort hierna, met hem waren komen handelen, op een Berigtschrift, waarby Vrouw Maria verklaarde, niets te willen sluiten dan by raade der Staaten, vertoond en medegegeven. En 't gezigt van deezen Brief, dien men Vrouwe Maria zelve onder de oogen bragt, verbitterde de Gentenaars dermaate, dat zy Imbercourt en Hugonet aan hunnen haat opofferden, zonder dat de jonge Hertogin, die, eerst op 't Stadhuis, en toen op de openbaare Markt, in slegt rouwgewaad, met de traanen in de oogen, om het leeven haarer ongelukkige Staatsdienaaren gebeden hadt, in staat geweest was, omze van de jong-

1477.
Maria.

(*r*) *Voiez* Duclos *Tom.* III. *p.* 367.
(*s*) Pont. Heuter. Rer. Austr. *Libr.* I. *p.* 65.

MARIA. 1477.

jongste straffe te bevryden (*t*). Uit welk zonderling voorval, men, aan de eene zyde, ziet; hoe zeer Maria thans onder 't bedwang der Gentenaaren geweest zy, en aan de andere, met welk een slinks inzigt, zy den Nederlanden zulke wydluftige Privilegien hadt toegestaan, en hoe weinig zy gezind ware dezelve te houden. Midlerwyl, hadt Lodewyk Doornik, het ander gedeelte van Atrecht, en eenige andere Plaatsen bemagtigd (*u*).

VIII. Tweespalt der Hoekschen en Kabbeljaauwschen in Holland. De Hoekschen raaken op 't kussen: te Gouda,

In Holland was, terstond na het houden van de Dagvaart te Gend, het vuur van oneenigheid, tusschen de Hoekschen en Kabbeljaauwschen, of van beide deeze partyen tegen de Overheid, wederom op 't hevigst ontsteken (*v*). De zwaare lasten, die men nog draagen moest, hadden de Gemeente, in verscheiden' Steden, aan 't morren geholpen. Te Gouda, begonden de Ingezetenen, meest Hoekschgezind, op te staan tegen Heere *Jan van Kats*, die der Kabbeljaauwsche zyde toegedaan was, en onlangs de Slotvoogdy van Vrouwe Maria verworven hadt. De Hoeksche Gemeente, niet gediend met deezen Slotvoogd, klaagde, dat hy haar zogt te verdrukken. Ook eischte zy van de Overheid rekening van de inkomsten der Stad, en stondt hier zo sterk op, dat de Vroedschap, meest Kabbeljaauwsch, allengskens ter Stad uit week. De Hoekschen namen toen de verlaaten' Plaatsen in, en verwierven, eerlang, door middel van Jan van Montfoort, eenen der Hoeksche hoofden, dat Vrouw Maria de Slotvoogdy aan *Engelbert van*

(*t*) COMMINES *Livr.* V. *Ch.* 15, 16, 17.
(*u*) COMMINES *Liv.* V. *Ch.* 14, 15.
(*v*) VELIUS Hoorn, *bl.* 101.

van Nassau, Heere van Breda, opdroeg, de Hoeksche Overheid te gelyk in haare diensten bevestigende (*w*). Te Schoonhoven, weeken de Kabbeljaauwsche Regenten, ook geene kans ziende, om de gevorderde Rekening te doen, een weinig laater, insgelyks, ter Stad uit: waardoor de Hoekschen hier mede op 't kussen raakten (*x*). Te Dordrecht, begon de beroerte, zo dra de Gemagtigden van de Gendsche Dagvaart te rug gekeerd waren. Hoekschen en Kabbeljaauwschen beide riepen, dat zy van alle lasten en schattingen, onder Hertoge Karel op de Landen gelegd, terstond, ontheeven wilden zyn, en Rekening hebben van der Stede middelen (*y*). De Overheid beloofde 't een en 't ander. Doch de Dekens der Gilden begeerden, haar in hegtenis te houden, tot dat de Rekening gedaan zou zyn. Hierover ontstondt een geweldige oploop. Wel veertig van de voornaamste Burgeren, Hoekschen en Kabbeljaauwschen, werden vastgezet en genoodzaakt Rekening te doen. Men bevondt toen, dat de Kabbeljaauwschen eene goede somme gelds onder zig geslaagen hadden, welken zy, binnen twee of drie jaaren, beloofden te vergoeden. Sedert op vrye voeten gesteld zynde, weeken zy, d'een voor, d'ander na, ter Stad uit. De Hoekschen kwamen toen in 't vol bewind der Regeeringe (*z*). De Schout Jakob Pot Pieterszoon toog naar Antwerpen, en *Adriaan Westfaaling Jans-*

MARIA. 1477.

te Schoonhoven,

te Dordrecht,

zoon

(*w*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 6.
(*x*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 7.
(*y*) Kleph. *by* BALEN, *bl.* 788.
(*z*) BEVERW. Dordr. *bl.* 117.

MARIA. 1477. en te Hoorn.

zoon werdt, in zyne plaats, gesteld (*a*). *Dirk Janszoon Banjaart* verwekte, te Hoorn, omtrent deezen tyd, ook merkelyke opschudding. Hy hieldt geduurig Byeenkomsten met de misnoegdsten uit de Burgerye, nu ten zynen huize, dan in eene Herberge. Hier viel hy aan 't klaagen over de Regeeringe, werpende waar en onwaar uit, om dezelve verdagt te maaken. Toen hy zynen aanhang groot genoeg oordeelde, verkoos men heimelyk agt Hoofdmannen der misnoegden. Men zogt, sedert, de Huisluiden der Dorpen, onder Hoorn gelegen, insgelyks, op te stooken tegen de Regeeringe; hun diets maakende, dat de Schout, *Maarten Veelaar*, het Schout-Ampt gekogt hadt, voor Penningen, die hun waren afgeperst. Zo ver bragt men 't eerlang, dat de Dorpelingen naar 't Stadhuis trokken, en de Heeren deeze onbehoorlykheid, in 't aangezigt, verwyten durfden. Men hieldt hun voor, dat zy misleid waren; hen voorts met goede woorden stillende; doch besloot terstond, om de Burgers in ontzag te houden, het getal van des Schous Dienaars, tot veertien toe, te vermeerderen. Met deezen stoet, gedost in nieuwe Livreye, verscheen hy, voor 't eerst in 't openbaar, op den tweeden van Sprokkelmaand. De misnoegde Burgers, zig hier door gehoond rekenende, namen hem, des anderendaags, waar, als hy naar 't Stadhuis gaan zou, en zeiden hem met ronde woorden aan, *dat zy niet gedoogen wilden, dat hy met zo veele dienaars ging*. Terstond hierop, ontstondt

(*a*) Lyst der Schout. by BALEN. *bl.* 236.

ſtondt 'er een geroep, *dat de Excynzen af moeſten, al zouden 'er alle de Heeren om ſterven.* Men moeſt, zyns ondanks, der Gemeente te wille zyn. De Brieven, by welken Hertog Karel de Excynzen hadt bevolen te heffen, werden voor den dag gehaald, en, ſpotswyze, op een' ſtok, naar de Markt gebragt, alwaar 'er Banjaart de zegels af ſcheurde. De Gemeente, toen ſtouter geworden, eiſchte zitting, in alle de Vergaderingen der Wethouderen: welke egter geweigerd werdt. Doch op den vyftienden van Grasmaand, den gewoonen tyd van de vernieuwing der Regeeringe, werdt de Wet veranderd naar den zin der Gemeente: en toen namen de zaaken eenen geheel anderen keer. Verſcheiden' afgegaane Regenten werden in hegtenis genomen. Het Huis van den Schout, die, midlerwyl naar de Dagvaart te Gend gereisd zynde, de beveſtiging in zyn Ampt, van Vrouwe Maria, hadt weeten te verkrygen; werdt geplonderd. Men noodzaakte hem, afſtand te doen van het Schoutſchap: welk aan Banjaart werdt opgedraagen. De gevangen' Regenten werden toen geſlaakt, mids zy, by eede, beloofden, nimmer naar de Regeeringe te zullen ſtaan. Een derzelven, *Gysbrecht Pieterszoon*, in den aanvang der beroerte, gezeid hebbende, *dat 'er, heden of morgen, nog eens hoofden vallen zouden*, moeſt, tot ſtraffe, een nagemaakt manshoofd, in elke hand, om de groote Kerk, draagen, en, eenigen tyd, met dezelven, voor 't Kruis, te pronk ſtaan: waarna de zaaken te Hoorn,

Maria. 1477.

MARIA. 1477. voor eene wyle tyds, in rust raakten (*b*). In andere Steden, vielen diergelyke veranderingen voor: doch sommigen, gelyk Haarlem, Delft en Amsterdam, alwaar de Kabbeljaauwschen verre de magtigsten waren, bleeven, ten deezen tyde, van oproer vry.

IX. De Hollanders beschadigen de Franschen ter Zee.

Terwyl Lodewyk de XI. zyne overwinningen in Vlaanderen en in Henegouwen uitbreidde, de eene Plaats na de andere bemagtigende, hadden de Hollanders een goed getal van Oorlogsschepen uitgerust, met welken zy den Franschen ter Zee veel schade toebragten. Zy namen, in korten tyd, omtrent twintig schepen, beveiligden de Zeevaart t'eenemaal, en sleepten, tegen 't najaar, veel buits binnen de havenen deezer Landen (*c*).

Adolf van Gelder wordt geslaakt.

De Gentenaars, de Hertoginne Weduwe en Adolf van Ravestein hebbende doen vertrekken, om met de Regeeringe en Vrouwe Maria, naar hun welgevallen, om te springen, zagen egter haast, dat zy een aanzienlyk Legerhoofd noodig hadden, om den Franschen 't hoofd te bieden. Zy wierpen derhalve 't oog op Adolf van Gelder, die, tot omtrent deezen tyd toe (6), te Vilvoorden, of volgens anderen, te Kortryk, in hegtenis gezeten hadt. Terstond, stelden zy hem op vrye voeten, en hem, die nu, al verscheiden jaaren, Weduwenaar geweest was, met de hoop

(*b*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 8. VELIUS Hoorn, *bl.* 101 - 111.

(*c*) VELIUS Hoorn, *bl.* 111, 112.

(6) Volgens JOANNES A LEYDIS (*van de Heeren van Brederode* Cap. LXX. bl. 724), zou hy, al kort na de dood van Hertoge Karel, geslaakt zyn.

hoop vleijende van het Huwelyk der Hertoginne, droegen zy hem 't bevel op over een Leger, uit Gend, Brugge en Yperen byeen gebragt. Adolf trok terstond naar Doornik, toen in de magt der Franschen, en stak den brand in de Voorsteden. De bezetting, hierop uitvallende, dreef de Vlaamingen, met zwaar verlies, op de vlugt. Adolf zelf sneuvelde hier (*d*), op den twee-entwintigsten van Hooimaand: schynende dus de vryheid alleenlyk herwonnen te hebben, om het leeven des te eer te verliezen.

Maria. 1477.

Hy sneuvelt, by Doornik.

Zyn dood was oorzaak, dat men een spoediger besluit nam, omtrent het Huwelyk der Hertoginne. En schoon 'er thans nog verscheiden' Grooten naar dit Huwelyk stonden (*e*), waren egter de Dausyn Karel, en Maximiliaan, Hertog van Oostenryk, Zoon van Keizer Fredrik den III, de eenigste partyen, die in aanmerking kwamen. Hertog Karel hadt Maria, reeds by zyn leeven, aan den Dausyn beloofd (*f*): en Lodewyk de XI. scheen, in 't eerst, ernstig naar dit Huwelyk te staan. Doch sommigen verzekeren, dat hy, oordeelende, de Staaten van Hertoge Karel te konnen magtig worden, zonder dat hy den Dausyn aan Maria behoefde te verbinden, sedert, van andere gedagten geworden is (*g*). Anderen beweeren, daarentegen, dat de Koning, de hoop, om zynen Zoon, door het Huwelyk

X. Huwelyk van Maximiliaan, Hertog van Oostenryk, met Vrouwe Maria.

(*d*) Commines *Livr.* IV. *Ch.* I. *p.* 207. *Livr.* V. *Ch.* 17. *p.* 346.
(*e*) De la Marche *Livr.* II. *Ch.* IX. *p.* 612.
(*f*) *Voiez* Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 495.
(*g*) Commines *Livr.* V. *Ch.* XII. *p.* 319.

Maria. 1477. lyk met Maria, in 't bezit der Bourgondische Staaten te stellen, niet opgegeven heeft, voor dat hy zag, dat hiertoe geen kans was (*b*). Maximiliaan stondt in de gunst der Gentenaaren, die thans 't bewind in handen hadden. Zy hielden staande, dat de Hertogin aan niemant dan aan hem behoorde uitgehuwd te worden: alzo Hertog Karel haar hem, reeds voor lang, toegezeid hadt. Doch zy namen niet in aanmerking, dat dit ook omtrent verscheiden' anderen geschied was. De Hertogin gaf eindelyk haare stem tot dit Huwelyk. De Hertog werdt herwaards ontbooden. Men wil, dat de Vlaamingen een gedeelte der reiskosten betaalen moesten; alzo Maximiliaan weinige inkomsten hadt, en de Keizer voor den gierigsten Vorst van zynen tyd gehouden werdt (*i*).

Het Huwelyk werdt, te Gend, op den agttienden van Oogstmaand, voltrokken (*k*). Volgens de Huwelyksvoorwaarden „ moesten de Kinderen, die uit dit Huwelyk zouden gebooren worden, den eerststervenden in alle Staaten en bezittingen opvolgen. „ Of indien 'er geene Kinderen nableeven, „ vervielen dezelven aan de wettige Erfgenaamen, zonder dat 'er de langstleevende eenige aanspraak op behieldt (*l*)." Eene maand laater, werdt 'er, te Lens in Artois, een Bestand met Frankryk getroffen (*m*). Niet lang hier

(*b*) Duclos *Tom.* II. *p.* 222-226, 234.
(*i*) Commines *Livr.* VI. *Ch.* III. *p.* 382.
(*k*) Pont. Heuter. Rer. Austr. *Libr.* I. *p.* 81.
(*l*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 9.
(*m*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 10.

hier na, werdt Maria, in Holland en Zeeland, als Graavinne, ingehuldigd. Te Dordrecht, alwaar de andere Hollandsche Steden ter Dagvaart verscheenen waren, geschiedde zulks, omtrent het einde van Wynmaand (*n*). MARIA. 1477.

Zy worden in Holland en Zeeland gehuldigd. 1478.

MAXIMILIAAN deedt, eerst in de Lente des jaars 1478 (*o*), als *Kerkelyke Voogd en Momboir van Vrouwe Maria*, den eed aan de byzondere Steden en Landen: wordende hem, in die zelfde hoedanigheid, door de Staaten, den eed van getrouwheid gedaan (*p*). Sedert las men, in 't hoofd der opene Brieven, de naamen van *Maximiliaan* en *Maria* beide (*q*); wordende de titels van Vrouwe Maria ook aan den Hertoge van Oostenryk gegeven (*r*). Keizer Fredrik verklaarde ook, by brieven, den negentienden van Grasmaand, gedagtekend, dat Maximiliaan Gelderland en Zutfen, Holland, Zeeland en Friesland, benevens de andere Nederlanden, die geagt werden onder 't Keizerryk te behooren, uit den naam van Vrouwe Maria, van hem, behoorlyk verheeven hadt (*s*).

Maximiliaan en Maria slooten, te Ryssel, op den twaalfden van Hooimaand, een nieuw Verbond van vryen Koophandel en Visschery met Eduard den IV, Koning van Engeland (*t*). Eenige maanden vroeger

(*n*) Klepb. *by* BALEN, *bl.* 789. Oorloghen van Maximil. *f.* 25.
(*o*) BALEN, *bl.* 790. REIGERSB. Chron. II. *Deel*, *bl.* 295.
(*p*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 7.
(*q*) *Zie* Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 675.
(*r*) Handv. *by* BALEN *bl.* 531, 533.
(*s*) Chartr de Brab. te Vilvoorde, *zevende Boven Kasse*, Laye *Rest. des Lres de Gueldre.*
(*t*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 85, 86, 89.

MARIA. 1478. ger (7), hadden de Friezen van Oostergo en Westergo insgelyks de oude verbonden van Vrede en Vriendschap met de Engelschen vernieuwd (*u*). En 't moet niemant vreemd schynen, dat Eduard de IV. zig met deeze byzondere Landstreek verbondt. Men vindt, dat hy, vier jaaren laater, een Verbond van Vriendschap en onderlingen Koophandel, met *Folkert Reiner*, die zig Heer van het Eiland ter Schelling noemde, geslooten heeft (*v*). In Zomermaand des jaars 1478, was het Bestand met Frankryk ook wederom, voor een jaar, verlengd. In gevolge van het Verdrag, by deeze gelegenheid gemaakt, werden Doornik, Bouchain, Quesnoi, en veele andere Plaatsen den Hertoge wederom ingeruimd (*w*).

XI. Oorlog met Gelderland. Maximiliaan hadt reden om den oorlog met Frankryk te myden, alzo hy thans zyne magt tegen de Gelderschen noodig hadt. Deezen hadden, terstond na de dood van Hertoge Karel, eenen Landdag te Nieuwmegen gehouden, en aldaar besslooten, niemant dan Adolf van Egmond, die toen nog in hegtenis zat, voor Hertoge te erkennen (*x*). Zyn ontydige dood baarde groote verslaagenheid in Gelderland. Doch 's Lands Staaten vonden geraaden, de Voogdye over zyne onmondige Kinderen, Karel en Filippa, die nog te Gend waren, aan zyne Zuster *Katharina* op te draagen.

(*u*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. P. III. *p.* 79.
(*v*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 120.
(*w*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 259.
(*x*) PONTANUS *Libr.* IX. *p.* 556.

(7) Op den vyfden van Lentemaand.

gen. Terstond hierna, zondt zy een Gezantschap aan Lodewyk den XI, die beloofde, haar en de kinderen van Adolf, haaren Broeder, tegen Maximiliaan en den gantschen Bourgondischen aanhang, te zullen ondersteunen (*y*). Doch terwyl zy zig, door deeze en andere verbindtenissen, poogde te sterken, hieldt zy by Maximiliaan en Maria ernstelyk aan, dat haar de kinderen haars Broeders mogten te rug gezonden worden. De Hertog hadt hier egter geene ooren naar (*z*): 't welk de Gelderschen meer en meer van hem vervreemde. De Staaten des Graafschaps Zutfen verpandden het zelve in Oogstmaand des jaars 1478, voor zestienduizend Rynsche guldens, aan *Henrik van Zwartsenburg*, *Bisschop van Munster*: onder beding, dat hy het den regten Erfgenaamen, na 't betaalen der pandpenningen, wederom inruimen zou (*a*). De Gelderschen verkooren hem, sedert, ook voor Beschermheer van 't Hertogdom; terwyl de jonge Karel, op veele Plaatsen in Gelderland, voor Hertog erkend werdt. Men deedt regt, en wierf volk op zynen naam, en stelde zig in staat, om den Bourgondischen, wier Amptenaars, zo veel mooglyk ware, buiten bewind gesteld werden, het hoofd te bieden. Doch terwyl zig de Gelderschen manschap elders met stroopen ophieldt, gelukte het den Brabanderen, Graave te bemagtigen (*b*). Ook dee-

Maria. 1478.

(*y*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 561. *Conf.* Duclos *Tom.* II. *p.* 312.
(*z*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 563.
(*a*) Sligtenhorst X. *Boek*, *bl.* 279.
(*b*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 565, 566, 567.

Maria. 1478.

deeden de Amſterdammers en Enkhuizers en die van Harderwyk en Elburg, op de Zuiderzee, malkanderen merkelyke ſchade (*c*). Doch op den veertienden van Wynmaand des jaars 1479, werdt 'er, op 't behaagen der Heeren van wederzyde, te Naarden, een Beſtand te water, tot den vyfentwintigſten van *Slagtmaand* toe, getroffen, tuſſchen Haarlem, Amſterdam, Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen, Medenblik, Edam, Monnikendam, Beverwyk, Naarden, Weesp en Muiden ter eener, en Harderwyk, Hattum en Elburg ter andearer zyde (*d*): waardoor de vyandelykheden op de Zuiderzee ophielden. Te vooren, hadden de Gelderſchen Leerdam ingenomen. Asperen, welk thans twee Heeren hadt, *Gysbert Pjek*, eenen Gelderſchman, en *Weſſel van Boetſelaar*, eenen Hollander, viel daarentegen den Bourgondiſchen, in 't volgende jaar, geheel in handen (*e*). Maximiliaan, die toen in Holland was, zondt een Leger naar Gelderland, onder bevel der jonge Heeren van Kleeve en van Egmond; die verſcheiden' Plaatſen bemagtigden (*f*), en den ſchrik zo ver onder de Gelderſchen bragten, dat deezen voorſloegen, het geſchil over het Regt tot het Hertogdom Gelder en het Graafſchap Zutfen aan den Paus te willen verblyven. Doch hiervan kwam niets. In Louwmaand des jaars 1481, werdt 'er egter, te Nunſpeet op de Veluwe, een Beſtand geſlooten (*g*): welk de

(*c*) BRANDT Enk *bl.* 34.
(*d*) *Zie dit* Beſtand *by* SCHRASSERT Beſchr. van Harderw. II. *Deel*, *bl* 46.
(*e*) PONTANUS *Libr.* X, *p.* 570, 571.
(*f*) Preuves *ſur* COMMINES *Tom.* V. *p.* 187, 197.
(*g*) PONTANUS *Libr.* X, *p.* 582.

Maria. 1478.

de vyandelykheden voor eenigen tyd ſtremde. Sedert werden Maximiliaan en Maria, in de Steden van Gelder, en te Zutfen, plegtiglyk ingehuldigd (*b*).

Maximiliaan en Maria in Gelderland gehuldigd.

Doch eer 't in Gelderland zo ver kwam, waren 'er, in verſcheiden' Hollandſche Steden, wederom nieuwe beroerten ontſtaan: het ſtillen van welken den Hertoge geene mindere zorg gekoſt hadt, dan het bemagtigen van Gelderland. Maarten Velaar, gewezen Schout van Hoorn, eenige vergeefſche poogingen gedaan hebbende, om 't Schout-Ampt wederom magtig te worden, hadt zyn regt op hetzelve, in 't jaar 1478, aan den jongen Heere *Jan van Egmond* verkogt: die, van dien tyd af, in de Stad zogt te komen. De Regeering, welke men nu, voor 't eerſt hier ter Stede, den naam van *Hoekſch* gaf, kennis hiervan gekreegen hebbende, hieldt een waakend oog over Velaars goedgunners, die nog, in merkelyken getale, in Hoorn waren; en maakte 't hun eindelyk zo bang, dat zy, de een na den ander', vertrokken. In Sprokkelmaand des jaars 1479, poogde Egmond, tot tweemaalen toe, eens te water en eens te lande, de Stad te verraſſen: doch beide deeze aanſlagen mislukten. Sedert werdt de verbittering zo groot, tegen den overigen aanhang van Velaar, dat verſcheiden', in hunne huizen, aangetaſt, en met geweld der Stad uit geleid werden (*i*). Te Leiden, waren de

XII. Nieuwe opſchudding te Hoorn.

1479.

Leiden door de

(*b*) PONT. HEUTER. Rer. Auſtr. *Libr.* I. *p.* 100. Oorloghen van Maximil. *f.* 56 *verſ.*

(*i*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 18. VELIUS Hoorn, *bl.* 113-121.

Maria. 1479. Kabbeljaauwschen bemagtigd.

de Ampten, sedert de dood van Hertoge Karel, door Hoekschen en Kabbeljaauwschen beide, in gevolge van een besluit der Vroedschap, bekleed geweest; doch in 't jaar 1479, besllooten de Kabbeljaauwsche Edelen en Steden, heimelyk verstand hebbende in de Stad, zig van dezelve meester te maaken, en de Hoekschen te verjaagen. Om dit met eenigen schyn van regt te doen, lieten zy een gerugt loopen, dat de Hoekschen te Leiden voorhadden, den Kabbeljaauwschen verraaderlyk den hals af te steeken: en daartoe reeds moordtuig hadden doen maaken. Voorts wist men te bewerken, dat de twee Hoeksche Burgemeesters, *Gerrit van Poelgeest* en *Willem van Zyl*, te gelyk ter Stad uit geschikt werden. En terwyl zy van huis waren, kwamen Jan van Egmond, *Jan van Wassenaar*, *Willem van Schagen*, *Jan van Rietveld*, *Jakob van Kats* en veele andere Kabbeljaauwsche Edelen; benevens een groot getal Poorteren uit Haarlem, Delft en den Haage, op den derden van Hooimaand, ter Stad in ryden. De Kabbeljaauwsche Regenten, *Adriaan van Zwieten*, die thans Schout was, *Gysbrecht van Raaphorst*, *Hugo van Zwieten*, *Floris van Alkemade*, *Willem* en *Jakob van Boschhuizen*, en veele anderen koozen terstond hunne zyde. Men viel gewapend in de Huizen der Hoekschen, noodzaakende dezelven, ten getale van omtrent honderd, de Stad te verlaaten (*k*).

Eenige Hoeksche Ede-

De Steden, die de Kabbeljaauwsche zyde geheellyk hielden, waren, ten deezen tyde, niet

(*k*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 22.

niet t'eenemaal van opschuddingen vry. In de Lente des jaars 1479, hadden zig Jonkheer *Henrik*, *Bastaard van Brederode*, Jonkheer *Adriaan van Kruiningen*, en eenige andere jonge Edelen van de Hoeksche zyde naar Haarlem begeven, om zig te verlustigen. Deezen werden, door één deel jonge onverlaaten, des nagts, op hun bedde, overvallen, en zouden vermoord geworden zyn, zo zy, door hunne Waarden en Waardinnen, niet beschermd en ter Stad uit geholpen geweest waren. 't Geregt deedt geen onderzoek op deezen moedwil. Zelfs werden zy, die op dit onderzoek hadden aangestaan, toen naderhand de jonge Heer van Egmond, met groot gevolg van Kabbeljaauwschen, in de Stad gekomen was, hierom, en om dat zy met de jonge Edelen vrolyk geweest waren, ter Stad uit gebannen (*l*). Dus wordt het, ten minsten, in onze Kronyken, verhaald. Doch veelligt is men te Haarlem, 't zy met of zonder grond, voor eenigen slinkschen aanslag der jonge Hoekschen, bedugt geweest: welken men, op zulk eene geweldige wyze, heeft willen voorkomen.

Maria. 1479.

Jonge Edelen, te Haarlem, overvallen.

Wolferd van Borselen, Heer van Veere en Stadhouder van Holland, hadt, om den loop deezer ongeregeldheden te stuiten, in de Vasten des jaars 1479, eene algemeene Dagvaart der Edelen en Steden te Rotterdam doen beschryven. Hy zelf kwam 'er binnen, met luttel gevolg. Doch de Baljuw der Stede, *Jan van Reimerswaale*, verneemende, dat 'er meer

De Stadhouder Borselen wordt genoodzaakt Rotterdam te ruimen.

(*l*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 21.

Maria. 1479.

meer volks verwagt werdt, kreeg vermoeden, dat de Hoekſchen, onder ſchyn van de Dagvaart, de Stad zouden zoeken te bemagtigen. Hy vergaderde derhalve de Schuttery, en hieldt de Afgevaardigden van Dordrecht, Gouda, en andere Hoekſche Steden buiten. Zelfs deedt hy den Stadhouder, toen over de maaltyd zittende, van tafel opſtaan, en de Stad ruimen. Van dien tyd af, werdt de verbittering grooter tuſſchen den Stadhouder, die den Hoekſchen gunſtig was, en de Kabbeljaauwſchen; die, vergeefs, by hem aanhielden, dat hy de verdreevenen van hunnen aanhang uit Dordrecht, Gouda, Schoonhoven en Oudewater; welke laatſte Stad ook onlangs omgekeerd was, wederom in 't bezit hunner ampten en goederen herſtellen zou. Omtrent midzomer deezes zelfden jaars, zag men de uitwerkſels deezer verbittering, in den Haage. De Dienaars des Stadhouders, en die van eenige Kabbeljaauwſche Edelen, in eene Herberg, hebbende zitten drinken, waren, van verwyten en ſchelden, tot ſlaan en ſmyten gekomen. Dit een en andermaal gebeurd zynde, en de Valkeniers van Heere Wolferd, t'eenigen tyde, uit het Hof, met haakbuſſen en klovers, op de Kabbeljaauwſchen geſchooten hebbende, ontbooden deezen een goed deel Poorters, uit de Steden Haarlem, Delft, Leiden en Amſterdam, belegerden en beſchooten het Hof, en overmeesterden het eerlang, by verdrag: waarna des Stadhouders hengſten van ſtal gehaald, en zyne goederen geplonderd en bedorven werden. Jan van Egmond, Jan en Filips van Waſſe-

Zyn Hof in den Haage wordt geplonderd.

naar

náar waren de voornaamste hoofden van dee- zen aanslag. De Stadhouder, die toen te Veere in Zeeland was (*m*), verzamelde, sedert, in 't Stigt van Utrecht, uit de Hoeksche Steden, Dordrecht, Gouda en Schoonhoven, en van elders, wel zevenduizend man, trekkende, met dit Leger, door Delft, naar den Haage, alwaar hy 't Hof wederom innam, en de Huizen der Kabbeljaauwschen deedt plonderen. In 't begin van Oogstmaand, keerde hy naar Rotterdam, te vooren reeds door hem bemagtigd. Doch zo dra hadt hy den Haage niet verlaaten, of de Kabbeljaauwschen vielen, nit weêrwraak, aan 't plonderen van de Huizen der Hoekschen. Heer Wolferd poogde, ten deezen tyde, het Geregtshof, uit den Haage, naar Rotterdam over te brengen. Ook kwamen hier eenige Hoeksche Raadsheeren, aan 't hoofd van welken, hy, eenen tyd lang, in 't S. Agnieten-Klooster, te regt zat, over zaaken, die, uit de Hoeksche Steden, voor hem werden gebragt. Doch hy bespeurde haast, dat de partyschap in 't Land te groot was, om door hem bygelegd te konnen worden. Des beval hy de bewaaring der Stad aan Jonkheer *Joris, Bastaard van Brederode*, en begaf zig naar Veere in Zeeland (*n*).

Maria. 1479.

't Hof wordt naar Rotterdam overgebragt.

De oorlog met Frankryk was wederom begonnen, voor 't uitgaan van 't Bestand. De Fransche Oorlogsschepen, onder bevel van den Onder-Admiraal Coulon (*o*), overvielen onze Ha-

XIII. De Franschen bemagtigen onze Haring-vloot.

(*m*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 298.
(*n*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 21, 23.
(*o*) Duclos *Tom.* II. *p.* 304.

Maria. 1479. Haringvloot by Charbourg, eene Haven in Normandye, en bemagtigden dezelve geheellyk, zendende de Visschers, naakt en berooid, te lande naar huis (*p*). Ook vielen hun een goed getal van Vlaamsche en andere Schepen, die, met Graanen, uit de Oostzee, herwaards keerden, ongelukkiglyk in handen. Men getuigt, dat deeze Landen, in honderd jaaren herwaards, zulk eene groote schade ter Zee niet geleeden hadden, als in dit jaar 1479 (*q*).

Slag by Guinegate. Doch de slag by *Guinegate* in Artois, die, op den zevenden van Oogstmaand deezes jaars, ten voordeele der Nederlanderen, voorviel, verzagtte de smerte van 't voorig verlies. De kryg werdt, sedert, van wederzyde, met weinig drift, voortgezet. Den eenentwintigsten van Oogstmaand des jaars 1480, werdt 'er wederom een Bestand geslooten voor zeven maanden: welk sedert verlengd werdt (*r*).

XIV. Maximiliaan doet eene Bede, die, door de Kabbeljaauwschen, toegestaan wordt. 1480. De gelukkige slag by Guinegate, door welken der Franschen overmoed niet weinig gefnuikt was, liet Hertoge Maximiliaan de handen ruim, om, in Sprokkelmaand des jaars 1480, herwaards te komen, en aan 't herstellen der rust in Holland te arbeiden. Ook hadt hy voor, in persoon, eene Bede te doen, tot voortzetting van den Kryg tegen Frankryk en in Gelderland. De Kabbeljaauwsche Edelen, Jan van Egmond, Jan en Filips van Wassenaar, Jan van Kats, *Arend van Duivenvoorde*, *Jan van Nortich*, *Jan van Poelgeest* en eeni-

(*p*) Reigersb. Chron. II. *Deel*, *bl.* 297. Ægid. de Roya *ad annum* 1479.
(*q*) Chronique Scandal. *p.* 260.
(*r*) Duclos *Tom.* II. *p.* 329.

eenige anderen, zyne gunst zoekende, waren de eersten en veelligt de eenigsten, die hem tagtigduizend Filips-Schilden van dertig grooten vlaams, jaarlyks, voor den tyd van agt jaaren, en honderd en zestigduizen Schilden eens, in gereed geld, uit den naam der Landen van Holland, Zeeland en Friesland, toestonden. Zy bedongen, daarentegen, eenige vryheden voor 't Land in 't gemeen. En om de Steden Haarlem, Leiden en Amsterdam in 't byzonder te eer tot inwilligen deezer Bede te beweegen, verkreegen zy verlof voor dezelven om eene Vaart, door Holland, daar zy 't goedvonden, tot voortzetting der Binnenlandsche Neeringe, te mogen doen graaven: van al 't welke Brieven verleend werden, den twaalfden van Bloeimaand, in den Haage, gedagtekend (s). De Kabbeljaauwschen, zo veel hebbende toegestaan, verwierven ligtelyk, dat de Stadhouder Wolferd van Borselen van zyn Ampt verlaaten werdt. Doch zy droegen zo weinig zorg voor het bewaaren der onlangs verkreegen' voorregten, dat zy gedoogden, dat *Joost van Lalaing*, een Henegouwer, in zyne plaats, werdt aangesteld (t). De Hoekschen hadden ondertusschen reden, om deezen vreemdeling, liever dan eenen anderen, tot hunnen Stadhouder, te hebben: zynde hy, door zyne Nigte Jolande van Lalaing, met den Huize van Brederode vermaagschapt (8). De Raadsheeren van 't Hof in den

Maria. 1480.

Joost van Lalaing wordt Stadhouder.

(s) Groot Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 675.
(t) Groote Chron. *Divis* XXXI. *Cap* 24, 25.

(8) Joost was een Zoon van Simon van Lalaing; Jolande eene Dogter van Simons Broeder, Willem, en

MARIA. 1480. den Haage, insgelyks, veranderd zynde, vertrok Maximiliaan wederom uit Holland, den Stadhouder de zorg bevolen laatende, om de rust in de Steden te herstellen. 't Gelukte hem egter nergens, dan te Hoorn en te Gouda, alwaar hy te wege bragt, dat de meeste Kabbeljaauwschen wederom ingenomen werden, mids op hunne knieën, voor al 't volk, ten Heiligen zweerende, dat zy nimmer eenige onrust aanregten, noch ooit kuipen zouden, om op 't kussen te raaken (*u*).

Handeling met Eduard den IV. Terwyl dit in Holland voorviel, handelde Maximiliaan in Engeland, om Eduard den IV. nader aan zyne belangen te verbinden, en eenen merkelyken onderstand tegen Frankryk van hem te verwerven (*v*). Lodewyk de XI. wendde alle poogingen aan, om deeze onderhandeling te dwarsboomen. Hy hadt Eduard, al in 't jaar 1477, een gedeelte der Nederlanden doen aanbieden, indien deeze hem dezelven wilde helpen winnen (*w*). Naderhand, hadt hy Eduards Dogter, *Elizabet*, voor den Daufyn, ten Huwelyk verzogt, zonder egter hierover immer tot een volkomen besluit te willen komen. Eduard bespeurde eindelyk zo klaar, dat hy door Lodewyk om den tuin geleid werdt, dat hy niet langer wilde uitstellen, zig naauwer dan voorheen met Maximiliaan te verbinden.

Vrouw

(*u*) VELIUS Hoorn, *bl.* 121, 122.
(*v*) Preuves *sur* COMMINES *Tom.* V. *p.* 98, 107, 108, 114, 117, 119, 128, 131, 132, 133, 136, 139.
(*w*) COMMINES *Livr.* VI. *Ch.* II. *p.* 377, 378.

en gehuwd geweest met Heere Reinoud van Brederode. Zie JOANN. A LEYDIS *van de Heeren van Brederode*, Cap. XLIX. bl. 644.

Vrouw Maria hadt, op den twee-entwintigsten van Zomermaand des jaars 1478, eenen Zoon ter weereld gebragt, die *Filips* genoemd werdt (*x*). Toen deeze naauwlyks een jaar bereikt hadt, was 'er reeds over een Huwelyk van hem en *Anna*, derde Dogter van Eduard den IV, gehandeld (*y*). Dit Huwelyk werdt nu, in Oogstmaand des jaars 1480, gesloten (*z*). Het Verbond, eertyds tusschen Hertog Karel en Eduard den IV. gemaakt, werdt, ten zelfden tyde, vernieuwd. Eduard beloofde Maximiliaan, met zesduizend man, te zullen ondersteunen. Maximiliaan verbondt zig, daarentegen, Eduard den IV. het jaargeld van vyftig duizend Kroonen, welk hy van Frankryk trok, te zullen betaalen, indien Lodewyk de XI. goedvinden mogt, het zelve in te houden (*a*). Doch by een volgend Verdrag, werdt dit jaargeld vereffend gerekend, tegen de Bruidschat der Prinsesse, die op honderdduizend Kroonen bepaald was (*b*). Wyders verbondt zig Eduard, om een Bestand tusschen Lodewyk en Maximiliaan te bemiddelen, of Lodewyk den oorlog te verklaaren, indien zyne bemiddeling van de hand geweezen werdt (*c*). Met deeze verbintenissen gesterkt, zou Maximiliaan magtig geweest zyn, den Koning van Frankryk het hoofd te bieden; doch Lodewyk, in de Lente des jaars 1481,

(*x*) Pont. Heuter. Rer. Austr. *Libr.* I. *p.* 88.
(*y*) Act Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 102.
(*z*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 109, 110, 111, 111, 112.
(*a*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 107, 108, 109, 109.
(*b*) Act. Publ. Angl. *Tom* V. *P.* III. *p* 112.
(*c*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 111.

MARIA. 1481, van eene beroerte overvallen zynde,
1480. welke hem geen lang leeven voorspelde, verloor allengskens den lust, om den kryg voort te zetten. Ook riep de verwarde toestand der zaaken in Holland Maximiliaan, ten zelfden tyde, derwaards.

XV. De Hoekschen verrassen Leiden. De Hoekschen, die, in 't jaar 1479, uit Leiden verdreeven waren, tot hiertoe vergeefs getragt hebbende, in 't bezit van hunne goederen en Burgerregt hersteld te worden, onaangezien zy reeds vonnis in hun voordeel ten Hove verworven hadden, ondernamen,
1481. in Louwmaand des jaars 1481, ten getale van niet meer dan honderdvyfendertig man, meest Utrechtschen (*d*), geleid door *Reyer van Broekhuizen*, eenen Gelderschman, des morgens ten zes uuren, den muur der Stad in stilte te beklimmen. Gelukkiglyk raakten zy allen binnen. Toen aan 't roepen: *Breêro! Breêro! Montfoort! Montfoort!* en onder dit getier, naar 't Stadhuis, 't welk haast bemagtigd werdt. De voornaamste Kabbeljaauwschen, dus onverhoeds overvallen, werden gevat, en in byzondere Huizen gevangen gezet: alzo 't Stadhuis, juist ten deezen tyde, door het vuurvatten van 't Buskruid, welk onder in 't zelve bewaard werdt, gedeeltelyk, gesprongen was: waarby omtrent veertig menschen, van beiderlei aanhang, het leeven verlooren hadden. De Hoekschen, de Stad t'eenemaal in hun geweld gekreegen hebbende, stelden orde op de Regeeringe, en telden de weerbaare manschap, welke zy omtrent zes-

(*d*) AMELGARDI Gesta Ludovici XI. *Libr.* VI. *Cap.* 10.

zesduizend man sterk bevonden. 't Leedt egter niet lang, of de Kabbeljaauwsche Steden, Haarlem, Delft en Amsterdam, klaagden ten Hove zo sterk, over het gebeurde te Leiden, dat de Hertog den Stadhouder Lalaing bevel zondt, om de Stad te belegeren. Ook maakte zyn volk zig eerlang van eenige Sloten om Leiden meester: waardoor de Stad zeer benaauwd werdt: wordende alle de Ingezetenen, welken men buiten dezelve aantrof, in hegtenis genomen (e). Dordrecht, alwaar de Hoekschen thans meester waren, werdt, op den vyfden van Grasmaand, door de Kabbeljaauwschen, onder bevel van Heere Jan van Egmond, verrast. Hy hadt eenig gewapend volk versteken in het Schip van Jan Matthyszoon en nog een ander: welken, boven met Rys geladen, by klaaren dag, de oude Haven invoeren (f). 't Volk, spoedig ontscheept zynde, overviel de Hoekschen onverhoeds. De Burgemeester *Gilles Adriaanszoon*, die een' koperen pot, in plaats van eenen stormhoed, op 't hoofd gezet hadt, en de Onder-Schout werden vegtenderhand doodgeslaagen. Veele anderen, en onder deezen, de Schout Westfaling en de Burgemeester *Dirk van Beaumont*, werden gevangen naar den Haage gevoerd (g). De verdreeven Dordsche Kabbeljaauwschen, zo wel als de Leidsche Hoekschen, vonnis ten Hove in hun voordeel bekomen hebben-

MARIA. 1481.

Dordrecht, Gouda, Schoonhoven en Oudewater worden door de Kabbeljaauwschen bemagtigd.

(e) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 28.
(f) Oorloghen van Maximil. *f.* 65 *vers.* 66.
(g) Groote Chronyk *Divis.* XXXI. *Cap.* 30.

MARIA. 1481.

bende (*h*), kwamen wederom binnen, en maakten zig meester van 't bewind der Stede. Gouda, Schoonhoven en Oudewater vielen ook wederom in de magt der Kabbeljaauwschen. Tot het inneemen van Oudewater, hadt *Gerrit van Uitenbroek*, Schout der Stede, veel toegebragt. Hy werdt 'er, sedert, met ballingschap en verbeurdverklaaring zyner goederen over gestraft (*i*). De Hofpoort in den Haage zat vol van Hoeksche gevangenen uit verscheiden' Steden.

Maximiliaan stelt de Kabbeljaauwschen in de Regeering.

De Hertog Maximiliaan hadt zig, reeds in de Vasten, naar Breda begeven, om op eenige beweegingen in Gelderland een waakend oog te houden. Doch hier het bemagtigen van Dordrecht verstaan hebbende, begaf hy zig, omtrent den agtsten van Grasmaand, naar Rotterdam. De Dordsche Gemagtigden vertoonden hem hier „ dat de Stad, laatstelyk, „ alleenlyk ingenomen was, om 's Hertogen „ vonnis ter uitvoeringe te stellen; dat men „ dezelve verder ten zynen dienste bewaaren „ wilde, en dat men hem slegts zyne toestem„ ming tot de gemaakte verandering ver„ zogt". Voorts booden zy den Hertoge de sleutels der Stad aan, en stelden hem hunne gevangenen in handen. De Hertog, geheel op de Kabbeljaauwsche zyde, stondt hun 't verzogtte toe. Omtrent drie weeken laater, kwam hy te Dordrecht, *vernieuwende* aldaar, dus luidt de oude aantekening, *wt synre Princeli-*

(*h*) Lettre de Maximil. *dans les* Preuves *sur* COMMIN. *Tom.* V. *p.* 190.
(*i*) Crimin. Sentent. boek *gequot.* A. *f.* 115 *vers.*

liker mogentheit, *by Provisie en sonder Prejudicie van* de *Previlegien en Rechten* der Stad, *dat Gerecht en die Wet* (*k*). Van Rotterdam, trok hy naar Gouda en Schoonhoven, alwaar hy, insgelyks, de verandering, door de Kabbeljaauwschen gemaakt, bekragtigde. Leiden, welk nog belegerd gehouden werdt, lei eerlang het hoofd in den schoot. De Overste Broekhuizen, bedugt voor de magt van Maximiliaan, ruimde de Stad met zyn volk. De Hertog vertrok, op den zeventienden van Grasmaand, te schepe, van Gouda naar Leiden. Te Leiderdorp aan land gestapt, werdt hy ontmoet, door de voornaamste Leidsche Burgers, in rouwgewaad, die hem de sleutels der Stad aanbooden, en op de knieën om genade smeekten. Zy verwierven dezelve, op agttien mannen na, met welken de Hertog zynen wil wilde doen. Ook werden 'er, kort daaraan, zes te Leiden geregt: en onder deezen, *Dirk Potter van der Loo*, die Hopman geweest was, onder de Gelderschen (*l*). Maximiliaan begaf zig van hier naar den Haage, om het vonnis der Hoeksche gevangenen uit verscheiden' Steden te doen opmaaken. De goederen van Jan, Burggraaf van Montfoort, van Reyer van Broekhuizen, en van verscheiden' andere geweekenen werden verbeurd verklaard, en zy voor altoos gebannen. De Heerlykheid van Purmerende, by koop aan den Huize van Montfoort gekomen zynde, was ook onder deeze verbeurd verklaarde goede-

Maria. 1481.

Leiden onderwerpt zig.

De Heerlykheid van Purmerende verandert van Heer.

(*k*) Regeer. Lyst, *by* Balen, *bl.* 297.
(*l*) Crimin. Sentent. boek *gequot.* A. *f.* 106 *vers.* 108 *vers.* 109 *vers.* 110. 111.

Maria. 1481. deren. Maximiliaan ſchonk dezelve, ten deezen tyde, aan zynen Neeve, *Balthazar*, *Heere van Volkeſtein*, dieze, in 't jaar 1484, aan Jan, Heere van Egmond, verkogt. Den meeſten Hoekſchen gevangenen werdt, ſedert, op voorbede der Hertoginne Weduwe, Margareet van Jork, het leeven geſchonken: doch zy werden ten Lande uit gebannen (*m*).

XVI. Adriaan Weſtfaling en Dirk van Beaumont onthalsd. Vonnis van Beaumont.

Adriaan Janszoon Weſtfaling, Schout, en Dirk van Beaumont, Burgemeeſter van Dordrecht, waren de eenigſten, die, in den aanvang van Oogſtmaand, in den Haage, onthalsd werden. Uit het Vonnis van Beaumont, welk nog voorhanden is (*n*), kan men afneemen, wat hun te laſt gelegd werdt. Beaumont hadt, volgens dit Vonnis, beleeden: „ 1. Dat hy, „ in Louwmaand des jaars 1478, Burgemeeſter zynde, de Gemagtigden van onzen ge„ nadigen Heere en Vrouwe van Ooſtenryk, die toen waren Adolf van Raveſtein, Lodewyk van Gruithuizen en *Meeſter Jan Karondolet* (*o*) „ gedrongen hadt, buitens tyds, de „ Regeering van Dordrecht te veranderen. „ 2. Dat hy, in Sprokkelmaand daaraan vol„ gende, mede bewilligd hadt in een beſluit, „ om Gemagtigden naar den Haage te zen„ den, en aldaar te bewerken, dat het Hof „ geene *Mandementen* meer naar Dordrecht „ zondt, om de uitgeweekenen wederom te „ doen inneemen; maar dat men de Stad, „ met haare zaaken, liete begaan: en dat hy, „ ten zelfden einde, ook hadt geſtemd, in „ het afvaardigen van den Burgemeeſter Gil„ lis

(*m*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 31.
(*n*) *By* Beverwyk. Dordr. *bl.* 320.
(*o*) Regeer. Lyſt *by* Balen, *bl.* 296.

„ lis Adriaanszoon aan den Stadhouder La- Maria.
„ laing, wien men belet hadt, met de uit- 1481.
„ geweekenen, wederom naar de Stad te ko-
„ men. 3. Dat hy, buiten kennis van den
„ Hertoge, een Verbond tusschen eenige
„ Hollandsche en andere Steden bewerkt; en
„ met de oproerige Geldersche Steden, vrien-
„ delyke briefwisseling helpen houden hadt.
„ 4. Dat hy, Schepen zynde, twee mannen
„ hadt helpen veroordeelen, en een' vry-
„ spreeken: welke beide vonnissen het Hof
„ hieldt onregtvaardig te zyn. 5. Dat hy,
„ nevens anderen, den Stadhouder hulp hadt
„ geweigerd, om de Stad Leiden, door Broek-
„ huizen ingenomen, wederom te bemagti-
„ gen: ja dat hy, daarentegen, insgelyks ne-
„ vens anderen, den Leidenaaren verlof ge-
„ geven hadt, om Lyftogt te Dordrecht te
„ komen koopen: daar zulks, door 't Hof,
„ verbooden was. 6. Dat hy, eindelyk, hadt
„ geoordeeld, dat men de vreemde Knegten
„ des Hertogs, met welken men Leiden be-
„ dwingen wilde, met geweld, ten Lande uit
„ moest zoeken te jaagen, *onder dexel van*
„ *Privilegien*: ten welken einde, hy mede
„ gestemd hadt, tot het beschryven eener al-
„ gemeene Dagvaart der Hollandsche Steden,
„ te Dordrecht." Om alle welke misdaaden, gelyk menze noemde, Beaumont, door Stadhouder en Raaden, geoordeeld werdt, de dood verdiend te hebben.

Aanmerkingen over het zelve.

Onpartydigen zien ondertusschen, dat de meeste punten, die zo hoog genomen werden, bestonden, in het verdedigen en behertigen der oude gewoonten en voorregten, groo-

MARIA. tendeels onlangs, door 't Groot-Privilegie van
1481. Vrouwe Maria, bevestigd. Hiertoe behoorde, gewisselyk, het weeren van *Mandementen* van 't Hof, die met der Steden Voorregten streeden, het houden van Dagvaarten en het sluiten van Verbonden, zonder den Hertog te kennen; hoewel sommigen, naderhand, geoordeeld hebben, dat de vryheid, om Dagvaarten te houden, bepaald was, by eene Handvest van Hertoge Jan van Beijeren (*p*), vorderende, datze *niet tegen den Graave* of deszelfs *Heerlykheid* moesten *draagen;* gelyk de Dagvaart, die Beaumont dreef, scheen te zullen doen (*q*). Het vonnissen tegen Regt, indien hiervan al duidelyk blyk ware, behoorde eenen Regter, die anders gewoon was naar zyn geweeten te oordeelen, nimmer tot eene misdaad gerekend te worden. Ook moest het ondersteunen der Leidenaaren, in zulke verwarde tyden, in welken nu de eene dan de andere party boven dreef, zo zwaar niet gewoogen worden. De vriendelyke briefwisseling met de Gelderschen kon misdaadig zyn; doch men weet niet regt, waarinze bestaan, of hoe veel schuld 'er Beaumont toe gehad hebbe. Wy besluiten dan, dat 'er weinig of geene reden is, om hem en den Schout Westfaling anders dan als Martelaars van Staat aan te merken. De Hertog en het Hof hadden nu besloten, de Kabbeljaauwschen, die zwaare Beden inwilligden, alleen in 't bewind te stellen: waarom de Hoekschen in 't onderspit ge-

(*p*) *Zie* III. *Deel*, *bl.* 426.
(*q*) *Vide* C. v. BYNKERSHOEK Quæst. Juris Publ. *Libr.* II. *Cap.* I. *p.* 193.

gebragt, gebannen, of van 't leeven beroofd moeſten worden. De toeleg gelukte. De voornaamſte Hoekſchen raakten het Land uit: de anderen durfden zig reppen noch roeren. De Hertog deedt alomme een bevel afkondigen, waarby de twiſtende gemeente tot eendragt en ruſt vermaand werdt (*r*). Maria. 1481.

XVII. Oorſprong van den oorlog met Utrecht.

De Stad Utrecht was thans de eenigſte toevlugt der Hoekſche ballingen. Het gezag van Biſſchop David was hier, na de dood van zynen Broeder, Hertog Karel, merkelyk afgenomen. De aanhangers van den overleeden Domprooſt Gysbrecht hadden 't hoofd wederom begonnen op te ſteeken, en den Biſſchop de Stad te bang gemaakt; zo dat hy zig gemeenlyk te Wyk te Duurſtede onthieldt. Zy hadden den Burggraaf van Montfoort, ſedert, ontbooden, die de Regeering der Stad, terſtond, veranderde, en met gehuurde Knegten; ten dien tyde, evenveel of zy te voet of te paard dienden, *Ruiters*, en ook *Stalbroeders* genoemd; den aanhang des Biſſchops onder bedwang hieldt (*s*), terwyl hy de verdreeven' Hoekſchen te Utrecht woonen liet. De Utrechtſchen, die, onder Reyer van Broekhuizen, Leiden hadden helpen bemagtigen, waren, niet zonder buit, van daar, naar Utrecht gekeerd. Dit; doch vooral het aanhouden der Hoekſchen, hadt Maximiliaan doen beſluiten, tot het aanſlaan der Utrechtſche goederen, die onder zyn gebied bevonden werden: en met naame ook, tot het verbeurd

(*r*) Oorloghen van Maximiliaan *f.* 70.
(*s*) AMELGARDI Geſta Ludovici XI. *Libr.* VI, *Cap.* 32.

MAXIM. 1481. beurd verklaaren der Heerlykheid van Purmerende, den Burggraave van Montfoort toebehoorende. Zelfs werden de Utrechtſchen, alomme, in Holland en elders, bekommerd en vaſtgehouden. En Maximiliaan wilde hen niet ontſtaan, ten ware men den Burggraaf van Montfoort en de Hoekſche ballingen uit Utrecht vertrekken deedt: waartoe de Utrechtſchen thans noch magt noch wil hadden (*t*). Uit deeze tweedragt rees, in dit jaar 1481, de Kryg tuſſchen de Hollanders en Utrechtſchen, die drie jaaren duurde. Men gaf, in Holland, voor, dat deeze Kryg gevoerd werdt, om Biſſchop David, tegen de wederſpannige Utrechtſchen, te verdedigen; doch de waare oorzaak was het verblyf der Hoekſche ballingen in de Stad (*u*).

De Raad der Stad Utrecht, bedugt voor de magt des Hertogs van Ooſtenryk, hadt, op den zevenden van Grasmaand, eindelyk, by meerderheid van ſtemmen, beſlooten, hem ten minſten in zo verre genoegen te geeven, dat men de gehuurde Knegten of Stalbroeders de Stad deedt ruimen. Doch de Burggraaf van Montfoort kantte zig hier met geweld tegen, noodzaakende de meeſten, die voor 't uitzetten der Stalbroederen geſtemd hadden, de Stad te verlaaten (*v*). Deezen, de meeſte Geeſtelykheid en Ridderſchap, en de Steden Wyk en Reenen verklaarden zig voor den Biſſchop. Jan van Montfoort bleef te Utrecht mees-

(*t*) AMELGARDI Geſta Ludovici XI. *Libr.* VI. *Cap.* 21.
(*u*) VELIUS Hoorn, *bl.* 125.
(*v*) Chronyk van Ao. 1481—1483 *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 397, 399, 405.

meester. Amersfoort hieldt zyne zyde; zo wel als Montfoort, alwaar hy Burggraaf was. Beiderlei aanhang hadt Ruiters in dienst; die 't Stigt afliepen en plat brandden (*w*). Maria. 1481.

De Stad Utrecht handelde, ondertusschen, in Herfst- en Wynmaand, aan 't Hof te Antwerpen en te Brussel, over een verdrag. Doch alzo Maximiliaan vorderde, dat men den Bisschop volkomen' onderdaanigheid bewyzen zou, en de vreemde Knegten uit de Stad doen vertrekken, liep deeze onderhandeling vrugteloos af (*x*).

Terwyl zy duurde, verrasten de Utrechtsche Ruiters, zig gedeeltelyk in vrouwen-gewaad verkleed hebbende, en melk en eijeren te koop draagende, de Stad Naarden; alwaar zy eene jammerlyke verwoesting aanregteden: doch de Amsterdammers dreeven hen haast van daar naar Utrecht te rug (*y*). De Stadhouder Lalaing, strenger wraak van deezen moedwil neemen willende, stak den brand in Jutfaas, en sloeg het beleg voor het Blokhuis op de Vaart. Doch de Utrechtsche Ruiters overvielen hem, eer hy zig behoorlyk verschanst hadt, en sloegen hem op de vlugt. De Hollanders lieten hier omtrent honderd man, van welken 'er zestig gevangen en veertig gedood werden. Doch anderen melden, dat 'er wel tweehonderd en twintig gevangen werden genomen. De Hollanders lieten hun meeste

De Hollanders by de Vaart geslaagen.

(*w*) Chronyk van Ao. 1481—1483. *p.* 400, 401, 402, 403, 407, 408, 409.

(*x*) Chronyk van Ao. 1481—1483. *p.* 410—415.

(*y*) Amelgard. *Libr.* IV. *Cap.* 25. Chron. van Ao. 1481-1483, *p.* 425, 426.

MARIA. 1481. meeste Krygsgereedschap in den loop: onder anderen, zevenendertig groote en kleine Bussen, behalve de haak- en knipbussen, en zeer veele *Schermen* of Busdeksels. Ook werden 'er agt of negen veroverde Wimpels, te Utrecht, in de Kerke, te pronk gehangen (z).

Zy overwinnen de Utrechtschen in Westbroek.

De Stadhouder verzamelde hierop, in Wintermaand, onder anderen, by lotinge, uit de Steden van het Zuider-Kwartier (a), vier of vyfduizend man te Naarden, bemagtigde Emmenes, en lei het aan koolen. Baarn en Zoest werden ook plat gebrand. Op den zesentwintigsten, viel 'er een bloedig gevegt voor, tusschen zyn Leger en de Utrechtschen, in Westbroek, in welk hy eene volkomene overwinning behaalde. Verscheiden' Leden der Regeeringe van Utrecht sneuvelden in dit gevegt (b).

De Stad hadt ondertusschen *Engelbert*, Broeder van Jan, Hertog van Kleeve, eenen jongeling van agttien jaaren, tot Voogd en Beschermheer verkooren (c). Hy kwam, tegen het einde van 't jaar, binnen Utrecht (d); doch bragt weinig toe, tot redding der vervallen' zaaken. Bisschop David hadt bewerkt, dat de toevoer naar de Stad, in Holland en in Gelderland, verbooden was. Ook gedoogde hy niet, dat zy, uit de andere Stigtsche Steden, welken in zyne magt waren, voorzien werdt. Daarenboven hielden de Water-

Slegte staat van Utrecht.

(z) Chron. van Ao. 1481--1483. *p.* 416-421.
(a) VELIUS Hoorn, *bl.* 126.
(b) Chron. van Ao. 1481--1483. *p.* 427—433.
(c) Act. Ultraj. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 542 *& seqq.*
(d) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 26.

Maria. 1481.

tersteden van 't Noorder-Kwartier Schepen op de Zuiderzee en voor den mond der Eem, die den toevoer te water afsneeden (*e*). Dit veroorzaakte groote duurte in de Stad. Ook kwamen 'er de geldmiddelen bekrompen om. Men hadt reeds eene leening van de ryke Weduwen gedaan. Ook hadden agt- of negenhonderd van de voornaamste Burgers ieder een pond groot opgebragt, onder belofte, dat zy van Krygsdienst verschoond zouden blyven, zo dit geld, in zes weeken, niet wederom gegeven werdt. Doch deeze belofte werdt niet, en 't geld egter ingehouden. Naderhand zondt men iemant naar Keulen, om lyfrenten ten laste der Stad te verkoopen. Doch hy vondt geene koopers: alzo de Keulenaars wisten, dat de meeste Rykdom uit Utrecht geweeken, of gedood was. Men verkogt de geringste Ampten voor twee lyven, of zo lang men koopers vinden kon (*f*): ten blyke, dat men geene middelen onbeproefd laaten wilde, om geld te bekomen. In Sprokkelmaand des volgenden jaars, werdt 'er eene Dagvaart te Schoonhoven gehouden, tusschen den Stadhouder Lalaing met de Hollandsche Steden, en de Stad Utrecht, om van Vrede te handelen; doch men scheidde vrugteloos (*g*). De wederzydsche vyandlykheden gingen even hevig haaren gang.

Dagvaart te Schoonhoven. 1482.

Viane, alwaar zig eenige voornaame Stigtsche ballingen onthielden, werdt, op den zeventienden van Lentemaand, door die van U-

Viane, door de Utrechtschen, gewon-

(*e*) Velius Hoorn, *bl.* 126. Brandt Enkh. *bl.* 34.
(*f*) Chronyk van Ao. 1481-1483. *p.* 404, 405, 439.
(*g*) Chronyk van Ao. 1481-1483. *p.* 444.

MARIA. 1482. Utrecht bemagtigd (b). De Stad was, in 't jaar 1477, overmeesterd, door Reyer van Broekhuizen, Zusters Zoon van Reinoud van Brederode (i); die met Reinouds Bastaard-Zoonen samengespannen was, om Jolande van Lalaing, Weduwe van Heere Reinoud, de Voogdyschap over Jonkheer Walraven, haaren Zoon, te ontweldigen (k). Ook behieldt hy 't bewind der Heerlykheid, tot in 't jaar 1480, wanneer Walraven, meerderjaarig geworden, tot Heere van Viane werdt ingehuldigd (l). De Hollanders, en sommige Utrechtschen, die naderhand verdreeven werden, hadden hiertoe veel geholpen (m); waarom Walraven hun, toen zy gebannen waren, het verblyf, in Viane, niet weigeren kon (n). Doch dit was reden genoeg voor de Utrechtschen, anders thans goed Hoeksch, om de Stad van het Hoofd der Hoekschen aan te tasten, en in te neemen (o). Jonkheer Walraven raakte egter, in Hooimaand, wederom in 't bewind van Viane, mids betaalende vierduizend vierhonderd Rynsche guldens aan *Vincent van Zwaanenburg*, die de Stad toen voor de Utrechtschen bewaarde (p).

nen, en wederom verlooren.

XVIII. Dood van

In de Lente deezes jaars, was de Hertogin

(b) Chronyk *als boven p.* 449-455.
(i) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode *Cap.* XLV. *bl.* 642
(k) Id. *Cap.* LXX. LXXI. *bl.* 724-730.
(l) Id. *Cap.* LXXIII. *bl.* 734.
(m) Id. *Cap.* LXXI. LXXII. *bl.* 726-732.
(n) Id. *Cap.* LXXIV. *bl.* 735.
(o) Id. *Cap.* LXXIV. *bl.* 735.
(p) Id. *Cap.* LXXV. *bl.* 737. Chronyk van Ao. 1481-1483. *p.* 475.

gin Maria haaren Egtgenoot en den Landen, in den opgaanden bloei haaren jaaren, door eenen onverwagten dood, ontrukt. Drie Kinderen hadt zy reeds ter weereld gebragt, Filips en *Margareet*, die nog leefden, en *Frangois*, die, kort na de geboorte, gestorven was. Nu was zy wederom zwanger (*q*); doch hadt zig, door eenen val van 't paard, terwyl zy buiten Brugge uit speelemeiden reedt, dermaate bezeerd, dat zy, na verloop van drie weeken (*r*), anderen schryven, binnen vier dagen (*s*), op den zevenentwintigsten van Lentemaand, overleedt. Haare voorzigtigheid en Godsvrugt wordt van haare tydgenooten zeer gepreezen (*t*). Van bekwaamheid tot de Regeeringe heeft zy naauwlyks eenig blyk konnen geeven, zynde zy, na de dood van Hertoge Karel, niet van onder de Voogdyschap der Gentenaaren ontslaagen, dan om onder die van haaren Egtgenoot over te gaan. Ook hadt zy 't ongeluk van haare Landen, zo lang zy regeerde, door binnenlandsche beroerten en uitheemsche oorlogen, jammerlyk te zien verwoesten en van een scheuren: rampen, die genoegzaam altoos aan de Vrouwelyke Regeeringe over deeze Landen verknogt waren geweest. — Filips II. 1482. Vrouwe Maria.

Filips de tweede van dien naam onder de Hollandsche Graaven, haar eenige Zoon, een kind van vier jaaren, was, ook volgens de Huwelyks-Voorwaarden, tusschen Maxi- — XIX. Filips, haar Zoon, volgt haar op, en

(*q*) Chronyk van 1481-14 83. *p*. 462.
(*r*) Duclos *Tom*. II. *p*. 376.
(*s*) Adr. de Veter. Busc. Rer. Leodiens. Libr. c. 1375.
(*t*) Amelgardi Gesta Ludov. XI. *Libr*. VI. *Cap*. 19.

Filips II. 1482. Maximiliaan en haar gemaakt (u), haar wettige Opvolger. Met hem ging de Regeering deezer Landen, uit het Huis van Bourgondie, tot het laatste Graaflyk Huis, het Huis van Oostenryk, over. By zyne geboorte, hadden sommige kwaadmeenenden een gerugt laaten loopen, dat Vrouw Maria slegts eene Dogter ter weereld hadt gebragt: om 't welk te logenstraffen, Vrouw Margareet van Jork, Weduwe van Hertoge Karel, den jongen Filips, na dat hy gedoopt was, geheel naakt, aan 't volk vertoond hadt (v).

brengt de Landen aan 't Huis van *Oostenryk.*

Maximiliaan in Holland en Zeeland voor Voogd erkend.

In Holland, bespeurde men veel rouw over het afsterven van Vrouwe Maria. Ook werdt 'er haare Uitvaart, met plegtige Kerkdiensten, gehouden (w). Maximiliaan maakte terstond zyn werk van de Staaten der Nederlanden te beweegen, om hem, als Voogd over zyne twee Kinderen en als Ruwaard der Landen, te erkennen. Ook geschiedde dit, door den tyd, alomme, behalven in Vlaanderen (x). In Bloeimaand, ontving hy, in Zeeland (y), en kort daarna, in den Haage in Holland, den eed der Landzaaten. De Kabbeljaauwschen, die thans hier byna alomme in 't bewind waren, bewerkten ligtelyk, dat de Hertog voor Voogd erkend werdt. Terstond na de inhuldiging, vertrok hy wederom naar Vlaanderen (z).

Te

(u) *Zie* hier voor, *bl.* 186.
(v) Oorloghen van Maximil. *f.* 23.
(w) Klepb. van Dordr. *by* Balen, *bl.* 797.
(x) Pont. Heut Rerum. Austr. *Libr.* II. *p.* 101, 102.
(y) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 303.
(z) Chron. van 1481-1483. *bl.* 461, 462. Velius Hoorn, *bl.* 127.

Filips II. 1482.

De Kabbeljaauwschen raaken, te Hoorn, wederom op 't kussen.

Te Hoorn, ontstondt, omtrent deezen tyd, wederom eene hevige beroerte. Wy hebben te vooren (*a*) aangetekend, dat het den Stadhouder Lalaing gelukt was, de verdreeven Kabbeljaauwschen wederom in de Stad te brengen; doch dat deezen hadden moeten zweeren, dat zy nimmer eenige onrust aanregten, noch om Ampten kuipen zouden. Na 't vertrek des Stadhouders, waren 'er nog eenige anderen ingekomen, die deezen eed insgelyks, openlyk, op het Marktveld, de *Roode Steen* genoemd, hadden moeten doen. Deeze byzonderheid stiet elk, die der Kabbeljaauwsche zyde toegedaan was. Doch de Overheid bekreunde 't zig weinig, bedienende zig zelfs van veelerlei strengheden, om allen, die haar eenigszins in 't oog liepen, geheel onder de knie te krygen (*b*). Op den twintigsten van Grasmaand des voorleeden jaars 1481, was 'er een zwaare brand, in de Stad, ontstaan, die feller voortsloeg, om dat de Overheid, vermoedende, dat hy door de Kabbeljaauwschen ontsteeken was, om de Stad, in deeze verwarring, te bemagtigen; geene behoorlyke orde op het blusschen gesteld hadt. De Kabbeljaauwschen weeten 't naderhand den Hoekschen Regenten, dat de brand zo veele schade gedaan hadt (*c*). Het wantrouwen en de tweedragt wies dagelyks aan. In 't voorjaar, niet lang voor den gewoonlyken tyd van de verkiezinge der nieuwe Regenten, die hier op goeden Vrydrag geschiedt, hadt de Stadhouder

(*a*) *Bl.* 192.
(*b*) Velius *Hoorn*, *bl.* 122, 123 *met de oude Aant.*
(*c*) Velius *bl.* 123 - 125.

Filips II. 1482. der Lalaing die van Hoorn verbooden, voortegaan met de verkiezinge. 't Scheen dat hy van zins was, zelf in de Stad te komen, en eenige Kabbeljaauwschen op 't kussen te helpen: waarna hy, reeds te vooren, door zoete middelen, vergeefs getragt hadt. Men paste egter geheel niet op dit verbod, en ging voort met de verkiezinge, beweerende, dat het uitstellen derzelve met der Stede-Privilegien strydig was. Lalaing, die zig ongaarne te leur gesteld zag, sloeg eenen anderen weg in, om zyn oogmerk te bereiken. Hy ontboodt de voornaamste Hoornsche Regenten, by zig, in den Haage, onder voorwendsel, dat hy zaaken van gewigt met hen te overleggen hadt. Zy toogen derwaards, zonder iet args te vermoeden; doch werden vast gehouden. Terwyl zy zaten, trok Lalaing, zo 't schynt, in persoon, naar Hoorn, veranderde de gantsche Regeering, naar zynen zin, en herstelde den Schout, Maarten Velaar, wederom in zyn Ampt. Dit gebeurde in of omtrent Hooimaand des jaars 1481. Toen de hekken zo verre verhangen waren, zag men de voornaamste Hoekschen, onder voorwendsel, dat zy de geëischte schatting weigerden te betaalen, ter Stad uit bannen. Hoorn werdt, ten deezen tyde, boven vermogen bezwaard: waartoe de Kabbeljaauwsche Regenten, niets ontziende om ten Hove wel te staan, veel geholpen hadden. Men moest hier thans tien stuivers van ieder Pond Schots, en nog vier stuivers van 't Pond voor Ruitergeld opbrengen: daar men te vooren, in alles, niet meer dan drie of vier stuivers hadt behoeven te geeven.

En

En nog reikte deeze ſchatting niet toe, om het aandeel der Stad in de buitengewoone laſten uit te maaken. De rykſte Burgers moesten geld op rente ſchieten. Van maand tot maand, reisden de Burgemeeſters naar Haarlem, Amſterdam en elders, om los- en lyfrenten te verkoopen. Dit bragt de Stad in merkelyke ongelegenheid. Doch de inneeming, die kort hierop volgde, hielp haar t'eenemaal onder de voet.

Filips II. 1482.

De Hoeckſchen verraſſen de Stad.

De Hoornſche Ballingen, onder welken ook de jongſt afgezette Schout *Willem Klaaszoon* was, onthielden zig, gedeeltelyk, te Sneek in Friesland, gedeeltelyk, te Utrecht en te Amersfoort, geduuriglyk toeleg maakende, om de Stad wederom te bemagtigen. Eindelyk namen zy eenige Knegten aan, onder bevel van *Adriaan van Naaldwyk*, Ridder, *Jan van Middagten*, eenen Gelderſchman, en twee Friezen van den Schieringer aanhang, *Wybe Jarigs* en *Homme Lieuwes*. Scheep gegaan zynde, beklommen zy, op den derden van Hooimaand des jaars 1482, 's morgens ten vier uuren, de Stad, zynde in alles niet meer dan zeſtig man ſterk. Zy raakten, ſchier zonder tegenſtand, binnen, bemagtigden de Markt, en vingen de Regenten, behalve den Schout Velaar, die zig, op het eerſte gerugt van onraad, t'zoek gemaakt hadt. Terſtond hierna, werden de Hoekſchen wederom in 't bewind geſteld. De gevangen' Regenten werden wel ſcherp gedreigd; doch men vindt niet, dat iemant van hun ter dood gebragt is. De Stadhouder, die toen voor 't Slot ter Haar,

Filips II. 1482.

in 't Stigt, lag (d), kennis van het verrassen van Hoorn gekreegen hebbende, zondt Jan van Egmond, terstond, met een deel Krygsvolk en Poorters uit Haarlem, Delft en Amsterdam, derwaards, beloovende, hem, met het gantsche Leger, op de hielen te zullen volgen. Velaar, die zig by Egmonds bende gevoegd hadt, werdt, met eenige manschap, vooruit gezonden, om te beproeven, of de Stad schielyk kon overrompeld worden. Ook bestormde hy dezelve, een en andermaal, omtrent de Noorderpoort; doch hy werdt dapperlyk afgeslaagen, en in den derden aanval gedood. Een groot deel van zyn volk werdt, ten zelfden tyde, op de vlugt gejaagd en verslaagen. Doch toen de Stadhouder zelf, benevens den Heer van Egmond en andere Edelen, zig, op den twintigsten van Hooimaand, aan 't hoofd van een Leger van zesduizend man, voor de Stad vertoonde, keerde de kans. De Stad werdt heviglyk bestormd, en stormende veroverd. Naaldwyk en Middagten sneuvelden, op de wallen. De twee Friezen werden gevangen. 't Krygsvolk, ter Stede ingerukt, stelde zyner woede geenen paal. Al wie men aantrof werdt omgebragt. Jong en oud, geestelyk en weereldlyk, stondt der woeste balddaadigheid ten doel. Twee Priesters werden boven van 't Klokhuis geworpen. De een bestierf het terstond: de andere, schoon na den val nog doorreegen, behieldt egter 't leeven. Een der voornaamste Regenten werdt zo gehavend, dat men zyn lighaam, by stukken

De Stadhouder Lalaing verovert Hoorn stormenderhand.

(d) Chron. van 1481 — 1483. bl. 473.

ken, opzogt, en met manden t'huis bragt. Toen de moordlust verzadigd was, viel men aan 't plonderen. Burger-Huizen niet slegts, maar Kloosters en Kerken werden van alles, tot boeken, en beelden, en offerkelken toe, beroofd. 't Cecilien-Klooster, alwaar Egmond t'huis lag, werdt alleen verschoond. De buit werdt, door 't gantsche Land, vervoerd, en half om niet verkogt. Zo onbezuisd was 't rooven toegegaan, dat men, naderhand, te Delft en elders, verscheiden' jonge kinderen dood tusschen de bedden vondt, die, met dezelven, opgenomen en weggestommeld geweest waren (*e*). De Schout, Willem Klaaszoon, die zig versteken hadt, werdt eindelyk gevonden, en nevens eenige anderen, openlyk, op de markt, onthalsd. Anderen werden, door Jan van Egmond, naar Bakkum gevoerd, en aldaar op raden gelegd. Eenigen, en onder anderen de twee Friezen, kogten zig om groot losgeld vry. De Regeering werdt, sedert, naar den zin des Stadhouders, hersteld. Ook werdt 'er, op kosten van 't Gemeene Land, een Kasteel te Hoorn gestigt, op welk veertig of vyftig Knegten, onder bevel van *Filips van Wassenaar, Heere van Voorburg*, gelegd werden. Men gaf voor, dat de Stad, om haare wederspannigheid tegen den Hertoge, deezen breidel, zo wel als de voorgaande rampen, dubbel verdiend hadt. Doch de onderlinge tweedragt der Regenten, onder welken, Velaars aanhangers de gunst des Hofs te sterk zogten, wordt voor de waare oor-

Filips II. 1482.

(*e*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 474.

FILIPS II. 1482. oorzaak van haar ongeluk gehouden (*f*). Ondertusschen, zag gantsch Holland zig, na deeze omkeering, wederom Kabbeljaauwsch.

XX. Zwaare lasten van den Utrechtschen Kryg. De Kryg, tusschen het Kabbeljaauwsch geworden Holland en de Hoekschgezinde Utrechtschen en Amersfoorters, duurde nog, niet zonder zwaare kosten en schade van wederzyde. In Holland, klaagde men zeer, over de drukkende lasten van deezen Kryg, die, hier en daar, zo hoog liepen, dat men bed en bulster verkoopen moest, om zyn aandeel in de schattingen te voldoen (*g*). De Hollanders hadden, by 't inhuldigen van Maximiliaan, bedongen, dat hy een spoedig einde van deezen nadeeligen oorlog maaken zou (*h*). Doch dit gelukte zo ras niet, als zy wenschten: waarom de lasten langs hoe ondraaglyker werden. In de Stad Utrecht, was 't niet beter gesteld. Hier hadt men, in Grasmaand, in twee reizen, zo veele lyfrenten verkogt, dat 'er, jaarlyks, tusschen de negen- en tienduizend guldens voor uitgekeerd moesten worden. Nog hielp het niet, om de kosten van den oorlog goed te maaken. Weinige maanden laater, werden duizend Burgers geschat, tot het opbrengen van negen guldens ieder, van welken men hun jaarlyks twee guldens lyfrente geeven zou: 't welk op meer dan twee-entwintig ten honderd uitkwam. En deeze penningen werden geschikt, om de Ruiters te betaalen (*i*). Het gemeen in Utrecht morde

der-

(*f*) VELIUS *bl.* 128-139.
(*g*) VELIUS Hoorn, *bl.* 125, 127.
(*h*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 460.
(*i*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 455, 470.

derhalve ook zeer over de zwaare lasten. Men wilde rekening hebben van de Ontvangers, Sommigen spraken van den Bisschop wederom in te roepen. Doch Engelbert van Kleef stelde de misnoegden met eenige vaten biers te vrede (*k*). Ook kwam 'er, in Bloeimaand, eene goede party Rogge in de Stad, waardoor de prys van dit Graan, van drieëntagtig op vierenzestig stuivers de mudde daalde, en de morrende menigte een weinig aan 't bedaaren raakte (*l*). Sedert hadden de Gemagtigden des Hertogs verscheiden' Byeenkomsten met die van Utrecht, nu te Woerden, dan in den Haage, te 's Hertogenbosch (*m*), en elders; doch alzo de Utrechtschen hunnen Bisschop niet wilden erkennen, werdt 'er niets gesloten (*n*).

Filips II. 1482.

Eer dit noch gebeurde, hadt de Burggraaf van Montfoort, omtrent het einde van Grasmaand, met duizend man, zo Ruiters als Utrechtsche Burgers, eenen aanslag ondernomen op Dordrecht, binnen welke Stad, hy heimelyk verstand hieldt. De toeleg was een half uur beneden Schoonhoven scheep te gaan, en de Lek af te zakken. Montfoort hadt den Knegten en den Burgeren ieder vier, en den Hoofdluiden zes Rynsche guldens toegezeid, mids zy zig van plonderen onthielden. Doch toen men, ter bestemder plaatse, beneden Schoonhoven, gekomen was, waren 'er

Jan van Montfoort poogt te vergeefs Dordrecht te verrassen.

(*k*) Amelgard. Gest. Ludov. XI. *Libr.* VII. *Cap.* 3.
(*l*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 456, 458, 462.
(*m*) Chron. *als bov. bl.* 469, 481, 486. Amelgard. *Li* VII. *Cap.* 4.
(*n*) Amelgardi *Libr.* VI. *Cap.* 27.

Filips II. 1482. 'er niet meer dan vier Schepen gereed, waarom de Burggraaf met den meesten hoop te rug toog. *Willem van Wagtendonk* begaf zig egter, met tweehonderd en tagtig Ruiters, in drie Vaartuigen, scheep, en bragt 'er één te Dordrecht aan den Steiger. De twee anderen konden, vermids het water niet hoog genoeg was, niet opkomen. Ook werdt de toeleg, door de wakkerheid des Poortiers, ontdekt. Wagtendonk stak wederom van den wal, ontscheepte zyn volk by Rotterdam, en kwam, met gering verlies, te Utrecht te rug. De Schouten van eenige Zuidhollandsche Dorpen hadden zig de handen laaten vullen, en de Ruiters voortgeholpen, den Landluiden diets maakende, dat het Hollandschen waren, die eenen aanslag op Utrecht voorhadden. Doch deeze Schouten en eenige Dordrechtsche Poorters, die van den aanslag geweeten hadden en betrapt werden, moesten hunne verraadery, sedert, met den hals boeten (*o*).

Lalaing bemagtigd de Sloten Harmelen en ter Haar.

Niet lang hierna, deedt de Stadhouder Lalaing Heirvaart beschryven, den vierden man uit Holland opontbiedende. Met deeze magt, gevoegd by de vreemde Knegten, welken hy in dienst hadt, sloeg hy 't beleg voor 't Slot *Harmelen*, en bemagtigde het terstond. Van daar, toog hy voor 't Slot *ter Haar*. Deeze Sloten behoorden *Gysbrecht* en *Dirk van Zuilen*, grooten partyen des Bisschops, toe. Ter Haar werdt stormenderhand veroverd, op den zestienden van Hooimaand. Weinige dagen te vooren, hadt de Stadhouder tyding gekree-

(*o*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 458-461.

Filips II. 1482.

kreegen van het inneemen van Hoorn, door de Hoekſche ballingen. Dit deedt hem beſluiten, met zyn Leger, naar Holland te keeren (*p*), gelyk wy reeds hebben aangetekend.

Onvertſaagdheid van Jan van Schaffelaar.

Kort na dat ter Haar overgegaan was, werdt de Tooren en Kerk te Barneveld, door de Amersfoorters, bemagtigd: 't welk verdient gemeld te worden, om de onvertſaagdheid, die *Jan van Schaffelaar*, by deeze gelegenheid, betoonde. Hy en agttien of negentien Biſſchoppelyke Ruiters hadden deeze Kerk en Tooren ingenomen. Doch die van Amersfoort en Nieuwkerk bragten 'er eenige buſſen voor, en ſchooten 'er heviglyk op. Men ſprak, van zig by verdrag te willen opgeeven. Doch de belegeraars begeerden van geen verdrag te hooren, dan na dat men Schaffelaar, op wien zy zeer gebeeten waren, door de Kykgaten des Toorens, naar beneden zou geworpen hebben. Dit weigerden de belegerden. Maar Schaffelaar, ziende hoe zeer 't op hem gemunt ware, klom op den ommegang, en, zeide hy, *Spitsbroeders, ik moet toch eens ſterven: ik wil u in geenen laſt brengen.* Toen de handen in de zyde zettende, ſprong hy ſtoutelyk naar beneden. Hy viel niet dood; doch werdt terſtond afgemaakt (*q*): waarna de Tooren opgegeven werdt.

Utrecht en Amersfoort in den ban gedaan.

Biſſchop David, de geeſtelyke wapenen by de tydelyken willende voegen, hadt Paus Sixtus den IV. bewoogen (*r*), om Engelbert van Kleeve, en de Steden Utrecht en Amersfoort

(*p*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 462, 472, 473.
(*q*) Chron. *als bov. bl.* 475.
(*r*) Chron. *als bov. bl.* 479.

FILIPS II. 1482. foort in den ban te doen. De Bulle, die nog voor handen (s), en in zeer ſtrenge bewoordingen opgeſteld is, werdt, op den eerſten van Oogſtmaand, in eene Vergadering van het Utrechtſch Kapittel, te Wyk te Duurſtede, afgekondigd. Aanmerkelyk is 't, dat de Paus, in dezelve, op de kragtigſte wyze, betuigt, dat „ hy deeze Bulle, uit eigen' be„ weeging, en zonder daartoe, door Biſſchop „ David, of iemant anders, aangezet te zyn, „ gegeven heeft:" daar verſcheiden' Schryvers, die deezen tyd beleefd hebben en geene vrienden der Utrechtſchen geweeſt zyn, verzekeren, dat Biſſchop David deeze Bulle heeft verworven. Doch de Utrechtſchen kreunden 'er zig weinig aan, noodzaakende de Geeſtelykheid der Stad, tot het doen der gewoonlyke dienſten, zonder op den Pauſelyken ban te paſſen (t).

XXI. De Utrechtſchen belegeren Yſſelſtein. Voor 't einde van Oogſtmaand, ſloegen Engelbert van Kleeve en de Utrechtſchen 't beleg voor Yſſelſtein. De bezetting deezer Stad deedt den Utrechtſchen veel overlaſt. Ook was 't een oud zeggen, te Utrecht, *dat de Heeren van Yſſelſtein, voor hunne geboorte, al vyanden waren van de Utrechtſchen.* De Stad lag genoegzaam open, en zou ligtelyk te winnen geweeſt zyn (u): doch zy werdt zeer flaauw aangetaſt, om dat de Kleefſche Ruiters voorgaven gehuurd te zyn, om 't platte Land van Holland af te loopen, niet om Steden

(s) *Apud* HEDAM *p.* 297.
(t) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 479. AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 32.
(u) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 28.

den te bestormen. *Fredrik van Egmond*, *Heer van Yſſelſtein*, verzamelde ondertusſchen volk te Schoonhoven, tot ontzet der Stad. De Utrechtſchen, hiervan kennis krygende, braken 't beleg op, den zestienden van Herfstmaand. Zy waren met zesduizend man voor de Stad geweest, en hadden 'er meer dan honderd en vyftig dooden gelaaten (*v*). Geduurende 't beleg, namen de Amsterdammers, omtrent de Eem, twee Utrechtſche Schepen, die van Overyſſel kwamen. Het een was met Kooren: het ander met Salpeter, Buskruid, steenen busklooten, pylen en ander Krygsgereedſchap, ter waarde van omtrent tweeduizend Rynſche guldens, belaaden (*w*).

Filips II. 1482.

Het Leger, te Schoonhoven en daaromtrent uit de Hollandſche Steden en Dorpen, byeen gebragt, beliep omtrent agtduizend man. Hier waren omtrent vierduizend gehuurde Voetknegten en driehonderd Ruiters te paarde bygevoegd. Al dit volk stondt onder bevel van den Stadhouder Lalaing, Jan en Fredrik van Egmond, den *Graave van Solre*, eenen Overlander, en *Petit Salezar*, een' beroemd' Biskaaiſch Overste. Men hadt dit Leger nu niet noodig, om Yſſelſtein te ontzetten: doch het werdt naar Jutfaas geleid, en gebruikt, tot beleg van het Slot *Vroonestein*, welk zig haast opgaf. De Hollanders sloegen toen 't beleg voor 't Blokhuis op de Vaart. Men beſchoot het sterk met Kartouwen. Ook zondt de Bisſchop van Utrecht den be-

't Blokhuis op de Vaart gewonnen.

(*v*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 484.
(*w*) Chron. van 1481 — 1483. *bl.* 485.

Filips II. 1482. beleggeren twee groote Bussen toe, *Mortieren* genoemd, met welken men Bomben in 't Blokhuis wierp; doch onkunde van de regte behandeling, want deeze is de eerste reize, dat ik van Bomben, in onze Lands Geschiedenissen, gewaagd vind (9); was, naar 't schynt, oorzaak, dat zy weinig schade deeden. Te Gorinchem, werdt, ten deezen tyde, eene groote Bus bewaard, die zeventien voeten lang was, en klooten schoot, weinig kleiner, dan een Utrechtsch halfschepel bevatten kon. Hertog Karel hadtze van Zutfen derwaards doen brengen. Nu liet menze, van Gorinchem, naar 't Leger voeren, en na dat men 'er vier reizen mede geschooten hadt, werdt het Blokhuis opgegeven, op den agtentwintigsten van Herfstmaand. Van de Hollandsche zyde, waren niet meer dan zeven man, in dit beleg, gesneuveld. Het Blokhuis werdt, kort hierna, ten gronde toe, afgebroken en geslegt. Het regenagtig Jaargetyde was oorzaak, dat het Leger, terstond, scheiden moest (*x*). 't Gemeen, te Utrecht begon, ten deezen tyde, zo sterk om Vrede te roepen, dat men met den Bisschop in onderhandeling tradt, zonder egter iets te sluiten (*y*). Doch eer 't jaar ten einde liep, werdt 'er eene Vrede met Frankryk getroffen; waardoor de Hertog de handen ruim kreeg, om, in den Herfst des volgenden jaars, een einde van

Oudst gebruik der Bomben.

(*x*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 488-491.
(*y*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 492, 494.

(9) Omtrent deezen tyd, vindt men ook de eerste melding van 't gebruik der Bomben, in Frankryk. *Voiez* Monstrelet Vol. III. f. 199.

van den Utrechtſchen oorlog te maaken.

Filips II. 1482.

XXII. Vrede met Frankryk.

De Vlaamingen, zeer gebeten op Maximiliaan, hadden hem, zyns ondanks, tot het ſluiten van de Vrede met Frankryk genoodzaakt (*z*). Wy hebben reeds aangetekend (*a*), dat zy den Hertog niet voor Voogd over den jongen Filips hadden willen erkennen. Sedert hadden de Gentenaars in 't byzonder zig van Filips verzekerd, en, nevens de andere Vlaamingen, vier Voogden aangeſteld, Lodewyk van Bourbon, Biſſchop van Luik, Wolferd van Borſelen, Heere van Veere, *Filips van Bourgondie*, *Heere van Beveren*, en *Filips van Kleeve*, Zoon van Adolf, Heere van Raveſtein (*b*). Ook zonden zy een Gezantſchap naar Frankryk, en traden met Lodewyk den XI. in onderhandeling over eene eeuwigduurende Vrede, zig ſterk maakende, dat zy Maximiliaan in de Voorwaarden zouden doen bewilligen, of anders dezelven, zonder hem, behoorlyk doen beveſtigen (*c*). De Vlaamingen hadden de voorwaarden reeds, geheel naar den zin van Lodewyk den XI, ontworpen. De Koning vorderde Margareet, Dogter van Maximiliaan, voor den Daufyn, ten Huwelyk, en de Graafſchappen Artois en Bourgondie en eenige andere Heerlykheden daarby tot eene Bruidſchat. Maximiliaan zou zyne ſtem ligtelyk tot het Huwelyk gegeven hebben; doch de Bruidſchat ſcheen hem veel

te

(*z*) PONT. HEUTER. Rer. Auſtr. *Libr.* II. *p.* 103.
(*a*) *Bl* 208.
(*b*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 303.
(*c*) Preuves *ſur* COMMINES *Tom.* V. *p.* 335, 341. DUCLOS *Tom.* II, *p.* 387 *&* *ſuiv.*

FILIPS II. 1482.

te groot. De Vlaamingen dreeven 't stuk egter voort. De Vredehandeling werdt te Atrecht aangevangen: en terwyl zy duurde, werden de Staaten der Nederlanden te Aalst beschreeven (*e*). Holland en Zeeland hadden hier ook hunne Afgevaardigden, die, nevens de anderen, den Gemagtigden tot de Vredehandeling volmagt verleenden, den agtsten van Wintermaand gedagtekend, om de Vrede, volgens het ontwerp der Vlaamingen, te sluiten (*f*). Maximiliaan zag zig genoodzaakt, hierin mede te stemmen (*g*), en de Vrede werdt, op den drie-entwintigsten van Wintermaand, te Atrecht getekend. „ Margareet van Oostenryk, die nu omtrent drie „ jaaren oud was, werdt aan den Daufyn Karel, die twaalf jaaren bereikte, ten Huwelyk beloofd. Artois, het Graafschap van „ Bourgondie, Masconnois, Auxerrois, Salins, Bar-sur-Seine en Noyers werden haar „ ten Bruidschat afgestaan. Zy zou aan 't „ Fransche Hof opgevoed, en 't Huwelyk, „ zo dra zy haare jaaren hadt, voltrokken „ worden. Van wege den Daufyn, werdt „ haar een lyftogt van vyftigduizend ponden „ tournois jaarlyks toegelegd. Zo Filips, haar „ Broeder, zonder erfgenaamen overleedt, „ zouden de Nederlanden en andere zyne „ Heerlykheden op haar of haare nakomelingen versterven: doch deezen zouden moeten „ belooven, de Landen, met naame Holland „ en Zeeland, by hunne Vryheden, te zul- „ len

Eenige Voorwaarden derzelve.

(*e*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 462.
(*f*) Preuves *sur* COMMINES *Tom.* V. *p.* 315.
(*g*) Preuves *ubi supra p.* 336-338.

„ len bewaaren. Voorts bedong men, dat „ *Willem van der Mark*, *Heer van Arenberg* en de Luikenaars van zynen aanhang, met welken de Hertog thans in „ oorlog was, niet door den Koning zouden mogen ondersteund worden. Ook zou „ hy den Utrechtschen geene hulp bewyzen mogen: en zorg draagen, dat de Ingezetenen van Holland en Zeeland, onder „ anderen, in hunne Visschery en Zeevaart, „ nergens bekommerd werden" (*b*). Het Vrede-Verbond bevatte nog veele andere punten, die wy, als niet tot ons oogmerk behoorende, voorbyslaan. Het werdt, naderhand, niet slegts door Lodewyk en Maximiliaan; maar ook, door veele Edelen en Steden van wederzyde, plegtiglyk bekragtigd. Onder de Edelen van Maximiliaans zyde, bevonden zig de Heeren van Veere en van Brederode (*i*). De Atrechtsche Vrede werdt, in Louwmaand des volgenden jaars, in Holland afgekondigd (*k*), en de jonge Bruid, kort hierna, naar Frankryk gezonden (*l*).

Filips II. 1482.

XXIII. Luiksche Oorlog.

Maximiliaan was, in den Luikschen Kryg, van welken, in 't Verbond van Atrecht, gewaagd werdt, ingewikkeld geworden, by gelegenheid van het ombrengen van den Bisschop van Luik, door Willem van der Mark, welk, op den dertigsten van Oogstmaand deezes jaars, geschied was. De Bisschop, Lodewyk van Bourbon, was een Oom van Moe-

(*b*) *Voiez ce* Traité d'Arras, *dans les* Preuves *sur* Commin. *Tom.* V. *p.* 272-324.

(*i*) Preuves *sur* Commines *Tom.* V. *p.* 330.

(*k*) Balen Dordr. *bl.* 798.

(*l*) Amelgard. *Libr.* VII. *Cap.* I.

FILIPS II. 1482. Moeders zyde van Vrouwe Maria geweest. De Hertog hadt hierop besllooten, den ontydigen dood zyns Ooms te wreeken op Willem van der Mark, die zynen Zoon terstond tot Bisschop hadt doen verkiezen (*m*). Omtrent en in Wynmaand, hadt hy Huy, Tongeren en Luik zelfs reeds bemagtigd, en den Zoon des Graaven van Hoorne met de Bisschoppelyke waardigheid doen bekleeden. Doch na zyn vertrek, haalden de Luikenaars van der Mark wederom in, en de oorlog bleef duuren (*n*), tot in den aanvang des jaars 1484, wanneer, van der Mark, in eenen Veldslag, overwonnen, en, sedert, te Utrecht, onthalsd zynde, de Luikenaars genoodzaakt werden, Maximiliaan voor Voogd en Beschermer der Stad en des Lands van Luik te erkennen, en hem drieduizend guldens jaarlyks te betaalen (*o*).

Nieuwe beroerte te Utrecht.

Die van Utrecht hadden zig verbeeld, eenige hulp tegen de Hollanders, van van der Mark, en de Luikenaars, te zullen erlangen: doch deezen kreegen t'huis de handen vol werks, en vergaten de Utrechtschen (*p*). Daarby hadden zy op onderstand uit Frankryk vasten staat gemaakt, waartoe hun nu, na 't sluiten der Vrede van Atrecht, ook alle hoop afgesneeden was (*q*). De oorlog begon derhalve elk in Utrecht te verveelen. De duurte der leevensmiddelen, die, door 't vernielen der Veld-

(*m*) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 29, 30.
(*n*) Chron. van 1481-1483. *bl.* 486.
(*o*) HARÆI Annal. Brab. *Tom.* I. *p.* 460, 462. DUCLOS *Tom.* II. *p.* 378, 379.
(*p*) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 29, 31.
(*q*) AMELGARD. *Libr.* VI. *Cap.* 31.

Veldgewassen, van tyd tot tyd, toenam, veroorzaakte ook veel gemors in de Stad (*r*). De Burggraaf van Montfoort zag zig dan genoodzaakt, met ernst, aan de Vrede te arbeiden. In Grasmaand des jaars 1483, eene vergadering belegd hebbende, op eenen tyd, dat Engelbert van Kleef naar zyn Land gekeerd, en de meeste Ruiters om hout ter Stad uit getoogen waren, werdt hy en de zynen, door eenen hoop van twintig of vyfentwintig Burgers, die met veel getier om vrede riepen, in 't Kapittel-Huis, alwaar de vergadering belegd was, gesloten. De Burgers, wier getal vast aanwies, raakten met eenig Paardenvolk, toen *reizige Ruiters* genoemd, handgemeen, en behielden de overhand. 't Kapittel-huis werdt egter opgeslaagen: doch Montfoort en de anderen kwamen zo dra niet op straat, of zy werden gevangen genomen. Toen waren de Burgers meester. Men zondt terstond bode op bode naar den Bisschop, op dat hy spoedig in de Stad kwame. Ook kwam hy terstond, verzeld van de ballingen, tot omtrent twintig of dertig in getal. Zyn gantsche stoet bestondt in omtrent driehonderd man te voet en vyfendertig te paarde. Men liet hem egter niet binnen, voor dat de ballingen, welken hy by zig hadt, *Oervede* gedaan, dat is, plegtiglyk gezwooren hadden, dat zy niemant om hun uitzyn misdoen zouden. De Bisschop begaf zig terstond naar 't Hof (*s*); en tradt eerlang met den gevangen Burggraave van Montfoort in onderhande-

Filips II. 1482.

1483.

(*r*) Amelgard. *Libr.* VII. *Cap.* 5.
(*s*) Chron. van 1411—1483. *bl.* 496—500.

Filips II. 1483. deling, die, om zyne vryheid te bekomen, belooven moest, dat hy den Bisschop zyne Stad Montfoort in handen zou doen stellen. Dit volgde egter niet, alzo de Hollanders, die Montfoort ondertusschen belegerd hielden, de plaats voor zig zelven begeerden, van zins dezelve ten gronde toe te slegten (t). De Burggraaf bleef dan nog in Utrecht gevangen. Ondertusschen werdt de Stad, op den agtsten van Bloeimaand, verrast, door Engelbert van Kleeve en *Hendrik van Nyveld* (u), Zusters Zoon des Burggraafs. Deeze en de andere gevangenen werden toen terstond in vryheid gesteld, en de Bisschop zelf in verzekering genomen. Men vindt, tot lof van de Kleefschen, aangetekend, dat zy zig, in deeze overrompeling, van moord en plondering onthielden: waarvan de Schryver, dien wy hier volgen, by ondervinding, kon oordeelen, alzo hy zig, ten deezen tyde, in persoon, te Utrecht bevondt (v). Doch deeze omkeering bragt de duurte der leevensmiddelen wederom in de Stad, die, geduurende den korten tyd, welken de Bisschop in dezelve meester geweest was, door toevoer van buiten, begon te verminderen. 't Beleg van Montfoort werdt, kort hierna, opgebroken (w).

Maximiliaan belegert Utrecht. Maximiliaan, wien, omtrent deezen tyd, door Keizer Frederik den III, zynen Vader, den titel van *Aartshertog*, in stede van *Hertog*

(t) AMELGARD. *Libr.* VII. *Cap.* 5.
(u) Act. Ultraj. *ap.* MATTHÆUM *ad* Rer. Amorf. Script. *p.* 322.
(v) AMELGARD. *Libr.* VII. *Cap.* 6.
(w) AMELGARD. *Libr.* VII. *Cap.* 6.

tog van Oostenryk, opgedraagen was, vernee- Filips II.
mende hoe 't in Utrecht geschaapen stondt, 1483.
besloot eindelyk de belofte, den Hollanderen, by zyne inhuldiging gedaan, te voltrekken, en van den Utrechtschen Kryg, door het bemagtigen der Stad, een einde te maaken. Zelf in Holland gekomen, stelde hy zig aan 't hoofd van een Leger van twaalfduizend Knegten en tweeduizend Ruiters, en sloeg het Beleg voor Utrecht. Hy bestormde de Stad heviglyk, omtrent de Witte Vrouwen Poort, alwaar hy eene groote bres in den muur schoot. Engelbert van Kleef en Jan van Montfoort, bedugt voor de verovering der Stad, verwierven vrygeleide van Maximiliaan, en traden met hem in onderhandeling over een Verdrag. Men kwam haast overeen. Alleenlyk maakte Montfoort zwarigheid om eenige Voorwaarden toe te staan, die tot bezwaarnis der Burgerye dienden, en begeerde hiervan, voor 't sluiten, verslag te doen. Doch hy was naauwlyks te rug gekeerd, of Maximiliaans Krygsvolk trok, door de bresse by de Witte Vrouwen Poort, ter Stad in. De Aartshertog, hiertoe geenen last gegeven hebbende, beval hun te rug te keeren. Men zegt zelf, dat hy een' of twee van de stoutsten, met eigen' hand doorstak, en twee anderen deedt ophangen. Ondertusschen stremde dit toeval de Vredehandeling. Montfoort keerde niet wederom naar 't Leger, alwaar, Engelbert van Kleef en de Burgemeester *Gerard van Zoudenbach*, gebleeven zynde, door den Aartshertog, vastgehouden werden. De belegerden stopten de bres in den muur, en

FILIPS II. 1483.

stelden zig in staat, om de aanvallen der Hollanderen moediglyk af te keeren. Joost van Lalaing, Stadhouder van Holland, bezig om de Voorstad buiten de Amsterdamsche Poort te bemagtigen, werdt, in eenen uitval der belegerden, doodgeschooten. De Voorstad werdt egter overweldigd en geslegt. Toen deedt de Aartshertog de Poort en wallen zo hevig beschieten, dat de Ruiters en Burgers beide, geheellyk t'einde raad, den Burggraaf van Montfoort dwongen, andermaal, met Maximiliaan, in onderhandeling te treeden (x). De Aartsbisschop van Gran en de Hertog van Gulik en Berg, Keizerlyke Gezanten aan Maximiliaan, bevonden zig, ten deezen tyde, in 't Leger. De Utrechtschen bewoogen hen, door geschenken, om een Verdrag voor hun te bemiddelen. De Stad werdt, na een beleg van ruim twee maanden, overgegeven op den zevenden van Herfstmaand (y). Het Verdrag was reeds op den derden gesslooten. De voorwaarden, van welken egter naauwlyks iets naargekomen werdt, liepen op deezen zin: „De Stad moest Maximiliaan *eerlyke* en *voordeelige* betering doen: de *eerlyke* zou hierin „bestaan, dat de Regeering, de gezwooren' „Oudermans, en tagtig van de voornaamste „Burgers den Aartshertoge, in 't Leger, „blootshoofds en op de knieën, vergiffenis „van 't misdreevene verzoeken, en, op verbeurte van hunne goederen, in Holland, „Zeeland en Friesland gelegen, belooven „zou-

De Stadhouder Lalaing sneuvelt.

XXIV. Utrecht gaat over by verdrag.

(x) AMELGARDI *Libr.* VII. *Cap.* 7.
(y) AMELGARD. *Libr.* VII. *Cap.* 12.

„ zouden, nimmer iets tegen dit Verdrag te Filips II.
„ onderneemen. Voorts zou de Geestelykheid 1483.
„ Maximiliaan, volgens gewoonte, inhaalen;
„ na dat al 't vreemd Krygsvolk ter Stad uit
„ getrokken zou zyn. En ter gedagtenisse
„ zyner intrede, zou de Wet, voortaan, jaar-
„ lyks, op den zevenden van Herfstmaand, ver-
„ anderd worden. Voor de *voordeelige* bete-
„ ring, zou de Stad Utrecht en 't Land van
„ Montfoort hem twintigduizend Rynsche
„ guldens, in twee reizen, opbrengen. De
„ muur, die in 't beleg weggestormd was,
„ zou niet wederom mogen hermaakt wor-
„ den, zonder verlof der Hollandsche Graa-
„ ven in der tyd: en men zou daarenboven
„ nog tien *Glavien* van den muur, ter plaatse
„ daar 't de Aartshertog goedvondt, afbree-
„ ken. Alle schulden, door de Stad, in Hol-
„ land, gemaakt, zouden betaald moeten
„ worden. Het Verdrag, in 't jaar 1439,
„ tusschen Hertoge Filips en Bisschop Ru-
„ dolf, gesloten, zou in kragt blyven. Maxi-
„ miliaan zou, voortaan, als *Weereldlyke Voogd*
„ *der Stad Utrecht*, erkend worden, behoudens
„ de Voorregten der Stad. Alle ballingen
„ zouden vryelyk wederom inkomen, uit-
„ genomen den Burgemeester Zoudenbach.
„ Voorts zou alle vyandschap volkomenlyk
„ verzoend, en de Burggraaf van Mont-
„ foort ook in deezen Zoen begreepen zyn,
„ en in 't bezit zyner goederen hersteld wor-
„ den (z)".

Maxi-

(z) *Zie deezen* Zoen *agter* LOIS Chron. *bl.* 330. en *by* MATTHÆUS *ad* Rer. Amorf. Script. *p.* 329.

FILIPS II. 1483. Maximiliaan deedt zyne intrede te Utrecht met veel ſtaatſie. Hy bleef 'er eenigen tyd met zyn Krygsvolk, uit Franſchen, Spanjaards, Duitſchers en Nederlanders beſtaande; doch deeze verſchillende Volken waren zo niet in tugt te houden, of daar viel, van tyd tot tyd, eenige wanorde onder hen voor: waarom de Aartshertog de vreemde Knegten afbetaalde, en vertrekken liet (*a*). De Biſſchop van Utrecht, die gevangkelyk naar Amersfoort was gevoerd, werdt, na 't bemagtigen dier Stad, in zynen zetel, herſteld (*b*). Maximiliaan ſtelde, als Weereldlyke Voogd, Fredrik van Egmond, Heere van Yſſelſtein, tot Stadhouder van Utrecht: waarna hy, naar Brabant, te rug keerde (*c*). De ballingen keerden allengskens in Utrecht weder; doch te Amersfoort werden 'er nog verſcheiden buiten gehouden, die, eenige Utrechtſche Knegten, geleid door Jan van Waſſenaar, te hulp genomen hebbende, op den twee-entwintigſten van Louwmaand des jaars 1484, terwyl de graften vaſt toegevrooren lagen, den muur beklommen, binnen, en wederom in 't verlooren bewind raakten. By deeze gelegenheid, werdt *Gerard van Voorne*, die, onder Reyer van Broekhuizen, Leiden hadt helpen beklimmen, gevat, naar den Haage gevoerd, en aldaar eerlang onthoofd (*d*). De Burgemeeſter Zoudenbach ſtierf, kort hierna, op 't Slot te Schoonhoven, alwaar hy gevangen ge-

(*a*) AMELGARD *Libr.* VII. *Cap.* 8.
(*b*) Preuves *ſur* COMMINES, *Tom.* V. *p.* 355, 356.
(*c*) HEDA *p.* 297.
(*d*) Groote Chron. *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 56.

gehouden werdt. Engelbert van Kleeve, die naar Gouda gevoerd was, werdt, eerlang, geslaakt, en keerde naar zyn Vaderland te rug (*e*). FILIPS II. 1483.

Kort voor het overgaan van Utrecht, overleedt Lodewyk de XI, Koning van Frankryk, op den dertigsten van Oogstmaand. De Daufyn volgde hem op, onder den naam van *Karel den VIII.* Margareet van Oostenryk hadt, op den tweeden van Zomermaand, haare intrede te Parys gedaan. Op den drie-entwintigsten, was de ondertrouw met den tegenwoordigen Koning, plegtiglyk geschied (*f*). De Vlaamingen, die dit Huwelyk meest voortgezet hadden, vleiden zig reeds met de hoop van hunne Prinses op den Troon van Frankryk te zien. Doch de uitkomst heeft hunne verwagting bedroogen. Maximiliaan zelf deedt, terstond na de dood van Lodewyk den XI, zyn best, om de Atrechtsche Vrede, ten minsten in zo verre, te doen vernietigen, dat hy niet gehouden werdt, zyne Dogter zulk eene aanzienlyke Bruidschat af te staan (*g*). Ook veranderde de inzigten van het Fransche Hof door den tyd: waarom men, na verloop van eenige jaaren, besloot, Margareet haaren Vader wederom t'huis te zenden. Wy zullen hier na gelegenheid hebben, om hiervan nog iets aan te tekenen.

De Aartshertog werdt nu, alomme in de Nederlanden, als wettige Voogd zyns Zoons, gehoorzaamd, uitgenomen in Vlaande- XXV. Binnenlandsche Oorlog in Vlaanderen.

(*e*) Groote Chronyk *Divis.* XXXI. *Cap.* 54.
(*f*) DUCLOS *Tom.* II. *p.* 403.
(*g*) Preuves *sur* COMMINES *Tom.* V. *p.* 333, 358, 361, 365.

Filips II. 1483. deren (h). De jonge Filips bleef in bewaaringe der Gentenaaren, en 't Graafschap werdt geregeerd, door eenige voornaame Nederlandsche Edelen (i). De tweedragt, die, hier uit, tusschen Maximiliaan en de Vlaamingen, ontstondt, werdt, door het Fransche Hof, gevoed. *Mevrouw van Beaujeu*, Regente van Frankryk, geduurende de minderjaarigheid van Karel den VIII, haaren Broeder, sloot een heimelyk Verbond met de Vlaamingen, by welk hun en hunnen Graave Filips alle onderstand beloofd werdt. Zy bediende zig van den Heer *d'Esguerdes*, om den twist in Vlaanderen leevendig te houden. Men wil zelfs, dat d'Esguerdes eens te Gend was geweest, met voorneemen, om den jongen Graaf te ligten, en naar Frankryk te voeren (k): 't welk egter van geen gevolg geweest was.

Maximiliaan was dan zo dra niet van den Utrechtschen Kryg ontslaagen, of hy maakte zig gereed, om de Vlaamingen, met geweld, te doen buigen, en de Gentenaars, in 't byzonder, te noodzaaken, om hem zynen Zoon, Filips, wederom in handen te stellen. Te Mechelen, een Leger verzameld hebbende,
1484. maakte hy zig, in 't jaar 1484, eerst van Dendermonde en wat laater van Oudenaarden meester. Ook liet hy 't Land van Waas, door zyn Krygsvolk, afloopen (l). In 't Land van Kadzand, deedt hy ook veele schade. Die van Sluis staken, daarentegen, omtrent deezen tyd

Die van Sluis vallen in Zeeland.

(h) Preuves sur Commines Tom. V. p. 356.
(i) De la Marche Liv. II. Ch. XI. p. 624.
(k) Daniel Tom. VI. p. 597.
(l) De la Marche Liv. II. Ch. XI. p. 624, 627, 628.

tyd, met kleine vaartuigen, geduuriglyk naar Zeeland over, vielen in sommige Eilanden, en plonderden dezelven (*m*). Filips II. 1483.

Geduurende deeze onlusten, werdt Jan van Egmond, op 't sterk aanhouden der Kabbeljaauwschen, in de plaats van Joost van Lalaing, met het Stadhouderschap van Holland, begiftigd (*n*). Hy hadt zig, door het bemagtigen van Dordrecht en Hoorn, en door andere diensten, zeer bemind gemaakt by den Aartshertog: die, toen hy, hierna, in 't jaar 1486, tot Roomsch Koning verheeven was, de Heerlykheid van Egmond, met den titel van *Graafschap*, vereerde; de Heerlykheid van Purmerende met haar toebehooren, voor altoos, met het Graafschap van Egmond vereenigende (*o*). Jan van Egmond wordt Stadhouder. De Heerlykheid van Egmond tot een Graafschap verheeven.

Op den vyfentwintigsten van Herfstmaand deezes jaars 1484, werdt, te Antwerpen, het Verbond van Koophandel vernieuwd, tusschen de Nederlanden, die Maximiliaan voor Voogd erkenden, en Engeland, alwaar onlangs gewigtige veranderingen voorgevallen waren. Eduard de IV, op den negenden van Grasmaand des jaars 1483, overleeden zynde, liet de Kroon zynen jongen Zoon *Eduard den V.* na. Richard, Hertog van Glochester, Broeder van Eduard den IV, hadt zig, terstond, van den Persoon des jongen Konings weeten te verzekeren, en was, in eene aanzienlyke Verga- XXVI. Verbond van Koophandel met Engeland.

de-

(*m*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 303, 304.
(*n*) Velius Hoorn, *bl.* 141.
(*o*) Diplom. Maximiliani *apud* Bockenberg. Dynast. Egmond. *p.* 147. *&* *apud* Maræum Donat. Belg. *Libr.* I. *Cap.* CLIII. *p.* 463. *Tom.* I. Oper. Diplom.

Filips II. 1484. dering van Ryks Grooten, tot *Beschermer van den Koning en het Koningkryk* verklaard. Doch 't leedt niet lang, of hy werdt, onder den naam van *Richard den III*, voor Koning uitgeroepen. Eduard de V. en *Richard Hertog van Jork*, zyn Broeder, werden heimelyk van kant geholpen, en Richard de III. bediende zig van allerlei wegen, om 't verkreegen bewind te behouden, en de Kroon, in 't Huis van Jork, erfelyk te maaken. Met hem werdt het Verbond van Koophandel vernieuwd, van welk wy gesproken hebben, en 't welk, terstond, te Dordrecht, te Middelburg, en in andere Nederlandsche Havens afgekondigd werdt. De Vlaamingen slooten, ten zelfden tyde, ook een Verbond van Koophandel met Richard den III, op den naam van Filips, Hertoge van Bourgondie en Graave van Vlaanderen (*p*). Doch Richard maakte zig eerlang zo gehaat, dat eenige Grooten, *Henrik, Graaf van Richemont*, den eenigsten, die uit het Huis van Lankaster, welk, voor het Huis van Jork, den Engelschen Troon bekleed hadt, nog overgebleeven was, uit Bretagne ontbooden. Henrik, in 't Land van Walles aangekomen zynde, kreeg haast zo veel aanhang, dat hy Richard, den twee-en-twintigsten van Oogstmaand des jaars 1485, slag leverde en overwon. Men vondt Richards lyk, sedert, geheel bebloed en met slyk bedekt, onder de dooden. Terstond hier na, werdt de Graaf van Richemont, onder den naam van *Henrik den VII*, voor Koning uit-

(*p*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 148, 155, 155.

uitgeroepen, en twee maanden laater gekroond (q). Filips. II. 1484.

De vyandelykheden tusschen den Aartshertog en de Vlamingen duurden nog. Die van Sluis overrompelden, op den zestienden van Bloeimaand des jaars 1485, de Stad Vlissingen, met eenige Roeibarken. De Schout *Wouter van Domburg* werdt, by deeze gelegenheid, in de *Sacristie*, doodgeslaagen, en de Stad leêg geplonderd. De vyanden sleepten eenen geweldigen buit naar Sluis te rug. Na deezen, werdt Vlissingen, welk tot dien tyd onbewald geweest was, om voor diergelyke overvallen beveiligd te zyn, met muuren en poorten gesterkt (r). Sluis viel, kort hierna, den Aartshertoge in handen. Brugge verzoende zig eerlang met hem. Zelfs Gend, op den agtsten van Hooimaand. De jonge Graaf werdt zynen Vader overgeleverd, en naar Brussel geleid (s). 't Schynt dat de Gentenaars, geenen genoegzaamen onderstand uit Frankryk krygende, en in hunnen handel veel te lyden hebbende, eindelyk den oorlog moede geworden waren.

Die van Sluis verrassen Vlissingen. 1485.

XXVII. Maximiliaan wordt Roomsch Koning. 1486.

Maximiliaan, verneemende, dat de Rykvorsten, te Frankfort, byeen stonden te komen, om eenen Roomsch-Koning te verkiezen, begaf zig, in den aanvang des volgenden jaars, derwaards, en werdt, den zestienden van Sprokkelmaand, met eenpaarige stemmen,

(q) Rapin *Tom.* IV. *p.* 309, 313, 321, 324, 341, 345, 366, 368, 371, 373, 381, 387.
(r) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 311.
(s) De la Marche *Livr.* II. *Ch.* XI. *p.* 629. *Ch.* XII. *p.* 630-635

Filips II. 1486.

men, verheeven tot deeze waardigheid (t): aan welke, ten deezen tyde, het algemeen Stedehouderschap des Ryks, in afwezendheid des Keizers, verknogt was. Ook volgde de Roomsch-Koning den Keizer altoos op; zonder dat de Keurvorsten, tot eene nieuwe verkiezing, behoefden te komen. Eenige Hollandsche en Geldersche Edelen hadden de plegtigheid deezer verkiezinge bygewoond. Onder welken waren Walraven van Brederode, *Willem van Egmond*, Fredrik van Egmond, *Floris van Yſſelſtein* en *Gysbrecht van Bronkhorſt*. Ook hadt Maximiliaan den jongen Karel van Gelder derwaards gebragt (u), die, nevens Brederode, Bronkhorst en Willem van Egmond, na dat de Roomsch-Koning, op den negenden van Grasmaand, te Aken, gekroond was, van hem Ridder geslaagen werdt (v). Van Aken, trok hy, over Holland, naar Brabant te rug, wordende alomme, met naame te Dordrecht, alwaar hy ook nog eenige Hollandsche Edelen Ridder sloeg (w), met veele tekenen van vreugde, ingehaald.

Oorlog met Frankryk.

Voor 't einde van dit jaar, ontstondt 'er op nieuws een Oorlog, tusschen de Nederlanden en Frankryk. Maximiliaan, gestoord op het Fransche Hof, om het heimelyk Verdrag met de Vlaamingen, en den onderstand, aan dezelven beweezen, hadt zig, in 't jaar 1485, in een Verbond begeven met Lodewyk, Hertoge

(t) Eleƈt. Maxim. Reg. in FREHERI Rerum Germ. Script. Tom. III. p. 17.

(u) Eleƈt. *ubi supra*, p. 18, 19.

(v) JOANN. A LEYDIS van de Heeren van Brederode Cap. LXXVI. *bl* 739, 740.

(w) BALEN Dordr. *bl.* 799.

ge van Orleans, die, t'onvrede, dat men hem geen deel aan de Regeeringe gaf, het Hof verlaaten hadt, en den Koning, in Bretagne iet euvels brouwde. De Hertog van Bretagne was mede in dit Verbond getreden: van welk men niet dan eenen burgerlyken en uitheemſchen oorlog te gelyk wagten kon. Maximiliaan begon de vyandelykheden in Artois. Petit Salezar, Bevelhebber van Douai, bemagtigde Terouanne. Mortagne werdt ook ingenomen. Het Leger des Roomſch-Konings, tien of twaalfduizend man ſterk, liep de grenzen van Pikardye af. Doch alzo Maximiliaan gebrek aan geld hadt, om het Krygsvolk te betaalen, ſcheidde zyn Leger, zonder iets van belang meer uitgeregt te hebben. Het Franſche Hof nam ook zulke maatregels, dat de verbindtenis der Hertogen van Bretagne en Orleans weinig nadeel deedt. Terouanne werdt, in 't volgende jaar, wederom herwonnen. Ook ſloegen de Franſchen het Nederlandſche Leger by Bethune. Karel van Egmond, Zoon van Adolf, Hertog van Gelder, werdt, in deezen ſlag, door de Franſchen, gevangen genomen. Men tradt toen over eene Vrede in eene onderhandeling, die eenen geruimen tyd duurde (x).

Filips II. 1486.

Karel van Gelder, door de Franſchen, gevangen.

De oorlog ter Zee was, tot hiertoe, in Holland, in Zeeland, en in eenige andere Nederlanden, op geenen vaſten voet, gevoerd geweeſt. Byzondere Steden en byzondere Perſoonen zelfs ruſtten Schepen ter Kaap uit, en deeden den vyand niet alleen, maar, of uit on-

XXVIII. Nieuwe orde op de Admiraliteit, hier te Lande.

(x) Daniel Tom. V. p. 608, 613, 614, 622, 623.

FILIPS II. onkunde of uit kwaadwilligheid, ook vrienden
1486. en nabuuren afbreuk. Onder anderen, was 't, eenige jaaren geleeden, gebeurd, dat die van Alkmaar, Hoorn, Enkhuizen en Brouwershaven, een of meer schepen hebbende uitgerust, een Londensch Koopvaardyschip, in volle Vrede, genomen, opgebragt, en den buit gedeeld hadden. Waarover zy naderhand tot vergoeding van schade verdoordeeld werden (*y*). Om diergelyke en andere moeilykheden te voorkomen, en te gelyk, om zig meer gezags over de Zeezaaken aan te maatigen, dan de Nederlandsche Vorsten oulings gehad hadden, besloot Maximiliaan, ten deezen tyde, den oorlog ter Zee op eenen anderen voet te brengen. By een openbaar *Plakaat*, op de naamen van hem en Filips, te Brugge, den agtsten van Louwmaand des jaars
1487. 1487, gegeven, werdt gelast „ dat niemant, „ voortaan eenige schepen ten oorlog zou mogen uitrusten, dan met toestemming van „ den Admiraal, en onder des Admiraals „ Vlagge. Dat de Admiraal, nevens den „ Stedehouder en mannen van Raade, door „ hem, ter zyner verblyfplaatse, en in elke „ voornaame Zeeplaats, aangesteld, regt doen „ zou, over alle zaaken, ter Zee en langs de „ Stranden voorvallende: ook zou hy het „ opperopzigt hebben over de Vuurbakens: „ en zelfs over zaaken van bevragting en loon „ der zeevaarende oordeelen. Van de goede „ pryzen zou de Admiraal een tiende genie„ ten: het overig deel behielden de Kaapers.

„ Van

(*y*) Handv. van Enkh. bl. 18.

„ Van de boeten, behieldt de Heer de helft Filips II.
„ aan zig. De uitrusting eener gemeene Lands 1487.
„ Vloote zou aan den Admiraal staan. De Ge-
„ regtshoven der Admiraliteit moesten, naar
„ de Lands-Wetten en gebruiken, en by man-
„ gel derzelven, naar het beschreeven Regt,
„ oordeelen. Hunne vonnissen waren beroep
„ onderheevig aan den Admiraal, van wiens
„ uitspraak men ook nog by den Landsheere
„ * betering verkrygen kon. Voorts werdt ver- * *Refor-*
„ klaard, dat men, by deeze Ordonnantie, *matie.*
„ niet verstond, iemants regt te verkorten".
Op 't einde, gebieden Maximiliaan en Filips, dat dit Plakaat, onder anderen, ook in Gelderland en Holland, zal afgekondigd en opgevolgd worden. Alles werdt besloten met deeze Koningklyke Spreekwyze, aan welke, men hier te Lande, nog gantsch niet gewend was: *Car ainsi nous plaist il estre faict:* dat is, *want alzo belieft het ons, dat gedaan worde* (z). Maximiliaan beoogde dus, een nieuw Opper-Geregtshof over de Zeezaaken, in de Nederlanden, aan te stellen, welk alleen van hem afhangen zou. Vermoedelyk is 't, dat de byzondere Steden zig ongaarne zulk een voornaam deel van haar gezag zullen hebben laaten ontrekken. Ook heeft men, van elders (*a*), reden om te gelooven, dat 'er, ten zynen tyde, nog geen Admiraliteits-Hof opgeregt geweest is; en dat de Zeezaaken, nog eenen geruimen tyd,

(z) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1208. Admir. Plak. III. *Deel*, *bl.* 13.
(*a*) *Zie* Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 1215. Admir. Plak. III *Deel*, *bl.* 27.

Filips II. tyd, op den ouden voet, bestierd geworden
1487. zyn.

XXIX. Onlusten in Vlaanderen. Het volgende jaar 1488 bragt merkwaardige veranderingen voort, in de Nederlanden, met naame in Vlaanderen en in Holland. Maximiliaan hadt *Adriaan de Vilain*, *Heer van Rassinghem*, een' der voornaamste hoofden van de jongste Gendsche beroerte, uit Kortryk doen ligten, en te Vilvoorden in hegtenis doen zetten. Doch Rassinghem, eerlang ontsnapt zynde, was te Gend weder gekeerd, en blies daar 't volk de ooren zo vol van de gebreken der tegenwoordige Regeeringe, dat 'er een volkomen opstand uit rees (*b*). Brugge, alwaar de Roomsch Koning zig thans bevondt, was 't genoegzaam eens met de Gentenaars. Men wilde het Land van vreemd Krygsvolk gezuiverd en de Ampten aan Inboorlingen gegeven hebben. Ook stondt het der Gemeente geweldig tegen, dat men, in Vlaanderen, onlangs, eene ongewoone verandering in de munt gemaakt hadt. Deeze en
1488. andere bezwaarnissen werden den Roomsch-Koning, in Louwmaand, te Brugge, voorgehouden, zonder dat 'er eenige verbetering op volgde. Maximiliaan poogde zig zelfs door zyne Ruiters van Brugge te verzekeren: 't welk die van Brugge dermaate verbitterde, dat zy hem en eenigen zyner Raaden, in Sprokkelmaand, in hegtenis namen (*c*). Hierop volgde 't verzetten van de Wet der Stad. Te Gend, te Brugge en in de Vlaamsche Steden, die 't met

(*b*) Pont. Heuter. Rer. Austr. *Libr.* II. *p.* 135, 136.
(*c*) Pont. Heuter. Rer. Austr. *Lib.* III. p. 139, 140.

met deezen hielden, werden de gemeene zaa- ken des Graafſchaps alleen op den naam van den jongen Filips beſtierd. Het Franſche Hof ſtookte 't vuur der oneenigheid, zendende den Gentenaaren eenige manſchap te hulpe. *Pieter Langhals*, Schout te Brugge, werdt, nevens andere gevangenen, openlyk onthalsd. De Hollanders en Zeeuwen hadden zyn vonnis helpen doorzetten: alzo men hier hieldt, dat hy Maximiliaan bewoogen hadt, om te verklaaren, dat voortaan, de Leenen, in Holland en Zeeland, niet op de vrouwen verſterven konden; maar, by gebrek van manlyk oir, aan 's Vorſten Tafel vervallen moeſten (*d*). Midlerwyl waren de Staaten der meeſten Nederlanden, met naame die van Holland en Zeeland, te Gend vergaderd, om de vryheid des Roomſch-Konings, onder goede voorwaarden, te verwerven. Zeeland, als meeſt van de Vlaamingen te lyden hebbende, haakte ſterkſt naar de vrede. Eindelyk, ſlooten de Staaten, op den eerſten van Bloeimaand, een nieuw Verbond van Vereeniging, welk duuren zou, tot op de meerderjaarigheid van den jongen Filips. Men ſtelde, by dit Verbond, vaſt „ dat Vlaanderen, door „ Filips, onder de voogdyſchap der Heeren „ van zynen bloede en van den Raade, geregeerd zou worden: en dat Maximiliaan „ het bewind der andere Nederlanden hebben zou." Voorts beloofde men „ de Atrechtſche Vrede van den jaare 1482 te „ zullen onderhouden: en op het voortzetten „ van

Filips. II. 1488.

(*l*) Despars Chron. van Vlaanderen *M. S.*

FILIPS II. 1488. „ van den gemeenen Koophandel, door het „ maatigen der tollen en de eenpaarigheid in „ de Munte, agt te geeven." Eindelyk stelde men vast „ voortaan, jaarlyks, in Wynmaand, eene algemeene Vergadering der „ Staaten van de Nederlanden te zullen houden, in eene der Steden van Brabant, „ Vlaanderen of Henegouwen, om, op dezelve, voor den gemeenen welstand zorg „ te draagen." Het Verbond werdt, door Filips naaste en aanzienlykste maagen van moeders zyde, en onder deezen, door Bisschop David van Utrecht, bezegeld (*e*). Maximiliaan bevestigde de voornaamste punten van dit Verbond, by plegtigen eede, op den zestienden van Bloeimaand. In 't byzonder, deedt hy afstand van 't bewind over Vlaanderen, geduurende de minderjaarigheid zyns Zoons. Ook beloofde hy „ de vreemde Knegten, binnen vier dagen, uit Vlaanderen, „ en binnen agt, uit alle de Nederlanden, te „ zullen doen vertrekken." Men stelde hem, hierop, terstond, in vryheid; mids dat Balthazar van Volkestein en de Graaf van Hanau, te Brugge, en Filips van Kleef, te Gend, als borgen voor het onderhouden des Verdrags van zyne zyde, in gyzeling bleeven. Maximiliaan beloofde, dit Verdrag, door alle de Nederlanden, te zullen doen bezegelen. Ook vindt men, dat zulks, door Gemagtigden van Brabant, Vlaanderen, Henegouwen, Zeeland en Namen, geschied is (*f*).

Dus

(*e*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 201.
(*f*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 203.

Dus scheen Vlaanderen in rust te zullen geraaken. Doch de hoop hiertoe verdween haast. Keizer Fredrik de III, kennis van de gevangenis zyns Zoons gekreegen hebbende, hadt terstond een aanzienlyk Leger op de been gebragt, om hem te verlossen. *Albrecht, Hertog van Saxen*, een streng en dapper Veldoverste, trok, met de voorhbede, vooruit, naar Vlaanderen. En Maximiliaan kreeg zo dra geene kennis van de nadering des Keizerlyken Legers, of hy waande langer niet, aan het pas geslooten Verdrag, verbonden te zyn (g). Gend, door de Keizersche met een beleg gedreigd, zogt zig van Sluis, van waar de Stad haaren toevoer kreeg, te verzekeren. Doch de Regeering, schoon anders de zyde der Vlaamingen tegen Maximiliaan gehouden hebbende, verklaarde hun onzydig te willen blyven, en hieldt de Gendsche bezetting buiten: verdryvende egter, ten zelfden tyde, allen, die den jongen Filips geene trouwe zweeren wilden. De wederzydsche vyandelykheden begonden op nieuws. Gend werdt, door Keizer Fredrik, belegerd, die zig egter genoodzaakt zag, de Stad, in Hooimaand, te verlaaten. De Gentenaars hadden dit geluk te danken aan 't beleid van Maximiliaans Gyzelaar, Filips van Kleef, die, zig, voor de onderhouding des jongsten Verdrags, welk hy oordeelde door Maximiliaan geschonden te zyn, tot borg gesteld hebbende, en nu, door de Stad, tot Beschermer ver-

Filips III. 1488.

Hertog Albrecht van Saxen komt met een Leger in de Nederlanden.

(g) Zie zynen Brief by BOXHORN op REIGERSB. I. Deel, bl. 318.

FILIPS II. 1488. verkooren zynde, al zyn vermogen in 't werk ſtelde, om de zaak der Vlaamingen voor te ſtaan (*b*). Ook werdt hy, hierom, ſedert, door den Keizer, in den Ryksban gedaan. Doch dit verbitterde hem te meer. Hy overviel en bemagtigde, na dien tyd, verſcheiden' Plaatſen in Brabant en Vlaanderen. *Zelfs* viel hem Bruſſel in handen (*i*). Ook bediende hy zig, onder anderen, van de bezetting van Sluis, welk zig allengskens openlyker tegen Maximiliaan begon te verklaaren, om 't platte Land af te loopen (*k*). De Keizer, beſpeurende, dat zyne tegenwoordigheid zynen Zoon weinig dienſt deedt, liet de Hertog van Saxen, met een Leger Duitſchers, in de Nederlanden, en keerde, in Wynmaand, naar Duitſchland te rug.

Sluis verklaart zig openlyk tegen Maximiliaan.

XXX. De Vlaamſche tweeſpalt bragt de Hollandſche Hoekſchen tot omzien: en deedt hen overleggen, of 'er niet eenig voordeel voor hun uit te haalen ware. Na dat zy, in 't jaar 1483, Utrecht hadden moeten ruimen, hadden zy, hier en daar, omgezworven, zonder zig ergens te konnen veſtigen. Kans, om eenige Stad in Holland in te neemen, was 'er niet, zo lang zy geene gelegenheid hadden, om, digt aan de grenzen, volk te verzamelen, en te water of te lande in Holland te vallen. Deeze gelegenheid ontbrak hun, ſedert het bemagtigen van Utrecht. Doch kort na 't uitberſten der Vlaamſche beroerte, hadden zy 't oog op Sluis in Vlaanderen geworpen; vanwaar zy hun-

De Hoekſchen zoeken hun voordeel te doen, met de beroerten in Vlaanderen.

(*b*) DESPARES Chron. van Vlaanderen *M. S.*
(*i*) HARÆUS Annal Brab. *Tom.* I. *p.* 477.
(*k*) DESPARES Chron. van Vlaand. *M. S.*

hunnen partyen, te water, afbreuk doen, en ligtelyk volk byeen brengen konden, tot het onderneemen van eenigen aanſlag in Holland. Filips van Kleef, die, ſedert, te Sluis 't hoog bevel voerde, was hun gunſtig, en niet minder dan zy op Maximiliaan en de tegenwoordige Regeeringe gebeeten. Met deezen maaken zy dan een verding, volgens welk hun te Sluis vry verblyf en gelegenheid gegund werdt, om Volk en Vaartuigen byeen te brengen (*l*).

Filips II. 1488.

Jonkheer *Frans van Brederode*, Broeder van Walraven, een jongeling van twee-entwintig jaaren (1), was, in 't jaar 1478, door zyne Moeder, Jolande, op de Leuvenſche Hooge Schoole beſteld (*m*): en hadt 'er nu omtrent tien jaaren geſleeten, toen hem, in Grasmaand deezes jaars, door eenige voornaame Hoekſchen, het opperbevel over de voorgenomen' Krygstogten opgedraagen werdt (*n*). 't Was niet vreemd, dat de Hoekſchen eenen Heer uit den Huize van Brederode tot hun Hoofd verkooren; doch 't mag met reden vreemd ſchynen, dat zy zynen ouder' Broeder, Walraven, voorby gingen. Men zou mogen agten, dat deeze de gunſt des Roomſch-Konings, die

Frans van Brederode wordt tot Hoofd der Hoekſchen verkooren.

(*l*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 72.
(*m*) Joann. a Leydis van de Heeren van Brederode, *Cap.* LXXIII. *bl.* 733.
(*n*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 74.

(1) In *Jonker Franſen Oorlog*, bl. 73. lees ik, dat hy, op den eenentwintigſten van Lentemaand des jaars 1466, geboören was. Doch Joann. a Leydis (*van de Heeren van Brederode*, Cap. XLIX. bl. 644. en Cap. LXVIII. bl. 721.) ſtelt zyne geboorte, op den vierden van Sprokkemaand.

Filips II. 1488. die hem onlangs Ridder geslaagen hadt, thans te zeer zogt. Ook blykt, van elders, dat Walraven zig, omtrent deezen tyd, nu en dan, ten Hove ophieldt (*o*). Doch de voornaamste reden, waarom hy niet verkooren werdt, was, buiten twyfel, dat hy, wegens het inneemen van Viane door de Utrechtschen (*p*), nog niet met den Burggraave van Montfoort verzoend was: 't welk eerst, in Herfstmaand deezes jaars, gelukte (*q*). Jonkheer Frans, voorwendende, de wapenen, alleenlyk, te voeren, ten dienste van den jongen Filips, dien men, in 't gemeen, *Philippe Monsieur* noemde (*r*), begaf zig, terstond, naar Sluis, thans de algemeene verblyfplaats der Hoekschen, en der Vlaamsche ballingen. Van daar schuimde hy, langs de Vlaamsche en Zeeuwsche stroomen, op de Hollandsche Koopvaardyschepen, en bemagtigde, geduurende deezen Zomer, verscheiden' Vaartuigen der Leidenaaren, met Wolle en Schaapenvellen gelaaden. Doch in den Herfst bragt hy eene Vloot van agtenveertig Schepen in gereedheid, bemande dezelve met omtrent tweeduizend Hollanders en Vlamingen, en zeilde, den agttienden van Slagtmaand, door een onbevaaren Diep, sedert, naar hem, *Jonker Fransen Gat* genoemd, naar den mond der Maaze. De toeleg was, Rotterdam te bemagtigen. Doch alzo men, met de Vloot, niet verder dan voor Delfshaven komen kon, doordien de Maas hier toege-

Zeilt, door een nieuw Diep, *Jonker Fransen Gat* genoemd.

vroo-

(*o*) Preuves sur COMMINES *Tom.* V, *p.* 330.
(*p*) Zie hier voor, *bl.* 205.
(*q*) Jonker Fransen Oorl. *Bylagen*, *bl.* 314.
(*r*) Crimineel Sententieboek, *geqnet.* C. *f.* 21.

vrooren lag, stapte Brederode, met agthonderdenvyftig man, aan land, trekkende langs den Schiedamschen dyk, regt op Rotterdam aan. De Schiedamsche Poort werdt door eenigen, die over de bevrooren' graft den muur beklommen, wel haast overweldigd. Brederode, met de overige manschap, binnen gelaaten zynde, maakte zig, des nagts na den negentienden van Slagtmaand, in een oogenblik, van de gantsche Stad meester, zonder dat men van iemant gewaagd vindt, die, by deeze overrompeling, het leeven verloor. De Hoekschen en Vlaamingen, die scheep gebleeven waren, kwamen, des morgens, ook allen in Rotterdam: alwaar Brederode terstond orde op de Regeering stelde, zynde den Baljuw, *Willem van Reimerswaale*, heimelyk ter Stad uit geweeken. Ook deedt hy, zonder uitstel, arbeiden aan 't versterken der Stad: 't welk, met zo veel spoed, voortging, dat men, in den aanvang des volgenden jaars, 't geschut op de nieuwe werken planten kon (*s*). De Hoekschen vloeiden, midlerwyl, van alle kanten, naar Rotterdam, dat opgepropt werdt van volk. Brederode liet zyne manschap 't platte Land, alomme, en tot voor de poorten der Steden, stroopen. In Wintermaand, kwam *Fredrik van Zevender*, Baljuw van Schoonhoven, door de Kabbeljaauwschen van zyn Ampt ontzet, te Rotterdam, en bewoog Brederode, tot het onderneemen van eenen aanslag, op Schoonhoven. Men bemande terstond tien Rynschepen, negentien

Filips II. 1488.

en bemagtigt Rotterdam.

Aanslag op Schoonhoven.

(*s*) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 78. 87, 111.

Filips II. 1488. tien Kromſtevens, zeventien Roeijagten en zes Buizen, met omtrent duizend man, die, onder bevel van Joris, Baſtaard van Brederode (*t*), den Lekſtroom zynde opgezeild, in den donkeren avond, voor Schoonhoven, aan land kwamen; doch van de Burgery zo wel ontvangen werden, dat zy, met verlies van meer dan tweehonderd man, te rug deinzen moeſten, en met agterlaating met het meeſte ſtormgereedſchap en eenige Vaartuigen, naar Rotterdam keerden (*u*). De Rotterdammer Hoekſchen ſtaken, daarentegen, nog voor 't einde des jaars, den brand in Delftshaven en Schoonerlo. Ook bemagtigde Jan, Burggraaf van Montfoort, het Slot te Woerden. *Arend van Yſſelſtein* bewaarde dit Slot, doch liet het, uit gierigheid, flegts door éénen Wagter, bewaaken: waarom 't verraſſen van hetzelve den Burggraave weinig werks gekoſt hadt. Men hieldt het, ten deezen tyde, voor den ſleutel van Holland. Montfoort deedt den Hollanderen veel ſchade uit dit Slot, ſtroopende ten platten lande, of vorderende brandſchatting van de naaſte Dorpen en Heerenhuizen. Brederode zelf maakte hier insgelyks zyn werk van (*v*). De ſchamele Landman ſmaakte alomme de bitterſte vrugten van den binnenlandſchen oorlog.

XXXI. Maximiliaan komt in Holland. De Winter liet, ondertuſſchen, niet veel gelegenheid over, om den Kryg in Vlaanderen voort te zetten. Des Maximiliaan, vernomen hebbende, hoe 't in Holland geſchapen ſtondt, be-

(*t*) Crimin. Sententieboek *gequot.* C. *f.* 21 *verſ.*
(*u*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 88 - 97.
(*v*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 98 - 109.

besloot een' keer derwaards te doen, en alle de Kabbeljaauwsche Steden, tegen Rotterdam, in de wapenen te brengen. Op den agttienden van Louwmaand des jaars 1489, deedt hy zyne intrede in Leiden, alwaar de Steden ter Dagvaart beschreeven, en vergaderd waren. Maximiliaan vermaande hier alle de Leden, met zo veel welspreekendheid en ernst, tot het beleg van Rotterdam, en het onderbrengen der Hoekschen, die hy *eenen ongebonden hoop plonderaars* noemde, dat men eenpaariglyk besloot, eene algemeene Heirvaart te beschryven, en Rotterdam, te water en te lande, te belegeren (*w*). FILIPS II. 1489.

Omtrent den aanvang van Sprokkelmaand, was 'er reeds een aanzienlyk Leger, te Delft, byeen gebragt. De Roomsch-Koning verscheen hier ook, om orde te stellen. Aan Dordrecht, Gouda, Briele en Vlaardingen werdt het bewaaren der stroomen toevertrouwd. De Poorters van Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam en eenige anderen werden binnen Schiedam gelegd. Hier ter Stede, schonk Maximiliaan, op den elfden van Sprokkelmaand, den Amsterdammeren het voorregt, om zyne Roomsch-Koningklyke Kroon, boven hun Wapen, te mogen voeren (*x*): eene gunst, die de Amsterdammers, door het bestryden hunner Landsluiden, duur genoeg koopen moesten. De Maas werdt alomme met Schepen bezet, en de Stad, van de landzyde, ook ten naauwsten ingeslooten; zo dat 'er, niet dan met groot ge-

Rotterdam wordt belegerd.

(*w*) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 109 - 120.
(*x*) Handv. van Amsterd. *bl.* 42.

FILIPS II. 1489. gevaar, eenige voorraad in te brengen was. *Maarten van Polbain* en de Stadhouder Egmond hadden 't voornaam bevel over de belegeringe. Maximiliaan zelf onthieldt zig te Dordrecht (y).

Mislukte aanslag van Jonkheer Frans op Schiedam.

Brederode, dit beleg voorziende, hadt de Stad, uit de omgelegen' Dorpen, van mondbehoeften verzorgd, en vondt zig in staat, om eene langduurige belegering door te staan. Zelfs deedt hy, van tyd tot tyd, uitvallen, om de belegeraars te beschadigen, die, gelyk de kans des krygs loopt, nu tot zyn voordeel, dan tot zyn nadeel, uitvielen. Op den veertienden van Sprokkelmaand, ondernam hy Schiedam te verrassen: doch deeze aanslag mislukte. In deeze Stad, lagen, behalve veele Hollandsche Poorters, ook een goed deel vreemde Knegten in bezetting, onder welken, Brederode heimelyk verstand hieldt. De Poorters en Knegten lagen geduuriglyk samen overhoop, en Brederode stookte den twist. Eenigen deezer Knegten beloofden hem Schiedam te leveren, indien hy zig, op zekeren bestemden tyd, derwaards begaf. De afspraak bleef geheim genoeg: doch de vreemde Knegten, door zeker geschreeuw, welk zy voor het beraamde teken hielden, misleid, begonden den aanval in de Stad, een uur te vroeg, en kort na dat Brederode uit Rotterdam getrokken was. Zy vielen eerst aan op het Huis, alwaar de Haarlemmers geherbergd waren; doch werden hier, en naderhand ook door de andere Poorters, geleid door *Willem*

van

(y) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 134-139.

van Boschhuizen, zo wel ontvangen, dat zy, geenen onderstand van Brederode krygende, haast overmeesterd werden. Brederode toen, Schiedam genaderd zynde, vernam haast, dat de aanslag verbrod was, en keerde, onverrigter zaake, naar Rotterdam te rug (z). Wat laater, tradt hy ook in heimelyke onderhandeling met eenige Burgers van Gouda, die hem de Stad beloofden te leveren. Doch de Stadhouder Egmond, kreeg hier de lugt van: deedt, onder anderen, vyf Burgers van 't Kerkhof, alwaar zy hoopten veilig te zullen zyn, ligten, en openlyk onthalzen (a): waarmede deze onderneeming insgelyks te loor liep. Men hadt, al in 't voorleeden jaar, eenen aanslag gesmeed, om zig, te water, meester van Gouda te maaken, en de Wethouders en anderen van 't leeven te berooven. Doch deeze, insgelyks ontdekt geweest zynde, hadt, ook toen, twee Ingezetenen den hals gekost (b). Op den zesden van Lentemaand, gelukte het Brederode egter, Overschie te bemagtigen, alwaar de belegeraars zig sterk verschanst hadden en eene talryke bezetting hielden (c). Des anderendaags, stelde hy 's Graavenhaage en Haag-ambagt op eene brandschatting van tweehonderd Rynsche guldens ter maand. Diergelyk lot trof ook Delfland (d). Zelfs verkogt hy, tot in Rynland toe, Brieven van Vrywaringe: van wel-

Filips II. 1489.

Voordeelen der Hoekschen.

(z) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 128-133, 139-157.
(a) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 185-187.
(b) Crimin. Sententieb. van den Hove *gequot.* C. *f.* 17, 18.
(c) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 167.
(d) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 176, 177, 182.

FILIPS II. 1489.

welken 'er nog een, ten behoeve der Abtdye van Rynsburg verleend, voorhanden is (e). Voor 't einde van Lentemaand, werdt 'er, tusschen den Graave van Egmond en de Hoekschen, in het Dorp Kapelle, over een Verdrag, gehandeld; doch niets geslooten (f).

Geertruidenberg verrast.

Jan van Naaldwyk, Jan van Kroonenburg, en Fredrik van Zevender, met agthonderd man van Rotterdam afgezonden, verrasten, kort hierna, Geertruidenberg; doch ruimden eerlang de Stad wederom, om tweeduizend Schilden, die hun, vóór hun vertrek, voldaan werden (g). In Bloeimaand, poogden de Rotterdammers andermaal Schiedam te verrassen: doch de Schiedammers, by tyds kennis van den toeleg gekreegen hebbende, trokken hun, met zo veel kloekheid, tegen, dat zy genoodzaakt werden, te wyken. Op den hertogt, liepen zy het Land van Voorne en Putten af, en voorzagen Rotterdam van Kooren, waaraan men in de Stad gebrek begon te krygen. Kort hierna, op den elfden van Bloeimaand, werdt 'er te Bodegraven een Bestand voor drie maanden geslooten (h). Egmond hieldt egter dit Bestand niet; maar zogt de Stad, op den tweeden van Zomermaand, te overrompelen: doch hy vondt de Rotterdammers op hunne hoede, en werdt, met merkelyk verlies, afgeweezen (i).

Aanslag der Hoek-

Weinig laater, ondernamen de Hoekschen eenen aanslag op

(e) Jonker Fransen Oorlog, *Bylagen*, *bl.* 306.
(f) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 189.
(g) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 192-198.
(h) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 198-203.
(i) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 203-207.

op Leiden. Jan van Montfoort en Jan van Naaldwyk, omtrent duizend man verzameld hebbende, kwamen, op den dertienden van Zomermaand, ter middernagt, voor de Stad. Men hadt voor, met behulp der bezettinge van 't Huis te Poelgeest, de Stad, aan den kant der Zylpoorte, te bemagtigen. 't Branden van 't Huis te Wadding zou het teken van den aanval zyn (*k*). De Stadhouder, Jan van Egmond, bevondt zig, omtrent deezen tyd, te Leiden, en was, uit Brieven, die hem, door eenige Burgers, getoond waren, reeds van den toeleg verwittigd; doch hy hadt 'er geen agt op geslaagen. Naderhand werdt egter een deezer Burgeren, *Willem Jakob Evertszoon*, een man van zeventig jaaren, om het ontvangen deezer Brieven, onaangezien hyze vertoond hadt, in den Haage, onthoofd. Montfoort en de zynen beklommen den wal, omtrent de Zylpoort; onder 't geroep van *Brederode! Montfoort! Broekhuizen!* doch werden zo wel ontvangen, met bussen en klovenniers, dat zy te rug deinzen, en de onderneeming staaken moesten. In 't aftrekken werdt hun het Slot Poelgeest, welk *Gerrit van Poelgeest*, voor de Leidenaars, bewaarde, opgegeven: uit welk zy 't platte Land om Leiden alomme afliepen. De Stadhouder en die van Leiden sloegen sedert het beleg voor dit Slot, en beschooten 't zo hevig, dat men 't eerlang opgeeven moest: waarna het ten gronde toe geslegt werdt (*l*).

schen op Leiden.

Zy bemagtigen Poelgeest; doch verliezen het weder.

Ter-

(*k*) Crimin. Sententieb. *gequot.* C. *f.* 28 *vers.*
(*l*) Groote Chronyk *Divis.* XXXI. *Cap.* 66. Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 218.

Filips II. 1489. XXXII. Onrust te Hoorn.

Terwyl 't in 't Zuidergedeelte van Holland dus hol toeging, was, ook in 't Noordergedeelte, te Hoorn, eenige onrust bespeurd. De Hoekschen, die zig hier nog in merkelyke getale onthielden, hoop scheppende, uit het gene te Rotterdam en elders gebeurd was, op de herstelling hunner vervallen zaaken, lieten zig, nu en dan, ontslippen, *dat de Graauwboeden wel haast aan een' kant raaken, en dat de jonge Prins zelf in de Stad komen en de Wet verzetten zou.* De Regeering kreeg, uit dit gemompel, vermoeden, dat 'er veelligt een toeleg broeide, om de Stad te overrompelen. Des liet zy scherpe wagt houden, en zondt naar Amsterdam, naar Friesland en elders, om nadere kondschap. Zelfs ontboodt zy den Stadhouder Egmond heimelyk, die, op den zeventienden van Grasmaand, met weinig gevolg, in de Stad kwam. Zyne komst deedt eenigen, die wat stout gesproken hadden, in stilte, de Stad ruimen. Doch zy kwamen, kort daarna, ontbooden zynde, wederom binnen. Egmond moeide niemant. Alleenlyk werdt de bezetting met eenige Knegten versterkt. Doch men verkreeg, door geschenken, dat 'er geene anderen dan inboorlingen en zelfs Burgers der Stad toe konden verkooren worden. Ook mogt de Stad de soldy deezer bezetting korten op 't Ruitergeld, waarin haar, daarenboven, nog eenige verligting toegestaan werdt. Ten deezen tyde, ontsloeg Egmond die van Hoorn ook van de Heirvaart tot het beleg van Rotterdam; waartoe de Enkhuizers nog agtentwintig mannen

van wapenen hadden moeten leveren (m): alzo men hem vertoonde, dat men de Poorters, tot bescherming hunner eigene Stad, van noode hadt (n). Filips II. 1489.

De belegering van Rotterdam duurde nog: en de leeftogt begon 'er, onder de Burgerye, langs hoe schaarser om te komen. Jonkheer Frans besloot derhalve eenen Scheepstogt langs de Lek te doen, om mondbehoeftente haalen. Agtentwintig groote Kromstevens en Rynschepen, twaalf Roeijagten en Buizen, bemand met veertienhonderd man, staken af van Rotterdam, op den derden van Zomermaand. Jan van Naaldwyk, Fredrik van Zevender, Jan van Kroonenburg en verscheiden' anderen hadden 'er bevel over. De Oostenrykische Schepen, die, hieromtrent, de stroomen bewaarden, te weinig in getal zynde om deeze Vloot aan te tasten, zonden naar beneden om hulpe, en haalden, met zes groote Oorlogschepen en verscheiden' anderen, de Rotterdammers, die by Streefkerk ten anker gekomen waren, den volgenden nagt, in. Hier ontstondt, des morgens, een hevige Scheepsstryd, in welken, de Rotterdammers, overmand door het grof geschut, van welke de Oostenrykische Schepen voorzien waren, de nederlaag kreegen. Naaldwyk raakte, met driehonderdenvyftig man, niet zonder gevaar, aan Land, en nam de wyk naar de Stad Montfoort. Een groot deel der andere manschap sneuvelde, of werdt gevangkelyk naar

Scheepsstryd op de Lek.

Nederlaag der Hoekschen.

(m) Brandt Enkh. bl. 36.
(n) Velius Hoorn, bl. 144, 145.

FILIPS II. 1489.

naar Dordrecht gevoerd; alwaar men zig de grootste eer der overwinninge toeschreef. De meeste Rotterdamsche Schepen raakten insgelyks verstrooid, of vielen in vyandelyke handen (o). Deeze ramp werdt van anderen gevolgd. De Rotterdammers, eenige Vaartuigen met Graanen, van Woerden, door de Veenen, naar huis voeren willende, werden, weinige dagen laater, by Moorddrecht, door vierentwintighonderd Oostenrykschen, aangetast, en t'eenemaal verslaagen. Jan van Naaldwyk en Fredrik van Zevender werden, by deeze gelegenheid, gevangen genomen. Van twaalfhonderd man, die uit Rotterdam getrokken waren, kwamen 'er niet meer dan driehonderd te rug: waarom Brederode besloot de bezettiug uit Overschie naar Rotterdam te laaten komen (p).

Naaldwyk en Zevender zaten niet lang te Dordrecht in hegtenis. Zevender brakt uit, door het heimelyk gemak, en raakte, door een eng watertje, aan, en voorts over de wallen. Naaldwyk werdt om een gering losgeld ontslaagen: mids hy beloofde, zyn best te zullen doen, om Rotterdam, by eerlyk Verdrag, in 's Konings handen te doen overleveren (q).

Rotterdam gaat over.

Terwyl hy hiertoe by Brederode arbeidde, hielden de Gemagtigden der Steden Dordrecht, Haarlem, Delft, Leiden, Amsterdam, Schiedam en Briele, die den zwaarsten last van deezen binnenlandschen Kryg te draagen

(o) Jonker Fransen Oorlog, bl. 207-214.
(p) Jonker Fransen Oorlog, bl. 221-229.
(q) Jonker Fransen Oorlog, bl. 230, 231.

gen hadden, den Heere van Polhain, te Gouda, voor „ dat het langduurig beleg van Rotterdam, en andere rampen van den tegenwoordigen tyd de welvaart en neering, van onder 's Lands Ingezetenen, verbannen hadden. Zy vertoonden hem, dat de Handwerken ſtil ſtonden, doordien veele Poorters, te Schiedam en te Gouda, in bezetting moeſten blyven leggen. Dat het platte Land, waaruit de Steden een groot deel haarer welvaart trokken, woeſt lag, en geen voordeel gaf. Dat de landhuuren onbetaald bleeven. Dat de Steden ook geene Renten meer voldoen konden, en alomme buiten 's Lands bekommerd werden. Dat de Vlaamſche Kaapers, met naame die van Sluis, de Scheepvaart onveilig maakten, en dat de leevensmiddelen, ondertuſſchen, hand over hand, duurder werden." 't Slot deezer klagte was een ernſtig verzoek, dat 'er toch een ſpoedig einde van den bangen binnenlandſchen Kryg gemaakt mogt worden: op dat, de ruſt in Holland herſteld zynde, 's Lands welvaart eens wederom bloeijen mogt, als te vooren. Polhain, den Steden niets dan goede woorden weetende te geeven, verzekerde haar egter, dat de Rotterdammers, t'einde adem gevogten, haaſt tot de overgaave genoodzaakt zouden worden (*r*). Terſtond hierna, deedt hy allen Rotterdammeren, die zig onder de gehoorzaamheid des Roomſch-Konings begeeven wilden, ſchriftelyk vergiffenis aan-

Filips II. 1489.

(*r*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 212-238.

FILIPS II. 1489. aanbieden: 't welk zo veel te wege bragt, dat de Burgery Jonkheere Frans op 't ernstigst aan boord was, om de Stad, by verdrag, op te geeven. Hy besloot 'er eindelyk toe. 't Verdrag werdt te Kapelle getekend. Volgens het zelve „ moest Brederode met al de zynen de „ Stad, binnen zes dagen, ruimen, dezelve „ met alle haare geregtigheden den Prinse of „ zynen Veldheer overleverende, en alle oor„ logsbehoeften agterlaatende." De Stadhouder Egmond kwam, op den vyfentwintigsten van Zomermaand, met zeshonderd man, van Overschie in Rotterdam: en des anderendaags verliet Brederode de Stad, met duizendenvyftig man, scheep gaande naar Sluis, alwaar hy, op den vierden dag, behouden aankwam.

Dus eindigde de merkwaardige Belegering van Rotterdam, die omtrent zes maanden geduurd hadt. De Stadhouder verstelde 'er terstond de Regeering. Ook werden eenige Hoeksche gevangenen, te Delft en elders, openlyk onthalsd (*s*). Onder deezen, waren *Andries Lepeltak*, die de Stad voor Jonkheer Frans hadt helpen bemagtigen, en hem, aldaar, sedert, als Prokureur Generaal gediend; Joris, Bastaard van Brederode, die Baljuw der Stede geweest was, en *Warmbout Warmboutszoon*, die, Jonkheer Frans eerst verwelkomd en der Stede sleutels voor hem bewaard hebbende, door hem, tot Burgemeester was aangesteld (*t*).

In

(*s*) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 239-249.
(*t*) Crimin. Sententieb. *gequot* C. *f.* 21. 21. *vers.* 23 *vers.*

In Vlaanderen, was de Kryg, met den aanvang der Lente, wederom hevig voortgezet. Maximiliaan, eenen keer naar Duitschland te doen hebbende, hadt Hertog Albrecht van Saxen, tot algemeenen Stadhouder over de Nederlanden, aangesteld: en deeze deedt den Vlaamingen veel afbreuks. Doch na dat 'er, op den twee-entwintigsten van Hooimaand, te Frankfort, eene Vrede geslooten was, tusschen Maximiliaan en Filips ter eener, en Karel den VIII. en Margareet, *zyne Gemaalin* (2), ter anderer zyde (*u*), was de weg ook gebaand tot de Vrede in Vlaanderen, die, door den Koning van Frankryk, bemiddeld, en, op den eersten van Wynmaand, gesflooten werdt. Maximiliaan bedong de volkomen' Voogdyschap over zynen Zoon en het Graafschap van Vlaanderen. Ook moesten de Regenten van Gend, Brugge en Yperen, hem of zynen Gemagtigden, in 't zwart, ongegord, bloots hoofds en knielende, om vergiffenis verzoeken, en driemaalhonderdduizend gouden Schilden van zesendertig Paryſche ſtuivers ieder betaalen: waartegen de Roomsch-Koning zig verbondt, het vreemd Krygsvolk Vlaanderen te doen ruimen (*v*).

Filips. II. 1489. XXXIII. Albrecht van Saxen, tot algemeenen Stadhouder, aangesteld.

Filips van Kleef, schoon begreepen in de Vrede van Frankfort, was, in de Vrede met de andere Vlaamsche Steden, niet begreepen ge-

Die van Sluis kaapen op Holland en Zeeland.

(*u*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 237.
(*v*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 242.

(2) S*a Femme & Epouse* heet zy, in 't oorspronkelyk Verdrag.

FILIPS II. 1489. geweest. Des spoedde hy zig, om Sluis te versterken, wel bevroedende, dat hy, binnen kort, een beleg te wagten had. Hier werden nog al, van tyd tot tyd, Schepen uitgerust, om de Hollanders en Zeeuwen te beschadigen. Omtrent deezen tyd, deeden die van Sluis eene landing te Wyk op Zee, welk zy in den brand staken, neemende, tegelyk, eenige Oostersche schepen, die zy te Sluis opbragten (*w*). De Enkhuizers hadden, daarentegen, in Oogstmaand, te Workum in Friesland, een' Sluischen Kaaper genomen, en op denzelven, *Frans van Poelgeest* uit de Beverwyk en zeven anderen gevangen gekreegen (*x*). De Hoeksche bezetting van Montfoort en Woerden bleef het platte Land ook nog afloopen, onderneemende zelfs Naarden en naderhand Oudewater te verrassen: doch beide deeze aanslagen mislukten (*y*).

Schade des Lands door het schielyk en grof afzetten der Munte

Terwyl Holland dus nog belemmerd bleef met den binnenlandschen Oorlog, trof de Landzaaten, voor het einde deezes jaars, een slag, die hen meer dan alle de voorige rampen drukte. Ik zie op het grof verlaagen der Munte, eene ongehoorde zaak hier te Lande, en, voor Maximiliaan, door geenen der Nederlandsche Vorsten, in 't werk gesteld.

Men hadt, in Holland, by verscheiden' Handvesten, bedongen, dat de Graaf, niet dan met kennis van de Steden, munten mogt, en ge-

(*w*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 325.
(*x*) BRANDT Enkh. *bl.* 36.
(*y*) Jonker Fransen Oorlog, *bl.* 250.

gevolgelyk ook niet, dan met gelyke kennis, Filips II.
de waarde des gelds bepaalen. De zwaare 1489.
geldsommen, die de Landen, en Holland in 't byzonder, ten behoeve van vreemd Krygsvolk, hadden moeten opbrengen, hadden 't geld schaars, hier te Lande, gemaakt, en beide de gouden en zilveren munt, tot eenen zeer hoogen prys, doen steigeren. Een Goudgulden deedt drie-enzestig stuivers, een Henriksnobel negen Rynsche guldens, een Leeuw vyf Rynsche guldens, en andere gouden munt naar evenredigheid. Van de zilveren munt deedt een Reaal veertien stuivers, een Vuuryzer vyf stuivers, een Filips stuiver drie stuivers en een halve. De eetwaaren waren duur, naar evenredigheid. Men moest agtentwintig Rynsche guldens voor een vat Boters besteeden. Hoog noodig was 't, derhalve, dat de Munt hersteld werdt. Ook begreep de Roomsch-Koning dit zo wel, dat hy eerlang weigerde, het Ruitergeld, in penningen, die zo hoog boven de wezenlyke waarde gereezen waren, te ontvangen. Toen begon men, onder 't gemeen, ook zwaarigheid te maaken, om 't geld zo hoog aan te neemen, 't welk geene kleine stremming in den handel veroorzaakte. De meesten verstonden wel, dat de munt behoorde afgezet te worden; doch men was genoegzaam eenpaarig van oordeel, dat zulks allengskens geschieden moest. Maximiliaan egter, verleid door den raad van den Abt van S. Bertin, oordeelde anders. De Ontvangers van 't Ruitergeld begeerden, op zynen last, geene penningen meer aan te neemen, dan

FILIPS II. 1489. tot de allerlaagste waarde; op welke zy, in ééne reis, gezet werden. Een Henriks-nobel werdt hooger niet dan tot vyftig stuivers aangenomen; een Leeuw tot dertig stuivers; een Goudgulden tot zeventien stuivers; een Reaal tot vier stuivers en een halven, en het ander goud- en zilvergeld naar evenredigheid. Dit schielyk afzette der Munte bragt den Landen meer nadeels toe, dan de voorige langdaurige Oorlogen. 't Gereede geld raakte, meer en meer, ten Lande uit, en werdt gebragt, daar het hooger aangenomen werdt, inzonderheid naar Gend en Brugge: welke Steden, nog niet bevredigd met Maximiliaan, 't geld zo hoog hielden, als zy zelven goedvonden. Ook namen de Duitschers, Franschen en Engelschen gereed geld voor de waaren, welken zy hier te koop bragten; 't welk hun voordeeliger uitkwam, dan, gelyk zy plagten, andere waaren in de plaats te koopen; doch te gelyk diende, om het Land van geld te ontblooten (z). De Graaflyke Rentmeesters zogten ook hun beurs te maaken met dit afzetten der Munte. Die van Texel waren, kort voor dat de afzetting ingevoerd werdt, agttienhonderd Rynsche guldens, wegens Beden en andere lasten, ten agteren geraakt. *Klaas Korf*, Rentmeester van Westfriesland, gaf hun kwytschelding van deeze penningen, tegen eene schuldbekentenis, ten zynen behoeve, van de zelfde somme, welke men belooven moest op te bren-

Schraapzugt van den Ontvanger Klaas' Korf.

(z) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 69, 72. VELIUS Hoorn, *bl.* 146, 147.

brengen, in de munt, die gangbaar zyn zou, op zulk een' tyd, als hy wel wist, dat de tegenwoordige afgezet zou zyn: en toen de betaaltyd verscheenen was, en die van Texel, naar den afgezetten prys des gelds, minder nog dan te vooren, betaalen konden, vorderde hy hun eenen Rentebrief, ten laste des Eilands, van honderd Rynsche guldens jaarlyks af, welken zyne Erfgenaamen, nog eenige jaaren, getrokken hebben, tot dat die van Texel, in 't jaar 1506, by bevel van 't Hof, verlof kreegen, om deeze drukkende Rente, met agttienhonderd Rynsche guldens ligt geld, te mogen aflossen (*a*). Men ziet, uit zulke staaltjes, hoe veel de Landzaaten, door de vermindering van den prys des gelds, geleeden hebben. Egter werdt dezelve ingevoerd. Ook deedt Maximiliaan, met toestemming der Vlaamsche Steden, eene nieuwe orde op de Munt instellen (*b*): welke ook, in de andere Nederlanden, aangenomen werdt.

Filips II. 1489.

Montfoort en Woerden waren nu, behalve Sluis, de eenigste toevlugt der verdreeven' Hoekschen: waarom Hertog Albrecht van Saken, in Grasmaand des volgenden jaars, in Holland gekomen zynde, op het sterk aanhouden der meeste Edelen en Steden, eerlang het beleg sloeg voor de eerstgemelde Stad (*c*).

XXXIV. Montfoort belegerd. 1490.

De Hoekschen te Sluis zaten ondertusschen niet

Jonkheer Frans

(*a*) Privil. van Texel, *bl.* 38.
(*b*) Groot-Plakaatb. I. *Deel*, *kol.* 2578.
(*c*) Jonker Fransen Oorlog, *bl* 258.

Filips II. 1490.

rust te Sluis eene Vloot uit.

niet stil. Jonkheer Frans rustte eene Vloot uit van agtendertig schepen, bemand met twaalfhonderd koppen. Hy zelf, die nu, of al vroeger (*d*), den naam van algemeenen Stadhouder van Holland, Zeeland en Friesland, ten dienste van den jongen Graave Filips, aangenomen hadt, voerde het Opperbevel over deeze Vloote, en zeilde uit de Haven van Sluis op den tweeden van Hooimaand. Eerst deedt hy eene Landing in de Eilanden van Overflakké en Duiveland, daarna in 't Land van Stryen, alwaar, eenige dagen, met plonderen en blaaken, gesleeten werden. Toen wendde hy 't naar Goereede, welke Stad, nevens de gantsche Heerlykheid van Voorne, aan welke Margareet van Jork, Weduwe van Hertoge Karel, thans verlyftogt was, te vooren, Brieven van Vrywaaringe van hem bekomen hadt. Doch alzo hy begreep, dat hy, 't Land van Voorne met de Steden Briel en Goereede in zyne magt hebbende, de vaart der Hollanderen en Zeeuwen merkelyk belemmeren kon, deedt hy eerst Goereede, ten behoeve van den jongen Graave Filips, opeischen. Die van binnen gaven tot antwoord, dat zy zelven in staat en gezind waren, om de Stad, voor den Graave, te bewaaren. Toen deedt Jonkheer Frans terstond 't geschut en 't Stormgereedschap voor de Stede brengen, beschietende dezelve, zeven uuren agter een. De Stedelingen weerden zig egter zo dapper, dat de Hoekschen afhouden moesten.

poogt Goereede te bemagtigen.

Oud-

(*d*) *Zie* Jonker Fransen Oorl. *Bylagen*, *bl.* 306.

Ouddorp werdt toen door hen geplonderd: ook ſtakenze, in de Zwyndrechtſche Waard en digt aan Dordrecht, verſcheiden' Huizen aan brand. Daarna vertrokkenze naar Schouwen (e). Filips II. 1490.

De Stadhouder Egmond, in 't Leger voor Montfoort, tyding gekreegen hebbende van de vyandelykheden der Hoekſchen, deedt te Dordrecht eene aanzienlyke Vloot Hollandſche en Zeeuwſche Schepen byeen brengen: met welke hy, den eenentwintigſten van Hooimaand, naar Schouwen afſtak. In 't Gat van Brouwershaven, raakten de Vlooten, op den drie-entwintigſten, aan elkanderen. De Hoekſche Vloot was verre de minſte, in getal van ſchepen en manſchap. Egter werdt 'er fel van weêrskanten gevogten: tot dat 'er, met het vallen van 't water, zeſtien Hoekſche Schepen aan den grond raakten, en onbekwaam werden, om dienſt te doen. Brederode gaf den moed egter niet op; maar ſprong, met een goed deel volks, omtrent Serooskerke, aan Land: alwaar de ſtryd, mids de Kabbeljaauwſchen hem gevolgd waren, met gelyke woede, hervat werdt. Brederode werdt, eindelyk, op twee plaatſen gewond. Twee zyner Neeven en *Dirk van Hodenpyl* trof dit zelfde lot. De overigen, toen aan 't vlugten ſlaande, werden allen afgemaakt, of gevangen genomen. Jan van Naaldwyk, die den ſcheepsſtryd nog eenigen tyd aan den gang hieldt, ontweek ein- Scheepsſtryd by Brouwershaven.

(e) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 255-260.

FILIPS II. 1490. eindelyk, met negen Schepen en omtrent vierhonderd man, naar Sluis, alwaar hy, na vyf dagen ſukkelens, aankwam. Hy nam zynen weg over Zierikzee, werwaards hy, door den Stadhouder Egmond, vervolgd werdt. Doch die van Zierikzee, Naaldwyk doorgelaaten hebbende, ſlooten Egmond de Poort voor 't hoofd. Zy betoonden zig, omtrent deezen tyd, in meer dan één geval, den Hoekſchen en Vlaamingen gunſtig, 't welk hun naderhand zeer kwalyk bekomen is (*f*).

Jonkheer Frans van Brederode ſterft.

Brederode, gevangen genomen zynde, werdt naar Dordrecht gevoerd, en op Puttoks Toren gezet, alwaar hy, op den elfden van Oogſtmaand, aan zyne wonden, overleedt (*g*). Verſcheiden andere gevangenen werden, te Dordrecht, te Leiden en elders, als Landverraaders, onthalsd (*h*).

Montfoort gaat over, by Verdrag.

Vier maanden hadt het Beleg van Montfoort geduurd, toen de Stad, by verdrag, aan den Hertoge van Saxen opgegeven werdt. By dit zelfde verdrag, werdt ook de overgaave van Woerden bedongen. Jan van Montfoort, vergiffenis van den Roomſch-Koning en den Aartshertoge Filips verzogt hebbende, werdt wederom in 't bezit der Stede Montfoort geſteld: mids hy beloofde aldaar geene Hollandſche ballingen te zullen laaten verblyven (*i*). Na 't overgaan van Woerden,

(*f*) Zoen van 10 July 1492, *by* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 333.

(*g*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 262-268.

(*h*) Jonker Franſen Oorlog, *bl.* 275, 276.

(*i*) Jonker Franſen Oorl. *Bylagen*, *bl.* 316.

den, hadden de Hoekschen geen verblyf meer in Holland; maar zwierven by de zee, of hielden zig te Sluis in Vlaanderen op. Filips II. 1490.

Verbonden met Engeland.

De Verbonden van Koophandel, wel eer met de Engelsche Koningen uit den Huize van Jork gemaakt, waren, reeds in 't jaar 1487, met Henrik den VII. vernieuwd (*k*), en in 't jaar 1489, was 'er, een Verbond van Vrede, Vriendschap en onderlinge bescherminge, tusschen Henrik den VII. en Maximiliaan en Filips, gesloten (*l*). Doch in 't volgende jaar, vondt de Roomsch-Koning geraaden, een verdedigend Verbond tegen Frankryk, met Henrik den VII. aan te gaan. Karel de VIII. hadt die van Brugge, welken, over 't afzetten der Munte, nieuwe opschuddingen verwekten, wederom onder de hand ondersteund. Hy oordeelde reden te hebben, om op Maximiliaan gestoord te zyn, alzo deeze, in 't jaar 1489, zig, by Volmagt, heimelyk in de egt verbonden hadt met *Anna*, eenige nagelaaten' Dogter van François den II. Hertog van Bretagne: welk Hertogdom de Koning van Frankryk aan de Kroon zogt te hegten. Maximiliaan, die zelf op 't bewind van dit Hertogdom vlamde, sloot, in Herfstmaand des jaars 1490, het Verbond met Henrik den VII. van welk wy spreeken: waarin zy beloofden, elkanders Landen, en het Hertogdom Bretagne in 't byzonder, tegen de onderneemingen

(*k*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 182, 183.
(*l*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* III. *p.* 198.

FILIPS II. 1490. gen van Frankryk, te zullen verdedigen (*m*). Voor 't einde deezes jaars, verzoenden die van Brugge zig ook nog met Maximiliaan (*n*): waardoor de rust in Vlaanderen wederom hersteld werdt.

(*m*) Act Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 12-17.
(*n*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 262.

V A-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

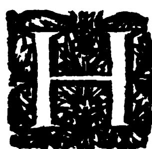
VYFTIENDE BOEK.

INHOUD.

XIV. *Karel van Oostenryk gebooren. Franiker belegerd. Dood van Albrecht van Saxen. Henrik, zyn Zoon, volgt hem, in Friesland, op.* XV. *Filips reist naar Spanje. Keert te rug.* XVI. *Voortzetting van den Gelderschen Oorlog. Scheepsstryd voor Monnikendam.* XVII. *De Groningers schenden het Bestand. Groningen, door Graave Edzard, bemagtigd.* XVIII. *Dood der Koninginne van Kastilie. Leening tot Filips reize naar Spanje. Geldersche Steden ingenomen. Bestand te Roozendaal.* XIX. *Filips vertrekt naar Spanje. Zyn bedryf in Engeland. Hy sterft te Burgos.* XX. KAREL DE TWEEDE *volgt hem op, onder de Voogdye van Keizer Maximiliaan.* XXI. *Karel van Gelder overmeestert eenige Geldersche Steden. Slegte staat der Nederlandsche Geldmiddelen.* XXII. *Frankryk zendt Karel van Gelder manschap.* XXIII. *Margareet van Oostenryk wordt Landvoogdes. Zy staat slegts bepaalde voorregten toe.* XXIV. *Staat der Oostenryksche en Geldersche Krygsmagt. Inval der Gelderschen in Brabant en Holland.* XXV. *Amsterdamsch Blokhuis te Ypesloot. Verbond met Engeland. Weesp belegerd.* XXVI. *Kameryksche Vrede. Karel van Gelder breekt dezelve.* XXVII. *Oorlog met de Hanze-Steden.* XXVIII. *Karel van Gelder valt in Overyssel. Harderwyk verrast, door de Gelderschen. Ook Bommel.* XXIX. *Twist tusschen Utrecht en Floris van Ysselstein. Beleg van Venlo. Zeegevegten.* XXX. *Vrugtelooze Vredehandeling. Inval der Engelschen in Frankryk.* XXXI. *De Gelderschen steeken de Schepen, voor Amsterdam*

dam leggende, in brand. Vierjaarig Bestand. XXXII. *Verbond met Engeland tegen Frankryk. Klagten van Henrik den VIII. over inbreuken op het zelve. Vrede met Frankryk.* XXXIII. *Onrust in Groningerland, tusschen Hertog Joris en Graave Edzard. Karel van Gelder steekt 'er zig in.* XXXIV. *Karel van Oostenryk aanvaart zelf de Regeering. De Saxische Knegten uit Holland verdreeven. Karel van Oostenryk bekomt het bewind over Friesland.*

Et deerlyk overschot der Hoekschen hieldt zig nog te Sluis op, of schuimde, onder beleid van Jan van Naaldwyk, langs de Hollandsche en Zeeuwsche kusten, sleepende, nu en dan, eenigen buit te Sluis binnen; tot dat de opstand onder de Kennemers en Westfriezen, in de Lente des jaars 1491, hun eenigen blik van hoope gaf, om zig wederom in Holland te vestigen. Deeze opstand is, in onze Kronyken, by den naam van 't *Kaas- en Broods-spel* bekend. In egte Stukken van deezen tyd, wordt dezelve genoemd *Oirloge van Casembroot* (*a*); als meest gevoerd zynde, door het geringste slag van luiden, gewoon zig doorgaans slegts met *Kaas en Brood* te geneeren. Het scherp invorderen van 't Ruitergeld heeft 'er gelegenheid toe gegeven.

FILIPS II. I. Oorlog van Kaas- en Brood, of Kaas- en Broods-spel. 1490.

Het afzetten der Munte, de overmaatige Regen van den Herfst des jaars 1490, het nee-

Gelegenheid tot deezen Opstand.

(*a*) Privil. van Texel, *bl.* 45.

FILIPS II. neemen van verſcheiden' Ooſterſche Schepen
1490. door die van Sluis, en andere rampen van deezen kommerlyken tyd hadden zulk eene groote duurte en gebrek van leevensmiddelen, hier te Lande, veroorzaakt, dat de ſchamele Gemeente langer niet van het eene brood aan het andere wiſt te komen. Een elf ponds brood, van twee deelen Garſt en een deel Haver, gelyk toen veel in gebruik was, gebakken, moeſt, te Hoorn, drie Karels ſtuivers gelden: 't welk, voor veelen, niet te betaalen was. Men at, derhalve, op verſcheiden' Plaatſen, reeds draf, raapzaadskoeken, en ander beeſtenvoedſel. De armoede nam alomme de overhand. Te Leiden, werden, ten deezen tyde, tienduizend behoeftigen opgeſchreeven, aan welken, weekelyks, brood uitgedeeld werdt. Te Amſterdam, waren 'er nog meer. Te Hoorn, tweeduizend. En onaangezien de Landzaaten, in 't algemeen, zeer verarmd waren, werdt het *Ruitergeld* of *Maandgeld*, alle maanden, alomme, ten ſcherpſten ingevorderd. 't Verdroot, eindelyk, 't Gemeen, met naame de geringſten onder de Kennemers, Weſtfriezen en Waterlanders, zig dus langer, tot op het gebeente, te laaten uitmergelen. Ook hadden veelen zo lang gegeven, dat hun niets meer overſchoot, en zy genoodzaakt werden, betaaling te weigeren. De Stadhouder, Jan van Egmond, dit hun onvermogen voor onwilligheid neemende, gaf zig, op den tienden van Gras-
1491. maand des jaars 1491, aan 't hoofd van eenige Knegten, op weg, om de Kennemers en de anderen, tot het opbrengen van 't Ruitergeld,

geld, te dwingen. Maar naauwlyks hadt hy twee der weigerenden doen doodflaan, en eenen gevangen neemen, of de morrende menigte raakte, in de meeste Dorpen van Kennemerland en Westfriesland, op de been, greep de wapenen op, en rukte, aan hoopen, hier naar Alkmaar, daar naar Hoorn, om aanhang te werven. Overal riepenze, *dat zy niet meer geeven konden, en zig liever dood vegten wilden, dan van honger sterven.* Te Hoorn, bleef het by woorden (*b*). Te Alkmaar, vielen die van Schagen, in de eerste plaats (*c*), en voorts de andere Kennemers aan op het Huis van den Rentmeester Klaas Korf, die, door zyne schraapzugt, van welke wy reeds een merkwaardig staaltje vertoond hebben (*d*), boven anderen, in den gemeenen haat, geraakt was. In de eerste woede, werdt zyn Dienaar doodgeslagen. Korf zelf was juist, tot zyn geluk, van huis. Voorts werdt, in zyne wooning, alles, wat men aantrof, geplonderd en vernield. De oproerigen, by welken zig ook veele Ingezetenen van Alkmaar voegden, groeiden dagelyks aan in getal: des Egmond zig genoodzaakt zag, het heffen van 't Ruitergeld, voor eenen tyd, te staaken. De Stad Haarlem zondt, midlerwyl, eenige Gemagtigden naar Alkmaar, om de oproerigen, met goede woorden, tot bedaaren, te brengen. Men hieldt hun voor „ dat zy, met „ reden, over de drukkende lasten klaagden, „ en verligting begeerden; doch dat deeze, „ niet

Filips II. 1491.

't Kaas en Broods-Volk rukt in Hoorn en Alkmaar.

De Haarlemmers brengen de oproerigen tot bedaaren.

(*b*) Velius Hoorn, *bl.* 150, 151.
(*c*) J. D. Wynkoper *by* Boomkamp Alkmaar, *bl.* 34.
(*d*) XIV. *Boek*, *bl.* 262.

Filips II. 1491.

„ niet door geweld, maar by vreedzaam verzoek, moest gevorderd worden. Dat men, ten dien einde, eene algemeene Dagvaart, in den Haage, beschreeven hadt, op welke hunne klagten gehoord, en hunne bezwaarnissen, naar billykheid, afgedaan konden worden. Dat zy zig, ondertusschen, van alle geweldenaaryen onthouden moesten, zo zy zig niet nog grooter schade, dan zy tot hier toe geleeden hadden, op den hals haalen wilden." Dit Vertoog vondt ingang. Men beloofde, zig stil te houden, indien de Stadhouder den gevangen Huisman in vryheid stelde, gelyk terstond geschiedde (*e*). Het Kaas- en Broods-Volk bleef egter te Alkmaar leggen, ten laste der Burgerye.

Dagvaart in den Haage.

's Volks klagten werden, op de Dagvaart in den Haage, ingebragt en overwoogen. Doch 't was 'er zo ver van af, dat 'er middel tot verligting zou beraamd geworden zyn, dat de Stadhouder, in tegendeel, sterk by de Steden aanhieldt, om in eene nieuwe belasting van twee gouden Andries guldens op ieder Huis te bewilligen. De Dagvaart werdt ondertusschen eenen geruimen tyd sleepende, en daardoor het Kaas- en Broods-Volk in tamelyke rust gehouden (*f*).

II. Jan van Naaldwyk doet eene Landing

Jan van Naaldwyk, kennis van de opschuddingen in 't Noordergedeelte van Holland gekreegen hebbende, vondt geraaden, zig derwaards te begeeven, en 'er, ware 't mogelyk, eenig voordeel, tot ondersteuning zyner verzwak-

(*e*) Velius Hoorn, *bl.* 151.
(*f*) Groote Chronyk, *Divis.* XXXI. *Cap.* 74.

zwakte partye, uit te trekken. Hy vertrok dan, met zyne Vloote, in Hooimaand, van Sluis, in 't voorneemen, om te Zantvoort te landen. Doch de Dorpelingen, gewaarſchuwd, ſtelden zig te weer, en hielden de Hoekſchen van land. Naaldwyk zeilde toen voort naar Wyk op Zee, alwaar hy de Dorpelingen te bedde overviel; veelen, die de wapenen aangreepen, van 't leeven beroofde, en eenige huizen in brand ſtak, en plonderde. 't Schynt, dat de Hoekſchen tot deeze geweldenaaryen vervoerd werden, om dat de Dorpelingen zig te weer ſtelden: 't welk nogtans deezen, die van hun oogmerk onkundig waren, niet kwalyk te neemen was.

Filips II. 1491.

te Wyk op Zee.

Van Wyk op Zee, begaf zig Naaldwyk naar 't Marsdiep, en bemagtigde de Eilanden Texel en Wieringen, doende de Eilanders begrypen, dat hy gekomen was, om hen van de zwaare ſchattingen te ontheffen, en de ruſt in 't Land te herſtellen: waardoor hy veel aanhangs kreeg. Den meeſten Zomer ſleet hy, op en omtrent deeze Eilanden, houdende de Zuiderzee en zeegaten, met zyne Vloote, onveilig (g). Eens egter, begaf hy zig naar Sneek, van zins, om, met hulp der Schieringers, die ééne lyn met de Hoekſchen in Holland trokken, eene onderneeming op Hoorn of Enkhuizen te doen. 't Was blykbaar genoeg, dat die van Hoorn den Hoekſchen en 't Kaas- en Broods-Volk niet ongunſtig waren. Doch zy ſchynen de magt van Naaldwyk te gering geoordeeld te hebben, om hem hunne Stad toe

bemagtigt Texel en Wieringen.

te

(g) Groote Chronyk, *Diviſ.* XXXI. *Cap.* 74.

Filips II. 1491.

te vertrouwen, en zig daardoor eene belegering op den hals te haalen. Enkhuizen hieldt zig t'eenemaal buiten de beroerte deezer tyden. Daar bleef dan voor Naaldwyk niets overig, dan de eene of de andere Stad, by verrassing, in te neemen. Hier toe werden hem, door de Schieringers, te Sneek, driehonderd man bygezet. En met dit volk, begaf hy zig naar Staveren, van waar hy, een en andermaal, de Steden Hoorn en Enkhuizen bespieden liet. Doch alzo de verspieders niet te rug keerden, en de Enkhuizers en eenige Westfriezen ook verscheiden' poogingen deeden, om Naaldwyk de landing te beletten (*b*), besloot hy, dat 'er geene hoop voor hem was, om zig, in ééne deezer Steden, te vestigen: waarom hy de Friesche manschap naar Sneek te rug zondt (*i*). Ook verliet hy zelf eerlang de Westfriesche Kusten, keerende naar Sluis in Vlaanderen weder. Men hieldt, onder weg, scherpe wagt om hem te vatten. Doch hy geraakte, in 't kleed van eenen lyfknegt van zekeren Heer der Duitsche orde, behendiglyk, binnen Sluis (*k*).

Zoekt, te vergeefs, Hoorn of Enkhuizen te verrassen, en keert naar Sluis te rug.

Te Hoorn, besluit men geen Ruitergeld meer te geeven.

De Dagvaart, in den Haage, ondertusschen geëindigd zynde, zonder dat 'er eenig middel beraamd was, om 's volks lasten te verminderen, begon het Kaas- en Broods-Volk, op nieuws, de ooren op te steeken. De Westfriesche en Kennemer Steden en Dorpen werden allen, binnen Hoorn, beschreeven. Ook verscheenenze 'er allen, uitgenomen Enkhui-

(*b*) Handv. van Enkh. *bl.* 43.
(*i*) Brandt Enkh. *bl.* 37. Ubb. Emm. *Libr.* XXIX. *p.* 451.
(*k*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 75.

huizen, en die van Dregterland (*l*). Hier werdt eenpaariglyk beslooten, geen Ruitergeld meer te geeven, al zou men 'er den laatsten man by opzetten. Men verbondt zig, door zegel en brieven, aan elkanderen. Een deel van 't Kaas- en Broods-Volk werdt aangenomen, om Hoorn te bewaaren. Een ander gedeelte lag te Alkmaar. Hoorn wist, omtrent deezen tyd, van den Raad van Holland verlof te verkrygen, om het Blokhuis, welk men, met reden, hieldt der vryheid van de Stad zeer hinderlyk te zyn, wederom te mogen slegten. Het hadt naauwlyks negen jaaren gestaan, en werdt nu, in korten tyd, ten gronde toe, afgebroken. Om eenige orde op het beleid van den opstand te stellen, werden de aangenomen' Kennemers en Westfriezen, in Vendelen en Rotten, verdeeld. Zy voerden Kaas en Brood in hunne banieren. Veelen droegen ook een stuk Kaas en Brood op de borst, zeggende, *dat zy, om dit te bekomen of te behouden, de wapenen hadden opgevat.* De Burgery te Hoorn hadt ondertusschen veel overlast van deeze gasten, die alomme in de Huizen liepen, en zig, naar genoegen, deeden opschaffen; den overigen tyd besteedende, met de Stad op en neder te wandelen, en veelerlei moedwil te pleegen. Binnen weinige maanden, maakten zy 't hier zo grof, dat de Regeering, met goede woorden, en, vermoedelyk, ook met giften aan sommigen, te wege bragt, dat de gantsche hoop de Stad ruimde, en zig naar Alkmaar begaf, alwaar zy grooter aanhang en

Filips II. 1491.

Beleid van den opstand.

(*l*) Handv. van Enkh. *bl.* 46. Handv. van Drechterl. *bl.* 63.

Filips II. 1491.

en meer gunst onder 't volk hadden. Onder weg, bemagtigden zy de Sloten Nieuwburg en Middelburg, die ten gronde toe vernield werden (*m*).

III. Aanslag van den Stadhouder, om 't Kaas- en Broods-Volk uit Alkmaar te verdryven. 1492.

De Stadhouder Egmond maakte zig, in den aanvang des jaars 1492, gereed, om het Kaas- en Broods-Volk, van Alkmaar, te doen verhuizen. Doch alzo men, in deeze Stad, kennis van zynen toeleg gekreegen hadt, werdt 'er eenig volk in hinderlaagen gelegd, langs den weg, dien hy door moest. En hy zou verrast geweest zyn, zo hy niet, by tyds gewaarschuwd zynde, eer hy aan de laage kwam, te rug gekeerd was. De Kennemers en Westfriezen begreepen, ondertusschen, uit deezen toeleg, dat men hun geene voldoening dagt te geeven, maar met geweld onder de knie zogt te krygen. De aftogt des Stadhouders egter deedt hun den moed ryzen: en zy beslooten, iets van gewigt te onderneemen, eer hy in staat zyn kon, om hen met grooter magt te keer te gaan.

Haarlem door het Kaas- en Broods-Volk, ingenomen.

Binnen Haarlem, eene der naaste en aanzienlykste Steden van deezen oord, hadden zy eenigen aanhang onder de Burgerye. Men vondt derhalve geraaden, zig ook van deeze Stad te verzekeren. Op den derden van Bloeimaand, trok het Kaas- en Broods-Volk, in grooten getale, uit Alkmaar, en kwam, des avonds omtrent agt uuren, voor Haarlem, begeerende binnen gelaaten te worden. De Vroedschap, byeen geroepen zynde, besloot eenpaariglyk, hun verzoek af te slaan. Doch eenigen uit de Burgery sloegen de Kruispoort open,

(*m*) Velius Hoorn, *bl.* 152, 153.

Filips II. 1492.

open, en lieten de Kennemers en Westfriezen binnen. De woeste menigte, vermeerderd door een groot getal Haarlemmers, nam terstond gang naar 't Stadhuis, welk haast overweldigd werdt. De Schout en Rentmeester *Klaas van Ruiven*, een Schepen *Pieter Thomaszoon*, en zyn Broeder *Andries* werden, by deeze gelegenheid, doodgeslaagen (*n*). Men verhaalt, dat het lyk van den Schout, in stukken gekapt zynde, zyner Huisvrouwe, in eene mande, met een wreed en schimpend byschrift (1), t'huis gezonden werdt. Zo bitter waren thans de gemoeden, en zo zeer was men vooral gebeeten op de Graaflyke Rentmeesters. 't Zy dat het graauw den Dienaar, ten onregte, de schuld zyns Meesters deedt boeten: 't zy dat de Rentmeesters inderdaad hunnen last te buiten gegaan waren, en der Gemeente meer afgeperst hadden, dan hun bevolen was. *Walich Dirkszoon*, zig noemende *van Brederode*, die den opstand in Alkmaar hadt verwekt, hadt ook hier den Schout helpen doodslaan: 't welk hy, eerlang, met den hals boeten moest (*o*). De volgende nagt werdt, met plonderen en vernielen van Huizen en Huisraad, doorgebragt. Zelfs ontzag men zig niet, der luiden Brieven te scheuren, en 'er de zegels af te rukken. Op 't Stadhuis ook, werden de Wees- en Thesauriers-Kamers en Kisten opgeslaagen, en veele Brieven gescheurd.

Moedwil, aldaar gepleegd.

(*n*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 85.
(*o*) Crimin. Sententieb. *gequot.* D. 1. *f.* 62.
(1) Dus luidde het:

O Vrouwken van Ruyven/
Aen deze boutkens zuldy kluyven.

FILIPS II. 1492. scheurd. Doch des anderendaags, werdt dit plonderen gestuit, en orde op 't bewind der Stad gesteld. Uit het Noorden van Holland, vloeide, van dag tot dag, meer volks naar Haarlem. Men besloot, derhalve, zig ook van Leiden meester te maaken. De Stadhouder, vermoeden of kennis hiervan gekreegen hebbende, was, met eenige Edelen en Knegten, in Leiden gekomen, en hadt een Blokhuis, buiten de Rynsburger-Poort, alwaar de aanval zou moeten geschieden, opgeworpen; en daarenboven de wallen en toorens, van bussen en ander Krygsgereedschap, behoorlyk voorzien. De Kennemers en Westfriezen trokken, onder de banieren van Haarlem en Alkmaar, ten getale van drieduizend, op den agtsten van Bloeimaand, des avonds, uit Haarlem, verzeld van eenige aanzienlyke Burgers, en veelen uit het graauw. Te Noordwyk, vernagt hebbende, kwamen zy, des anderendaags, voor Leiden. 't Gelukte hun, in den eersten aanval, het Blokhuis buiten de Rynsburger-Poort te veroveren, en de naaste Huizen in te neemen. Doch dus na gekomen, werden zy zo vinnig van de vesten beschooten, dat zy te rug weeken, en eerlang, hals over hoofd, aan 't vlugten sloegen, zig, wyd en zyd, zonder orde, vaneen verspreidende. De Stadhouder joeg hen wel na, en bekwam eenige gevangenen; doch zo veelen niet, als hem in handen zouden hebben moeten vallen, wanneer de aftogt in orde geschied was. De vlugtenden kwamen grootendeels wederom binnen Haarlem, alwaar zy, sedert, leggen bleeven.

Aanslag op Leiden.

S. Fokke del. et fe.

t jaar 1492:

De Stadhouder, bevroedende, dat het Kaas- en Broods-Volk ligtelyk te beteugelen zou zyn, door eenige geregelde benden Knegten, aan welken het hem thans onbrak, hieldt, zo 't schynt, terstond hierna, om eenig Krygsvolk aan, by den Hertoge van Saxen, die, in alleryl, eenige benden herwaards afzondt, van meening, om zelf, binnen kort, te volgen. Het Duitsch Krygsvolk, in Holland gekomen, trok regelregt naar Holland, bedryvende, onder weg, veel moedwils. Noordwyk, alwaar de Kennemers en Westfriezen, op den togt naar Leiden, vernagt hadden, leedt den eersten aanstoot. Te Zandvoort, werdt de Kerk en 't Dorp beroofd. Van hier, trokkenze naar Beverwyk, welke Plaats, na eenigen tegenstand, bemagtigd werdt. Hier verschansten zig de Duitsche Knegten, terwyl het omleggende Land, dagelyks, door hen afgeloopen werdt.

Filips II. 1492.

De Hertog van Saxen zendt Krygsvolk naar Holland.

De Haarlemmers, weetende dat het op hen gemunt was, hadden, tot bescherming der Stad, ook eenige vreemde Knegten aangenomen. Doch toen, kort hierna, Hertog Albrecht van Saxen in den Haage gekomen was, zonden zy hem Gemagtigden toe, om zig met hem te verdraagen. Geduurende deeze onderhandeling, vielen 'er, van tyd tot tyd, hevige Schutgevaarten voor, tusschen de Duitsche Knegten, die te Beverwyk lagen, en de Kennemers: een, onder anderen, te Heemskerk, alwaar wel zeshonderd man van wederzyde sneuvelde. De Kennemers en die van Alkmaar verlooren 'er egter de meesten. De Duitsche Knegten, sedert, Velzen geplonderd

en volgt zelf, in persoon.

 derd

Filips II. 1492. derd hebbende, stroopten tot voor de Poorten van Haarlem.

IV. De Kennemers en de anderen verzoenen zig met hem. De Haarlemmers, die nog, met den Hertoge van Saxen, over hunnen Zoen, in onderhandeling waren, hadden, om hem te eer te vermurwen, de Kennemers en andere gehuurde Knegten de Stad doen ruimen: ook eenige Geldersche en Kleefsche manschap, die zig ten hunne dienste aangebooden hadt, buiten gehouden. Hertog Albrecht, ten volle verzekerd van de volkomen' onderwerping der Stad, begaf zig, in 't midden van Bloeimaand, derwaards. Men ontving hem met veel eerbewys, hem de sleutels der Stad aanbiedende. Terstond na zyne aankomst, deedt hy eene galg op het Zand of Marktveld opregten: meest om schrik te baaren, hoewel 'er ook naderhand eenigen, die het Kaas- en Broods-Volk allereerst ingelaaten hadden, ter dood gebragt werden. En terwyl de Hertog van Saxen zig te Haarlem onthieldt, kwamen de Gemagtigden der Kennemeren, Westfriezen en Waterlanderen, van alle kanten, by hem, om vergiffenis van den opstand te verzoeken (p). Hy liet zig niet dan met veel moeite verbidden: en, op den eenentwintigsten en vyfentwintigsten van Bloeimaand, werdt 'er een algemeene *Zoen* beraamd, op den volgenden voet:

Voorwaarden der verzoening van Haarlem, „ *Haarlem* moest de Banier der Stad, die „ voor Leiden geweest was, en alle zyne „ *Privilegien* den Hertoge van Saxen, in han„ den stellen. Ook moest de Stad in 's Herto„ gen

(p) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 76, 77, 78.

„ gen Bede bewilligen, en belooven, de derde Filips II.
„ te zullen zyn, wanneer twee der groote 1492.
„ Steden, in 't gevolg, haare ſtem tot eenige
„ Graaflyke Beden gegeven zouden hebben.
„ De Hertog vorderde wyders eene Poort der
„ Stad, om dezelve te beveſtigen, en ten
„ dienſte der Landsheeren te bewaaren. De
„ Brieven, by welken erkend werdt, dat de
„ Stad, of eenige byzondere Poorters derzel-
„ ve, eenige Graaflyke Domeinen beleend
„ hadden, moeſten den Hertoge ter hand
„ worden geſteld, om verſcheurd en vernie-
„ tigd te worden." Dit zelfde bedong Hertog Albrecht ook van alle de anderen, met welken hy zig, ten deezen tyde, verzoende: 't welk, ongetwyfeld, tot merkelyk voordeel voor de Graaflykheid, ſtrekken moeſt. „ Het Klerk-
„ ambagt, dat is, het Geheimſchryverſchap
„ van Haarlem, zou voortaan altoos ſtaan ter
„ begeevinge des Graaven. De Hertog hieldt
„ het regt aan zig, om zulken, die, aan het
„ opſlaan der Poorten, plondering, of dood-
„ ſlag, ſchuldig geweeſt waren, te doen ſtraf-
„ fen. Byzonderlyk bedong hy, dat den Bloed-
„ verwanten van den Schout van Ruiven en
„ van andere vermoorden eerlyke en voor-
„ deelige betering gedaan moeſt worden (q).
„ Eindelyk moeſt de Stad, voor twee maan-
„ den ſoldye der vreemde Knegten, zonder
„ uitſtel, *vierendertigduizend gouden Andries-*
„ *guldens* betaalen.

„ Uit de Opgezetenen van *Kennemerland* van Kennemerland,
„ moeſten honderd Perſoonen, blootshoofds,
„ bar-

(q) *Zie* Screvelius Haarl. *bl.* 62.

Filips II. 1492. „ barrevoets, zonder geweer, en met een
„ wit ſtokje in de hand, den Hertoge van
„ Saxen, in den naame des Roomſch-Konings
„ en des Aartshertogs, knielende, om ver-
„ giffenis ſmeeken, ſtellende lyf en goed ten
„ zynen bevele, en beloovende, zig voortaan
„ als getrouwe Onderzaaten te zullen gedraa-
„ gen.' Hertog Albrecht ſloot vyftig Perſoo-
„ nen uit den Zoen, om 'er zynen wil mede
„ te doen. Alle Handveſten moeſten hem
„ worden ter hand geſteld, om vernietigd te
„ worden. Eindelyk moeſten zy eene boe-
„ te van *vyfduizend Andries guldens* opbren-
„ gen (*r*).

van Alkmaar, „ Uit de ingezetenen van *Alkmaar*, moeſten
„ vyfentwintig Perſoonen, in 't hemd of lin-
„ nenkleedinge, met ontdekten hoofde en
„ bloote beenen, en een wit ſtokje in de hand,
„ insgelyks, knielende, om vergiffenis ver-
„ zoeken. De Poorten, Muuren, Toorens
„ en andere vaſtigheden der Stad moeſten
„ ten gronde toe geſlegt worden: waartoe die
„ van Schager- en Nieuwdorper-Kogge en
„ Nieuwland der Stad de hand moeſten bie-
„ den. De Handveſten der Stad moeſten
„ worden vernietigd. Met vyfentwintig In-
„ gezetenen, begeerde de Hertog zynen wil
„ te doen. De doodſlag aan Klaas van Ruiven
„ en anderen gepleegd, en de plondering van
„ het Huis van Klaas Korf moeſt met geld
„ geboet worden. Alle Krygsgereedſchap en
„ Buſſen, grooter dan *Koluvrynen*, moeſten
„ den Hertoge worden overgeleverd: ook
„ de

(r) Handv. van Kennemerl. *bl.* 85.

„ de bezegelde Brieven, by welken men zig, Filips II. 1492.
„ tot het onderneemen van deezen opstand,
„ onderling verbonden hadt. Alkmaar moest
„ eindelyk eene boete van *zesentwintighon-*
„ *derd Andries guldens* opbrengen, en daar-
„ enboven *drie stuivers* van ieder Huis, jaar-
„ lyks, ten eeuwigen dage, aan de Graaflyk-
„ heid betaalen.

„ Uit *Westfriesland*, met Schager- en van Westfriesland.
„ Nieuwdorper-Kogge en Nieuwland; doch
„ zonder Alkmaar, Hoorn, Medenblik,
„ Texel en Wieringen, die een' afzonder-
„ lyken Zoen flooten; ook zonder Enkhuizen,
„ welk geen deel aan den opstand gehad hadt;
„ moesten honderdenvyftig Persoonen, in
„ dezelfde gestalte als de Kennemers, vergif-
„ fenis verzoeken. Hunne Handvesten werden
„ ook vernietigd verklaard. Met honderd Per-
„ soonen uit hen, begeerde de Hertog zynen
„ wil te doen. Den moedwil, omtrent Klaas
„ van Ruiven, Klaas Korf en anderen gepleegd,
„ moesten zy ook helpen beteren. Het Schiet-
„ geweer, grooter dan *Koluvrynen*, en al 't
„ Buskruid, ook de Brieven, waarby zy zig
„ met de anderen verbonden hadden, moesten
„ terstond worden overgeleverd. Wyders
„ werden zy gehouden, op bevel des Her-
„ togs; te arbeiden aan de Sterkten, die, te
„ Haarlem, te Alkmaar, of te Hoorn zouden
„ worden opgeregt. Voor boete moesten zy
„ *zesduizend Andries guldens* eens, en *twee*
„ *stuivers* van ieder Huis, jaarlyks, ten eeu-
„ wigen dage, betaalen. Doch de Westfriesche
„ Dorpen, die geen deel aan den opstand
„ gehad hadden, zouden tot deeze schatting

„ niets

FILIPS II. 1492. „ niets behoeven op te brengen. Hem en „ Venhuizen, Wydenes, Leek, Schellinkhout, „ Grootebroek, Bovenkarſpel, Lutkebroek, „ Hoogkarſpel, Oosterblokker, Westerblok- „ ker en Binnenwyzend, die min misdaan „ hadden dan de andere Westfriesche Dorpen, „ werden", op de voorſpraak van twee Enk-huizer Burgemeesters (2), die, op de knieën, voor hun baden (s), „ voor een derde, in de „ gemelde ſchatting verligt; mids dat deeze „ verligting ten laste van de overigen kwame." Men moet hier, in 't voorbygaan, aanmerken, dat dit Vonnis den Westfriezen te harder heeft moeten vallen, om dat zy, by Brieven van het Hof van Holland, gedagtekend den negenden van Hooimaand des jaars 1491, reeds vergiffenis verworven hadden van den moedwil aan 't Huis van Klaas Korf, en van de andere geweldenaaryen, voor dien tyd, gepleegd (t).

van Medenblik, „ Tien Perſoonen uit *Medenblik* moesten, „ blootshoofds, ongegord, en met een wit „ ſtokje in de hand, vergiffenis komen ver- „ zoeken. Ook moest de Stad haare Handves- „ ten, en alle Inwooners, die deel aan den „ opſtand gehad hadden, den Hertoge in „ handen ſtellen, om 'er zynen wil mede te „ doen. Voor boete moest zy *driehonderd* „ *Andries guldens* betaalen.

van Hoorn, Edam, Monni- „ *Hoorn*, *Edam* en *Monnikendam* moesten, „ nu en ten allen tyde, de Poorten voor den „ Hertoge openen. Ook moesten zy, en het „ Eiland

(s) BRANDT Enkh. *bl.* 38, 41, 42.
(t) Handv. van Enkh. *bl.* 43.

(2) *Nanning Tapper* en *Simon Pieterszoon.*

Filips II. 1492.

kendam, Wieringen,

„ Eiland *Wieringen* alle oproerigen overleve-
„ ren. Hoorn, in 't byzonder, moeſt den
„ Hertoge eene Poort of plaats in de Stad af-
„ ſtaan, om aldaar eene ſterkte te bouwen,
„ op koſten der Stad. Aan boete moeſt Hoorn
„ *duizend*, Edam *agthonderd*, Monnikendam
„ *vierhonderd*, en Wieringen *tweehonderd Andries guldens* betaalen.

en Texel.

„ Vyfentwintig Perſoonen van *Texel* moeſten, in 't zwart, blootshoofds, ongegord
„ en knielende, vergiffenis komen verzoeken.
„ De Handveſten des Eilands moeſten den
„ Hertoge in handen geſteld worden. De
„ Hertog behieldt de ſtraffe der Eilanderen,
„ die tot den vyand overgeloopen waren, aan
„ zig. Zy moeſten zyn Huis ſterk maaken,
„ naar inhoud der Brieven, hun, door den
„ Raad van Holland, toegezonden. Voorts
„ moeſten zy *duizend Andries guldens* aan boete, en twee maanden lang vyfentwintig
„ Knegten betaalen, die onder den Schout
„ van Texel ſtaan, en dienen zouden, om 't
„ Eiland in ruſt te houden." (*u*).

V. Onderzoek hoe verre de Voorwaarden van deezen Zoen naargekomen zyn.

Op zodanigen voet, werdt deeze opſtand der Kennemeren, Weſtfriezen en Waterlanderen verzoend. Sommigen twyfelen, of alle de Voorwaarden van deezen Zoen wel naargekomen zyn. Onze Kronyken melden, dat die van Haarlem ten minſten, binnen korten tyd, zevenentwintigduizend Andries guldens hebben opgebragt: om welke ſomme te vinden, de Poorters hunne zilveren Schaalen, Koppen, Lepels, en andere kleinoodien op 't Stadhuis brengen moes-

(*u*) *Zie de* Zoenbrieven *by* Orlers Leiden, *bl.* 431-442.

FILIPS II. 1492. moesten. De andere groote Steden waren gebeeten op Haarlem, om dat deeze Stad, sedert eenige jaaren, niets tot de gemeene Oorlogslasten hadt willen draagen: 't welk oorzaak was, dat zy, ten deezen tyde, niet alleen niet voor Haarlem spraken; maar de Stad zelfs nog drongen, om haar tienduizend guldens, wegens agterstallen, te voldoen. De Hertog deedt wyders, nog voor 't einde van Bloeimaand, een zwaar Blokhuis te Haarlem opwerpen (*v*). Ook werdt, te Hoorn, eerlang, eene sterkte gestigt, de *Zeeburg* genoemd (*w*). Uit al het welke, men ziet, dat de Hertog de voorwaarden van den Zoen, ten minsten gedeeltelyk, heeft willen naargekomen hebben. Niet min klaar blykt het, van den anderen kant, dat Alkmaar, niet lang hierna, hersteld geworden is in de Voorregten, die, by het vonnis des Hertogs van Saxen, verbeurd verklaard waren (*x*). Ook vindt men, dat die van Kennemerland, op den zevenden van Zomermaand deezes zelfden jaars, in de verbeurde Handvesten hersteld zyn, mids zekere somme beloovende op te brengen. Ten zelfden tyde, stondt de Hertog ook af van het regt, welk hy zig voorbehouden hadt, om met vyftig Kennemers zynen wil te doen (*y*). De Dregterlanders, die bevonden werden weinig deel in den opstand gehad te hebben, verkreegen, een weinig laater, ook herstelling in

Blokhuizen te Haarlem en te Hoorn gestigt.

(*v*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 78.
(*w*) VELIUS Hoorn, *bl.* 160.
(*x*) Brief van den 6 July 1492, *gemeld by* BOOMKAMP Alkmaar, *bl.* 39.
(*y*) Handv. van Kennemerl. *bl.* 88.

in hunne Voorregten (z). De Stad Haarlem bekwam allerlaatst, en eerst onder de Regeering van Graave, naderhand Keizer, Karel, het volkomen gebruik der voorige Privilegien weder. Het Slot, hier gestigt, werdt, eerlang, nevens de Sloten te Woerden en te Medenblik, aan Hertoge Albrecht verpand, voor driemaalhonderddnizend Rynsche guldens, welken hy, wegens agterstallige soldye van zyn Krygsvolk, te vorderen hadt (a). Maar sommigen hebbén aangemerkt, dat hy wel diende; doch zig ook wel betaalen liet (b).

FILIPS II. 1492.

Dus eindigde het Kaas- en Broods-spel, of liever de Kaas- en Broods-Kryg. Ook mag men hier het einde der Hoeksche en Kabbeljaauwsche tweedragt plaatsen, die nu byna anderhalve eeuw geduurd hadt. De magt der Graaven, door het vreemd Krygsvolk gestyfd, nam allengskens zo zeer toe, en de Landzaaten werden, door de vermeerdering van boeten en schattingen, dermaate uitgeput en verarmd, dat hun noch moed noch middel overschoot, om de voorige oneenigheden wederom op te haalen. Eenige Steden, immers Hoorn was zo zeer ten agteren geraakt, dat de Poorters, te Amsterdam, in Zeeland, in Brabant en in Vlaanderen, om de schulden der Stad, bekommerd werden; en naauwlyks ergens, dan op de vrye jaarmarkten, verschynen durfden: 't welk tot merkelyk agterdeel der gemeene Neeringen strekte (c), en onder anderen oorzaak

Einde van den Hoekschen en Kabbeljaauwschen Tweespalt.

(z) Handv. van Drechterl. bl. 63-65. BRANDT Enkh. bl. 39.
(a) SICKO BENINGA Chronickel, bl. 105.
(b) DE LA MARCHE Livr. II. Ch. XVI. p. 655.
(c) VELIUS Hoorn, bl. 161.

Filips II. 1492.

zaak was, dat niemant iets tot voorstand der verdrukte vryheid onderneemen durfde: waar toe het omkomen of de vlugt der aanzienlykste Hoekschen ook een voornaame hinderpaal was.

VI. Zierikzee verzoent zig met den Hertoge van Saxen.

Hertog Albrecht van Saxen, in 't laatst van Zomermaand, met zyn Krygsvolk, uit Holland, naar Zeeland, overgestoken zynde, maakte zig, by verrassing, meester van de Stad Zierikzee. De Ingezetenen deezer Stad, alwaar Adolf, Vader van Filips van Kleeve, zyne wooning hieldt, hadden die van Sluis, geduurende den Vlaamschen Kryg, zeer begunstigd, en Jan van Naaldwyk, na den Scheepsstryd by Brouwershaven, vryen doortogt vergund; waardoor zy, in de ongenade des Hertogs van Saxen, vervallen waren. Nu, zig overmeesterd ziende, verzoenden zy zig met hem, op gelyke Voorwaarden als de Hollanders. „ Die van de Wet en nog zestig Ingezetenen moesten hem blootshoofds en „ knielende om vergiffenis smeeken. Honderd „ ponden jaarlyks, welken zy uit 's Graaven „ Domeinen trokken, werden verbeurd ver„ klaard. Ook moesten zy *vierentwintigdui„ zend gouden Andries guldens* eens, en twee „ stuivers van ieder Haardstede, jaarlyks, op„ brengen." De Brieven, hier van verleend, zyn, op den tienden van Hooimaand, te Zierikzee, gedagtekend (*d*).

Beleg en Overgaave van

Holland en Zeeland dus in rust en tot onderwerping gebragt hebbende, keerde de Her-

(*d*) Groote Chron. *Divis.* XXXI. *Cap.* 79. Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 333 *en* Boxhorn *aldaar*.

Hertog van Saxen naar Vlaanderen, om Sluis, de eenigste Stad, in welke zig nog eenige voornaame Hoekschen onthielden, door belegering, te bedwingen. De Stad stondt een Beleg, te water en te lande, van meer dan twee maanden door. De Hertog van Saxen geboodt het Leger te lande. De Vloot, die de Stad, te water, benaauwde, was in Zeeland verzameld, en bestondt uit drie-enveertig Oorlogsschepen, dertig *Heuden* of Platbodems en dertien Hulken. *Filips van Bourgondie, Heer van Beveren* en Admiraal der Nederlanden, hadt 'er 't bevel over (*e*). Henrik de VII, Koning van Engeland, hadt hier nog twaalf schepen, onder beleid van *Eduard Poining*, bygevoegd (*f*). De Stad werdt, eenen tyd lang, sterk beschooten. Doch Filips van Kleef verdedigde zig dapperlyk. Zyn Vader, Adolf, begaf zig, van Zierikzee, onder vrygeleide zyns Zoons, naar Sluis, om hem, tot het overgeeven der Stad, te vermaanen. Filips hadt hier egter geene ooren naar (*g*). Verscheiden' gelukkige uitvallen deeden hem den moed dermaate zwellen, dat hy tot geen overgeeven verstaan wilde. Eindelyk sloeg, in Herfstmaand, of by ongeluk, of door bestel des vyands, de brand in 't Buskruid te Sluis: waardoor zo geweldig eene schade veroorzaakt werdt, dat Filips van Kleef tot de overgaave besloot. Hy bedong den vryen uittogt voor zig en de zynen, en dertigduizend gul-

Filips II. 1492.

Sluis in Vlaanderen.

(*e*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 327, 328.
(*f*) F. Bacon. Hist. Henr. VII. *p.* 173. *Edit. Lugd. Batav.* 1647.
(*g*) De la Marche *Livr.* II. *Ch.* XIV. *p.* 643.

Filips II. 1492.

guldens voor 't gene hem Maximiliaan en Filips schuldig waren. 't Verdrag, werdt, op den dertienden van Wynmaand, getekend (*b*).

De Hoekschen wyken naar Frankryk.

Filips van Kleef, die, te vooren reeds, aan 't Fransche Hof bekend geweest was, begaf zig, na 't overgaan van Sluis, derwaards, en heeft 'er, sedert, verscheiden' hooge Krygsampten bekleed (*i*). Jan van Naaldwyk trok ook naar Frankryk, alwaar hy overleeden is (*k*). Waarschynlyk hebben ook andere voornaame Hoekschen, ten deezen tyde, derwaards de wyk genomen.

V. Onlusten met Frankryk.

De Roomsch-Koning, Maximiliaan, hadt het stillen der opschuddingen hier te Lande geheellyk toevertrouwd aan de zorge van Hertoge Albrecht van Saxen, alzo hy, omtrent deezen tyd, met andere zaaken, de handen vol werks hadt. Wy hebben reeds, in 't voorbygaan, aangetekend (*l*), dat hy, in 't jaar 1489, by volmagt, in Huwelyk getreden was, met Anna, Erfdogter van Bretagne. Dit Huwelyk, rugtbaar geworden, mishaagde den Koning van Frankryk ten hoogsten: die, terstond na de dood van François den II., Hertoge van Bretagne, toeleg gemaakt hebbende, om dit Hertogdom aan de Kroon te hegten, nu bespeurde, dat hiertoe geen kans zyn zou, zo 't Huwelyk van Maximiliaan en Anna voortgang hadt. Karel besloot, derhalve, het geslooten Huwelyk, 't kostte wat

(*h*) Pont. Heut. Rer. Austr. *Libr.* IV. *p.* 207-211.
(*i*) Daniel *Tom.* VII: *p.* 133, 303. Meteren I. *Boek, f.* 7 *vers.*
(*k*) Goudhoeven *bl.* 194.
(*l*) XIV. *Boek, bl.* 267.

Filips II. 1492.

wat het wilde, te verbreeken. Onaangezien hy voor lang reeds met Margareet van Oostenryk in de Egt verbonden was, en zy, zelfs in openbaare schriften, den naam van *zyne Gemaalinne* droeg, vondt hy goed, deeze verbindtenis te schenden, en Anna van Bretagne, voor zig zelven, ten Huwelyk te verzoeken. Te gelyk voerde hy een Leger naar de grenzen van Bretagne, en bragt het, eerlang, zo ver, dat de Hertogin en de Grooten des Hertogsdoms, in zyn verzoek, bewilligden. Het Huwelyk tusschen haar en Karel den VIII. werdt, in Wintermaand des jaars 1491, voltrokken, en de Krooning der Koninginne geschiedde, in den aanvang des volgenden jaars (*m*). Dit Huwelyk was een dubbele slag voor Maximiliaan. Hy zag zig niet alleen zyne Bruid ontroofd, maar daarbenevens zyne Dogter, Margareet, van het Huwelyk met den Koning van Frankryk versteken. Des verzuimde hy niet, al zyn vermogen in 't werk stellen, om den geleeden hoon te wreeken. Henrik de VII., Koning van Engeland, liet zig, op zyn aanhouden, beweegen, om, met een Leger over te steeken naar Calais; doch hy was naauwlyks geland, of Karel de VIII. wist hem, door het aanbieden eener goede somme, tot het sluiten van eene Vrede, te beweegen (*n*). Maximiliaan hadt, midlerwyl, de vyandelykheden tegen Frankryk in Artois begonnen, en zig, in Oogstmaand des jaars 1492, van Atrecht meester gemaakt. Ook poogde hy, sedert,

(*m*) Daniel *Tom.* VI. *p.* 653, 655, 659, 661-665.
(*n*) Rapin *Tom.* IV. *p.* 453-458.

FILIPS II. 1493.

dert, de Ryksvorsten en de Zwitsers te beweegen, om hem by te staan. Doch de Winter en 't volgende voorjaar verliep, zonder dat 'er iets van belang ondernomen werdt. En Karel de VIII, die 't hoofd vol hadt van het ontwerp om 't Koningkryk Napels te bemagtigen, toonde zig zo genegen, om de Vrede met den Roomsch-Koning en den Aartshertoge Filips te sluiten, dat dezelve, eindelyk, op den drie-entwintigsten van Bloeimaand des jaars 1493, te Senlis getroffen werdt. De Graafschappen van Bourgondie en Artois werden den Roomsch-Koning, als Voogd van Filips van Oostenryk, zynen Zoon, afgestaan. Ook beloofde Karel de VIII. Margareet van Oostenryk, zyne ondertrouwde Gemaalin, den Gezanten des Roomsch-Konings terstond te zullen overleveren (*o*). Dit geschiedde sedert, en Margareet ontsloeg Karel den VIII. schriftelyk, van de Huwelyksverbindtenis, te vooren, met haar aangegaan (*p*).

Vrede van Senlis.

Maximiliaan wordt Keizer.

In Oogstmaand, hieraan volgende, overleedt Keizer Fredrik de III. wordende, door zynen Zoon, den Roomsch-Koning, Maximiliaan, in de Keizerlyke waardigheid, opgevolgd.

De Aartshertog Filips aanvaardt de Regeering der Nederlanden.

1494.

De nieuwe Keizer, genoodzaakt zig dikwils in Duitschland op te houden, vondt, in 't volgende jaar, geraaden, zig van de Regeeringe der Nederlanden te ontslaan, en dezelve zynen Zoon Filips, die nu in zyn zeventiende jaar getreden was, geheellyk op te draagen.

Fi-

(*o*) COMMINES *Livr.* VII. *Ch.* 3. Preuves *sur* COMMIN. *Tom.* V. *p.* 426.

(*p*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 311.

Filips werdt dan, in Herfstmaand, tot Hertoge van Brabant, ingehuldigd. FILIPS II. 1494.

Sedert begaf hy zig naar Geertruidenberg: alwaar de Staaten van Holland, in merkelyken getale, byeen gekomen waren. De inhuldiging geschiedde hier, in een benedenvertrek van de Herberg den *Wildeman*, op den twaalfden van Wintermaand. Vooraf, deedt Filips den Staaten, door den President van den Raad des Roomsch-Konings, *Thomas de Plaine*, Heere van Maigni, aanzeggen „ dat hy daar gekomen was, om gehuld en ontvangen te worden, als *erfagtig en natuurlyk Prins en Heer*, *Graave van Holland en Heere van Friesland*: dat hy gezind was, de Privilegien, door Filips en Karel van Bourgondie en derzelver voorzaaten, den Landen verleend, te bezweeren; doch dat hy zulke Privilegien, als zy, na de dood van Hertoge Karel, mogten verkreegen hebben, van onwaarde hieldt, en te niet deedt: om zonderlinge redenen egter, den Steden Delft, Leiden, Gouda, Amsterdam, Rotterdam en Schiedam vergunnende, haare Vroedschappen te kiezen, op gelyken voet, als zy, sedert de dood van Hertoge Karel, gedaan hadden: egter niet langer, dan tot dat hy vyfentwintig jaaren bereikt zou hebben." Hier voegde hy by „ dat hy den Landen kwytschelding verleenen wilde van 't gene zy Hertoge Karel schuldig gebleeven waren; hen te gelyk ontslaande van den eed, dien zy den Roomsch-Koning, Maximiliaan, als zynen Vader en *Momboir*, te vooren gedaan hadden." Eindelyk deedt Hy wordt in Holland en in Zeeland gehuldigd.

Filips II. 1494. hy zeggen „ dat hy niet ongenegen was, „ den Landen, na dat de inhuldiging, op „ den gemelden voet, geschied zou zyn, „ eenige nieuwe Voorregten toe te staan, „ mids dat dezelven niet met zyne Hoogheid „ streeden." De Staaten, hierop, eenpaariglyk besllooten hebbende, den jongen Filips, onder de gemelde voorwaarden, voor Graave aan te neemen; deedt hy eerst, en daar na de Staaten den gewoonlyken eed (q). In Zeeland, geschiedde de inhuldiging, kort hier na, te Reimerswaale (r). De Landzaaten, die, gedeeltelyk ten minsten, tot hiertoe, hunnen Graave, met ongenoegen, onder de voogdyschap zyns Vaders, gezien hadden, verheugden zig nu, dat hy zelf de Regeering aanvaardde. De binnenlandsche twisten hielden allengskens op, en de handel en neeringen begonden wederom te bloeijen, als te vooren (s). Omtrent een jaar laater (3), verleende Filips, volgens zyne belofte, by de inhuldiging gedaan, den Lande van Holland eenige Voorregten; doch zulke uitgebreiden niet, als de Staaten hem verzogt hadden. Men zou gaarne gezien hebben, dat elke Stad haare Vroedschap hadt mogen hebben, en een dubbel getal noemen, uit welk, de Stadhouder en Raaden de Wethouders, jaarlyks, kiezen zouden konnen. Doch dit voorregt werdt, ook overeenkomstig met de belofte by de inhul-

en verleent slegts bepaalde Voorregten. 1495.

(q) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 8.
(r) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 337.
(s) Velius Hoorn, *bl.* 161.

(3) Den veertienden van Wintermaand des jaars 1495.

huldiging, alleenlyk vergund aan de zes Steden, Delft, Leiden, Gouda, Amsterdam, Rotterdam en Schiedam, en niet langer dan tot de Graaf vyfentwintig jaaren bereikt zou hebben. Tot zo lang alleen, beloofde hy ook, geene Ampten aan vreemdelingen te zullen geeven. Insgelyks, wilde hy zig niet langer verbinden, om geene Brieven van * Schâverhaaling, binnen Holland, ter uitvoeringe te doen leggen, dan by raade van den Stadhouder en Raaden. De Staaten hadden begeerd, dat zy 'er zelven op gehoord mogten worden. Op hun verzoek, stondt hy egter ten volle toe, niet te zullen munten, noch de munt te zullen op- of afzetten, ook geene nieuwe Tollen te zullen opstellen, dan met toestemminge van 's Lands Staaten. Wyders werdt den Staaten *Oktroi* beloofd, om ommeslagen te mogen doen, tot aflossing hunner schulden. Eenige agterstallen werden hun kwytgescholden: 't welk de Graaf ook, by zyne inhuldiging, beloofd hadt te zullen doen. De Staaten hadden nog eenige andere punten begeerd; doch de Graaf wilde 'er niet, of niet dan met bepaalinge, in bewilligen (*t*).

FILIPS II. 1495.

* *Represaille.*

Wy moeten niet vreemd vinden, dat Dordrecht en Haarlem niet genoemd zyn, onder de Steden, die Vroedschappen hebben, en een dubbel getal, tot het kiezen der Wethouderschap, noemen mogten. Dordrecht was, reeds te vooren, kort na de inhuldiging van Graave Filips, voor den tyd van vyfentwintig jaaren, in dit voorregt, bevestiigd te

(*t*) Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 3.

Filips II. 1495.

geworden (u), en werdt, zo 't schynt, nu niet genoemd, om dat deeze Stad nog niet, gelyk de andere Steden, bewilligd hadt in de Bede, by 's Graaven blyde inkomst, gedaan (v). Haarlem hadt zyne Voorregten, in 't jaar 1492, verbeurd, en nog niet wederom gekreegen. Eene der voornaamste redenen, wyders, waarom Filips de Handvesten van Vrouwe Maria, en met naame het Groot-Privilegie niet heeft willen bevestigen, schynt geweest te zyn, dat den Staaten, daarby, vryheid vergund was, om, naar welgevallen, vergaderingen te houden, welke vryheid Filips hieldt te stryden met zyne hoogheid.

IX. De Koophandel tusschen Engeland en de Neder-wordt verbooden.

De Aartshertog Filips was naauwlyks in 't bewind der Nederlanden bevestigd, of hy sloot een Verbond van Koophandel met Henrik den VII, Koning van Engeland, welk, sedert, in de Nederlanden, onder den naam van het *Groot-Commercie-Traktaat* vermaard geweest is (w). De Koophandel tusschen Engeland en de Nederlanden was, sedert eenigen tyd, gestremd geweest; waartoe het gedrag van Margareet van Jork, Weduwe van Hertoge Karel van Bourgondie, gelegenheid gegeven hadt. Zy zag, met veel verdriet, het Huis van Lankaster, op den Engelschen Troon, en haar eigen, het Huis van Jork, genoegzaam uitgerooid. Zy liet, derhalve, geene gelegenheid voorby slippen, om onrust in 't Ryk te verwekken, of te voeden. *Lambert Simnel*, een Bakkers Zoon van omtrent vyftien

(u) Handv. *by* BALEN, *bl.* 535.
(v) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 6.
(w) F. BACON. Hist. Henr. VII. *p.* 266.

tien jaaren, werdt, in 't jaar 1486, uitgegeven voor den Graave van Warwik, Broeders Zoon van Eduard den IV (*x*), en thans gevangen in den Tour. *Jan*, *Graaf van Linkoln*, en andere aanhangers van den Huize van Jork hadden de hand in dit bedrog. De Hertogin Weduwe van Bourgondie zelve zondt tweeduizend Duitschers, onder bevel van *Maarten Zwart*, naar Ierland, alwaar, Simnel, onder den naam van Eduard den VI, tot Koning van Engeland, verklaard was (*y*). Simnel, in den aanvang des volgenden jaars, te Dublin gekroond zynde, staken Linkoln, Zwart en anderen, met hem, naar Engeland over. Henrik de VII. ontmoette hun by Nottingham, en versloeg hen t'eenemaal. Linkoln en Zwart sneuvelden in den stryd. Simnel, gevangen genomen, behieldt het leeven. Henrik, overtuigd, dat anderen zig slegts van hem bediend hadden, om eenigen schyn aan hunnen opstand te geeven, maakte den gewaanden Koning eerst zynen Keukenjongen, en vorderde hem naderhand tot Valkenier (*z*). Na 't mislukken deezer onderneeminge, rustte de Hertogin Weduwe van Bourgondie nog niet. Zy hieldt, van tyd tot tyd, het gerugt leevendig, dat Richard, Hertog van Jork, tweede Zoon van Eduard den IV, nog in wezen was: en *Peerken Waarbeek* (3), Zoon van

Filips II. 1495.

(*x*) F. Bacon. *p.* 40 *& seqq.*
(*y*) F. Bacon. *p.* 54, 56, 58.
(*z*) F. Bacon. *p.* 68. Rapin *Tom.* IV. *p.* 404, 405, 406. 408, 409, 413, 414, 415.

(3) Zo werdt hy gemeenlyk genoemd. Zyn eigenlyke naam was *Pieter Oostbeek*. *Vide* Franc. Baçon. *Hist. Regni Henr.* VII. p. 192, 193.

FILIPS II. 1495.

van eenen bekeerden Jood van Doornik, behoorlyk onderweezen hebbende, deedt zy deezen, looslyk, eerst in Portugal, daarna in Ierland, te voorschyn komen, onder den naam van Hertog van Jork. Peerken begaf zig, uit Ierland, naar Parys, alwaar Karel de VIII. hem voor Hertoge van Jork erkende (*a*). Omtrent den aanvang des jaars 1493, vertoonde hy zig eerst wederom voor d eHertoginne in Vlaanderen: die zig, in 't eerst, geliet, hem voor eenen Bedrieger te houden; doch allengskens overtuigd scheen, dat hy haar Neef was (*b*). In Engeland zelf, sloegen sommigen hier geloof aan (*c*): ook naar 't scheen, zulken, die Peerken in Vlaanderen gezien hadden. Verscheiden' misnoegde Engelschen staken herwaards over, om hun Hof te maaken by den gewaanden Hertoge van Jork (*d*). Doch Henrik de VII. ontdekte haast, uit den Ridder *Robert Clifford*, wien de Hertogin 't geheim vertrouwd hadt, wat 'er van deezen handel ware (*e*). Hy deedt den Aarrshertoge Filips terstond verzoeken, dat de Bedrieger, Peerken Waarbeek, hem mogt overgeleverd worden. Doch als Filips dit weigerde, onder voorwendsel, dat de Hertogin een volstrekt oppergezag oefenen mogt, in de Landen, aan welken zy verlyftogt was; en dat hem niet vrystondt, iemant, uit haar gebied, te doen ligten (*f*); deedt

(*a*) F. BACON. *p.* 188, 190, 191, 192, 197.
(*b*) F. BACON. *p.* 201.
(*c*) F. BACON. *p.* 225.
(*d*) F. BACON. *p.* 236.
(*e*) F. BACON. *p.* 205, 209, 212.
(*f*) F. BACON. *p.* 213, 217.

Filips II. 1495.

deedt Henrik terstond allen handel met de Nederlanden verbieden, en alle Nederlanders uit zyn Koningkryk vertrekken. Filips bleef hem niet schuldig; maar gaf diergelyk bevel, omtrent alle Engelschen, die zig, in de Nederlanden, ophielden (g). Hy en zyn Vader gingen nog verder. Zy lieten zig, door Peerken Waarbeek, onder den naam van *Richard, Koning van Engeland*, al het regt, welk hy op de Engelsche Kroon hadt, afstaan, indien hy zonder manlyke nakomelingen overleedt. Hier van werden Brieven bezegeld, te Mechelen, den vierentwintigsten van Louwmaand des jaars 1495, gedagtekend (h). Maximiliaan en Filips beoogden, buiten twyfel, zig, t'eenigen tyde, van deeze Brieven te bedienen, om onrust in Engeland te verwekken. Doch zy hebbenze zo geheim weeten te houden, dat 'er de Engelsche Historieschryvers en de onzen geheel geene kennis van gekreegen hebben. De verdere gevallen van Peerken Waarbeek, die, zig, in 't jaar 1495, eenige maanden te Haarlem opgehouden hebbende, uit Texel naar Ierland zeilde (i), en, sedert, Henrik den VII. op den Troon hebbende doen beeven, eerst in 't jaar 1499, zyn leeven, aan eene galg eindigde (k), behooren niet tot ons bestek: alzo klaar genoeg blykt, dat Filips en de Nederlanders, na 't jaar 1495, geen deel in zyne on-

(g) F. Bacon. *p.* 218, 264.

(h) Chartr. van Brabant te Vilvoorde *zevende Benedenkasse*, Laye *Engleterre*.

(i) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 5. F. Bacon. *p.* 247.

(k) F. Bacon. *p.* 322. Rapin *Tom.* IV. *p.* 459, 460, 461, 462, 463, 465, 467, 496.

PHILIPS II. 1495. onderneeming gehad hebben. Henrik de VII, hier van overtuigd, maakte, derhalve, geene zwaarigheid, om het Verbond van Koophandel met de Nederlanden te vernieuwen, en voordeeliger te maaken. Hy werdt, te Londen, op den twaalfden van Sprokkelmaand des jaars 1496, gesloten. Het begreep te gelyk een Verbond van altoosduurende Vrede en Vriendschap (l). De Aartshertog beloofde „ geene Engelsche Muitelingen in de Nederlanden, zelfs niet in de Landen, welken „ der Hertoginne Weduwe van Bourgondie „ waren afgestaan, te zullen toelaaten: en zy „ zou 't niet vermogen te doen, dan onder „ verbeurte van 't gene zy in de Nederlanden „ bezat. De Nederlanders, met naame ook „ de Hollanders en Zeeuwen, zouden te Calais, en in alle de Havens van Engeland, „ vryelyk mogen handelen. Ook werdt hun „ de *vrye en veilige Visschery*, op de Engelsche kusten, uitdrukkelyk vergund. In geval „ van schipbreuk of stranding, werdt bestemd, „ dat de goederen den eigenaaren zouden te„ rug gegeven worden, *al werdt 'er geen* „ *mensch, hond, kat of haan leevende in 't Schip* „ *gevonden.*" Het verbond behelsde nog veele andere punten, in welken wy niets merkwaardigs ontdekt hebben. De Koning en de Aartshertog beloofden het, wederzyds, door de voornaamste Koopsteden, te zullen doen bevestigen. Van wege Holland en Zeeland, moest deeze bevestiging geschieden, door Dordrecht, Delft, Leiden, Amsterdam, Middel-

Groot Verbond van Koophandel met Engeland. 1496.

(l) *Zie ook* HOOFT Nederl. Hist. I. *Boek*, *bl.* 12.

delburg, Zierikzee, Veere en Briele (*m*). De beveſtiging van Dordrecht, gedagtekend den agtſten van Grasmaand, is nog voorhanden (*n*). In een ander Verdrag van Koophandel, eenigen tyd hierna (4), tusſchen Engeland en de Nederlanden geſlooten, ſtondt Filips af van het Regt, om een' Gulden te vorderen van ieder ſtuk Engelſch Laken, welk in de Nederlanden ingevoerd werdt (*o*).

Filips II. 1496.

In Louwmaand des jaars 1496, was 'er, met toeſtemminge van 's Lands Staaten, te Mechelen vergaderd, een Huwelyk geſlooten, tusſchen den Aartshertoge Filips en *Joanna*, tweede Dogter van *Ferdinand*, Koning van Arragon, en van *Izabelle*, Koninginne van Kaſtilie. Ook was Margareet, Zuſter van Filips, in Slagtmaand des jaars 1495, in de Egt verbonden met *Jan*, Zoon van Ferdinand en Izabelle: door welke dubbele egtverbindtenis, de Huizen van Ooſtenryk en Spanje ten naauwſten aan elkanderen verknogt werden. De Bruid des Aartshertogs landde, in Herfſtmaand des jaars 1496, te Arnemuiden in Zeeland (*p*). Van hier, begaf zy zig naar Antwerpen, alwaar het Huwelyk, op den eenentwintigſten van Wynmaand, voltrokken werdt. Margareet vertrok, in Sprokkelmaand des jaars 1497, met eene Vloot, van Vliſſingen, naar Spanje (*q*). Haar Huwelyk werdt, te Bur-

X. Huwelyk des Aartshertogs met Joanna, Dogter van Spanje.

(*m*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 82. *Zie ook* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 341.
(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 92.
(*o*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 113.
(*p*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 346.
(*q*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 386.

(4) Den zevenden van Hooimaand des jaars 1497.

FILIPS II. 1496.

Burgos, in Grasmaand, voltrokken. Doch op den vierden van Wynmaand, daaraan volgende, verloor zy haaren Egtgenoot, aan eene heete koorts, en beviel, kort hierna, van eene onvoldraagen vrugt. Zy bleef in Spanje tot in 't volgende jaar, en keerde toen naar de Nederlanden te rug. In Frankryk, was men zeer misnoegd op Ferdinand, ter oorzaake van deeze Huwelyken: vooral ter oorzaake van het eerste (*r*). En niet zonder reden, alzo de Koning van Arragon, in 't jaar 1493, plegtiglyk beloofd hadt, zyne Kinderen noch aan den Roomsch-Koning, noch aan den Koning van Engeland, noch aan derzelver Kinderen te zullen uithuwelyken, dan met toestemming van den Koning van Frankryk (*s*): welke niet eens verzogt, veel min gegeven was. Doch 't was voor Ferdinand niets zeldzaams, de uitdrukkelykste verbindtenissen te schenden.

Invoering van nieuwe Excynzen, in Holland.

Terwyl deeze veranderingen in 't Huis van Oostenryk voorvielen, was men, in Holland, bezig, met nieuwe Excynzen op te stellen en te heffen, tot voldoening der Graaflyke Beden, en om de Steden van schulden te ontlasten. Het invoeren deezer Excynzen geschiedde nu wel gemakkelyker dan te vooren, immers op sommige plaatsen (*t*); doch het opbrengen der Graaflyke Beden schynt zo gereed niet geschied te zyn, als de Graaf gewenscht en verwagt hadt, alzo men vindt, dat de zes groote Steden, omtrent Slagtmaand des

De zes groote Steden uitgewonnen.

(*r*) DANIEL *Tom.* VI. *p.* 803. *Tom.* VII. *p.* 53.
(*s*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 297.
(*t*) VELIUS Hoorn, *bl.* 162.

des jaars 1496, door de Graaflyke Amptenaars, zyn uitgewonnen geworden (*u*). 't Welk niet te verwonderen is, als men aanmerkt, dat de Steden, door in- en uitheemsche oorlogen, uitgeput, nu naauwlyks op haar verhaal begonden te komen, en terstond merkelyke sommen, ter gelegenheid van het Huwelyk des Aartshertogs, opbrengen moesten. Keizer Maximiliaan ook, van zins den Oorlog in Italie te voeren, vergde den Hollandschen en Zeeuwschen Steden manschap en geld daartoe af (*v*). Doch 't is niet te denken, dat men, in zyn verzoek, bewilligd zal hebben.

Filips II. 1496.

Filips, waarschynlyk om de Hollandsche Steden, te eer, tot het opbrengen van ingewilligde of nog niet ingewilligde Beden, te beweegen, besloot, in Zomermaand des jaars 1497, eene reis te doen naar Holland, en zig, in ieder der voornaamste Steden, volgens de aloude gewoonte, te doen inhuldigen: 't welk tot nog toe niet geschied was. Op den dertienden van Zomermaand, geschiedde deeze inhuldiging, te Dordrecht, van alle Manspersoonen van vyftien jaaren en daarboven (*w*). Daarna, te Rotterdam, te Delft, in den Haage, te Haarlem, te Amsterdam, te Leiden, en te Gouda (*x*). Te Amsterdam, waren de Gemagtigden der Westfriesche en Waterlandsche Steden verscheenen, om den Graa-

Filips doet zig, op nieuws, in de byzondere Hollandsche Steden, inhuldigen. 1497.

(*u*) Groot Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 19.
(*v*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* II. *p.* 361, 363.
(*w*) Balen Dordrecht, *bl.* 804.
(*x*) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 11.

Filips II. 1497. Graave, op nieuws, hulde te doen (y). Alomme werdt hy, met veele ſtaatſie, naar 't gebruik dier tyden, ingehaald, en met vertooningen van ſtomme Perſoonaadjen, lichten en vreugdevuuren vereerd. Doch of hem thans op nieuws eenige Penningen werden toegeſtaan, vind ik nergens aangetekend.

XI. Oorſprong van den Gelderſchen Oorlog. Gelderland was het eenigſte Landſchap onder de Nederlanden, alwaar men Filips nog geene hulde hadt willen doen. De veranderingen, in dit Hertogdom, ſedert eenige jaaren, voorgevallen, hadden 'er aanleiding toe gegeven. Wy hebben het verhaal derzelven tot hiertoe willen uitſtellen, om den draad der andere geſchiedeniſſen niet te breeken. Nu moeten wy de Gelderſche zaaken van wat hooger ophaalen.

Men hadt, in dit Hertogdom, na het inhuldigen van Maximiliaan en Maria in den jaare 1481, tamelyke ruſt gehad. Doch eenigen tyd na de dood van Maria, begonden veelen ook hier te dryven, dat de Voogdyſchap over den jongen Filips Maximiliaan niet, maar den Staaten der Landen toekwam. Allengskens neigde men zelfs, om Karel, Zoon van Adolf van Gelder, die toen nog te Gend was, op nieuws tot Hertoge in te huldigen. Maximiliaan verloor Karel niet uit het oog, ſchoon hy hem, in 't jaar 1485, wanneer hy omtrent zeſtien jaaren bereikte, meer in 't openbaar verſchynen liet, en gelegenheid gaf, om de Krygskonſt in Vlaanderen te leeren (z). In Hooimaand des jaars

(y) Velius Hoorn, *bl.* 161.
(z) Pontanus *Libr.* X. *p.* 578.

jaars 1487, woonde hy den Veldslag tegen de Franschen, omtrent Bethume, by, alwaar hy gevangen genomen werdt (*a*), gelyk wy, reeds, in 't voorbygaan, hebben aangetekend (*b*). De Gelderschen, gebeeten op de Oostenryksche Regeeringe, door welke zy, zo wel als de andere Nederlanders, ten deezen tyde, zwaar geschat werden, wendden al hun vermogen aan, om Karel te verlossen. 't Haperde voornaamlyk aan zekerheid voor zyn losgeld, welke eindelyk, op het einde des jaars 1491, gegeven zynde (*c*), verscheen Karel, in Lentemaand des volgenden jaars, op 't onverwagtst, te Roermonde, en sedert in de andere voornaame Geldersche Steden, wordende allomme beleefdelyk ontvangen. Hy hadt zyne verlossing meest te danken aan *Vincent*, *Graave van Meurs*, die zig, hier door de ongunst van Maximiliaan op den hals haalde (*d*). *Adolf van Nassau*, *Stadhouder van Gelderland* voor den Roomsch-Koning, zogt de Geldersche Steden te vergeefs aan zyne zyde te houden. Karel verzekerde zig van Wageningen, welke Stad *Floris van Ysselstein*, voor Maximiliaan, bewaarde (*e*). Ook verdedigde hy zyn regt op Gelder en Zutfen, sedert, in eenen Brief aan Keizer Fredrik (*f*). Doch alzo hy hier, gelyk men denken kan, weinig ingang vondt, voer hy voort, zig van de wapenen te bedienen, om den Oostenrykschen af-

Filips II. 1497.

Karel van Egmond komt wederom in Gelderland.

(*a*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 581.
(*b*) XIV. *Boek*, *bl.* 237.
(*c*) Pontanus *Libr.* X. *p.* 590, 591.
(*d*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 595.
(*e*) Sligtenhorst XI. *Boek*, *bl.* 301.
(*f*) *Apud* Pontanus *Libr.* XI. *p.* 596.

FILIPS II. 1497.

afbreuk te doen, en zig in 't bewind van 't Hertogdom te vestigen. Hy zondt het Kaas- en Broods-Volk, in Holland, eenige Knegten te hulpe, en maakte zig, in 't jaar 1493, meester van de Stad Buuren, behoorende tot de Heerlykheden des Heeren van Ysselstein. Ook overweldigde hy het Slot te Beest, welk toen bezetting des Hertogs van Saxen inhadt. Deeze, de beroerten in Holland gestild hebbende, viel, daarentegen, met zyn Volk, in Gelderland, bemagtigende Nieuwstad, in de Voogdye van Roermonde (g). Karel, geen volks genoeg op de been hebbende, om Hertoge Albrecht het hoofd te bieden, was, ondertusschen, geweeken naar Lotharingen, en onthieldt zig hier, eenigen tyd, by Hertog René, den vinnigsten vyand van het Huis van Bourgondie, en, voor eenige jaaren, aan Karels Zuster, Filippa van Gelder, gehuwd. Voor 't einde des jaars 1493, hieldt hy egter, een Bestand met de Hollanders geslooten hebbende, te Graave, een mondgesprek met Maximiliaan, die, onlangs tot de Keizerlyke waardigheid verheeven, en met *Blanka Maria*, Dogter van *Galeas Maria Sfortia*, Hertog van Milaan, in Huwelyk getreeden zynde, zig, min dan voorheen, met de Geldersche zaaken, scheen te zullen konnen ophouden. Ook kwam men hier overeen, dat het geschil, over het Regt op het Hertogdom Gelder, aan de uitspraak der Keurvorsten verbleeven zou worden. Doch deezen verklaarden, in 't volgende jaar, dat Karel, noch zelfs zyne Voor-

De Keurvorsten verklaaren, dat hy geen regt op het Her-

(g) SLIGTENHORST XI. *Boek*, *bl.* 303, 304.

Voorouders, geen Regt altoos konden hebben op Gelder en Zutfen, alzo deeze Landen, al na de dood van Hertoge Reinoud den IV, aan 't Ryk vervallen geweest waren (*b*). Karel zag zig derhalve genoodzaakt, zyne toevlugt wederom tot de wapenen te neemen. De meeste Steden, zyne zyde houdende, dreeven de Oostenrykſche bezetting ter Poorten uit, en versterkten haare Vestingwerken. De Keizer, hierop, met een tamelyk Leger, in Gelderland, getrokken, bemagtigde Roermonde, en sloeg toen 't beleg voor Nieuwmegen, welk hy egter haast wederom opbrak. Nieuwkerk op de Veluwe, door den Hertoge van Saxen, zeer sterk gemaakt, werdt, voor 't einde des jaars 1494, stormenderhand, door Karel van Gelder, veroverd. Doch in den aanvang des volgenden jaars, werdt 'er, tusſchen hem en den Aartshertoge Filips, een Bestand voor eenige maanden getroffen (*i*). Kort na het eindigen van dit Bestand, of veelligt eer het nog geëindigd ware, bemagtigde Karel, dien wy voortaan den naam van *Hertog* geeven zullen, het Slot Baar. De Hollanders en Gelderſchen stroopten, van tyd tot tyd, op elkanders Landen, zonder dat een der partyen in staat was, om zynen vyand tot eenen beslissenden Veldslag uit te daagen. In den Herfst des jaars 1497, kort na dat de Aartshertog Filips, in de byzondere Hollandſche Steden, ingehuldigd was, bemagtigden de Gelderſchen Leerdam; doch werden, eerlang

Filips II. 1497.

togdom heeft.

Leerdam verlooren en herwonnen.

(*b*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 601, 602.
(*i*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 603, 604, 605.

Filips II. 1497. Bestand. lang, genoodzaakt de Stad den Hertoge van Saxen wederom in te ruimen (*k*), die, sedert, ook het Slot Batenburg overmeesterde. Doch op den eenentwintigsten van Wintermaand, werdt 'er wederom een Bestand geslooten, zonder bepaaling van tyd. Alleenlyk stondt het partyen vry, hetzelve te breeken, wanneer zy wilden, mids zes weeken te vooren kennis geevende (*l*).

XII. De Friezen vervallen onder de Saxische overheersching. Terwyl Gelderland dus geschokt werdt, leedt Friesland ook geenen kleinen last. De Friezen, de Vrede en Vryheid tevens niet weetende te bewaaren, hadden elkanderen, reeds anderhalve eeuw, door gedaurig twisten, afgemat en uitgeput, en zagen zig, eindelyk, omtrent deezen tyd, berooven van de vryheid, die zy, eeuwen lang, tegen uitheemsche overheersching, hadden weeten te beschermen. De Hollandsche Graaven hadden altoos voorgewend, een gegrond Regt te hebben op Friesland. Doch de Friezen kreunden zig hier weinig aan, zo lang zy niet door de wapenen gedrongen werden, dit Regt te erkennen. Wy hebben te vooren gezien (*m*), dat Hertog Karel, de Friezen, door onderhandeling, tot onderwerping hebbende willen brengen, kwalyk in zynen toeleg geslaagd was. Sedert hadt men, in Holland, weinig om de Friezen gedagt. Alleenlyk vindt men, dat Jan van Egmond, van eenige Verkoopers verzeld, in Hooimaand des jaars 1488, eene landing in Friesland, omtrent Workum en

(*k*) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 11.
(*l*) SLIGTENHORST XI. *Boek*, *bl.* 309.
(*m*) XIII. *Boek*, *bl.* 107.

en Hinloopen, ondernomen heeft. Doch hy werdt van de Schieringers zo wel ontvangen, dat hy, ylings de vlugt neemende, ter naauwer nood scheep raakte, en wederom in Holland kwam (*n*). In Herfstmaand des jaars 1491, hervatte hy den togt nog eens, met drieduizend man. Floris van Ysselstein verzelde hem. Doch de Schieringers hadden zig, in zo groot een getal, naar Staveren begeven, dat de Hollanders de landing niet onderneemen durfden (*o*). Beter gelukte, wat laater, de togt des Hertogs van Saxen. Maximiliaan, wel bevroedende dat het niet doenlyk zyn zou, Friesland aan Holland te onderwerpen, en hiertoe ook, veelligt, sedert het bekomen der Roomsch-Koningklyke waardigheid, minder genegenheid hebbende, hadt Hertog Albrecht van Saxen met het Erfstadhouderschap van Friesland beleend. De Aartshertog Filips hadt hier zyne toestemming toegegeven, onder voorwaarde, dat Hertog Albrecht de Sloten te Haarlem, te Medenblik en te Woerden, die aan hem, voor driemaalhonderdduizend Rynsche guldens, verpand waren, wederom ruimen zou (*p*), gelyk geschiedde. Hertog Albrecht vorderde, terstond hierna, den Friezen, eerst uit zynen eigen', en toen uit 's Keizers naam, schatting af. Dit geschiedde, in Zomermaand des jaars 1492, terwyl Hertog Albrecht zig te Hoorn bevondt. De Friezen antwoordden „ dat zy „ hem

FILIPS II 1497.

(*n*) E. BENINGHA II. *Boek*, *Cap.* CXLV. *bl.* 352.
(*o*) E BENINGHA II. *Boek*, *Cap.* CLVIII: *bl.* 360.
(*p*) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 103. *Voiez aussi* DE LA MARCHE *Livr.* II. *Ch.* XVI. *p.* 655.

Filips II. 1497. „ hem noch den Keizer eenige schatting schuldig waren. Doch begreep men 't anders, „ zy wilden naar redenen hooren, en 'er de „ hunnen tegen zeggen." Hier by bleef het, voor dien tyd (q). Wat laater, riedt de Keizer den Friezen, die geduurig onderling overhoop lagen, eenen *Poteſtaat* of overste te kiezen; tot welke waardigheid hy, onder anderen, den Hertog van Saxen voorſloeg. De Friezen volgden 's Keizers raad, in 't kiezen van eenen *Poteſtaat*; doch zy vereerden *Jewe Dekama*, eenen uit den Frieschen adel, met deeze waardigheid (r). By deeze gelegenheid, werdt, door de vergaderde Friezen, den Keizer en den Roomschen Ryke, getrouwheid gezwooren (s). De Hertog van Saxen, zeer t'onvrede, dat het hem gemiſt was, tot Poteſtaat van Friesland verkooren te worden, voedde, ſedert, den Frieschen tweeſpalt onder de hand; ſtyvende de Schieringer partye, door eenig Krygsvolk, welk hy, in Holland afgedankt hebbende, door zyne Friesche vrienden, aanneemen liet. *Nittert Fox* en *Goslik Juwinga* liepen 't platte Land van Friesland af, met dit volk, en hielden hunne Landsluiden in geduurige bekommering. Dit duurde tot in 't jaar 1497, wanneer Albrecht eenigen naar Friesland afvaardigde, om te beproeven, of men thans meer genegenheid betonen zou, om hem voor Overste aan te neemen dan voorheen. Doch de Friezen, te Franiker byeen ge-

(q) E. Beningha II. *Boek*, *Cap.* CLIX. *bl.* 361.
(r) E. Beningha II. *Boek*, *Cap.* CLXVII. *bl.* 368.
(s) *Zie den eed*, in 't oud Friesch, *by* Ubb. Emm. *Libr.* XXXII. *p.* 499.

gekomen, hadden geene ooren naar 's Hertogs voorslag. Des zondt hy, heimelyk, meer Knegten naar Friesland, die, zig gelaatende geenen dienst te hebben, onder begunstiging eeniger Schieringers, van den roof der Landluiden leefden (t). Den Friezen van Westergo, schoon meest Schieringers, verdroot egter eerlang de baldaadigheid van dit Krygsvolk. Des vaardigden zy, in Lentemaand des jaars 1498, eenigen af naar Medenblik, alwaar de Hertog van Saxen zig toen bevondt. De Friesche Gemagtigden hadden last, om, wegens de overdragt der Regeeringe van Friesland, met hem, overeen te komen (u). Tot zo ver, hadt hy beoogd de Friezen te brengen, dat zy zelven hem aanzogten, om de Regeering huns Lands te aanvaarden. Des hieldt hy zig, zo dra de Friesche gemagtigden hunnen last geopend hadden, als of hy weinig trek tot het bewind van Friesland hadt, op dat hy te beter Voorwaarden bedingen zou konnen. Men kwam, eindelyk, op den dertigsten van Grasmaand, overeen, om den Hertog van Saxen, tot eenen erflyken Beschermheer en Keizerlyken Stadhouder van de Landstreeke Westergo aan te neemen. „ Men beloofde „ alle Steden en Sloten, ten allen tyde, voor „ hem *open te zullen houden* (5). Men gaf „ hem

Filips II. 1497.

1498.

(t) E. Beningha III. *Boek*, *Cap.* XXVI. *bl.* 396.
(u) S. Beninga Chronickel, *bl.* 24.

(5) Wy hebben, in 't voorgaande gedeelte deezer Historie, meermaalen gezien, dat, by 't afstaan van zekere Stad of Slot, bedongen werdt, dat hetzelve altoos, voor hem, die 't afstondt, *open* gehouden zou worden. Zie III. *Deel*, *bl.* 36, 41. Dit geschied-

Filips II. 1498. „ hem regt, om nieuwe Sloten en vastigheden te stigten. Men stondt hem verscheiden' Excynzen toe, tot beter onderhoud van zynen Vorstelyken Staat. Hy bedong de magt om Regt te doen, de Geregten alomme te zetten, en geld te munten, naar zyn welgevallen: ook dat alle Leenen vóór hem moesten verheergewaad worden (*v*)." Albrecht stelde, niet lang hierna, *Willebrord van Schomberg*, tot zynen Stedehouder, aan, en deeze bragt het overig gedeelte van Friesland ook haast tot onderwerping (*w*). Keizer Maximiliaan beval den Friezen en Groningers in 't algemeen, den Hertoge van Saxen, voor

(*v*) *Zie den Brief, hier van gemaakt, by* E. BENINGHA III. *Boek, Cap.* XXX. *bl.* 303. en S. BENINGA *bl.* 34.
(*w*) E. BENINGHA III. *Boek, Cap.* XXXI. XXXIII. XXXIV. XXXV. *bl.* 408, 414, 417, 418, 419.

schiedde ook, somtyds, by andere gelegenheden: byzonderlyk maakte de Leenheer, dikwils, diergelyk beding, wanneer hy eene vaste Plaats ter leen uitgaf. De Huizen te Linschooten, te Asperen, te Bolgerstein, te Teilingen, en anderen hier te Lande zyn, onder dit beding, ter Leen uitgegeven. Ook hadt Heer Henrik van Kroonenburg, in Sprokkelmaand des jaars 1453, het Slot Kroonenburg, aan Melis van Mynden, afgestaan, mids *dat voorsz. Slot altyt* zyn *open huus* zou *wesen, om* zig *dair up in ende wt tegens eenen yegelycken te behelpen, tot alre tyt als* hy *'s te doen* zou *hebben, ende des begeren* zou: volgens den Verlybrief, ter Leenkamer *geregistreerd, Libr. Princip.* 1447-1459. *Cap.* Aemstelrelant *fol. 6 vers.* Men ziet hieruit, welk het oogmerk van zulk een beding was. De Leenheeren wilden zig, des noods, van de ter leen gegeven' Sterkten bedienen. Ook wildenze, buiten twyfel, verhinderen, dat de Edelen het naaste Land niet beschadigden uit hunne Sloten, ofze den Vyand, ligtelyk, by mangel van magt of trouwe, inruimden.

voor hunnen *Gouverneur en Potestaat*, te erkennen (*x*). Leeuwaarden, van Groningen geholpen, wederstreefde 't Keizerlyk bevel, eenigen tyd. Leeuwaarden werdt egter eerlang tot onderwerping gebragt (y). Doch Groningen bleef weigerig. Zig nogtans, niet in staat vindende, om de Saxische magt, met geweld, te keer te gaan, vonden de Groningers geraaden, zig op nieuws te werpen, in de armen van den Bisschop van Utrecht, hunnen ouden Heer. Te meer reden was hiertoe, alzo Maximiliaan en de Hollanders thans zo veel gezags niet meer hadden in 't Stigt, als zy, kort na de Vrede des jaars 1483, gehad hadden. De Hollandsche bezetting, welke op ééne der Poorten van Utrecht lag, was, in 't jaar 1489, door de Stedelingen, die zig ongaarne dus gebreideld zagen, verdreeven: en Fredrik en Floris van Ysselstein hadden, sedert, te vergeefs, gepoogd, deeze Poort wederom in hun geweld te krygen (z). Bisschop David van Bourgondie, Oudoom van den Aartshertoge Filips, was ook, op den zestienden van Grasmaand des jaars 1496, in hoogen ouderdom, overleeden, en het Kapittel hadt, op den dertienden van Bloeimaand daar aan volgende, *Fredrik van Baden*, tot Bisschop verkooren (*a*). Hy was vermaagschapt met het Huis van Oostenryk, zynde gebooren uit eene Zuster van Keizer Fredrik; doch

De Groningers, den Hertog van Saxen niet voor Stadhouder aanneemen willende, doen den Bisschop van Utrecht hulde.

(*x*) Brief *by* E. BENINGHA III. *Boek*, *bl.* 419.
(*y*) Dezelfde *Cap.* XL. *bl.* 424.
(*z*) Groote Chron. *Divis.* XXXI *Cap.* 74. HEDA *p.* 304, 305.
(*a*) Conclave Ultraj. *in* MATTHÆI Analect. *Tom.* II. *p.* 721 *& seqq.*

Filips II. 1498. doch deeze maagschap verhinderde hem niet, de hulde der Groningers, die van ouds Onderzaaten van 't Stigt geweest waren, te ontvangen (*b*). Ook was hy gestoord op den Hertoge van Saxen, wiens stroopend Leger, onlangs, in Overyssel gevallen; doch, door de Gelderschen en Stigtschen, onder beleid van Hertoge Karel, wederom verdreeven was (*c*).

XIII. De Oorlog, in Gelderland, begint op nieuws. In Gelderland, waren nu de vyandelykheden wederom begonnen. Maximiliaan, besslooten hebbende, dit Hertogdom tot onderwerping te brengen, hadt de Hertogen van Kleef en van Gulik bewoogen, hiertoe de hand te leenen (*d*). In Wynmaand des jaars 1498, was hy wederom in Gelderland getrokken, en hadt Egt, Nieuwstad en Erkelens bemagtigd. De Gelderschen, een' bloedigen oorlog te gemoet ziende, begonden reeds te neigen tot een Verdrag met den Aartshertoge Filips: wanneer hun, voor 't einde des jaars, door *Lodewyk den XII*, onlangs, in de plaats van Karel den VIII, op den Franschen Troon verheeven, eenig Krygsvolk toegezonden werdt. Toen rees hun de moed weder; en zy maakten 't, sedert, den Bondgenooten des Keizers zo bang, dat 'er, op den vyftienden van Zomermaand des jaars 1499, door bemiddeling van Frankryk, te Aken, een afzonderlyk Bestand, tusschen deezen en Hertoge Karel, gesloten werdt (*e*). De Aartsher-

Bestand. 1499.

(*b*) E. Beningha III. *Boek*, *Cap.* XLV. *bl.* 429.
(*c*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 610.
(*d*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* III. P. II. *p.* 391.
(*e*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 613, 614.

hertog Filips werdt hierdoor bewoogen, om insgelyks een Bestand met den Hertoge van Gelder te sluiten: 't welk, gelyk meermaalen bestemd geweest was, tot wederopzeggens toe, duuren zou (*f*). De vier deelen van Gelderland verbonden zig, omtrent deezen tyd, tot het beschermen der onderlinge Vryheden: en wat laater, ontvingen zy, van Hertoge Karel, wien zy eenige penningen hadden toegestaan, verscheiden' Voorregten (*g*).

Filips II. 1499.

XIV. Geboorte van Karel van Oostenryk. 1500.

De rust, die het Bestand met Gelderland, hier te Lande, te wege bragt, veroorzaakte op verre na zulk eene algemeene vreugde niet, als de geboorte van den eersten *Zoon* des Aartshertogs, die, op den vyfentwintigsten van Sprokkelmaand des jaars 1500, te Gend, ter weereld kwam. Men gaf hem den naam van *Karel* (*h*). Filips sloot, nog voor 't einde des jaars, een Huwelyk, voor dit Kind, met *Claude*, Dogter van Lodewyk den XII, omtrent deezen zelfden tyd, gebooren (*i*). Men bevestigde het Verdrag, by welk dit Huwelyk gesloten was, naderhand, meer dan eens (*k*); doch het is nimmer voltrokken.

De Friezen belegeren Henrik van Saxen in Franiker.

Hertog Albrecht, in 't voorjaar, naar Duitschland vertrekkende, liet het bewind van Friesland zynen Zoon, *Henrik*, aanbevolen, die, in Lentemaand, den Friezen eene nieuwe en zwaare schatting afgevorderd hebbende, de gemoeden der Landzaaten dermaate ontstak, dat

(*f*) Chartr. de Brabant *by* MIERIS I. *Deel*, *bl.* 317.
(*g*) Geld. Plakaatb. II *Deel*, I. *App.* c. 194, 196.
(*h*) PONT. HEUTER. Rer. Austr. *Lib.* V. p. 245.
(*i*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 41.
(*k*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 15, 17, 27, 55, 56.

FILIPS II. 1500.

dat zy, in grooten getale, samengetrokken, hem, binnen Franiker, belegerden (*l*). Hertog Albrecht kreeg hier zo dra geene kennis van, of hy bewoog *Erik*, *Hertog van Brunswyk*, *Edzard*, *Graaf van Oostfriesland*, en Fredrik van Egmond, Heer van Yssèlstein (6), om zynen Zoon te ontzetten. Edzard hadt een goed getal van Knegten op de been. Ook wierf Hertog Erik, ten spoedigste, vierduizend man in het Lunenburgsche. 't Vereenigd Leger trok in Friesland, versloeg eerst de Groningers, by Workummer-Zyl; en de Friezen, naderhand, in twee reizen, geheellyk. Franiker werdt niet alleen van 't beleg ontslaagen; maar de Friezen werden niet in genade aangenomen, dan onder voorwaarden, dat zy dezelve, knielende, blootshoofds, en barrevoets, verzoeken; al hun geweer en Brieven overgeeven, en eene zekere somme, naar hun vermogen, opbrengen zouden. Doch hunnen Bevelhebberen, in deezen Zoen, die op den zestienden van Hooimaand geslooten werdt, niet begreepen geweest zynde, werdt sedert een scherpe paal door 't lighaam gejaagd: eene wreede straffe, voorwaar, van welke men, in onze Landsgeschiedenissen, behalve dit, naauwlyks eenig voorbeeld ontmoeten zal. Men noemde deeze wyze van ombrengen *spitsen* (*m*).

Zwaare straf over de hoofden deezer onderneeming.

Hertog Albrecht, zelf in Friesland gekomen,

Dood van Albrecht.

(*l*) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 45.
(*m*) E. BENINGHA III. *Boek*, *Cap.* XLVIII-LII. *bl.* 432-436.

(6) 't Gemeen noemde deezen Heer van Yssèlstein *Scheelen Gys*. In de Friesche Kronyken, heet hy *Gyze van Egmond*.

Filips II 1500.

van Saxen.

men, ſloeg het beleg voor Groningen. Doch terwyl het duurde, overleedt hy, op den twaalfden van Herfſtmaand, te Embden, werwaards hy zig, te Appingadam krank geworden zynde, hadt laaten voeren. Terſtond hierna, bewoog Biſſchop Fredrik de Zoonen van Hertog Albrecht, *Joris* en Henrik, om het beleg van Groningen op te breeken, en een Beſtand voor vier jaaren, met de Groningers, te ſluiten (*n*). Henrik van Saxen volgde zynen Vader op in 't bewind over Friesland. Doch de Friezen, ingenomen tegen de Saxiſche Regeeringe, zonden, in 't volgende jaar, Gemagtigden naar Bruſſel, om den Aartshertoge Filips de Regeeringe op te draagen. Filips overwoog deezen voorſlag rypelyk. Doch terwyl hy hier mede bezig was, gaven de Saxiſche Amptenaars, wier ſchraapzugt de Friezen genoodzaakt hadt, naar verandering te haaken, veelen zo veel genoegen, dat Filips, de gelegenheid nog niet ryp oordeelende, om zig in 't bewind van Friesland te veſtigen, zyn werk alleen maakte, om Hertog Henrik met de Friezen te bevredigen. Ondertuſſchen hielden veelen den Aartshertog en Henrik verdagt van eene heimelyke overeenkomſt, volgens welke, Henrik verbonden was, de Regeering van Friesland den Aartshertoge, na verloop van eenigen tyd, af te ſtaan (*o*).

Henrik, zyn Zoon, volgt hem in Friesland op. 1501.

De Aartshertog Filips reiſt naar Spanje.

Filips ontſloeg zig te ſpoediger van deezen handel met de Friezen, alzo hy eene reis naar Spanje in den zin hadt. Ferdinand, zyn Schoon-

va-

(*n*) E. Beningha *Boek* III. *Cap.* LIII. LIV. *bl.* 437-441. S. Beninga, *bl.* 55.

(*o*) Ubb. Emmius *Libr.* XXXIX. *p.* 605, 606.

Filips II. 1501. vader, hadt hem derwaards genoodigd, om de hulde te komen ontvangen van zyne toekomende Onderdaanen, zynde zyne Gemaalin, Joanna, onlangs, naaste Erfgenaame geworden van de Ryken van Kastilie en Arragon. De zaaken, in Spanje, waren, sedert eenigen tyd, zeer ten voordeele des Aartshertogs veranderd. Toen hy trouwde, was Jan, Erfprins van Spanje, nog in 't leeven. Ook nog eene ouder Zuster van Joanna, *Izabelle* genoemd, die *Emanuel*, *Koning van Portugal*, met wien zy, in 't jaar 1497, gehuwd was, eenen Zoon gebaard hadt, *Michaël* geheeten. Deeze drie Vorstelyke Personaadjen, Jan, Izabelle en Michaël, allen nader Erfgenaamen tot de Spaansche Kroonen dan Joanna, waren, de een na den anderen, overleeden. Joanna zelve hadt, by wylen, vlaagen van krankzinnigheid; zo dat het bewind van gantsch Spanje, na 't afsterven van Ferdinand en Izabelle, op den Aartshertog scheen te wagten. Hy maakte zig derhalve gereed tot de reize derwaards, die hy, te lande, door Frankryk, verkoos te doen. Voor zyn vertrek, sloot hy het Huwelyk zyner Zuster, Margareet, Weduwe van den jongen Erfprins van Spanje, met *Filibert*, *Hertog van Savoye* (*p*): en Engelbert van Nassau, Heer van Breda, tot algemeenen Stadhouder der Nederlanden aangesteld, en de zorg voor de opvoeding van zynen Zoon, Karel, en nog eene ouder Dogter, aan Margareet van Jork, Weduwe van Hertoge Karel van Bourgondie, aan-

(*p*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. P. I. *p.* 15.

Filips II. 1501.

aanbevolen hebbende, verliet hy, van zyne Gemaalin en eenen aanzienlyken Hofstoet verzeld, de Nederlanden, in den Herfst des jaars 1501. Hy sleet eenigen tyd aan 't Fransche Hof (*q*), alwaar hy zeer beleefdelyk ontvangen werdt (*r*). In den aanvang des volgenden jaars, kwam hy eerst in Spanje. Hy en zyne Gemaalin ontvingen hier, als Prins en Prinses van Kastilie, Leon en Arragon, en naaste Erfgenaamen der Spaansche Kroonen, de hulde der Landzaaten (*s*). 1502.

Verbond van Koophandel met Engeland.

Terwyl Filips in Spanje was, werden, door zyne en zyns Vaders Gezanten, de Verbonden van Koophandel, met de Engelschen gemaakt, op den negentienden van Zomermaand des jaars 1502, vernieuwd en bevestigd (*t*).

Filips komt in de Nederlanden te rug.

Filips, byna 't geheele jaar in Spanje gesleeten hebbende, keerde, in Wintermaand, gelyk hy gekomen was, door Frankryk, wederom naar de Nederlanden. Hy hieldt zig, onder weg, lang in Frankryk, en nog langer in Duitschland op: zo dat hy, in Slagtmaand des volgenden jaars, eerst te Mechelen aankwam. 1503.

Dood der Hertoginne Weduwe van Bourgondie.

De Hertogin Weduwe van Bourgondie, wien hy de zorg voor de opvoeding zyner Kinderen toevertrouwd hadt, overleedt, kort na zyne aankomst (*u*). Daarentegen hadt zyne Gemaalin, Joanna, welke hy hoog zwanger in Spanje gelaaten hadt, hem, op den

(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 9.
(*r*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 53, 54.
(*s*) MARIANA Hist. d'Esp. *Tom.* V. *p.* 337.
(*t*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 174.
(*u*) PONT. HEUTER. Rer. Austr. *Libr.* VI. *p.* 253.

FILIPS II. den tienden van Lentemaand des jaars 1503,
1503. wederom eenen Zoon gebaard, die *Ferdinand* genoemd werdt. Zy kwam, eerst in Bloeimaand des jaars 1504, in de Nederlanden te rug (*v*). Filips besloot, omtrent deezen tyd, het hoog Geregtshof der Nederlanden, welk, sedert de dood van Hertog Karel, geene vaste stede gehad hadt, wederom, gelyk voorheen, te Mechelen te vestigen (*w*).

Hooge Raad te Mechelen.

XVI. De Gelderfche Kryg wordt heviger voortgezet, dan te vooren.

Geduurende de uitlandigheid van Filips, waren de vyandelykheden in Gelderland wederom begonnen: waarom hy, aangespoord, zo men agt, door den Keizer (*x*), op zyne terug komst, besloot, den Kryg tegen de Gelderschen, met meer nadruk dan tot nog toe geschied was, door te zetten. Gelderland trok thans veel voordeels van den handel op en over Holland, vanwaar deeze Landstreek van veelerlei behoeften voorzien werdt. Deeze handel was, onaangezien de voorige oneenigheden, tot hier toe, ongestremd gebleeven. Doch Filips besloot nu, om de Gelderschen bet te benaauwen, allen handel met hen,
1504. in Holland, te verbieden. Dit Verbod werdt, in den aanvang des volgenden jaars, onder anderen te Amsterdam, openlyk afgekondigd. Te gelyk deedt hy hier, te Hoorn, te Enkhuizen, en te Edam, eenige Oorlogsschepen uitrusten, om, onder bevel van *Pieter van Leeuwaarden*, de Zuiderzee voor de Gelderschen onveilig te houden. Midlerwyl hadt hy ook Heirvaart doen beschryven, en te 's Herto-

(*v*) REIGERSB. II. *Deel* *bl.* 366.
(*w*) *Vide* MIRÆI Oper. Diplom. *Tom.* II. *p.* 1041.
(*x*) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 103.

togenbosch een Leger verzameld, welk, drie- Filips II.
duizend man sterk, onder beleid van *Kornelis*, 1504.
Heer van Zevenbergen, Fredrik, Heere van Ysselstein, en eenige anderen, eerst in den Herfst, over de Maaze trok, en in Gelderland viel. Vooraf, hadt Filips Karel van Egmond, dus noemde men hier den Hertog van Gelder, door eenen Heraut, den oorlog verklaard, en Brieven naar Gelderland gezonden, om de Landzaaten tot onderwerping te vermaanen. Zyn Leger bemagtigde alleenlyk eenige Sloten, en trok, nog voor den Winter, over de Maaze te rug. Vyftienhonderd man, onder beleid van *Rudolf van Anholt*, door den Keizer, herwaards gezonden, floeg ondertusschen 't beleg voor Bommel. *Robert van Aremberg* liep, met de bezetting van Naarden, de Veluwe dagelyks af. De Gelderschen zaten niet stil. 't Land van Heusden en de Dordsche Waard werdt, door hen, geplonderd, of gebrandschat (y). Woudrichem en 't Land van Altena, *Margareet van Croi, Graavinne van Hoorne*, Nigte van Hertoge Karel, toebehoorende, verkreeg van hem Brieven van Vrywaaringe (z). Doch 't gene 'er te lande voorviel was van klein belang, in vergelyking van den Scheepsstryd op de Zuiderzee. De Gelderschen hadden eene Vloot te Harderwyk uitgerust, die, laat in 't najaar, met zevenhonderd man, van land stak: met voorneemen, om Edam of Monnikendam te verrassen. De Hollanders, kennis van hunnen

Scheepsstryd voor Monnikendam.

(y) Guill. Hermanni Bell. Geltic. *in* Matthæi Anal. *Tom.* I. *p.* 326.
(z) Puntanus *Libr.* XI. *p.* 625-628.

Filips II. 1504. nen toeleg gekreegen hebbende, waren op hunne hoede. De Gelderschen, met het aanbreeken van den dag, Monnikendam genaderd zynde, zagen zig, onverhoeds, omringd van eene ontelbaare menigte van Koggen, en eenige groote Oorlogsschepen: terwyl de stranden met gewapende manschap bezet stonden. Scherp was 't gevegt van wederzyde. Doch de Gelderschen schooten te kort. Zy lieten 'er honderd en dertig gevangenen, en bedienden zig van eenen gunstigen wind, om naar Harderwyk te rug te keeren (*a*).

XVII. De Groningers schenden het Bestand.

De Groningers, het Bestand, tusschen hen en de Hertogen van Saxen, geslooten, weinig agtende, hadden, al kort na dat het getroffen was, nieuwe vyandelykheden gepleegd, en eenige Heeren-huizen om verre gehaald. Appingadam, welke Stad Oostfriesche bezetting inhadt, werdt, in den Zomer des jaars 1501, door hen, belegerd. Edzard, Graaf van Oostfriesland, hiervan kennis bekomen hebbende, begaf zig, terstond, met een Leger, derwaards, en deedt de Groningers van voor de Stad verstuiven (*b*). Henrik van Saxen, sedert, het bewind over Friesland aan zynen Broeder, Joris, verkogt hebbende, en deeze zig nog niet in Friesland hebbende konnen doen huldigen, werdt de Aartshertog Filips wederom gekooren, om de geschillen, tusschen Hertoge Joris en Graave Edzard ter eener, en de Friezen en Groningers ter anderer

(*a*) Guill. Hermanni Bell. Gelric. *p.* 323—326. Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 29. Pontanus *Livr.* XI. *p.* 627.
(*b*) E. Beningha III. *Boek*, *Cap.* LIX-LXIII. *bl.* 445-450.

derer zyde, te bemiddelen. Joris en Edzard, en de Gemagtigden der Friezen en Groningers verscheenen, in den Zomer des jaars 1504, voor den Aartshertoge te Gend (*c*): die, geene kans ziende, om de Groningers naar zyne hand te zetten, zig vergenoegen moest, dat hy de Friezen bewoog, om Hertog Joris van Saxen hulde te doen: gelyk kort hierna geschiedde (*d*).

Filips II. 1504.

Joris van Saxen, als Erfstadhouder van Friesland, gehuldigd.

Graaf Edzard, die lang het oog op Groningen gehad hadt, was, zo men wil, oorzaak, dat de Groningers, die Filips den Hertoge van Saxen onderwerpen wilde, zig niet gezeggen lieten. Hertog Joris ondernam, in 't volgende jaar, het beleg wel van Groningen: doch alzo Graaf Edzard, wiens hulp hy hiertoe ten hoogsten behoefde, hem niet meer volks toeschikte, dan vereischt werdt, om de Groningers in verlegenheid te brengen, zonder hen tot de overgaave te noodzaaken; werdt het beleg flaauwlyk voortgezet (*e*). De Hertog van Saxen besloot, eindelyk, der Stad den toevoer af te snyden, en haar, door uithongering, te dwingen. Meer dan een jaar lag hy 'er voor. De Groningers zagen te vergeefs uit naar ontzet van den Bisschop van Utrecht, alzo deeze, in Herfstmaand, een scherp Keizerlyk bevel kreeg, dat hy zig, op verbeurte van zyn gantsche weereldlyk bewind in 't Stigt, niet met Groningen zou hebben te moei-

Graaf Edzard maakt zig meester van Groningen.

1505.

(*c*) Sicko Beninha Chronickel, *bl.* 69.
(*d*) E. Beningha III. *Boek*, *Cap.* LXXII. *bl.* 455. S. Beninla *bl.* 71.
(*e*) E. Beningha III. *Boek*, *Cap.* LXXIV. *bl.* 455.

Filips II. 1505. moeijen (*f*). Men handelde verscheiden' reizen over een Verdrag; doch scheidde geduurig vrugteloos (*g*). De leeftogt en penningen begonden midlerwyl schaars om te komen, in de Stad. Men moest de Graanen en andere mondbehoeften, met gevaar zyns leevens, van 't platte Land naar binnen sleepen: en zig, om de Knegten, die de Stad op de been hieldt, te voldoen, bedienen van het Aflaatgeld, welk, om tot den oorlog tegen de Turken gebruikt te worden, voor eenige jaaren, byeen gebragt was, en in Groningen bewaard werdt (*h*). De Saxische Knegten pleegden, ondertusschen, allerlei moedwil aan de Inwooners, die hun in handen vielen, vrouwen zo wel als mannen (*i*). Doch hierdoor maakten zy de Groningers zo wars van de Saxische Regeering, dat deezen, in de Lente des jaars 1506, toen de Stad nu op het uiterste gebragt was, eenpaariglyk besllooten, afzonderlyk met Graave Edzard te handelen, en zig veel liever hem dan den Hertoge van Saxen te onderwerpen. Men zondt hem dan gemagtigden toe: die haast, wegens de voorwaarden, overeen kwamen. De Groningers verbonden zig, om eene bezetting van agthonderd of duizend man van hem in te neemen; en hy beloofde, de Stad, by haare oude Voorregten, te zullen handhaaven (*k*). In den aanvang van Bloeimaand, nam hy, aan 't hoofd van vyf- of zesduizend Knegten, van welken egter niet veel meer dan

(*f*) Zie het, *by* SICKO BENINGA, *bl.* 113.
(*g*) S. BENINGA, *bl.* 116, 130, 134, 143, 149.
(*h*) S. BENINGA, *bl.* 158.
(*i*) *Zie* S. BENINGA, *bl.* 148.
(*k*) *Zie* het Verdrag, *dans le* Supplem. *au* Corps Diplom. *Tom.* III. *P.* I. *p.* 11.

dan duizend naar binnen trokken, bezit van de Stad, en werdt 'er, kort hierna, plegtiglyk ingehuldigd (*l*). De Hertog van Saxen zwol van spyt, toen hy zig deeze prooy, door eenen, dien hy voor zynen vriend hieldt, onder de oogen, ontdraagen zag. Doch alzo hy op verre na zo magtig niet was als Graaf Edzard, moest hy zyn leed eenigen tyd verkroppen, en zelfs 't bewind over de Ommelanden van Groningen aan Graave Edzard, als zynen Stadhouder, opdraagen (*m*). Ruim een jaar geleeden (7), hadt hy, als Erfstadhouder van Friesland, een Verbond van Vriendschap en onderlinge bescherming gesloten, met Henrik den VII, Koning van Engeland (*n*); doch 't blykt niet dat hy 'er eenig voordeel van getrokken heeft.

XVIII. Dood van Izabelle, Koninginne van Kastilie.

De Geldersche Kryg was, in den Zomer des jaars 1505, wederom met veel hevigheid begonnen, vooral van de zyde van Filips, die, omtrent den aanvang deezes jaars, eene tyding gekreegen hadt, welke hem besluiten deedt, een spoedig einde van dien Kryg te maaken. Izabelle, zyne Schoonmoeder, was, op den zesentwintigsten van Slagtmaand des jaars 1504, overleeden, en hadt, zo gezeid werdt, by Uitersten Wil, hem en zyne Gemaalin, Joanna, tot Erfgenaamen verklaard van het Koningkryk Kastilie, en van de Staaten, welken met het zelve vereenigd waren, mids dat

(*l*) E. Beningha III. *Boek*, *Cap.* LXXVII - LXXXI. *bl.* 461, 467. Sicko Beninga Chronickel, *bl.* 167, 171.

(*m*) S. Beninga *bl.* 175, 176. [of 178].

(*n*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 219. *coll. p.* 216, 218.

(7) Den dertigsten van Wintermaand des jaars 1504.

Filips II. 1505.

dat haar Egtgenoot, Koning Ferdinand, het bewind der Regeeringe behouden zou, tot op de meerderjaarigheid van haaren Kleinzoon, Karel, wien men, reeds voor eenigen tyd, den titel van *Hertog van Luxemburg* opgedraagen hadt. Izabelle hadt Kastilie geërfd van haaren Broeder, Koning *Henrik den IV*: en schoon haar Egtgenoot, de Koning van Arragon, staande zyn Huwelyk, ook Kastilie geregeerd hadt; waren de twee Ryken egter, tot nog toe, niet met elkanderen vereenigd geweest. Filips, hier te Lande, kennis van de dood zyner Schoonmoeder gekreegen hebbende, liet zig en zyne Gemaalin, terstond, voor *Koning en Koningin van Kastilie* uitroepen, en droeg den jongen Hertoge van Luxemburg, den titel van *Prins van Kastilie* op. Ook maakte hy zig gereed tot de reize naar Spanje, alzo hy, met reden, vreesde, dat zyn Schoonvader, Ferdinand, steunende op den Uitersten Wil zyner Gemaalinne, zig het bewind van Kastilie, zyns ondanks, zou blyven aanmaatigen. Om de kosten der reize te vinden, bezwaarde Filips, onder anderen, zyne Domeinen in Holland. Aan sommige Steden, welken niet in staat waaren, om de penningen, voor welken zy de Graaflyke Domeinen hadden moeten koopen, op te brengen, verleende hy Oktroi tot het heffen der sommen, welken zy te kort kwamen, by leeninge van de Ingezetenen tegen den penning zestien (*o*). Doch de Geldersche Kryg, waartoe ook veel gelds en manschap uit Holland byeen gebragt werdt, en de zwan-

Filips besluit wederom naar Spanje te reizen.

Leening tot deeze reize.

ger-

(*o*) *Zie* zulk een Oktroi, *by* Boomkamp Alkm. *bl.* 48.

gerheid zyner Gemaalinne (*p*) noodzaakten Filips, de reis naar Spanje, nog eenige maanden, te verschuiven. Met den aanvang des jaars 1505, het leen van Gelderland en Zutfen, van zynen Vader, den Keizer, verheeven hebbende, trok hy, in den voorzomer, aan 't hoofd van een aanzienlyk Leger, uit Brabant, over de Maaze, voor Bommel, de Stad ten naauwsten besluitende. Van daar, begaf hy zig, met een deel des Legers, naar Arnhem, welke Stad, na een kort beleg, overging. De andere Veluwsche Steden, Wageningen, Harderwyk en Elburg, volgden het voorbeeld van Arnhem (*q*), zonder een beleg af te wagten. Hattum, welks Slot door *Reinier, Bastaard van Gelder*, eenen tyd lang, tegen de bezetting der Stad, die tegen hem opstondt, dapperlyk verdedigd was, moest ook, eerlang, bukken. Toen volgden de Steden van het Graafschap Zutfen, Doesburg (*r*), Deutichem, Logchem en Grol. De Hoofdstad Zutfen alleen weigerde zig op te geeven. Hertog Karel, die weinig volks op de been hadt, en, behalve eenige strooperyen onder Dordrecht en in Gooiland, dit jaar, niets van belang uitregtte, was raadeloos, in dit schielyk verloop zyner zaaken, veroorzaakt door de groote overmagt des Konings van Kastilie. Hy vaardigde bode op bode af naar Frankryk, om onverwylde hulpe. Doch de ziekte van Lodewyk den XII. of andere beletsels waren oorzaak, dat hy, voor eerst, niets

Filips II. 1505.

Filips bemagtigt verscheiden Steden in Gelderland.

(*p*) Mem. de Phil. *parmi les* Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 40.
(*q*) R. Snoi *Libr.* XII *p.* 183.
(*r*) Henricae ab Erp Chron. *in* Matt. Anal. *Tom.* I. *p.* 95.

FILIPS II. 1505. niets verwierf. Alleenlyk werdt 'er een altoosduurend Verbond van onderlinge bescherming, tusschen hem en den Koning van Frankryk, gesloten (s).

Bestand tusschen Filips en Karel van Gelder. In deezen staat der zaaken, zou Filips, met weinige moeite, gantsch Gelderland hebben konnen bemagtigen, indien hy zyne overwinningen vervolgd hadt. Doch de Spaansche reis lag hem te zeer in 't hoofd, en deedt hem luisteren naar voorslagen van een Bestand, welk, door den Bisschop van Utrecht en eenige anderen, bemiddeld werdt. Karel, besloten hebbende, zig op 't diepst te vernederen, om Filips te eer, tot het maaken van een redelyk verdrag, te beweegen, begaf zig, op 's Konings vrygeleide, naar de Legerplaats, te Roozendaal, alwaar hy, Filips te voet vallende, om eene billyke Vrede smeekte (t). Filips bejegende hem vriendelyk, en, zelf naar een Verdrag haakende, liet hy zig ligtelyk overhaalen, tot het tekenen van een Bestand voor twee jaaren: „ binnen welken tyd, het geschil over het „ Regt op het Hertogdom Gelder en het „ Graafschap Zutfen, door goede mannen, afgedaan zou worden. Filips zou zyn Leger „ terstond uit Gelderland trekken; doch de „ Steden en Vastigheden, welken hy ingenomen hadt, blyven behouden. Karel zou Filips, tegen alle zyne vyanden, dienen: ook „ den Koning, op de reize naar Spanje, verzellen, en daar voor drieduizend goudguldens „ ontvangen." Bommel, dat tot hiertoe belegerd

(s) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 628-631.
(t) SICKO BENINGA Chronickel, *bl.* 109.

gerd geweest was, werdt, ook in gevolge van dit verdrag, den Koning van Kastilie ingeruimd (*u*). Het was op den zevenentwintigsten van Hooimaand gedagtekend (*v*).

Kort hierna, verliet Filips Gelderland, over welk Hertogdom, by *Henrik van Nassau, Heer van Breda*, wiens Vader, Engelbert, onlangs, overleeden was, tot Stadhouder aanstelde. Hy keerde eerlang naar Brabant, verzeld van Hertoge Karel, die, de beloofde drieduizend goudguldens tot zyne Spaansche reize, te Antwerpen, ontvangen hebbende, desonaangezien, heimelyk en vermomd, de Stad verliet, en spoorslags naar Gelderland terug rende (*w*). Filips bespeurde, te laat, dat hy door Karel misleid was, en was, met reden, bekommerd, dat hy, in zyn afzyn, nieuwe beroerte in Gelderland verwekken zou. Doch hy vondt niet geraaden, de Spaansche reis langer te verschuiven, dan tot na de herstelling zyner Gemaalinne, die, op den zeventienden van Herfstmaand, van eene Dogter, *Maria* genoemd, verlost was.

XIX. Filips vertrekt naar Spanje. 1506.

Het algemeen Stadhouderschap der Nederlanden dan aan *Willem van Croi, Heere van Chievres* en *Aarschot*, opgedraagen hebbende, stak hy, op den tienden van Louwmaand des jaars 1506, van zyne Gemaalin en veele Nederlandsche Heeren verzeld, met eene Vloot van drie-enveertig Schepen, van Vlissingen in Zee. De Koning bevondt zig op het Schip de Juliaan (*x*); gevoerd door *Jakob Korneliszoon*

de

(*u*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 631.
(*v*) Chartres van Brabant te Vilvoorde *agtste Bovenkasse*, Laye *Le Sr. de Sart.* 2. D.
(*w*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 631, 632.
(*x*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 369.

Filips II. 1506. de Huybert (8). Doch het opperbevel der Vloote heeft, waarschynlyk, gehad Floris van Ysselstein, die, ten deezen tyde, het Ampt van Zee-Admiraal bekleedde: alzo men vindt, dat hy, dit jaar, in Spanje geweest is (y). Filips hadt, schoon vervaard voor de Zee, egter nu besloot en, de reis te water, en niet te lande, door Frankryk, te doen, alzo hy wist, dat 'er, tusschen Lodewyk den XII. en zynen Schoonvader, Ferdinand, verbindtenissen gesloten en onderhandelingen op het tapyt waren, van welken hy zig niets goeds belooven kon. Ook hadt Lodewyk de XII. hem het uitstellen zyner reize zo sterk aangeraaden (z), dat hy niet twyfelen kon, of hy zou in Frankryk opgehouden geworden zyn, zo hy de reis, door dit Koningkryk, hadt willen neemen.

Hy wordt, door storm, genood- 's Konings reis was zeer ongelukkig. Naauwlyks hadt men de Zeeuwsche Kusten uit het gezigt verlooren, of de brand sloeg in 't Schip, welk den Koning voerde. En men was dit ge-

(y) Act Publ. Angl. *Tom* V. *P.* IV. *p.* 233.
(z) Lettr. de Louis XII *Tom.* I. *p.* 35, 36.

(8) Zo heeft Smallegange (*Chron. van Zeel.* bl. 691) den naam van deezen Bevelhebber; beter dan Reigersbergen, die *Hubert* schryft. In erkentenis van den dienst, dien *Jakob*, en zyne twee Broeders, *Jan* en *Herman de Huybert*, by deeze gelegenheid, Koning Filips gedaan hadden, verkreegen zy en hunne nakomelingen, naderhand, van Keizer Maximiliaan en deszelfs Kleinzoon Karel, het voorregt, om den degen te mogen voeren, en daarmede ieder drie dienaars te mogen wapenen. Ook hadt Filips zelf dit geslagt, ter oorzaake van den storm, die hem, op deeze reize, beliep, vereerd met de Spreuk, Waakt Huybert, die de nakomelingen nog onder hun wapen voeren. Zie Smallegange ter aangehaalder plaatse, en Bayle *Diction. Art.* Huybert (*Pierre de*) *Rem.* A.

gevaar maar pas te boven, toen de Vloot, onder Engeland, van eenen geweldigen storm, beloopen werdt. Filips gaf terstond bevel, om te landen. Men bragt het, met veel moeite, binnen de Haven van Weimouth (a). Het Landvolk, zulk eene talryke Vloot ziende naderen, greep, bedugt voor eenen inval, de wapenen op. Doch de Ridder *Thomas Trenchard*, die zig, hieromtrent, met eenig Krygsvolk, ophieldt, stelde hem gerust, en deedt Filips en zyne Gemaalin, in zyn Huis, hun verblyf neemen. Toen de storm bedaard was, zou Filips gaarne wederom Zee gekoozen hebben; doch Trenchard hadt den Koning van Engeland reeds kennis van de landing des Konings van Kastilie gegeven, en Henrik, hierop, zyne genegenheid betuigd, om Filips te komen begroeten. Filips spoedde zig, om tyd te winnen, naar Windsor, alwaar hem Henrik beleefdelyk ontving, en op 't vriendelykst drong, om nog eenigen tyd ten Hove te vertoeven.

Filips II. 1506. zaakt, in Engeland in te loopen.

Filips, niet onkundig van de naauwe Verbindtenissen, die zyn Schoonvader ook met Henrik den VII. hadt, zag, door alle deeze beleefdheden heen, een oogmerk, om hem in Engeland op te houden. Ook bragt Koning Henrik de eene zaak na de andere op het tapyt, welke hy wenschte afgedaan te zien, eer Filips naar Spanje vertrok. En Filips, ten volle overtuigd, dat hy hier niet doen en laaten mogt, wat hem behaagde, stondt, meer of min schoorvoetend, egter alles toe, wat hem voorgelegd werdt. Het eerste en voor-

Henrik de VII. houdt hem hier lang op.

naam- Veranderingen

(a) F. Bacon. Hist. Henr. VII. p. 368.

FILIPS II. 1506.

In het Verdrag van Koophandel met Engeland. Of de Visschery den Nederlanderen, sedert, minder vry gelaaten zy.

naamste waren eenige merkelyke veranderingen, ten voordeelen der Engelschen, in het Groot-Commercie-Traktaat van den jaare 1496. De Engelsche Koopluiden werden thans vry verklaard van de Zeeuwsche tollen, welken zy, te vooren, hadden moeten betaalen. Daarbenevens werden hun eenige andere vryheden vergund. Sommigen willen ook, dat de Visschery op de Engelsche Kusten, den Nederlanderen, sedert het sluiten van het Verdrag, by welk deeze veranderingen gemaakt werden, niet meer zo vrygelaaten geweest zyn zou, als te vooren, en dat dit Verdrag, hierom, in Nederland, den naam van het *kwaad Traktaat* gekreegen zou hebben (b). Doch schoon men toestaan moet, dat de vrye Visschery den Nederlanderen, by dit Verdrag, niet zo duidelyk als by het voorige, vergund wordt, naardemaal 'er, in het tweede, geheel geen gewag van de Visschery wordt gemaakt; egter worden, in het eerste punt van hetzelve, alle voorige verdragen van Koophandel, zo verre met dit niet streeden, uitdrukkelyk bevestigd, in 't geheel en in derzelver byzondere deelen (c): onder welken, ook gewisselyk de vrye Visschery behoorde. Toen dit Verdrag van Koophandel gesslooten was, sloeg Henrik een Huwelyk voor, tusschen zigzelven en Margareet van Oostenryk, Zuster van Filips, die onlangs wederom haaren Egtgenoot Filibert, Hertog van Savoye, verlooren hadt. Filips gaf 'er terstond zyne stem toe, beloovende zelfs, met zyne Zuster, eene Bruid-

(b) F. BACON. p. 274. RAPIN Tom. IV. p. 515.
(c) Act. Publ. Angl. Tom. V. P. IV. p. 223.

Bruidschat van driemaalhonderdduizend gouden Fransche Kroonen eens, en dertigduizend agthonderdenvyftig Kroonen, jaarlyks, te zullen betaalen. Het Verdrag, deswege gemaakt, werdt, naderhand, door eenige voornaame Nederlandsche Heeren, onder anderen, door Willem van Croi, algemeenen Stadhouder, Jan van Egmond, Stadhouder van Holland, en Floris van Ysselstein, Zee-Admiraal, beëedigd (*d*).

Filips II. 1506.

Het afhandelen deezer zaaken hieldt Filips te Windsor op, tot in 't laatst van Lentemaand. Toen vergde hem Koning Henrik de overlevering af van *Edmond*, *Graave van Suffolk*, die, in 't jaar 1503, om eene samenzweering tegen den Koning, naar de Nederlanden geweeken zynde, Filips, onlangs, by 't overgaan van Hattum, in handen gevallen was, en zig nu te Namen onthieldt (*e*). Terwyl de Graaf van Suffolk nog in Gelderland was, hadt Hendrik de VII. Hertog Karel van Gelder verzogt, dat hy hem wilde overleveren. Doch Karel hadt zulks plat uit geweigerd (*f*). Filips hadt hem nu in zyne bescherming genomen, en kon daarom niet besluiten, zyn woord te breeken. Henrik, die het Huis van Jork in den grond zogt uit te rooijen, drong zo sterk op de overlevering van Suffolk, die een Zusters Zoon was van Eduard den IV (*g*), dat Filips 'er eindelyk zyne stem toe gaf, mids dat de Graaf in 't leeven

(*d*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 221, 222, 223, 229, 231, 233.
(*e*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 630.
(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 82.
(*g*) F. Bacon. *p.* 335.

FILIPS II. 1506.

ven gespaard werdt. Henrik beloofde dit. De ongelukkige Graaf werdt dan naar Engeland gebragt, en in den Tour gezet (*b*). Henrik de VIII, Opvolger van Henrik den VII, deedt hem egter, eenige jaaren hierna, onthalzen (*i*).

Filips komt in Spanje en aanvaardt de Regeering van Kastilie.

't Liep aan tot den drie-entwintigsten van Grasmaand, eer Filips wederom in Zee stak. Hy landde te *Corunna del Condé*, in Gallicie; en trok te lande voort tot voorby *Astorga*, alwaar hy een mondgesprek hieldt, met zynen Schoonvader, Ferdinand (*k*), die wel haast bespeurde, dat Filips hem de Regeering van Kastilie niet zou laaten behouden. De Kastiliaanen toonden ook meer genegenheid voor Filips en Joanna dan voor Ferdinand, die, niet lang hierna, naar Arragon, zyn Koningkryk, vertrok, en Filips 't bewind van Kastilie in handen liet (*l*).

Hy maakte zig egter, binnen korten tyd, gehaat by de Kastiliaanen, zo door het stellen van Nederlanders in de Regeeringe, als door het opsluiten zyner Gemaalinne, Joanna; die, tederlyk van de Kastiliaanen bemind, voor zo krankzinnig niet gehouden werdt, als Filips wilde doen gelooven. Doch zy hadden niet lang reden, om over zyne Regeeringe te onvrede te zyn. Eene heete koorts rukte hem, onverhoeds, te Burgos, uit het leeven, op den vyfentwintigsten van Herfstmaand, in het negenentwintigste jaar zyns Ouderdoms (*m*).

Hy sterft.

Zy-

(*b*) BACON. *p.* 371, 373. RAPIN *Tom.* IV. *p.* 507, 516, 517.
(*i*) RAPIN *Tom.* V. *p.* 68.
(*k*) Lettr. de Phil *parmi les* Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 55.
(*l*) MARIANA Hist. d'Espagne *Tom.* V. *p.* 524, 525.
(*m*) MARIANA *Tom.* V. *p.* 543.

Zyne fraaije uiterlyke gedaante heeft hem den naam van *den Schoonen* verworven. Doch hy was zo zeer overgegeven aan de wellusten, dat de spyt, over de menigte zyner byzitten, zyner Gemaalinne, zo men wil, het verstand gekrenkt hadt. Hy was gewoon de zorg der Regeeringe op zyne Staatsdienaars te laaten aankomen. En veelligt heeft men hem hierom den bynaam van *Croit-Conseil* of *hoor naar raad* gegeven (n). De Nederlanders hebben geene gelegenheid gehad, om eenige Vorstelyke hoedanigheid in hem op te merken. Hy was ruim zo onbekwaam, tot het welbeleiden en uitvoeren van gewigtige zaaken, als zyn Vader, van wien hy dit gebrek scheen geërfd te hebben. Het slegt bestieren van den Gelderschen Kryg, dien hy, met zo groot eene overmagt, in verscheiden jaaren, nog niet ten einde hadt konnen brengen, is 'er een tastelyk bewys van.

Filips II. 1506.

Zyne gedaante en aart.

Vyf Kinderen hadt Filips, by Joanna van Kastilie, verwekt: drie Dogters, van welken de laatste, omtrent vier maanden na zynen dood, ter weereld kwam, en twee Zoonen, Karel en Ferdinand.

Karel, zyn oudste Zoon, die nog geene zeven jaaren bereikte, moest hem, in 't bewind der Nederlanden, zo wel als in de Regeeringe zyner andere Staaten, opvolgen. Doch zyne minderjaarigheid was oorzaak, dat de zorg voor zyne opvoeding en de Regeering der Landen eenen Voogd moest toevertrouwd worden.

XX. Karel, zyn oudste Zoon, volgt hem op.

Wil-

(n) De la Marche *Livr.* II. *Ch.* XVI. *p.* 653.

Karel II. 1506.

Onderzoek, of de zorg voor zyne Opvoeding Lodewyk den XII. aanbevolen geweest zy.

Willem van Croi, Heer van Chievres, bekleedde thans het algemeen Stadhouderschap der Nederlanden. Aan deezen werdt, naar sommiger verhaal, de zorg opgedraagen voor de opvoeding van den jongen Karel, dien men, gemeenlyk, *Prins van Kastilie* noemde. Men voegt 'er by, dat zulks geschiedde, door Lodewyk den XII., wien Filips, by Uitersten Wil, de opvoeding van zynen Zoon, Karel, zou aanbevolen hebben gehad (*o*), Doch schoon men niet loochenen kan, dat de bestiering van den jongen Prins, omtrent drie jaaren na de dood van Filips, den Heere van Chievres toevertrouwd geweest is, zal egter niemant, die van den staat der zaaken, ten deezen tyde, behoorlyk onderrigt is, denken konnen, dat zulks, door Lodewyk den XII, en ingevolge van eenen Uitersten Wil des Konings van Kastilie, geschied zou zyn. De vriendschap tusschen Lodewyk en Filips, die nooit groot was geweest, was, sedert het vertrek des laatsten naar Spanje, en zelfs sedert dat Lodewyk hem deeze reis, eer zy ondernomen werdt, ernstelyk ontraaden hadt (*p*), nog merkelyk verkoeld. De Koning van Frankryk ook, vergeetende de verbindtenis, in welke hy getreden was, om zyne Dogter Claude, aan Karel van Oostenryk, ten Huwelyk te geeven, hadt haar, in Bloeimaand deezes jaars, plegtiglyk in den Egt doen treeden met François, Graave van Angoulême, naasten Erfgenaam der Fransche Kroone (*q*): over welk

(*o*) Rapin *Tom.* IV. *p.* 517.
(*p*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 14, 35, 36.
(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 43.

welk Huwelyk, Filips niet nalaaten kon onvergenoegd op hem te zyn (*r*). Hier kwam nog by, dat Filips, eenen geruimen tyd voor zynen dood, in 't zeker, berigt werdt, dat Lodewyk de Gelderschen, die de vyandelykheden wederom begonnen hadden, met geld en manschap, ondersteunen wilde, en met der daad ondersteunde (*s*): waar over hy zyn ongenoegen, in eenen Brief aan den *Kardinaal d'Amboise*, eersten Staatsdienaar van Lodewyk den XII, in Hooimaand deezes jaars geschreeven (*t*), betuigd hadt. Dat Filips, in zulk eene gelegenheid, Koning Lodewyk de zorg voor zynen Zoon zou toevertrouwd hebben, moet elk ten hoogsten onwaarschynlyk voorkomen. Ook heeft men, te vergeefs, gezogt, naar een' Uitersten Wil van Filips, uit welken zulks blyken zou, en sommigen hebben verklaard, een egt Afschrift van Filips Uitersten Wil gezien te hebben, in welken geen woord van den Koning van Frankryk gerept werdt. Ook brengen zy egte stukken by, uit welken blykt, dat Karel van Croi, Prins van Chimai, Neef van den Heere van Chievres, kort na de dood van Filips, en de Heer van Chievres zelf, eerst sedert den jaare 1509, zorg voor de opvoeding van Prins Karel gedraagen heeft (*u*). *Adriaan Floriszoon* van Utrecht, voorheen Priester te Goeree, en thans Hoogleeraar der Leuvensche Hoogeschoole, werdt tot Leermees-

Karel II.
1506.

(*r*) *Voiez* Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 54.
(*s*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 59 69.
(*t*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 56.
(*u*) *Voiez* DANIEL *Tom.* VII. *p.* 149-151.

KAREL II. meester van den jongen Prins aangesteld (v).

1506. De Regeering der Landen werdt aan zynen Grootvader Maximiliaan, als zynen wettigen Voogd, opgedraagen (w): wiens naam, hierom, voor dien van Karel, aan 't hoofd der Handvesten en andere openbaare Schriften, gesteld werdt (x). Hy droeg egter de algemeene Landvoogdy der Nederlanden, sedert, aan zyne Dogter, Margareet, Hertoginne Weduwe van Savoye, op.

Maximiliaan wordt voor zynen Voogd erkend.

XXI. Karel van Gelder overmeestert Grol, Lochem en Wageningen.

Doch, eer men, hier te Lande, deeze orde op de Regeering gesteld hadt, hadden de Gelderschen het Verdrag, met Filips, voor zyn vertrek, gemaakt, wederom verbroken. Karel van Gelder, in den Herfst des jaars 1505, van Antwerpen ontsnapt, en wederom in Gelderland gekomen zynde, begon, terstond na het vertrek van Filips, de vyandelykheden, die, sedert het Verdrag van Roozendaal, waren opgehouden. Karel was, na dit Verdrag, meester gebleeven van twee deelen van Gelderland, het Kwartier van Roermonde en het Kwartier van Nieuwmegen, Tiel en Bommel uitgenomen. Het derde gedeelte, het Kwartier van de Veluwe, en het Graafschap Zutfen was, op de Stad Zutfen na, in de magt der Oostenrykschen. Uit deeze twee Landstreeken, werden de Steden Grol, Lochem, Wageningen (y), de eene na de andere, door Karel, ingenomen. De Heer van

(v) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 367.

(w) R. SNOI *Libr.* XIII. *p.* 184. PONT. HEUTER. Rer. Aust. *Lib.* VII. p. 188, 192.

(x) Handv. van Amst. *bl.* 47, 47, 49. Utr. Plakaatb. II. *Deel*, *bl.* 10.

(y) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 632. SLIGTENH. XI. *Boek*, *bl.* 321.

van Chievres drong terstond op het weder overleveren deezer Steden; doch vergeefs (z). Filips zelf schreef, uit Spanje, aan Karel van Gelder „ dat hy zig deeze nieuwe verbree„ king van 't verdrag van Roozendaal deer„ lyk beklaagen zou, en dat geen Bondge„ noot, hoe magtig, hem hier voor zou kon„ nen hoeden." Doch Karel, wel verre van zig, door deeze bedreigingen, te laaten verbaazen, zondt de Brieven den Koning van Frankryk toe; die, door sommige uitdrukkingen, welken op hem zagen, te meer aangezet werdt, om de Gelderschen, tegen Filips, te ondersteunen (a).

Karel II. 1506.

Wageningen wederom belegerd.

De Heer van Chievres, midlerwyl, zyne magt byeen gerukt hebbende, deedt Filips van Bourgondie, natuurlyken Zoon van Hertoge Filips den Goeden en naderhand Bisschop van Utrecht, met dezelve, op den agttienden van Zomermaand des jaars 1506, het beleg slaan voor Wageningen (b). Terwyl het duurde, werdt 'er, te Diest, over een Bestand of Vrede met de Gelderschen gehandeld (c). Beide de partyen zogten, door deeze onderhandeling, tyd te winnen, om zig te beter in staat te stellen. Karel wagtte, dagelyks, onderstand uit Frankryk: en de Heer van Chievres was op middelen bedagt, om penningen te vinden, tot het voortzetten van den oorlog.

's Lands

(z) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 81.
(a) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 61, 62.
(b) G. Noviomag. Phil. Burgund. *in* Matthæi Anal. *Tom.* I. *p.* 151. Sligtenhorst XI. *Boek*, *bl.* 323.
(c) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 67.

KAREL II. 1506.

Slegte ſtaat der Geld-middelen, in de Nederlanden.

's Lands kas was thans, door den aanhoudenden Kryg en 's Konings reize naar Spanje, t'eenemaal uitgeput. Men hadt het Krygsvolk, welk in de Steden en voor Wageningen lag, reeds eenigen tyd onbetaald moeten laaten. Doch toen men beginſels van muiterye onder hetzelve beſpeurde, werdt 'er beſlooten, byna alles wat 'er van de ingewilligde Beden deezen Zomer verviel, en eenige penningen, door Filips, in Engeland, opgenomen, tot betaaling van 't Krygsvolk, te beſteeden. Dit reikte nog niet toe: waarom men zig genoodzaakt zag, de wedden der Amptenaaren en huisbedienden van den Koning en van zynen Zoon, Karel, in te houden, en aan 't Krygsvolk te geeven: met al het welke, aan den Staat des Oorlogs, gerekend ſlegts tot aan het einde van Herfſtmaand, nog wel twintigduizend Kroonen te kort kwamen (*d*). 't Getal der manſchap, welke men in Gelderland op de been hadt, beliep nogtans niet meer dan drieduizend Knegten, en omtrent twee honderd paarden: met welke geringe magt men niet in ſtaat was, het veld te houden, na dat de Franſche onderſtand zou aangekomen zyn. Ook hadt men, in den Raad, reeds beſlooten, de helft deezer manſchap, tegen het midden van Wynmaand, te leggen in de Gelderſche Steden, die 't met de Ooſtenrykſchen hielden; en de andere helft, langs de linkerzyde der Maaze, de Winterlegeringen te doen betrekken, om op de bewegingen der bezettingen van Roermonde, Venlo, Gelder en

(*d*) Lettr. de Louis XII. *Tom*, I. p. 70, 71, 72.

en andere Plaatsen over de Maaze te waaken. 't Gebrek aan geld was de eenige oorzaak, waarom men, 't Beleg van Wageningen, in weerwil van den Veldoverste, Filips van Bourgondie, hebbende doen opbreeken (*e*), naauwlyks iets meer tegen de Gelderschen onderneemen durfde. Chievres schreef zelfs, in Oogstmaand, om penningen, naar Spanje, betuigende, dat hy weinig onderstand te gemoet zag van de Nederlandsche Staaten, die niet slegts byna uitgeput van geld waren, maar aan welken Filips ook beloofd hadt, geene nieuwe Beden te zullen doen, zo lang de oude ingewilligde Jaarbeden nog liepen (*f*). Doch de dood des Konings, die kort op het ontvangen van dit schryven gevolgd was, heeft, ongetwyfeld, veroorzaakt, dat 'er, uit Spanje, geene penningen overgemaakt zyn.

Karel II. 1506.

Men trekt weinig voordeel van 't Verbond met Engeland.

Henrik de VII, Koning van Engeland, was thans de voornaamste hoop der Nederlanden. Doch hy deedt deezen Landen den dienst niet, welken men van hem verwagt hadt. Hy was, volgens het Verbond, in 't voorjaar, met Koning Filips, gesloten, verpligt hem by te staan. Ook zou het beraamde Huwelyk met Margareet van Oostenryk hem nader aan de belangen der Nederlanden verbonden hebben. Doch Margareet betoonde weinig genegenheid voor dit Huwelyk. „ Haar Va„ der en Broeder hadden, zeide zy, reeds „ twee Huwelyken voor haar bewerkt, by „ wel-

(*e*) Ger. Noviom. Philipp. Burgund. *p.* 151.
(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 71, 72.

KAREL II. 1506. „ welken zy zig kwalyk bevonden hadt: zy „ wilde zig voor het derde wagten (g)," Ook is het nimmer voltrokken. Henrik, sedert eenigen tyd, zeer met de Jigt gekweld geweest zynde, verviel in eene Teering, die hem aan 't kwynen, en, in Grasmaand des jaars 1509, in 't graf hielp (h). Zyne ziekte hadt hem het Huwelyk met Margareet geheellyk uit den zin doen stellen. Ondertusschen was haare koelheid, onder anderen, oorzaak, dat men zig hier weinig van den Engelschen onderstand belooven durfde (i). Henrik deedt meer niet, dan dat hy Lodewyk den XII, op 't ernstigst, verzogt, den Hertog van Gelder, met geld noch manschap, te willen ondersteunen: 't welk zo veel te wege bragt, dat Lodewyk beloofde, dien Hertog, tot het sluiten van een Bestand, te zullen noodzaaken (k).

De Oostenrykschen zoeken Nieuwmegen te verrassen. De onderhandelingen te Diest werden, in Oogstmaand, afgebroken. De Gelderschen vorderden Tiel van de Oostenrykschen, die hier geene ooren naar hadden, en hun beschuldigden, dat zy 't gemaakte Bestand niet hielden. Zy daarentegen verspreidden, dat de Oostenrykschen de vyandelykheden eerst begonnen hadden, zoekende Nieuwmegen, door verraad, te bemagtigen. Dit zag op een voorval in deeze Stad. Twee Burgemeesters, gewonnen door den Heere van Chievres, hadden aangenomen, de Stad tot de Oostenryksche

(g) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 64.
(h) F. BACON, *p.* 379, 383.
(i) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 68, 71.
(k) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 78, 85, 88, 89.

ſche zyde te doen overgaan. Doch den aanſlag ontdekt zynde, verloor een van hun, vlugtende over den muur, door eenen geweldigen val, het leeven: de ander werdt gevat en onthalsd (*l*). Ondertuſſchen was de wederzydſche afkeerigheid, gevoed door zulke beſchuldigingen, oorzaak, dat de onderhandelingen, te Dieſt, vrugteloos afliepen. De Gelderſchen wilden de Dagvaart verſchooven en naar Mechelen verlegd hebben; doch 't bleek klaar genoeg, dat zy ſlegts tyd zogten te winnen, tot dat de Franſche hulpbenden zouden aangekomen zyn (*m*). De Hertog van Gelder zelf, omtrent deezen tyd, op het aanhouden van Henrik den VII, door Lodewyk den XII, tot het ſluiten van een Beſtand, vermaand zynde, weigerde zulks rondelyk. Alleenlyk boodt hy aan, zyne belangen den Koningen van Frankryk en Engeland in handen te willen ſtellen (*n*).

Karel II. 1506.

XXII. Karel van Gelder ontvangt Franſche hulpbenden.

De Franſche hulpbenden, ten getale van tweeduizend Knegten en vierhonderd mannen van wapenen, werden vaſt, in Bourgondie, verzameld, met laſt om, den vyftienden van Oogſtmaand, in Gelderland te rukken (*o*). Lodewyk de XII. maakte hier geen geheim van. Doch hy beweerde, dat zulks geenszins ſtreedt met de vriendſchap, welke hy met Filips, die toen nog leefde, wilde onderhouden; noch met de genegenheid, welke hy den jongen Karel betuigde toe te draagen.

„ Al

(*l*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 79, 88.
(*m*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 67, 68.
(*n*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 88.
(*o*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 61, 66.

KAREL II. 1506.

„ Alleenlyk kon hy, zeide hy, niet gedoogen, dat men den Hertog van Gelder, zynen Bloedverwant, onderdrukte, en van zyn Land beroofde, zonder hem eenige hulp te bewyzen (*p*)." Zo sprak Koning Lodewyk. Doch naar 't getuigenis van anderen, was zyn voornaamste oogmerk Filips uit Spanje herwaards te trekken: terwyl de Koning van Arragon ook al zyn vermogen en list in 't werk stelde, om zynen Schoonzoon, dien hy 't bewind der Regeeringe misgunde, Kastilie te bang maaken (*q*). In de Nederlanden, meenden sommigen, dat Lodewyk de XII. Filips tot een nieuw verdrag zogt te dringen (*r*). Doch het ontydig afsterven van Filips deedt deeze inzigten verdwynen, en was zelfs oorzaak, dat de oorlog, dit jaar, flaauwlyk gevoerd werdt. Alleenlyk bemagtigde Floris van Ysselstein het sterke Slot te *Ravenswai*, in de Betuwe (*s*). De Gelderschen zogten, daarentegen, met vierentwintig Schepen, Enkhuizen te verrassen. Doch zy werden ontdekt, verjaagd, en tot by Schokland vervolgd (*t*). Anderen schynen dit geval egter laater te plaatsen (*u*).

Inzigten van Frankryk, hier mede.

De Oostenrykschen zoeken den Franschen

De Fransche manschap was, midlerwyl, naar Gelderland geleid, onder 't opperbevel van *Robert van der Mark*. Doch deeze hadt, in Zomermaand, een heimelyk Verdrag inge-

(*p*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 59, 77, 80, 92, 94, 95.
(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 62.
(*r*) Lettr. de Louis XII. *Tom* I. *p.* 69.
(*s*) Groote Chron. *Divis.* XXII. *Cap.* 35.
(*t*) BRANDT Enkh. *bl.* 40.
(*u*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 343.

gegaan, met den Heere van Chievres, by welk, hy zig verbonden hadt, den dienst van Frankryk, zo dra mogelyk, en uiterlyk met de dood des tegenwoordigen Konings, te zullen verlaaten, en in den dienst des Konings van Kastilie te zullen overgaan, mids dat deeze hem een jaargeld toelei van drieduizend ponden van veertig grooten Vlaams, welken met nog drieduizend ponden vermeerderd zouden worden, zo dra hy, in daadelyken dienst des Konings van Kastilie, zou getreden zyn (v). En dit Verdrag was oorzrak, dat hy den Oostenrykschen weinig nadeel toebragt. 't Schynt zelfs, dat hy de hulpbenden, niet in persoon, maar, door den Graave van Rethel, geboden heeft (w). Engelbert van Kleef, die, eenige jaaren geleeden, zo veel deel gehad hadt, in den Utrechtschen Kryg, is, by de Fransche Schryvers, meest onder den naam van *Graave van Rethel* bekend; alzo hem de Graafschappen van Nevers en Rethel van zyne Moeder, eene Dogter van Nevers en Estampes, waren aanbestorven (x). Hy hadt zig, al sedert eenigen tyd, aan 't Fransche Hof opgehouden (y).

KAREL II. 1506.

Bevelhebber van party te doen veranderen.

In deezen staat der zaaken, kreeg men hier de tyding van de dood des Konings van Kastilie. Lodewyk de XII. hadt 'er, op den tweeden van Wynmaand, reeds berigt van gehad: en, wel voorziende, dat deeze dood de gedaante der dingen zeer zou doen veranderen, gaf hy

(v) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 51.
(w) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 96, 103.
(x) PONTANUS *Litr.* X. *p.* 573.
(y) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 5.

Karel II. 1506.

hy Robert van der Mark en den Hertoge van Gelder zelven, in alleryl, bevel, om de vyandelykheden te ſtaaken (z). Karel lag, ten deezen tyde, te Welp, vier uuren van Wageningen: by welke Stad, de Ooſtenrykſchen hun hoofdleger hadden (a). Het beleg deezer Stad, omtrent vier maanden, geduurd hebbende, werdt, op de tyding van het affterven des Konings, den negenden van Wynmaand, opgebroken (b). Sedert betrokken beide de Legers der Winterkwartieren.

XXIII. Margareet van Ooſtenryk wordt Landvoogdes der Nederlanden.

De Keizer Maximiliaan, door 's Lands Staaten, erkend voor Voogd over de Kinderen van zynen Zoon Filips, kon egter de Regeering des Lands thans niet in perſoon komen waarneemen: waarom hy dezelve, in 't volgende jaar, opdroeg aan zyne Dogter, Margareet, die, in den ouderdom van zevenentwintig jaaren, reeds blyken van meer dan gemeene bekwaamheid gegeven hadt. Zy begaf zig, verzeld van de Keizerlyke Gemagtigden, *Willem, Hertog van Gulik en Berg*, en *Sigismond Plouch*, Deken der Lieve Vrouwe te Antwerpen, in Zomermaand, naar Dordrecht, alwaar de gemelde Gemagtigden, in den naam des Keizers, als Voogd van Prins Karel, den eed aan 's Lands Staaten deeden. Daarentegen namen deezen Margareet van Ooſtenryk, by plegtigen eede, voor Landvoogdeſſe aan. Na de inhuldiging, die, op den zeventienden van Zomermaand, geſchied

1507.

was

(z) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 92.
(a) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 69, 71.
(b) SLIGTENHORST XI. *Boek*, *bl.* 323.

was (c), hielden 's Lands Staaten der Landvoogdesse eenige punten voor, welken zy gaarne, door haar, zouden bevestigd gezien hebben. Zy verzogten wederom, gelyk by de Inhuldiging van Filips den II (d), dat de Steden haare Vroedschappen hebben mogten, om tot der Steden best te helpen raaden, en een dubbel getal, tot de verkiezing der jaarlyksche Wethouderschap, te benoemen. Doch de Landvoogdes antwoordde, dat zy geene magt hadt, om hieromtrent eenige verandering te maaken. Wyders begeerden de Staaten, dat de Ampten alleen aan Inboorlingen mogten gegeven worden; dat de Regterampten en het Griffiersampt van Holland niet mogen verpagt worden, en dat niemant twee Ampten te gelyk mogt bekleeden. Doch de Hertogin verklaarde, dat zy verpligt was, dit alles te laaten blyven, gelyk het, ten tyde van Koning Filips, geweest was. Men hieldt haar voor, dat Filips drie Rekenmeesters en eenen Deurwaarder der Rekenkamer van Holland aangesteld hadt, die geen van allen inboorlingen van Holland of Zeeland waren: 't welk met 's Lands voorregten streedt. Zy antwoordde, dat zy deeze voorregten wel wilde laaten onderzoeken; doch ondertusschen geene Ampten aars afzetten kon, welken zy zelve niet hadt aangesteld. Nog verzogt men haar, dat Stadhouder en Raaden geen beroep mogten aanneemen, noch de uitvoering beletten, van Vonnissen der laage Regtbanken, tot honderd Kroo-

Karel II. 1507.

Zy wilden Hollanderen niet dan weinige en bepaalde Voorregten toestaan.

(c) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 9.
(d) *Zie* hier voor, *Bl.* 296.

Karel II. 1507. Kroonen of daar beneden: waarop zy beloofde, te zullen doen letten. Ook stondt zy, op verzoek der Staaten, toe, dat men geene Brieven van Schâverhaaling ter uitvoering leggen zou dan by kennis, niet alleen, gelyk ten tyde van Filips, van Stadhouder en Raaden, maar ook van de Staaten van Holland. De Staaten hadden, eindelyk, ook verzogt, dat de Leenmannen niet verpligt mogten worden te dienen, dan tot op de grenzen des Lands, en ten redelyken koste der Graaflykheid. Doch de Landvoogdes antwoordde alleenlyk, dat men zig, hierin, aan de oude gewoonte houden zou (e).

De Staaten, die, om Margareet tot het verleenen van eenige gunstige voorregten te beweegen, terstond toegestaan hadden, dat de Beden, die, sedert eenige jaaren, waren opgebragt, voortaan nog jaarlyks zouden betaald worden (f), bespeurden haast, dat 'er van haar niet veel te verwagten zou zyn. Ook hadden de Keizerlyke Gemagtigden geene andere Voorregten willen bezweeren, dan die, door den Koning van Kastilie, door zynen Grootvader en Overgrootvader, en door derzelver Voorzaaten, gegeven waren. Al het welk duidelyk deedt zien, dat men zig, van 's Graaven zyde, niet dagt te houden, aan het Groot Privilegie van Vrouwe Maria; en, buiten twyfel, even zo weinig, aan verscheiden' andere Privilegien, in vroeger' tyden verleend.

Mar-

(e) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 10.
(f) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 11.

Margareet, in Holland ingehuldigd zynde, werdt, omtrent deezen tyd, ook in Zeeland, en in de andere Nederlanden, voor Landvoogdesse, erkend. Karel II. 1507.

De Geldersche oorlog gaf haar terstond de handen vol werks. De Veldtogt deezes jaars werdt laat geopend, alzo beide de partyen tyd noodig hadden, om zig in staat te stellen. In Holland, hadt men, in Wintermaand des voorleeden jaars, reeds kennis gekreegen, dat de Gelderschen toeleg maakten om Dordrecht en Rotterdam te verrassen; en 't Hof van Holland hadt deezen Steden, terstond hierop, verlof gegeven, om eenige Knegten, tot haare bescherming aan te neemen (g): welke voorzorg zo veel schynt te wege gebragt te hebben, dat de Gelderschen deeze onderneeming staakten. Midlerwyl bleef men, in Holland en in Brabant, voor de invallen der Gelderschen, in de uiterste bekommering (h). XXIV. Bekommering in Holland, voor eenen inval der Gelderschen.

De gantsche Oostenrykschen Krygsmagt beliep thans zeven of agthonderd paarden en vyfduizend voetknegten, onder welken vyftienhonderd Duitschers waren: de overigen waren Landzaaten, voor welken de Gelderschen weinig vreeze toonden (i). Hun grof geschut bestondt slegts in twee kleine stukken, en twaalf of veertien * *Valkenetten*. Ook vindt men niet, dat zy, dit jaar, iets anders hebben uitgevoerd, dan dat zy de Fransche hulpbenden genoodzaakt hebben, van Roermonde te wyken naar S. Hubert: alwaar zy, door de bezet- Staat der Oostenrykschen Krygsmagt. * *Faucons.* De Franschen uit Gelderland verjaagd.

(g) Handv. van Rotterd. *agter* Lois Chronyk *bl.* 335.
(h) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 70.
(i) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 99.

Karel II. 1507. zetting van Namen, overvallen, en, met zwaar verlies, op de vlugt gejaagd werden (k). Daarenboven ondernamen de Hollanders, met vierhonderd gehuurde Knegten en een deel Landzaaten, uit Dordrecht, Gouda, Gorinchem, Heusden en 's Hertogenbosch (l), het beleg van het Slot *Pouderoyen* (m), welks bezetting hun veel nadeels toebragt, met plonderen en branden. 't Slot werdt, door *Henrik van Ens*, gezeid *Zuidewind* of *Sneeuwind*, bewaard. Jan van Egmond kwam 'er voor. Doch Karel van Gelder, met een deel zyns Legers, derwaards gerukt, noodzaakte den Stadhouder van Holland, het beleg op te breeken (n). Sommigen tekenen aan, dat de Hollanders zig, in deeze gelegenheid, zeer lafhertiglyk gedraagen hebben (o).

Legering der Gelderschen. De Hertog van Gelder hadt zyne Krygsmagt, in drie hoopen, verdeeld. Een deel lag in 't Graaffchap Zutfen, en hieldt het Slot *Wildenburg* belegerd (p): doch 't blykt niet klaar, of het overgegaan zy of niet (q). Een ander gedeelte lag in het Kwartier van Roermonde: alwaar ook de Fransche hulpbenden, zo lang zy zig in Gelderland bevonden, gelegerd waren. De Bastaard van Gelder hadt, met dit deel des Legers, 't Beleg geslaagen voor *Wagtendonk*, welke Plaats, onlangs, tot de Oostenrykfche zyde, overgegaan was (r); doch

(k) Groote Chron. *Divis.* XXXII *Cap.* 37.
(l) Guill. Hermanni Bell. Gelr. *p.* 329.
(m) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I *p.* 97, 100.
(n) Guill. Hermanni Bell. Gelr. *p.* 328, 332.
(o) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 636.
(p) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 96.
(q) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 636.
(r) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 96, 99, 103.

doch den uitslag van dit Beleg vind ik nergens gemeld. Het derde gedeelte van Karels Leger hieldt zig op, in 't Kwartier van Nieuwmegen: en van dit volk hadden de Hollanders 't meest te vreezen. Karel II. 1507.

Karel hadt zyne Knegten, met naame deezen, die te Nieuwmegen lagen, eenen geruimen tyd, onbetaald moeten laaten, by gebrek van onderstand uit Frankryk, die langer weg bleef, dan hy verwagt hadt. 't Krygsvolk begon reeds te morren, en gaf niet donkerlyk te verstaan, dat zy niet gezind waren, een' voet te verzetten, voor dat men hun voldoening gegeven hadt. Karel was hier zo weinig in staat toe, dat hy zelfs geene veertien stukken geschuts hadt konnen lossen, welken hem, door de Brabanders, onthaald waren (s). Men schreef om geld naar Frankryk; doch 't kwam niet. Karel besloot, derhalven, om de Knegten aan weêrwerk te helpen, hun verlof te geeven, tot het doen van eenen inval in Brabant en in Holland, alwaar rykelyke buit te behaalen was.

Brabant leedt den eersten aanstoot. Turnhout, Hal, Tienen en andere Plaatsen werden overweldigd, en uitgeplonderd. Doch voor Diest, verdedigd door zynen Heer, den Graave van Nassau, stieten de Gelderschen 't hoofd. De buit en de gevangenen werden naar Roermonde gesleept (t). Toen goldt het Holland. Men poogde Oudewater te verrassen; Inval der Gelderschen in Brabant en Holland.

(s) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 97, 99, 100.
(t) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 635. Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 97.

KAREL II. 1507.

sen; doch dit mislukte, door de wakkerheid der Poorteren (*u*). Bodegrave werdt, omtrent deezen tyd, plat gebrand (*v*). Ook werden Muiden en 't Muiderslot bemagtigd. De Stad, geenen wederstand konnende bieden, werdt aan brand gesteken en geplonderd. 't Slot ging, by verdrag, over (*w*). Weesp viel insgelyks den Gelderschen in handen. Deze Stad hadt bezetting geweigerd, 't welk de oorzaak van haar ongeluk was. Naarden, de bezetting, welke Weesp zou hebben konnen krygen, ingenomen hebbende, bleef van vyandelyken aanval vry (*x*).

't Muider Slot en Weesp bemagtigd.

XXV. De Amsterdammers werpen een Blokhuis op te Ypesloot.

De tyding van het naderen der Gelderschen vloog schielyk over naar Amsterdam, alwaar men, voor eenen overval bedugt, zig in staat van tegenweer stelde. Voor de S. Antonis Poort, die naar Weesp uitzag, werden alle boomen omverre gehouwen. De schoone Doele der Handboogschutteren zelve werdt afgebroken, op dat 'er de vyand niet in nestelen zou. Tusschen Amsterdam en Weesp, aan den Muiderdyk, lag een gehugt, *Ypesloot* genaamd, ter wederzyde, van het Y en de Diemermeer bespoeld. Hier, op het smalst van den dyk, wierpen de Amsterdammers een Blokhuis op, om den Gelderschen den doortogt te beletten. Terwyl men hiermede bezig was, eischte de Hertog van Gelder, die zelf binnen Weesp gekomen was, door eenen Priester, de Stad op. Doch de Amster-

dam-

(*u*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *p.* 329.
(*v*) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 37.
(*w*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *p.* 335.
(*x*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *p.* 336, 337.

dammers gaven hem ten antwoord, dat zy nog niet in de noodzaakelykheid gebragt waren, om van Heer te moeten veranderen. Karel rukte hierop naar Ypesloot, om eenen aanval te doen, op het Blokhuis der Amsterdammeren, welk nog niet voltrokken was. De arbeiders werden gedekt, door een Oorlogsschip, in de Diemermeer, en door eenige anderen, in het Y leggende. Karel hadt voor, eerst het Schip, welk in de Diemermeer lag, in den grond te booren, en daarna het Blokhuis aan te tasten. Doch dit schip, geholpen door eenige anderen, weerde zig zo dapper, dat de Gelderschen van den dyk gedreeven werden. Op dit oogenblik, begon men ook uit het Blokhuis vuur te geeven. Een Huis, alwaar Hertog Karel zig ophieldt, werdt door en door geschooten. Hy werdt, eindelyk, genoodzaakt, met eenig verlies, te wyken (y). Doch omtrent het einde van Zomermaand, hervatte hy de onderneeming. Dertig Gelderschen omtrent, door eenen overgeloopen Fries, geleid, raakten, by nagt, met kleine schuitjes, binnen het Blokhuis, zonder door de Oorlogsschepen ontdekt te worden. *Gerard van Mierop*, die op het Blokhuis geboodt, vernam haast onraad: en 't hoofd naar buiten steekende, riep hy, *Bourgondie! Bourgondie!* Terstond hierop, werdt het geschut van de schepen gelost. De Gelderschen weeken den weg op naar Amsterdam. Doch hier liepenze eene bende Amsterdammer Poorters in den mond, die, onder *Reinier Mosterd*, met den og-

Karel II. 1507.

Vergeefsche aanvallen der Gelderschen op het zelve.

(y) Guill. Hermanni Bell. Gelr. p. 338, 339, 340.

Karel II. 1507.

ogtendstond, uitgetrokken waren. De meesten moesten zig gevangen geeven, en zaten, een geheel jaar, op S. Olofs Poort, te Amsterdam. Eenigen waren gesneuveld (z). Karel, te Weesp, kennis van het mislukken deezer tweede onderneeming gekreegen hebbende, en vreezende, in Gooiland, bezet te zullen worden, keerde, eerlang, met zyn volk, naar Gelderland te rug (a).

Verbond met Engeland.

Hiermede eindigden, dit jaar, de wederzydsche Veldtogten. De Landvoogdes, ondertusschen, bevroedende, dat Karel van Gelder veel minder te dugten zou zyn, zo hy minder door Frankryk ondersteund werdt; poogde zig, omtrent deezen tyd, wederom tegen Frankryk te sterken, door een Verbond met den Koning van Engeland. In Zomermaand deezes jaars, hadt zy een Verdrag van Koophandel getroffen met Henrik den VII, welk alleen, by voorraad, plaats grypen zou, tot men de verschillen, over het jongste Verbond gereezen, zou hebben afgedaan (b). Doch voor het einde des jaars, vernieuwde zy het Verbond van vriendschap en onderlinge bescherming met de Engelschen (c), en sloot zelfs een Huwelyk tusschen den jongen Karel en Maria, Dogter van Henrik den VII, welk voltrokken zou worden, zo dra de Prins veertien jaaren bereikt zou hebben. Henrik moest zyne Dogter eene Bruidschat van tweehonderd en vyftigduizend gouden Kroonen gee-

(z) Guill. Hermanni Bell. Gelr. *p.* 341, 342.
(a) Guill. Hermanni Bell. Gelr. *p.* 346.
(b) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 237.
(c) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 246, 250.

geeven (*d*). Het Huwelyksverbond werdt bevestigd door verscheiden' Nederlandsche Edelen en Steden, onder anderen, door Henrik, Graave ven Nassau, Jan, Graave van Egmond en Fredrik van Egmond, Heere van Ysselstein, en door de Steden Dordrecht, Leiden, Amsterdam, Middelburg en Zierikzee (*e*): en voor 't einde des jaars 1508, werdt het Huwelyk, door eenen Gevolmagtigde, voltrokken. Doch de dood van Henrik den VII. die, weinige maanden hierna, voorviel, was oorzaak, dat men, hier te Lande, van het Verbond met hem aangegaan, weinig voordeel trekken kon tegen Frankryk.

Pouderoyen, door de Oostenrykschen gewonnen. 1508.

Het Beleg van 't Slot Pouderoyen, welk men, in 't jaar 1507, hadt moeten opbreeken, werdt, in 't volgende jaar, wederom hervat. De Hollandsche Steden, Haarlem, Delft, Leiden en Amsterdam, die haare stem niet tot het eerste beleg hadden willen geeven, en niets tot de kosten draagen, trokken nu ééne lyn met de Zuidhollandsche Steden, Dordrecht, Gouda en Gorinchem (*f*). Rudolf van Anholt, in 't voorjaar, een Leger, te 's Hertogenbosch, byeen gebragt hebbende, sneedt der bezetting, van alle kanten, den toevoer af, noodzaakende haar eindelyk, na 't ontydig afsterven van den dapperen Sneeuwind of Zuidewind, haaren Slotvoogd, tot de overgaa-

(*d*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 239, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 265.
(*e*) Act. Publ. Angl. *Tom.* V. *P.* IV. *p.* 255, 262.
(*f*) GUILL. HERMANNI Bell. Gelr. *p.* 334, 335.

Karel II. 1508. Weesp belegerd.

gaave (*g*). Anholt trok toen voor Weesp, verzeld van eene bende Waalen, door zekeren *Emri* of *Emeri*, geleid, en van Floris van Yselstein, die zig te Naarden nedersloeg. Anholt lag by de Geinbrugge: de Waalen te Muiderberg. 't Beleg werdt tot in den aanvang des volgenden jaars voortgezet. De Ingezetenen werden, terwyl het duurde, door gebrek aan spyze en drank, schier op het uiterste gebragt. Een Hoofdman der bezettinge tradt met de Amsterdammers in onderhandeling, om hun de Stad te leyeren. Doch twee Monniken, van Amsterdam, met eenen Brief, naar Weesp gezonden, werden gevat, en daar door 't verraad ontdekt. De Hoofdman, geduurende de onderhandeling, ziek geworden en gestorven zynde, werdt onder de galg begraaven. De Monniken, die, tot twee reizen toe, in een schuitje gezet waren, om in de Vegt verdronken te worden, behielden, ter naauwer nood, het leeven (*h*). Weesp bleef belegerd, tot na het treffen van de Vrede, te Kameryk, welk eerst, in 't laatst van 't jaar, geschiedde.

XXVI. Kamerykfche Vrede.

Midlerwyl was 'er, in den Herfst deezes jaars, een Bestand voor zes weeken met den Hertoge van Gelder gesflooten: en deeze tyd werdt geschikt, om te Kameryk, over een vergelyk met den Koning van Frankryk en met den Hertoge van Gelder te handelen (*i*). De Keizer, de Koningen van Frankryk en Arragon, en de Paus, thans *Julius de II.*, hadden,

(*g*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 637.
(*h*) Guill. Hermanni Bell. Gelr. *p.* 347, 348, 349.
(*i*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 122.

den, met een ander en veel gewigtiger oogmerk, de onderhandelingen te Kameryk aangevangen. De Staat van Venetie hadt zig, door den tyd, in 't bezit weeten te stellen van een goed gedeelte van Italie: op welk de vier gemelde Mogendheden een gegrond Regt oordeelden te hebben. Men was dan te Kameryk byeen gekomen, om een aanvallend Verbond tegen de Venetiaanen te sluiten. De Kardinaal d'Amboise, van wege den Koning van Frankryk, en de Landvoogdes Margareet, van wege den Keizer, ontwierpen de Voorwaarden van dit Verbond, handelende hierover met zo veele hevigheid, dat Margareet zelve getuigt „ dat zy 'er dikwils hoofdpyn van „ hadt, en dat de Kardinaal en zy malkanderen somtyds by 't hair meenden te kry„ gen (*k*)." Egter werdt het Verbond geslooten (*l*). Doch alzo het noodzaakelyk geheim blyven moest, gaf men voor, dat de onderhandelingen, te Kameryk, alleenlyk waren aangelegd, om de Vrede in de Nederlanden te herstellen, tusschen Maximiliaan en Karel, zynen Kleinzoon, ter eener, en Lodewyk den XII. en Karel van Egmond, Hertog van Gelder, ter anderer zyde. De Landvoogdes en de Kardinaal d'Amboise beraamden ook de punten van deeze Vrede, die, zo wel als het Verbond tegen de Venetiaanen, op den tienden van Wintermaand, gesloten werdt. Men bedong, by dezelve „ dat Karel van Gelder, „ anders van Egmond, de Stede Weesp en „ het

Karel II. 1508.

(*k*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 132.
(*l*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 223.

Karel II. 1508. „ het Slot te Muiden, in Holland, binnen „ veertien dagen, zou moeten overleveren: „ alzo hy, op deeze Hollandsche Plaatsen, „ geheel geen regt voorwenden kon. Dat hy „ en het Huis van Oostenryk zouden blyven „ bezitten, 't gene zy, tegenwoordig, in Gel„ derland, bezaten, tot dat de Keizer, en de „ Koningen van Frankryk, Engeland en „ Schotland, over het Regt tot het Hertog„ dom, uitspraak zouden hebben gedaan. Dat „ de Koning van Frankryk Karel van Gelder „ allen onderstand onthouden zou, zo hy dit „ Verdrag weigerde naar te komen. Dat „ de handel, tusschen de Gelderschen en de „ andere Nederlanders, wederom vry zou „ staan, gelyk te vooren (*m*)." De Hertog van Gelder, zig door den Koning van Frankryk genoodzaakt ziende, de Kameryksche Vrede aan te neemen; hieldt de eerste voorwaarde derzelve, ruimende, in den aanvang des volgenden jaars, de Stede Weesp en het Slot te Muiden (*n*). Noode egter kwam hy hier toe. Lodewyk de XII, die *Albrecht, Graave van Karpi*, tot dien einde, herwaards zondt, hadt veel moeite, om 'er hem toe te brengen (*o*). Doch de Vrede hieldt geenen stand. Karel van Gelder hadtze, op den dertienden van Louwmaand, plegtiglyk bekragtigd (*p*). Maar kort hierna, voorgeevende, dat de Oostenrykschen, ten opregte, der

Karel van Gelder breekt de Kameryksche Vrede.

1509.

(*m*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 109.
(*n*) Groote Chronyk, *Divis.* XXXII. *Cap.* 38.
(*o*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 167, 177, 241.
(*p*) Chartres van Brabant te Vilvoorde *zevende Bovenkasse* Laye *Resq des Lres de Gueldres.*

der Bommelerwaard schatting afgevorderd, en daardoor de Vrede gebroken hadden (*q*), begon hy de vyandelykheden op nieuws. Margareet van Oostenryk deedt hem hierover vermaanen. Ook klaagde zy, over zyn gedrag, aan 't Fransche Hof (*r*). Doch haare vertoogen vonden weinig ingang. Lodewyk de XII, voorhebbende den oorlog in Italie, zonder behulp van den Keizer, ten zynen eigen' voordeele, voort te zetten, hadt den Hertog van Gelder tot het breeken der Kameryksche Vrede aangezet, om Maximiliaan, in Nederland, de handen vol werks te geeven, en uit Italie te houden. Ten minsten was zulks den Keizer verzekerd (*s*): die, omtrent deezen tyd, in de Nederlanden gekomen zynde, zig gereed maakte, tot eenen togt naar Gelderland. De Fransche Afgezant in de Nederlanden zogt den Keizer van deezen togt af te schrikken, op dat Karel, terwyl Maximiliaan zig stil hieldt, den Oostenrykschen meer afbreuks zou konnen doen. Hy verspreidde, eelooslyk, dat de Koning van Frankryk Karel van Gelder ondersteunen zou, zo Maximiliaan, van zynen kant, de Kameryksche Vrede brak, en in Gelderland viel (*t*). De Keizer, in Zomermaand, het Verbond, met Henrik den VII. gemaakt, met zynen Zoon en Opvolger, *Henrik den VIII.* vernieuwd hebbende (*u*), wagtte, sedert, op onderstand uit Engeland, die

Karel II. 1509.

De Franschen schrikken Maximiliaan af van eenen togt in Gelderland.

(*q*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 179.
(*r*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 150, 151, 154, 220.
(*s*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 161, 162.
(*t*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 162.
(*u*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 5.

KAREL II. 1509. die egter nog eenen geruimen tyd agter bleef: en dit was, vermoedelyk, de reden, waarom hy, ten deezen tyde, niets in Gelderland ondernam. Voor 't einde des jaars 1509, werdt 'er, zo ik meen (*v*), wederom een Bestand met de Gelderschen gesloten.

XXVII. Holland maakt met de Hanze-Steden in Oorlog. 1510.

Holland werdt, in 't volgende jaar, ingewikkeld in eenen Kryg, die, tusschen *Christiaan den II, Koning van Deenemarke*, en de Hanze-Steden ontstaan was. De Hanze-Steden, den Deenschen Koning de voordeelen beneemen willende, welken hy uit de Scheepvaart der Hollanderen trok, maakten, zo dra zy de vyandelykheden tegen de Deenen begonnen hadden, alomme hier te Lande bekend, dat zy niemant, door de Zond, zouden laaten vaaren, dan op verbeurte van schip en goed. Men hieldt dit, in Holland, voor eene Oorlogsverklaaring. Ook werden, kort hierop, agt groote Hollandsche Schepen, door de Lubekkers, voor Grypswalde, genomen. De Steden Amsterdam, Hoorn, Enkhuizen, Edam en Monnikendam, die meest op de Oostzee voeren, bragten wel haast vier Oorlogsschepen in Zee, tot geleide haarer Koopvaardyvloote, en tot onderstand des Konings van Deenemarke. Een der grootste Oorlogsschepen was met honderd en twintig koppen bemand, en stondt onder bevel van *Klaas Maartszoon* van Hoorn. De Vloot zeilde, door de Zond, naar de Oostzee; doch werdt hier zo fel aangetast, door de Lubekkers en anderen, dat de meeste schepen de wyk namen.

Ee-

(*v*) *Voiez* Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 204.

Eenigen vielen den Oosterlingen in handen. Hoorn alleen leedt hier wel twintigduizend Rynsche guldens schade (*w*). Men weet dit ongeluk aan de lafhertigheid der Deenen, welken geweigerd hadden, slag te leveren. Koning Christiaan sloot, sedert, een Bestand met de Oosterlingen, die, in 't volgende jaar, met eenigen van de genomen' schepen, hier te Lande, komende handelen, by wege van regten, genoodzaakt werden, den Eigenaaren een deel der schade te vergoeden (*x*).

Karel II, 1519.

XXVIII. Karel van Gelder beoorloogt den Bisschop van Utrecht, in Overyssel.

Het Bestand tusschen de Deenen en de Oosterlingen veroorzaakte, aan de eene zyde, dat de Scheepvaart naar de Oostzee wederom veilig geschieden kon; doch het gaf, aan de andere, Hertoge Karel van Gelder gelegenheid, om nieuwe vyandelykheden te onderneemen. Tweeduizend Knegten, door den Koning van Deenemarke, afgedankt, booden hem hunnen dienst aan, en ondernamen, op zyn bevel, eenen aanslag op Kampen, eene Stigtsche Stad. Karel was, sedert eenigen tyd, in geschil geraakt met Fredrik, Bisschop van Utrecht, over de Sloten te Renoi en in de Kuinder: op welken zy beide beweerden regt te hebben. De twist was tot daadelykheid uitgeborsten; doch, sedert, in schyn, bygelegd. Karel bediende zig nu van de Deensche Knegten, om de vyandelykheden in 't Overstigt, op nieuws, te beginnen. De Kampers egter, gewaarschuwd, verrasten de Deenen, en namen de voornaamsten

(*w*) Velius Hoorn, *bl.* 179.
(*x*) Groote Chronyk, *Divis.* XXXII. *Cap.* 40.

KAREL II. 1510. ſten gevangen, die ſedert ter dood gebragt werden. De Hertog van Gelder, zig hierdoor gehoond rekenende, viel in Overyſſel, en bemagtigde *Diepenheim*, *Goor* en *Oldenzeel*. Doch deeze Plaatſen vielen den Biſſchop, die een aanzienlyk Leger byeen gebragt hadt, eerlang wederom in handen: en tegen den Winter, werdt 'er, op nieuws, een Beſtand of Vrede tuſſchen den Biſſchop en den Hertog getroffen (*y*).

Onderhandeling over eene verlenging van 't Beſtand met de Gelderſchen.

Men was, omtrent deezen tyd, ook over de verlenging van 't Beſtand, tuſſchen de Ooſtenrykſchen en Gelderſchen, te Luik, in onderhandeling. Doch de Gezanten van Hertoge Karel weigerden ronduit, het Beſtand te verlengen, dan onder voorwaarde, dat ééne der Dogteren van Filips van Ooſtenryk, aan den Hertoge, ten Huwelyk gegeven zou worden. De Koning van Frankryk hadt dit Huwelyk eerſt voorgeſlagen, mooglyk meer om de vredehandeling te rekken, dan ten einde te brengen (*z*). Doch de Keizer hadt 'er geene ooren naar. Ook gaf de Koning van Arragon te verſtaan, dat zulk een Huwelyk hem zeer tegen de borſt zou zyn (*a*).

Ondertuſſchen was deeze onderhandeling en de oorlog in 't Overſtigt oorzaak, dat de Gelderſchen, dit jaar, niets van belang tegen de Ooſtenrykſchen ondernamen. En deezen wagtten op onderſtand uit Engeland, om den Kryg, met nadruk te konnen voortzetten.
1511. Doch met den aanvang des volgenden jaars, be-

(*y*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 641.
(*z*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* I. *p.* 264, 271.
(*a*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 27.

bemagtigden de Gelderschen Harderwyk en Bommel. De gelegenheid, by welke Harderwyk hun in handen viel, verdient byzonderlyk aangeweezen te worden, alzo 'er de Geldersche Schryvers naauwlyks eenige melding van maaken. KAREL II. 1511.

Floris van Yssélstein, eenige penningen van de Ingezetenen van Nieuwkerk op de Veluwe te vorderen hebbende, en geene voldoening bekomende, beval den Bevelhebber van Harderwyk, de Nieuwkerkers, met een deel zyner bezetting, geweldiglyk, tot betaaling te noodzaaken. De Bevelhebber antwoordde, dat de Harderwyksche bezetting niet sterk genoeg was, om deeze onderneeming, met hoop van goeden uitslag, te doen; doch dat hy 'er kans toe zag, zo hem drie of vierhonderd Oostenryksche Knegten, uit de manschap, die thans in 't Stigt lag, te hulpe gezonden werden; van welker aankomst te Nieuwkerk, men hem, door 't aansteeken van zeker Huis, kennis geeven moest. De brief, die dit antwoord vervatte, viel den Gelderschen in handen, die, denzelven, met eene nagemaakte hand, beantwoord hebbende, ten bestemden tyde, eenige manschap naar Nieuwkerk zonden. 't Beraamde teken gegeven zynde, trok het grootste deel der Harderwyksche bezetting, op geen verraad verdagt, naar Nieuwkerk, alwaar het, door de Gelderschen, aangevallen, en grootendeels afgemaakt werdt. Toen werden 'er eenigen der voornaamsten afgevaardigd, om Harderwyk op te eischen. De Stad, niet meer dan dertig Knegten inhebbende, gaf zig ter- De Gelderschen bemagtigen Harderwyk,

KAREL II. 1511.

terstond over, op den zesden van Sprokkelmaand, des nademiddags ten drie uuren. De Arnhemers zonden nog omtrent vyftig man af, om de Harderwykers by te springen; doch zy kwamen te laat (*b*). Bommel werdt, eenigen tyd hierna, verrast, door *Dirk van Haaften*, die een Schip, boven met rys en onder met Krygsvolk gevuld, behendiglyk in de Stad hadt weeten te krygen. Ook vindt men, dat Tiel en andere Plaatsen, den Hertoge van Gelder, omtrent deezen tyd, in handen vielen (*c*).

en Bommel.

Lodewyk de XII. yvert, in schyn, om deeze Steden wederom te doen overleveren.

De tyding deezer vyandelykheden baarde bystere ongerustheid in de Landvoogdesse, die, terstond, aan 't Hof van Frankryk, over deeze inbreuk der Kamerrykfche Vrede klaagde. Lodewyk de XII. hieldt zig, als of hy zeer gestoord was, op den Hertoge van Gelder. Hy verklaarde zelfs, dat hy den jongen Karel met de wapenen verdedigen wilde, en hy vermaande den Hertoge van Gelder schriftelyk, tot het overleveren der bemagtigde Plaatsen: onder bedreiging, dat hy anders, in geen geval, op zyne hulpe zou konnen hoopen (*d*). Doch Karel betoonde hiertoe geene genegenheid altoos (*e*). Ook hieldt de Landvoogdes zig verzekerd, dat de yver van Lodewyk den XII, om Harderwyk en andere Plaatsen te doen overleveren, geveinsd was, en dat hy Karel van Gelder heimelyk

met

(*b*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 116 - 120.
(*c*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 645.
(*d*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 122, 125, 166, 167, 171, 174, 175, 182, 185, 203, 258, 268.
(*e*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 157, 241.

met geld onderſteunde. Doch Lodewyk bleef dit ſtyf en ſterk ontkennen (*f*). Zelfs zondt hy den *Heere van Chillon*, zynen Gezant in de Nederlanden, volmagt, om de Overheden der Steden Bommel en Harderwyk, in 't byzonder, te beweegen, tot het verlaaten der Gelderſche en het kiezen der Ooſtenrykſche zyde (*g*). Doch deeze poogingen waren niet ernſtig gemeend, of vielen ten minſten vrugteloos uit.

De Baſtaard van Gelder hadt, omtrent deezen tyd, ruim tagtig Nederlandſche Koopluiden, reizende naar Frankfort, by Keulen, overvallen en geligt: van welken Hertog Karel meer dan honderdduizend guldens losgeld vorderde. Lodewyk de XII. vermaande hem insgelyks, om deeze Koopluiden te ontſlaan: 't welk, na verloop van eenige maanden, gelukte (*h*). De Keizer en de Landvoogdes vervulden vaſt alle de Hoven van Europa, met klagten over de vyandelykheden van Karel van Gelder, die, niet vergenoegd met het bemagtigen van verſcheiden Ooſtenrykſche Plaatſen in Gelderland, voortging met werven, en eenen nieuwen inval in Holland in den zin ſcheen te hebben (*i*). De Koning van Arragon beloofde onderſtand aan zynen Kleinzoon, tegen de Gelderſchen, zo dra de Vrede in Italie herſteld zou zyn (*k*). Paus Julius de II. zelf liet zig verluiden, dat hy, ten gevalle des Kei-

(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 133, 158. *Tom.* III. *p.* 34, 37.
(*g*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p* 283, 287, 288, 289.
(*h*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 158, 185. *Tom.* III. *p.* 6.
(*i*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 131.
(*k*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 299, 303.

Karel II. 1511. Keizers en der Landvoogdesse, de geestelyke wapenen, tegen Karel van Gelder, gebruiken wilde (*l*). Maximiliaan hadt hem, te vooren reeds, met den Ryksban gedreigd (*m*). Doch nergens waren de klagten der Nederlanderen van meer vrugt, dan in Engeland; van waar, eerlang, een deel Krygsvolk herwaards werdt overgescheept.

XXIX. Tweespalt tusschen de Stad Utrecht en Floris van Ysselstein.

Tusschen de Stad Utrecht en Floris van Ysselstein, waren, omtrent deezen tyd en vroeger, nieuwe vyandelykheden ontstaan. De Stad, thans wederom oneens met haaren Bisschop, was op Heere Floris gestoord, om dat hy den Bisschop, tegen de Gelderschen, bygestaan hadt. De Utrechtschen hadden, reeds in 't jaar 1510, gepoogd Ysselstein te verrassen. En Floris, deezen toeleg ontdekt hebbende, sloeg, in Louwmaand des jaars 1511, op weg naar Utrecht, met oogmerk om, onverhoeds, over de toegevrooren grachten, de Stad te beklimmen. Doch eenige Geldersche Knegten, zig ten platten lande onthoudende, wisten den aanslag te verydelen. De Utrechtschen erkenden deezen dienst aan Hertoge Karel, dien zy tot Beschermer der Stad aannamen, en van wien zy, sedert, bezetting ontvingen. Karel hieldt ook een deel volks in Jutfaas, met welk hy den Hollanderen veel overlast deedt, en den Kryg van den Gelderschen bodem hieldt. 't Openbaar beleg van Ysselstein, welk hy en de Utrechtschen, sedert, ondernamen, werdt egter, in 't begin van Zomermaand,

(*l*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 79.
(*m*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 240.

maand, opgebroken (n). De Utrechtsche Kloosters zelven hadden de kosten van dit Beleg helpen draagen. De Heer van Yssel stein hieldt ook, uit weêrwraak, twee jaaren agter een, de inkomsten in, die de Utrechtsche Poorters van hunne goederen, in het Land van Yssel stein, plagten te trekken, betaalende hy zyne Knegten, met de Penningen, die hiervan kwamen (o). Eenige weeken na 't opbreeken van 't beleg van Ysselstein, werdt 'er een Verdrag tusschen Heere Floris en de Utrechtschen getroffen (p). Ondertusschen mat Karel van Gelder, aan 't Fransche Hof en elders, het vyandelyk gedrag des Heeren van Ysselstein ten breedste uit; om, op zyne beurt, de Oostenrykschen, van 't schenden der Kamerykschc Vrede te beschuldigen (q).

Karel II. 1511.

Engelsche onderstand.

Henrik den VIII, Koning van Engeland, in Zomermaand deezes jaars, besloten hebbende, Maximiliaan, en Karel, deszelfs Kleinzoon, tegen de Gelderschen, te ondersteunen, zondt, een weinig laater, onder bevel van *Eduard Poining* (r), vyftienhonderd Knegten herwaards, die, te Arnemuiden, ontscheept werden (s). De Landvoogdes was zeer in haaren schik, met deezen onderstand (t), alzo zy, in Gelderland, behalve de bezetgen der Plaatsen, die haare zyde nog hielden

(n) Groote Chron. *Divis.* XXXII *Cap.* 40.
(o) Henrica van Erp Chron. *bl.* 96.
(p) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 642, 643.
(q) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 167.
(r) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 21.
(s) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 378.
(t) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 14.

KAREL II. 1511. den, niet meer dan vyftienhonderd Duitschers of Landsknegten op de been hadt (*u*). Men sloeg terstond het Beleg voor Venlo, welk eenen geruimen tyd duurde: ten deele, om dat het vereenigd Leger zelf nog niet talryk genoeg was, om de Stad, van alle kanten, te besluiten; ten deele ook, om dat Graaf Henrik van Nassau, en Filips van Bourgondie, Admiraal van Holland, beide, door ziekte, belet werden, het bevel over 't beleg te voeren: waarom het aan Floris van Ysselstein opgedraagen werdt, die, met den Engelschen Overste, niet wel over weg kon (*v*). Na dat de Stad, tot drie reizen, hevig, doch vergeefs, bestormd was (*w*), werdt het Beleg, in Wyn- of Slagtmaand, opgebroken, en de Engelschen keerden naar hun Vaderland te rug (*x*).

Beleg van Venlo opgebroken.

De Oostenrykschen behaalen eenig voordeel op de Zuiderzee.

Terwyl het den Oostenrykschen, te lande, dus tegen liep, behaalden de Hollanders, ter zee, eenig voordeel, op de Gelderschen. In 't laatst van Wynmaand, nam een Enkhuizer *Baardse*, met tagtig koppen bemand, een Geldersch Koggeschip, welk, langs de Zuiderzee, op de Zoutschepen, kruiste. Wat laater, werden den Gelderschen, vlak voor Harderwyk, twee genomen' Bierschepen ontweldigd. De meeste gevangenen, welken men, by deeze gelegenheden, bekwam, werden, als zeeroovers, ter dood gebragt (*y*). De Enk-

(*u*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 131.
(*v*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 87, 88, 89.
(*w*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 644, 645.
(*x*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 378.
(*y*) BRANDT Enkh. *bl.* 43.

Enkhuizers kweeten zig, ten deezen tyde, zo dapper tegen de Gelderschen, dat Prins Karel 'er, naderhand, in eene Handvest van den jaare 1515, met lof gewag van maakte (z). Karel II. 1511.

Doch deeze voordeelen, te water behaald, konden de schade, te lande, in Gelderland, geleeden, op verre na, niet opweegen. En nog bleef men, in Holland, voor eenen nieuwen inval der Gelderschen bedugt. Margareet bediende zig van deeze vrees der Hollanderen, om hen, op eene Dagvaart, in Slagtmaand, te Breda, gehouden, te beweegen, tot het toestaan eener nieuwe Bede, tot voortzetting van den Kryg tegen de Gelderschen (a). Ook was men in Holland niet zonder reden bevreesd geweest. De Gelderschen verrasten, omtrent den aanvang des jaars 1512, de Stad Woudrichem, den Graaf van Hoorne, Heer van Altena, binnen dezelve gevangen neemende. Vermoedelyk, was de tyd der Vrywaaring, onder welke deeze Stad te vooren (b) gezeten hadt, thans ten einde geloopen. Floris van Ysselstein maakte zig daarentegen meester van de Geldersche Sloten den *Rooden Tooren*, *Persingen* en *Heumen* (c). Dagvaart te Breda. Woudrichem verrast. 1512.

De Koning van Frankryk, die, tot hiertoe, de Gelderschen openlyk of onder de hand ondersteund hadt, veranderde, omtrent deezen tyd, van gedrag. De zaaken in Italie hadden eene andere gestalte gekreegen, sedert XXX. Vrugtelooze Vredehandeling te Viane, en te Luik.

(z) Handv. van Enkh. *bl.* 62.
(a) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 88.
(b) Zie hier voor, *bl.* 323.
(c) Fontanus *Libr.* XI. *p.* 646.

Karel II. 1512. dert dat de Paus, de Koning van Arragon en de Venetiaanen een Verbond, zonder kennis en zelfs ten nadeele van Frankryk, gesllooten hadden. Henrik de VIII, Koning van Engeland, hadt zig ook, wat laater, aan den Koning van Arragon verbonden, om eenen inval in Guyenne te doen. De Keizer alleen hadt zig nog niet openlyk tegen Frankryk verklaard. Lodewyk hadt hem egter te veel stof tot ongenoegen gegeven, dan dat hy, op zyne vriendschap, zou hebben durven staat maaken. Om hem niet meer te verbitteren, en zig de vyandschap der voornaamste Europische Vorsten niet te gelyk op den hals te haalen, beloofde hy, ten deezen tyde, op 't ernstig aanhouden des Keizers en der Landvoogdesse, dat hy Karel van Gelder niet meer bystaan zou (*d*). Zelfs scheen hy een Verdrag, tusschen de Landvoogdesse en Karel, te willen bewerken. Ook liet Margareet, die te vooren naar geene voorslagen van Vrede hadt willen luisteren (*e*), zig eindelyk beweegen, om, in Grasmaand deezes jaars, te Viane, in eene onderhandeling te treeden, met de Gemagtigden van Hertoge Karel. Doch zy eischte zo veel, dat men vrugteloos scheidde. Zy begeerde „ dat Karel zig in dienst „ van den Prins van Kastilie begeven zou, „ wanneer zy hem van merkelyke voordee„ len verzekerde. Dat hy Gelderland en Zut„ fen alleenlyk in de hoedanigheid van Kei„ zerlyken Stadhouder zou regeeren. Dat dee„ ze

(*d*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 128, 141, 202, 204.
(*e*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* II. *p.* 280, 281. *Tom.* III. *p.* 94, 96, 210.

„ ze Landen, altoos, voor zekere bepaalde „ somme, door den Keizer, zouden konnen „ gelost worden: en dat alles in denzelfden „ staat zou worden gesteld, als het, ten tyde „ der Kamerykſche Vrede, geweest was." Doch Karel verwierp alle deeze eiſchen, terwyl hy nogtans, om Lodewyk den XII. genoegen te geeven, bleef beweeren, dat hy gereed was, om, op billyke voorwaarden, de Vrede te sluiten (*f*). Wat laater, werdt 'er te Luik, ten overstaan der Franſche Gezanten, wederom over eene Vrede gehandeld (*g*); doch insgelyks zonder vrugt.

Karel II. 1512.

Maximiliaan zogt, midlerwyl, zelfs in Duitſchland, geld en volk te verzamelen, om den Gelderſchen Kryg, met nadruk, voort te zetten (*h*). Doch men heeft reden om te twyfelen, of hy hier naar genoegen geslaagd zy. Meer voordeels trokken de Nederlanders uit het Verbond van Arragon en Engeland. In Sprokkelmaand deezes jaars, vernam men, in Frankryk, dat Henrik de VIII. vyfentwintigduizend man op de been gebragt, en ten deele naar Calais overgeſcheept hadt: van welk Leger, zo geloofd werdt, een groot gedeelte tegen de Gelderſchen gebruikt zou worden. Het overig gedeelte was, zeide men, tot eenen inval in Normandye geſchikt. Deeze tyding baarde groote ongerustheid aan 't Franſche Hof (*i*). Lodewyk de XII. vreesde, met reden, dat de Nederlanders zig met de Engel-

De Nederlanden trekken voordeel uit den inval der Engelſchen in Frankryk.

(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 224.
(*g*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 279.
(*h*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 159.
(*i*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 150.

KAREL II. 1512. gelfchen vereenigen zouden, om hem, van meer dan eenen kant, te bestooken. Hy stelde zig, derhalve, niet alleen te water en te lande in staat, om den vyand tegenstand te bieden (*k*); maar liet zig ook verluiden, dat hy niet zou konnen nalaaten, Karel van Gelder te ondersteunen, zo de Oostenrykschen hem, door het onderneemen van iet vyandelyks, hiertoe noodzaakten (*l*). In Zomermaand, liep hier 't gerugt, dat Robert van der Mark, met tweehonderd speeren, by de voorigen, die onder zyn bevel stonden, naar Gelderland gezonden was. Ook verspreidde men, dat Lodewyk de XII. den Hertog van Bourbon 't bevel opgedraagen hadt, over een Leger, welk tot onderstand van de Gelderschen geschikt was (*m*). Doch deeze geruchten verdweenen door den tyd.

De Engelschen voerden, dit jaar, weinig uit in Frankryk. Alleenlyk baanden zy Ferdinand, Koning van Arragon, den weg om zig van het Koningkryk Navarre meester te maaken. Men vindt niet, dat zy tegen de Gelderschen gediend hebben. De Nederlanders trokken egter voordeels genoeg van hunnen togt, alzo 'er Lodewyk door belet werdt, de Gelderschen te ondersteunen.

XXXI. De Gelderschen steeken de Voorstad van

Karel van Gelder, ondertusschen, geduurig op zyne luimen leggende, om den Oostenrykschen eene kans af te zien, ondernam, in den Winter, wederom eenen togt op Holland. Den twintigsten van Wintermaand, trok

(*k*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 66.
(*l*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 252.
(*m*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* III. *p.* 263, 267.

trok hy, met elfhonderd man, over Utrecht naar Amsterdam, stak den brand in de Voorstad, vermoedelyk die buiten de S. Antonis Poort, en vernielde eenige Schepen, die, in de Oude Waal, lagen, om te overwinteren. Het getal deezer schepen wordt, door sommigen, op twee-entwintig begroot (*n*). Doch de Bastaard van Gelder schreef, weinige dagen na deeze onderneeming, en veelligt eer hy 'er genoegzaame kennis van hadt, dat 'er meer dan driehonderd vaartuigen voor Amsterdam verbrand waren (*o*). De Gelderschen, den vierentwintigsten, te Utrecht te rug gekomen, legerden zig in 't Karthuizers Klooster buiten de Stad. De Heer van Wassenaar, hen, aan 't hoofd van vierhonderd Knegten, van daar poogende te verdryven, werdt geslaagen (*p*), en gevangkelyk naar Hattum gebragt (*q*), alwaar Karel hem in eene yzeren Kooi deedt opsluiten (*r*).

KAREL II. 1512.

Amsterdam en veele schepen in brand.

De voorspoed der Gelderschen zou hen tot verdere onderneemingen hebben aangemoedigd, indien de penningen ruimer by hen omgekomen waren. Men wil, dat Hertog Karel de Oostenrykschen in de uiterste verlegenheid gebragt zou hebben, zo hy in staat geweest was, om, slegts voor twee maanden, tweeduizend Paarden en zesduizend Knegten te betaalen. Doch dit was hem onmogelyk, ten ware hy, onderstand uit Frankryk kreeg, om wel-

Groot gebrek, aan geld, hier te Lande.

(*n*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 646.
(*o*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 12.
(*p*) HENR. VAN ERP. Chron. *bl.* 96.
(*q*) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 41.
(*r*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 646.

Karel II. welken hy, ten deezen tyde, vergeefs aanhieldt (*s*). De Landvoogdes was even zo
1512. zeer om geld verlegen: en dit was de oorzaak, dat de Geldersche Kryg zo flaauwlyk gevoerd werdt. Zy verzogt, in den aanvang
1513. des jaars 1513, Maximiliaan, haaren Vader, die zig toen in Duitschland onthieldt, ernstelyk, dat hy zig in persoon herwaards wilde begeeven, met eenen goeden onderstand van geld en manschap, of dat hy haar anders wilde toestaan, een Verdrag met Karel van Egmond te sluiten. Doch de Keizer antwoordde rondelyk „ dat hy gaarne in de Nederlanden „ kómen wilde, zo men hem, vooraf, tien„ duizend Goudguldens tot de reiskosten over„ maakte: dat de Italiaansche Kryg hem t'ee„ nemaal uitgeput hadt, en dat hy zyne stem „ gaf, tot het sluiten van een Verdrag met „ Karel van Egmond, mids 'er niet in deszelfs „ naam over gehandeld werdt; maar door „ den Koning van Frankryk, dien hy als het „ hoofd en de heimelyke oorzaak van den „ Gelderschen oorlog aanmerkte (*t*)."

Vierjaarig Bestand met de Gelderschen. Het Bestand van een jaar, welk, op den eersten van Grasmaand, tusschen de Koningen van Frankryk en Arragon, die, sedert het bemagtigen van Navarre door den laatsten in oorlog geraakt waren, geslooten werdt (*u*), gaf gelegenheid, dat de Landvoogdes, met Karel van Gelder, insgelyks, in onderhandeling tradt. Ferdinand hadt den Keizer en den jongen Prins van Spanje; en Lodewyk, Karel,

(*s*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 13.
(*t*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 35, 36, 37.
(*u*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 40.

rel, Hertog van Gelder, in dit Bestand doen begrypen. De onderhandeling tusschen Margareet en Karel duurde egter nog eenige maanden (v). Eindelyk werdt 'er een Bestand getroffen, voor vier jaaren, die, op den tienden van Oogstmaand deezes jaars, ingaan zouden (w). Eenigen tyd voor het treffen van dit Bestand, hadt Karel zig van Arnhem meester gemaakt (x); zo dat hy nu ver het grootste gedeelte van Gelderland in zyne magt hadt. Karel II. 1513.

XXXII. Maximiliaan verbindt zig met Henrik den VIII. tegen Frankryk.

Byna op den zelfden tyd, als het Bestand, tusschen de Koningen van Frankryk en Arragon, geslooten was, sloot Margareet van Oostenryk, in 's Keizers naam, te Mechelen, heimelyk, een Verbond met Henrik den VIII, Koning van Engeland: by welk de Bondgenooten beloofden, Frankryk, binnen twee maanden, den oorlog te zullen aandoen; doch buiten Italie. De Keizer tradt in dit Verbond; maar niet als Voogd van zynen Kleinzoon Karel (y). Hy maakte egter geene zwaarigheid, om Henrik den VIII. vryheid te geeven, tot het werven van volk, in Brabant en in Henegouwen, en tot het huuren van een goed getal van vaartuigen, in Holland en in Zeeland. „Koning Lodewyk, zeide hy, hadt „de Gelderschen wel ondersteund, en desonaangezien beweerd, dat zulks niet met de „vriendschap streedt, welke hy den Huize „van

De Engelschen huuren schepen, in Holland en Zeeland.

(v) Lettr. de Louis XII *Tom.* IV. *p.* 107, 115.
(w) Chartres van Brabant te Vilvoorde *zevende Bovenkasse* Kofferk. *Touchant Gelre.* Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 41.
(x) SLIGTENHORST XI. *Boek*, *bl.* 332.
(y) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 43.

Karel II. 1513.

„ van Oostenryk beloofd hadt: 't moest dan „ ook hem geagt worden vry te staan, den „ Engelschen, zonder krenking der gemaakte „ te verbonden met Frankryk, bystand te „ bieden (z)."

Lodewyk de XII. kreeg haast kennis van deeze wervingen der Engelschen in de Nederlanden, en klaagde 'er zeer over by de Landvoogdesse (a), die den Koning zogt diets te maaken, dat dezelven, buiten haaren last, geschied waren, en dat de Keizer, als Voogd van zynen Kleinzoon, gezind was te voldoen, aan de verbindtenissen, met Frankryk gemaakt (b). Lodewyk gaf, ondertusschen, bevel, aan de Ingezetenen van Vlaanderen en Artois, welke Graafschappen Leenen van Frankryk waren, om den Engelschen allen onderstand te ontzeggen, ten ware zy zig zyne hoogste ongenade op den hals haalen wilden (c).

Engelsche Krygsbedryven in de Nederlanden.

Het Engelsch Leger stak, in Bloeimaand, naar Calais over, trok vervolgens naar Artois, en sloeg het beleg voor Terouanne. Henrik de VIII. woonde dit beleg in persoon by. Doch de Keizer, die beloofd hadt, een Leger tegen Frankryk in 't veld te brengen, hieldt, uit onvermogen, zyn woord niet. Hy diende egter, in 't Engelsch Leger, al Vrywillige; doch trok, van Koning Henrik, honderd Kroonen 's daags. Terouanne werdt bemagtigd, en naderhand Doornik, welke Steden

den

(z) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 110, 137, 138.
(a) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 137.
(b) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 154.
(c) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 120, 138.

den beide thans den Koning van Frankryk toebehoorden. Henrik keerde, in Wynmaand, naar Engeland terug (*d*). Maximiliaan hadt zig, te vooren reeds, wederom naar Duitschland begeven.

Karel II. 1513.

Doch eer Henrik vertrok, hadt Margareet, te Ryssel, een nieuw Verdrag met hem geslooten, waarby bedongen was, dat de Landvoogdes, geduurende den Winter, vierduizend Ruiters en zesduizend Knegten op de been houden zou, tot welker Soldye, de Koning van Engeland tweehonderdduizend gouden Kroonen zou betaalen. Ook werdt de voltrekking van 't voorlang geslooten Huwelyk, tusschen Karel, Prins van Spanje, en Maria, Zuster van Koning Henrik, tegen 't volgende jaar, vastgesteld (*e*). Kwalyk werden egter deeze punten, van de eene en de andere zyde, gehouden. Henrik droeg wel zorg, dat de beloofde penningen, ten bestemden tyde, betaald werden. Doch hy klaagde, dat de Landvoogdes, zo veel volks niet op de been hieldt, als zy beloofd hadt, en ondertusschen al 't volk met zyn geld betaalde. Margareet hadt veel moeite om hem dit te ontleggen. Ook zogt zy hem te beduiden, dat de oorlog, van haare zyde, niet sterker voortgezet kon worden, zonder dat de Keizer zig aan 't hoofd des Legers stelde (*f*). Ondertusschen hadt de Keizer haar, reeds meer dan eens, doen verstaan, dat het hem volstrekt onmogelyk zou zyn, wederom in de Ne-

Overeenkomsten met Henrik den VIII, die kwalyk gehouden worden.

(*d*) Rapin *Tom.* IV. *p.* 68-71.
(*e*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 51.
(*f*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 217.

Karel II. 1513.

Nederlanden te komen, indien men hem niet, vooraf, eenige penningen overmaakte (g). Doch 't geld was thans schaars, in de Nederlanden.

Het Huwelyk van Karel van Oostenryk met Maria van Engeland raakt'af. 1514.

Henrik hieldt ook zyn woord niet, ten opzigte van het Huwelyk zyner Zuster met Prins Karel. Margareet van Oostenryk, waarschynlyk al vroeg bedugt, dat de Franschen middel mogten vinden, om dit Huwelyk om te stooten, drong, in 't volgende voorjaar, zo by Henrik als by Maximiliaan, zeer op de voltrekking van hetzelve. Henrik gaf voor, dat hy 'er reeds voorbereidsels, te Calais, toe liet maaken. Maximiliaan behoorde gereed geweest te zyn. Doch hy liet zig ophouden, door Lodewyk den XII, die, omtrent deezen tyd, een Huwelyk, tusschen zyne Dogter Renée en Karel, voorsloeg: en ten zelfden tyde, Maria van Engeland, voor zig zelven, die onlangs zyne Gemaalin verlooren hadt, onder de hand, ten Huwelyk liet verzoeken. Henrik besloot tot dit Huwelyk, welk in Oogstmaand voltrokken werdt. Ten zelfden tyde, werdt de Vrede gesloten, tusschen Frankryk

Vrede met Frankryk.

en Engeland (h). Onder verscheiden' Mogendheden, die, behalve het Roomsche Ryk, in het Vrede-Verdrag begreepen waren, was, by hetzelve, den jongen Prins van Kastilie drie maanden tyds vergund, om zig, nevens de Nederlanden, ook in hetzelve te doen begrypen. Hy besloot hiertoe, in Wyn-

(g) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 204.
(h) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 259, 270, 271, 296, 297, 304, 318, 349. Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 64.

Wynmaand (*i*). En de Vrede werdt, in de Nederlanden, en onder anderen, in Holland, openlyk afgekondigd (*k*). KAREL II. 1514.

Lodewyk de XII. hadt de voorzigtigheid gehad van, in het punt des Verdrags, by welk Prins Karel vryheid gelaaten werdt, om 'er zig in te doen begrypen, dit beding te doen ſtellen: „ voorbehoudens het Regt van Op„ perſte magt, en andere Heerlyke Regten, „ den Allerchriſtelykſten Koning toekomen„ de; en buiten benadeeling van dezelven (*l*)." Doch Karel van Ooſtenryk was ook voorzigtig genoeg, om, vier dagen na dat hy in dit Verdrag getreden was, te Mechelen, voor Notaris en getuigen, uit zynen naam, te doen verklaaren, dat hy den Koning van Frankryk geen Regt van Opperſte magt, noch eenige andere Heerlyke Regten, in de Nederlanden, toeſtondt, dan zulken, in welker daadelyk bezit hy tegenwoordig was (*m*).

Deeze Vrede en het Beſtand met Gelderland zou de ruſt, in de Nederlanden, voor eenige jaaren, herſteld hebben, zo Karel van Gelder hadt konnen ruſten. Doch dit liet hem zyn woelagtige aart geenszins toe. Hy hadt, in 't voorgaande jaar, reeds zesduizend Landsknegten naar Italie gezonden, om Lodewyk den XII, tegen den Keizer, den Paus en de Zwitſers, te onderſteunen (*n*). Doch de Groninger onluſten gaven hem, ten deezen tyde, ge-

(*i*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 81, 82.
(*k*) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 3.
(*l*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 67, 82.
(*m*) Proteſt *pour* Charl. d'Autriche *dans les* Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 376.
(*n*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 308.

KAREL II. 1514. gelegenheid, om zynen krygszugtigen aart, nader by huis, te voldoen.

XXXIII. Tweespalt tusschen de Saxischen en Graave Edzard in Groningerland.

Na dat Graaf Edzard, in 't jaar 1506, tot Heere van Groningen, ingehuldigd was, en zelfs over de Ommelanden, als Stadhouder van Joris van Saxen, geboodt, was 't wel te verwagten, dat hy veel werks hebben zou, om zig in 't bekomen bewind te handhaaven. Maximiliaan, die 't Erfstadhouderschap van Groningen, zo wel als van Friesland, den Huize van Saxen hadt opgedraagen, hadt de Stad reeds in de Ryks Agt of Ban gedaan, en daagde haar, in 't jaar 1507, voor 't Kamergerigt te Constans, alwaar de Gemagtigden des Hertogs van Saxen veele bezwaarnissen tegen haar inbragten (o). Ten zelfden tyde, werdt Graaf Edzard en de Stad, door Paus Julius den II, op aanhouden des Bisschops van Utrecht, voor Pauselyke Gemagtigden, te Leuven, gedagvaard (p). Doch de geschillen werden, noch te Constans, noch te Leuven, vereffend. De vyandschap, tusschen Graave Edzard en de Groningers aan de eene, en de Saxischen en Stigtschen, aan de andere zyde, groeide, van dag tot dag, aan. In 't jaar 1512, poogde Graaf Edzard, door heimelyk verstand binnen Leeuwaarden, den Hertog van Saxen, ook van 't bewind over Friesland, te ontzetten. Doch deeze toeleg mislukte (q). Ook gedoogde hy, dat *Roelof van Munster*, die 't Slot te Koeverden, van wege den Bisschop van Utrecht, bewaard hadt; doch van zyn Ampt

(o) S. BENINGA Chronickel, *bl.* 180.
(p) S. BENINGA *bl.* 183.
(q) S. BENINGA *bl.* 188.

Ampt verlaaten was; met eenige manschap uit Groningen trok, het Slot bemagtigde, en na dat het hem, door de Stigtschen, wederom ontweldigd was, het platte Land van Drente en Overyssel plonderde en afliep (r). Eindelyk weigerde Edzard rekening te doen van het bewind over de Ommelanden, welk hem, als Stadhouder des Hertogs van Saxen, opgedraagen was (s).

Karel II. 1514.

De Hertog van Saxen belegert Groningen.

Hertog Joris, ten hoogste gestoord op Graave Edzard, nam, na 't sluiten van 't Bestand met Gelderland, in 't jaar 1513, een goed deel afgedankte Knegten in zynen dienst, verzamelde vier- of vyfduizend man by Deventer, en trok, met den aanvang des jaars 1514, in Groningerland en Oostfriesland, 't platte Land alomme afloopende en deerlyk verwoestende (t). De Groningers vermaande hy, door Brieven, om hem voor Stadhouder te erkennen (u); doch deezen, gehertigd door den Graave van Oostfriesland, die de Stad en de naaste Vestingen in staat van tegenweer deedt stellen, hadden geene ooren naar zyne vermaaningen.

De grootste hoop van 't Saxische Leger sloeg zig, na 't verwoesten van 't platte land, niet verre van Groningen neder. Van tyd tot tyd, vielen 'er scherpe gevegten voor, in welken, nu de eene dan de andere party eenig voordeel behaalde (v). Men was ook geduurig samen in

(r) S. Beninga *bl.* 191, 195, 196.
(s) S. Beninga *bl.* 198.
(t) S. Beninga *bl.* 202.
(u) S. Beninga *bl.* 205, 209.
(v) S. Beninga *bl.* 219, 226, 229, 232, 235, 250.

KAREL II. 1514.

in onderhandeling; zonder dat 'er iets geslooten werdt.

Hy verbindt zig met den Bisschop van Utrecht.

De Hertog en Graaf Edzard, bespeurende dat hunne magt elkanderen genoegzaam evenaarde, zogten zig beide, door Bondgenootschappen, te sterken. De Hertog sloot een Verbond met den Bisschop van Utrecht, volgens welk, deeze hem, met zeshonderd Knegten, bystaan moest. Of zulks geschied zy, is my niet gebleeken; maar wel, dat de Groningers, van deezen tyd af, den Bisschop, als hunnen vyand, aanmerkten, hem, in 't Land van Drente, met plonderen en branden, veele schade toebrengende (*w*). Graaf Edzard poogde in Holland eenig volk te werven: doch het Hof hadt uitdrukkelyk verbooden, hem eenige hulp te bewyzen (*x*). Des begaf hy zig, sedert, in den aanvang van Zomermaand (*y*), in persoon, naar Gelderland, om een Verbond met Hertoge Karel te sluiten. Karel beloofde hem hulpe, en schreef zelfs, ten zynen behoeve, aan den Koning van Frankryk, om onderstand (*z*). Van elders, weet men, dat de Hertog van Gelder, vermoedelyk ten deezen zelfden einde, in Bloeimaand deezes jaars, in stilte, en alleenlyk van twee Persoonen verzeld, eene reis naar 't Fransche Hof gedaan heeft (*a*). Toen zal hy ook het Verbond, tusschen den Koning en Graave Edzard, geslooten hebben, van welk, in egte

En Graaf Edzard met den Hertog van Gelder.

(*w*) S. BENINGA, *bl.* 246.
(*x*) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 3.
(*y*) E. BENINGHA III. *Boek*, CXLVI. *Hoofdst.* *bl.* 512.
(*z*) S. BENINGA, *bl.* 236.
(*a*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 318.

te ſtukken van deezen tyd, gewag gemaakt wordt (*b*): en volgens welk, naar 't getuigenis der oudſte Schryveren (*c*), Edzard beloofde, Groningen van de Kroon van Frankryk ter leen te zullen houden, mids dat de Koning den Hertoge van Gelder, insgelyks zynen Leenman, bevel gave, om de Groningers, tegen de Saxiſchen, te beſchermen: gelyk geſchiedde.

Karel II. 1514.

Groningen wordt een Leen van Frankryk.

De Hertog van Gelder betoonde zig gereed, om eenen laſt naar te komen, dien hy zelf zig hadt doen opleggen. Zyn oogmerk was, niet zo zeer, den Graave van Ooſtfriesland, in 't bewind van Groningen, te veſtigen, als zyn eigen gebied, in Friesland en in Groningerland, uit te breiden. Doch hy hieldt dit oogmerk, in 't eerſt, bedekt. Hy hadt Graave Edzard beloofd, de Saxiſchen uit Groningerland en Friesland te zullen verdryven, en hem in 't bewind deezer Landen te zullen ſtellen; mids dat hyze voortaan van Frankryk ter leen hieldt, en hem, eer hy te velde trok, ſlegts vyfendertigduizend Rynſche guldens, tot de koſten van den oorlog, betaalde. Graaf Edzard hadt, tot in Oogſtmaand, werk, eer hy de helft van dit geld byeen krygen kon. In 't laatſt van Herfſtmaand, hadt Karel egter een Leger op de been, welk hy, onder 't bevel van *Willem van Ooye*, door Twente en Drente, naar Groningerland zondt (*d*). Groningen werdt, ten deezen tyde, door de Saxiſchen, belegerd. Doch de Gelderſchen gaven voor, den *Zwarten hoop*,

Inzigten van Karel van Gelder.

(*b*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 382.
(*c*) S. Beninga *bl.* 251.
(*d*) S Beninga *bl.* 251, 257.

Karel II. 1514.

boop, zo noemde men de Saxische Knegten, haast, van voor de Stad, te zullen doen verstuiven. Hertog Joris, de komst der Gelderschen vernomen hebbende, bevondt zig in geene kleine bekommering: vooral, toen hem aangediend werdt, dat Lodewyk de XII. de hand in dit werk hadt, waarvan de Gelderschen geen geheim maakten. In Slagtmaand, zondt hy *Simon van Reischach* naar Frankryk, die den Koning vertoonde „ dat Groningen „ onder 't Duitsche Ryk behoorde, en derhalve begreepen was in de Vrede, welke, onlangs, tusschen de Koningen van Frankryk „ en Engeland, gesloten was: waarom hy „ verzogt, dat de Koning geene hulde van „ Graave Edzard en de Groningers wilde ontvangen, noch hen, tegen den Hertog, zynen „ meester, bystaan; maar den Hertoge van „ Gelder, veeleer, verbieden, eenige vyandelykheden te ondernemen (*e*)." Doch dit vertoog vondt weinig ingang. De Hertog van Gelder stelde zelf ook te veel belang in zyne onderneeming, dan dat hy 'er zo ligt van afgezien zou hebben. Zyn oogmerk ontdekte zig ten klaarsten, toen hy, bespeurende dat Graaf Edzard veel te weinig volks op de been hadt, om zig, tegen hem, te verzetten, den Groningers liet voorslaan „ dat 'er geen middel was, om van de Saxischen verlost te „ worden, zo zy hem niet voor Heere, onder den Koning van Frankryk, aannamen. „ Weigerden zy dit, dan zou hy zyn volk terstond doen te rug trekken. De Groningers, naauwlyks tyd van beraad hebbende, be-

Bekommering des Hertogs van Saxen.

De Groningers doen Karel van Gelder hulde.

(*e*) Lettr. de Louis XII. *Tom.* IV. *p.* 379, 380.

Karel II. 1514.

beslooten, genoegzaam gedwongen, op nieuws, van Heer te veranderen (*f*), en deeden den Hertoge van Gelder, in den persoon zyns Maarschalks, Willem van Ooye, hulde (*g*). Edzard, geen geld hebbende, om het weinige Krygsvolk, welk hy nog op de been hieldt, te voldoen, pakte zig heimelyk weg uit Groningen, des nagts tusschen den zesden en zevenden van Slagtmaand (*h*).

Hy doet eene landing in Friesland, en bemagtigt verscheiden Plaatsen.

Hertog Karel, door eenige Friezen, misnoegd over de Saxische Regeering, aangemoedigd, deedt, omtrent deezen tyd, eenige Schepen, te Harderwyk, bemannen, welken hy naar de Friesche kusten zondt, om eene landing te doen. De togt slaagde naar wensch. Sneek, Bolswaard, Slooten en andere Plaatsen werden overweldigd.

De Saxische Knegten, of *Zwarte hoop* verlaat Friesland.

De Hertog van Saxen brak, op de tyding van de landing der Gelderschen, terstond op uit Groningerland, trok, in persoon, naar Duitschland, om onderstand, en liet zyne meeste Knegten onbetaald, die, zonder hoofd en middel van bestaan, door Friesland, naar Drente trokken, en voorts, door Overyssel en 't Nedersticht, naar Holland, zig alomme, door rooven en anderen moedwil, onder den naam van den *Zwarten hoop*, berugt maakende (*i*).

De Groningers, nu één lyn trekkende met de Gelderschen, overmeesterden Dokkum, en naderhand Appingadam, en de Blokhuizen te Adu-

(*f*) E. Beningha III. *Boek*, CLXXV. *en* CLXXVI. *Hoofdst.* *bl.* 533, 534.
(*g*) S. Beninga *bl.* 258, 259.
(*h*) S. Beninga *bl.* 261.
(*i*) S. Beninga *bl.* 265, 267, 269, 275.

KAREL II. 1515.

Aduwarderzyl en te Delfzyl, welke drie Plaatsen nog Saxische bezetting inhadden. Appingadam ging over, op den twaalfden van Grasmaand des jaars 1515 (*k*).

XXXIV. Karel van Oostenryk aanvaardt de Regeering der Nederlanden, in persoon.

Terwyl Friesland en Groningerland dus geschokt werden, naderde de tyd, in welken Maximiliaan, die ook nu, by gebrek van geld en uit andere oorzaaken, niet meer in de Nederlanden kwam, besloten hadt, zig van de Voogdyschap over zynen Kleinzoon te ontslaan, en hem 't bewind der Nederlanden op te draagen. De jonge Karel bereikte, in Sprokkelmaand, slegts vyftien jaaren; doch hadt reeds zo veele blyken van schranderheid, deftigheid, naarstigheid, ervaarenheid in taalen en geschiedenissen gegeven; dat de Landzaaten eenpaarig oordeelden, dat hem de Regeering behoorde toevertrouwd te worden. Hy werdt dan, in Louwmaand, in Brabant, in Grasmaand, in Vlaanderen, ingehuldigd. Van hier trok hy naar Middelburg, alwaar men hem, op den twee-entwintigsten van Bloeimaand, tot Graave van Zeeland, aannam (*l*). Ten zelfden dage, stondt hy den Landen verscheiden' Punten toe (*m*). Te Zierikzee insgelyks zynde ingehuldigd, stak hy over naar Holland.

Floris van Egmond is Stadhouder van Holland.

Te Dordrecht, geschiedde de inhuldiging op den derden van Zomermaand, in de tegenwoordigheid der Landvoogdesse, des Stadhouders van Holland, thans FLORIS VAN EGMOND, Heere van Yſſelstein, en der Raaden 's Hofs. De Gemagtigden der Steden waren hier ook, in mer-

(*k*) S. BENINGA *bl.* 269, 273.
(*l*) REIGERSB. *en* BOXHORN II. *Deel*, *bl.* 384, 385.
(*m*) BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 613.

merkelyken getale, verscheenen, en deeden den gewoonlyken Eed, na dat de Graaf hun eerst gezwooren hadt (*n*). Ten zelfden tyde, bezwoer hy de Voorregten van Dordrecht in 't byzonder, en ontving de hulde der Ingezetenen deezer Stad (*o*).

Karel II. 1515.

De zwarte hoop, uit Holland, verjaagd, komt wederom in Friesland.

In Friesland, waren ondertusschen de zaaken der Saxischen zo verre verloopen, dat Hertog Joris, omtrent deezen tyd, met Prins Karel in onderhandeling tradt, om hem zyn Regt op Friesland af te staan. De zwarte hoop was, in 't voorjaar, in Holland gekomen, en hadt zig aldaar zo gedraagen, dat het Hof besloot, deeze ruwe menigte, het kostte wat het wilde, wederom te doen vertrekken. In Sprokkelmaand, werdt hun, by openbaar Plakaat, het Land ontzeid. Ten zelfden tyde, kreegen alle Onderzaaten bevel, om zig, tot het verdryven der vreemde Knegten, gereed te houden (*p*). Midlerwyl, waren de Hollanders met den Hertoge ven Saxen overeen gekomen, dat hy dit Krygsvolk wederom in zynen dienst neemen zou, mids het zig naar Friesland begave (*q*). Den tweeden van Lentemaand, kwam 'er een nieuw bevel uit, aan alle Leenmannen, om zig, binnen drie dagen, onder den Stadhouder, in de wapenen te vinden, tot verdryving der Saxische Knegten (*r*). Hierop, verstoof de Zwarte hoop, zynen weg neemende, door Gelderland, Kleeve en

(*n*) Groot-Plakaatb. III. *Deel*, *bl.* 20.
(*o*) Balen *bl.* 808.
(*p*) Repert. der Plak. *bl.* 3.
(*q*) S. Beninga *bl.* 875.
(*r*) Repert. der Plak. *bl.* 3.

Karel II. 1515.

en Overyssel, naar Friesland, staande zig hier, omtrent Leeuwaarden, Franiker en Harlingen, neder. In deeze Steden, lag nog Saxische bezetting. Workum en verscheiden' Dorpen werden, ten deezen tyde, door hen, plat gebrand (*s*).

Schade der Saxischen op de Zuiderzee.

Eer zy uit Holland vertrokken, hadden zy zig, met bewilliging, of ten minsten onder oogluiking der Regeeringe, te Amsterdam, van veelerlei mondbehoeften voorzien: die hun te schepe nagezonden werden. Doch deeze Vloot werdt, door de Friezen, welken de Geldersche zyde hielden, *Geldersche Friezen* genoemd, onder bevel van *Grooten Pier*, een' Friesch Overste, by Hoorn, aangetast, en t'eenemaal bemagtigd (*t*). Wat laater, viel eene diergelyke Vloot, sterk agtentwintig schepen, en rykelyk voorzien van geld en wollen Lakenen, tot betaalinge der Saxische Knegten, den Gelderschen Friezen insgelyks in handen (*u*).

De Hertog van Saxen staat zyn Regt op Friesland af, aan Karel van Oostenryk.

Twee zulke zwaare slagen benamen den Hertoge van Saxen den moed, om Friesland te herwinnen. Hy zondt, derhalve, in Bloeimaand, eenige Gemagtigden naar Zeeland, om met Prins Karel, die zig toen aldaar bevondt, over de Overdragt van zyn Regt, in onderhandeling te treeden. Men kwam haast overeen. De Hertog van Saxen stondt, op den negentienden der gemelde maand, af van zyn Regt op Friesland, voor eene somme van driemaal honderdenvyftigduizend Rynsche guldens

(*s*) S. Beninga *bl.* 276, 277.
(*t*) E. Beningha III. *Boek*, CXCVII. *Hoofdst. bl.* 550.
(*u*) Velius Hoorn, *bl.* 186-188.

dens (*v*), zynde vyftigduizend guldens boven de somme, voor welke dit Landschap, eertyds, aan Hertoge Albrecht verpand was (*w*). Om deeze penningen te vinden, werdt Holland belast met eene nieuwe algemeene Verponding, over Huizen en Landeryen (*x*). Ook werdt 'er een Hoofdgeld van alle gegoedde Ingezetenen geheeven. Men vindt, by deeze gelegenheid, aangetekend, dat 'er, in Holland, ten deezen tyde, niet meer dan tweehonderdduizend en dertig morgen Lands, vyfenveertigduizend Huizen, en honderd twee-enzeventigduizend Persoonen waren, die in deeze belastingen droegen. De overige Landen en Huizen behoorden aan Kloosters of Godshuizen, en de verdere Ingezetenen waren Geestelyken of onvermogenden (*y*). Ten zelfden tyde, beval Prins Karel „dat geene Steden of Dorpen, voortaan, Renten verkoopen of Excynzen opstellen zouden, zonder daartoe, vooraf, byzonder verlof verkreegen te hebben: dat de Edelen alleen vry zouden wezen van Landen, die zy ter leen hielden, en van welken zy, uit dien hoofde, dienst schuldig waren; doch niet van Landen, welken zy niet ter leen hielden: dat eindelyk geene Leenmannen of byzondere Heeren, binnen hunne Heerlykheden, alwaar de Graaflyke Beden onvangen werden, zonder byzonder verlof, Beden zouden mogen heffen (*z*)."

Karel II. 1515.

Nieuwe Verponding.

Kort

(*v*) Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 385.
(*w*) *Zie* hier voor, *bl.* 311. Doch vergelyk daarmede van Loon Aloude Regeer. V. *Deel*, *bl.* 641.
(*x*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 2047.
(*y*) Erfgraaf. Bedien. *Voorr.*
(*z*) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 2047, 2051.

KAREL II. 1515. Bestand.

Kort hierna, werdt 'er een Bestand gesloten, tusschen Prins Karel en Hertog Joris ter eener, en den Hertog van Gelder, Graave Edzard en de hunnen, ter anderer zyde: welk vier maanden duuren zou; binnen welken tyd, *François de I*, Opvolger van Lodewyk den XII, Koning van Frankryk, die, op den eersten dag deezes jaars, overleeden was, de hangende geschillen, in der minne, afdoen zou (*a*). Na 't sluiten van dit Bestand, zondt Karel van Oostenryk den Stadhouder van Holland, Floris van Egmond, naar Friesland; wien de Saxischen de Steden Leeuwaarden, Franiker, Harlingen en andere Plaatsen, welken zy nog inhadden, terstond overleverden. De Friezen, die nog niet onder de magt des Hertogs van Gelder gebragt waren, deeden ook, in zynen Persoon, Prinse Karel hulde. De zwarte hoop verliet Friesland. Tweeduizend man van denzelven begaf zig naar Holland, in Oostenrykschen dienst. De overigen trokken, in 't begin van Hooimaand, door Drente, naar Gelderland. Veelen begaven zig, sedert, in Franschen dienst, naar Italie. Eenigen keerden naar hun Vaderland te rug (*b*).

(*a*) S. BENINGA, *bl.* 278. E. BENINGHA III. *Boek*, CXCIX. *Hoofdst*, *bl.* 551.

(*b*) E. BENINGHA, *bl.* 282, 283, 284.

VA-

VADERLANDSCHE HISTORIE.

ZESTIENDE BOEK.

INHOUD.

I. *Karel van Poitiers wordt Opper-opzigter der Hollandsche Dykaadjen.* II. *Zeekryg tusschen Grooten Pier en de Hollanders. Nieuwpoort verrast. De Veluwe afgeloopen.* III. *Handel met Frankryk. Graaf Henrik van Nassau trouwt de Zuster van den Prins van Oranje.* IV. *Hy wordt Stadhouder van Holland. Voordeelen, door de Gelderschen, in Friesland en in Holland, behaald. Vrye Roovery afgekondigd. Bestand.* V. *Karel van Oostenryk wordt Koning van Spanje. Vrouw Margareet, Landvoogdes. Filips van Bourgondie, Bisschop van Utrecht.* VI. *Zeeschuimeryen van Grooten Pier. Schatting der groote en kleine Steden. Verschil met Deenemarke.* VII. *De Pensionaris van Dordrecht valt in 's Konings ongenade. Wordt in zyne eer hersteld.* VIII. *Oorsprong en voorgang der Leere van Luther. De Bisschop van Utrecht is gezind ter Hervorminge. Houdt Briefsgemeenschap met Erasmus.* IX. *Bestand met Gelder verlengd. Karel de V. wordt Keizer.* X. *Vrouw Margareet wordt in de Landvoogdye bevestigd.* XI. *Voort-*

gang der Hervorminge, hier te Lande. Plakaaten tegen dezelve. Geloofsonderzoek. Eerste Martelaar in Holland. XII. *Oorlog met Frankryk. Onlusten in Overyssel. Texel en Wieringen gebrandschat.* XIII. *Adriaan Floriszoon van Utrecht wordt Paus.* XIV. *Krygsbedryven in Overyssel en in Friesland. De Graaf van Hoogstraaten wordt Stadhouder. Karel de V. bemagtigt Friesland.* XV. *Dood van Bisschop Filips van Bourgondie. Oproer in den Haage. Slag van Pavie. Bestand met Frankryk.* XVI. *Bede van honderdduizend guldens aan Holland.* XVII. *Onlusten met Deenemarke en de Oosterlingen. Tweejaarig Bestand.* XVIII. *Vredehandeling te Madrid.* XIX. *Nieuwe Bede van tagtigduizend guldens en van een geschenk voor de Landvoogdesse.* XX. *Bestand met het Oosten bekragtigd. Ontdekking van nieuwe Landen. Geboorte van Filips van Oostenryk.* XXI. *Nieuwe oorlog met Frankryk en Engeland. Handel met de Oosterlingen.* XXII. *De Gelderschen bezetten Utrecht. Voorzorg tegen hen in Holland.* XXIII. *De Bisschop van Utrecht zoekt hulp by de Landvoogdesse. Staat der Grenzen. Buitengewoone Bede.* XXIV. *Fransche vyandelykheden. Karel de V. wordt Heer van Overyssel. Verzegeling in Holland.* XXV. *Maarten van Rossem plondert 's Graavenhaage. Werving in Holland.* XXVI. *Verschil over 't aanstellen van eenen Kapitein-Generaal van Holland. Inbreuk op der Steden Voorregten.* XXVII. *Unie tusschen Holland en Antwerpen met 's Hertogenbosch.* XXVIII. *Bestand met Frankryk en Engeland. Voordeelen,*

len, in Overyssel en Gelderland, behaald. XXIX. De Keizer bekomt het weereldlyk gebied over 't Stigt. Poogingen om 't Nederstigt aan Holland te hegten. Bede. XXX. De Unie met de Brabantsche Steden verlengd. Vrede met Gelder. Bede van eenhonderd en tagtigduizend guldens. Geschenken aan den Stadhouder. XXXI. Kamerykche Vrede. Regt van Aubaine *afgeschaft. XXXII. Bede tot 's Keizers reize naar Italie enz. Zeelands Schulden. Karel de V. gekroond. Dood van Filibert van Chalons, wiens Prinsdom Oranje aan 't Huis van Nassau komt.*

KAREL II.

I.

Prins Karel draagt het Opper-opzigt over de Dykaadjen in Holland aan eenen Vreemdeling op.

1515.

Rins Karel, de Regeering over Holland en de andere Nederlanden aanvaard hebbende, toonde terstond, dat hy niemant zyner Voorzaaten wyken wilde, in het oefenen van een volstrekt gezag over de Landzaaten. De schouw en de zorg voor het onderhoud der Dyken in Holland was, van de tyden van Willem den II. af, toevertrouwd geweest aan Dykgraave en Heemraaden, die uit de voornaamste Ingelanden gekooren werden. Hertog Filips van Bourgondie was de eerste, die hierin verandering maakte, in 't jaar 1466, den Stadhouder en Raaden van Holland last geevende, om, nevens Gemagtigden des gemeenen Lands, opzigt te hebben op de verbetering der Zeeweeringen in 't Noorden van Holland (*a*). Tot een voorwendsel, om deeze inbreuk op de aloude gewoon-

(*a*) XIII. Boek, bl. 93.

KAREL II. 1515. woonte te doen, hadt hem gediend de slegte staat, in welken men de Dykaadjen, ten dien tyde, bevonden hadt. En van dit zelfde voorwendsel bediende Karel, zyn naneef, zig tegenwoordig ook, om nog grooter verandering in de aloude gewoonte te maaken. In *Zomermaand*, van Haarlem naar Amsterdam rydende, hadt hy de dyken, die 't Y-water keeren, zeer gescheurd en afgeslaagen bevonden. Men onderrigtte hem, ten zelfden tyde, dat de Westfriesche Dyken niet beter gesteld waren. En men verzuimde niet, Dykgraaven en Heemraaden de schuld te geeven van den slegten staat der Hollandsche Dykaadjen: schoon de zelve, naar 't schynt, ten deele aan de geduurige zwaare stormen, en ten deele aan den armelyken toestand der Landen, uitgeput door den Gelderschen oorlog (*b*), te wyten was. Karel nam deeze gelegenheid waar, om den Ingelanden het opzigt over de Dykaadjen, ten minsten voor eenen tyd, geheellyk te onttrekken. Hy stelde *Karel van Poitiers*, Heere van Dormans, wien men niet weet dat hier een' voet lands bezat, tot * *Opper-Opzigter* van de Hollandsche Dykaadjen aan; hem, nevens eenige Persoonen, magtigende, om nieuwe Keuren op de Dyken te maaken, en nieuwe Dykgraaven en Heemraaden aan te stellen, gelyk, omtrent twee maanden laater, geschiedde (*c*). Van al 't welke Brieven verleend werden, op den derden van Hooimaand,

* *Superintendent.*

(*b*) *Vide* PHIL. A LEYDIS de Cura Reipubl. *Cas.* LXI. *p.* 210, 213. BRANDT Enkh. *bl.* 45. VELIUS Hoorn, *bl.* 128.
(*c*) Handv. van Rynl. *bl.* 126.

maand, in den Haage, getekend (*d*). Ook vind ik, dat Karel van Poitiers, het Opper-opzigterschap over de Dyken, nog in 't jaar 1540, bekleed heeft (*e*). Doch men liet niet na, dit willekeurig af- en aanstellen van Dykgraaven en Heemraaden, door den Graave, als eene wezenlyke inbreuk op 's Lands vryheden aan te merken. Men vindt, dat Karel, omtrent deezen tyd en laater, de Regeering van verscheiden' Hollandsche Steden ook, buitens tyds, veranderd heeft (*f*).

Karel II. 1515.

II. Karel van Gelder doet een' togt naar Italie.

François de I, Koning van Frankryk, maakte zig, in den aanvang zyner Regeeringe, gereed, tot eenen togt naar Italie, op welken hy, door Karel van Egmond, aan 't hoofd van zesduizend (*g*), anderen schryven wel twee-entwintigduizend (*h*) Knegten, verzeld werdt. Doch op een valsch gerugt, dat de Oostenrykschen het Bestand geschonden hadden, verliet de Geldersche Hertog het Fransche Leger, 't bevel over zyne Knegten *Claude, Hertoge van Guize*, Broeder des Hertogs van Lotharingen, in handen stellende. Hy hadt dus geen deel aan de overwinning, die de Franschen by Marignan behaalden; 't welk hem zo diep trof, dat hy, te Lions, alwaar hem deeze tyding ter ooren kwam, in eene zwaare krankte viel (*i*). Karels togt naar Italie, en de ziekte, die 'er op volgde, was oorzaak, dat men, zelfs na 't uitgaan van 't Bestand,

(*d*) Handv. van Rynl. *bl.* 120.
(*e*) Repert. der Plakaat van Holland, *bl.* 37.
(*f*) Erfgraaf. Bedien. in Holl. *Voorr.*
(*g*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 657, 658.
(*h*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 349, 350.
(*i*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 356, 366.

KAREL II. 1515. ſtand, van geene merkelyke vyandelykheden tuſſchen de Ooſtenrykſchen en Gelderſchen hoorde. Alleenlyk hieldt Groote Pier, met de Gelderſche Friezen, de Zuiderzee geduurig onveilig. Doch in Bloeimaand des jaars 1516, werdt een goed gedeelte zyner Vlootе, door den Hollandſchen Admiraal, Floris van Egmond, Heere van Yſſelſtein, voor Workum bemagtigd. De Krygsgevangenen, welken hy hier bekwam, werden als Zeeroovers gehandeld, en te Hoorn en elders met de galge geſtraft (*k*). Groote Pier hadt ook de wreede gewoonte van de Hollanders, welken hy gevangen kreeg, in zee te ſmyten (*l*).

Woeſte Zeeoorlog tusſchen Grooten Pier en de Hollanders. 1516.

Wat laater, begonden de Gelderſchen de vyandelykheden wederom in Holland. Men hadt hier kennis van hunne toebereidſels gekreegen, en alomme, in Oogſtmaand, bevel laaten afgaan, om geene *Stilzaat* met hen te maaken; maar zig gereed te houden, om hun te wederſtaan niet ſlegts, maar alle mogelyke afbreuk te doen (*m*). Evenwel gelukte het hun, nog voor 't einde der gemelde maand, Nieuwpoort by Schoonhoven te verraſſen (*n*). Dit hieldt men, in Holland, te ſtryden met het geſlooten Beſtand. Eenige Gelderſche Edelen, die 't Krygsvolk hier van onderhoud voorzien hadden, werden 'er, ſedert, in den Haage, om onthalsd (*o*). Men was ook voor Oudewater en Woerden bekommerd, en 't Hof

De Gelderſchen verraſſen Nieuwpoort.

(*k*) VELIUS Hoorn, *bl.* 190.
(*l*) E. BENINGHA III. *Boek*, *Cap.* CXCVII. *bl.* 550.
(*m*) Repert. der Plak. *bl.* 3.
(*n*) Groote Chronyk, *Divis* XXXII. *Cap.* 46.
(*o*) Crimin. Sententieboek, *gequoteerd* E. *f.* 89. *verſ.* 90.

Hof gaf, in 't begin van Herfstmaand, bevel, om alle boomgaarden, ruigten en hoogten, in welken de vyand zou konnen nestelen, rondsom deeze Steden, te slegten en uitterooijen (*p*). Ook trokken de Hollanders, ten getale, naar men zeide, van duizend Paarden en zesduizend Knegten, onder bevel van Graave Henrik van Nassau en andere voornaame Edelen, omtrent deezen tyd, buiten Utrecht om, naar de Veluwe, welke Landstreek, tot Arnhem toe, plat gebrand werdt. Eene Abtdis van 't Vrouwen-Klooster onder Utrecht, die deezen togt beleefd en te boek gesteld heeft, verhaalt, dat de Hollanders, in 't heentrekken, twee dagen in 't Klooster halte hielden, waarvoor de Graaf van Nassau tweeënzeventig enkele Goudguldens aan hetzelve vereerde (*q*). In 't volgende jaar, zetteden de Gelderschen den Hollanderen deeze strooppery met woeker betaald.

Karel II. 1516.

De Hollanders loopen de Veluwe af.

Doch eer 't jaar 1516 nog ten einde liep, werdt 'er, tusschen den Keizer, zynen Kleinzoon, den Graave van Holland, en den Koning van Frankryk, een Verbond van Vriendschap gesllooten, welk de Nederlanden, genoeg met den Gelderschen Kryg belemmerd, ten minsten voor vyandelykheden van de Fransche zyde dekte. Prins Karel hadt Henrik, Graaf van Nassau, reeds in 't voorgaande jaar, naar Frankryk gezonden, om den nieuwen Koning, uit zynen naam, wegens de Graafschappen Vlaanderen en Artois, hulde te doen

III. Handel met Frankryk.

(*p*) Repert. der Plak. *bl.* 3. Handv. van Oudew. *bl.* 399.
(*q*) Henr. van Erp Chron. *bl.* 98.

Karel II. 1516.

doen (*r*). Hierop was, in den Haage, een Huwelyksverdrag geslooten, tusschen Prins Karel en Renée van Frankryk. Dogter van Lodewyk den XII. Ook hadt de Prins van Kastilie zig verbonden, om zynen Grootvader, Koning Ferdinand, geene hulp te zullen bewyzen, indien François de I. hem den oorlog aandeedt, om 't Koningkryk Navarre; welk Ferdinand den Huize van Albret ontweldigd hadt. Met welke verbindtenis François zo zeer in zynen schik was, dat hy den Graave van Nassau, ten verzoeke van Prins Karel, toestondt, een Huwelyk te mogen aangaan met *Claude*, eenige Zuster van *Filibert van Chalons*, Prins van Oranje, die, sedert, zonder Kinderen, in Italie gesneuveld zynde, zyn Prinsdom den Huize van Nassau nagelaaten heeft (*s*). Doch nu werdt 'er een nader Verbond met Frankryk getroffen, waarin ook de Keizer begreepen was.

Henrik Graaf van Nassau, trouwt de Zuster van den Prins van Oranje.

Verbond van Vriendschap met François den I.

Ferdinand, Koning van Arragon, in Louwmaand deezes jaars overleeden zynde, hadt Prins Karel, onaangezien zyne Moeder nog leefde, terstond den naam van *Koning van Spanje* aangenomen, en zig genegen getoond, tot het sluiten van een Verbond met François den I: die reeds een Leger verzameld hadt, om in Navarre te vallen; doch, oordeelende, dat de dood van Ferdinand den staat der zaaken veranderd hadt, niet minder dan Karel gezind was, tot een Verdrag, 't welk, in Oogstmaand, te Noyon getroffen werdt. Men kwam toen over-

(*r*) Daniel *Tom.* VII. *p.* 344.
(*s*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 658.

overeen, dat Karel niet met Renée, maar met *Louise*, Dogter van François den I, in de Egt treeden zou. Ook zou de zaak van Navarre in der minne worden afgedaan, na dat Karel, in 't bezit van Spanje, zou gekomen zyn. Hierop volgde het Verbond van Vriendschap, tusschen den Keizer, den Koning van Frankryk en den nieuwen Koning van Spanje; welk te Brussel geslooten (*t*); in Wintermaand, onder 't vieren van openlyke Godsdienstige plegtigheden en onder 't bedryven van allerlei vreugde, in Holland afgekondigd (*u*), en, in 't volgende jaar, nader bekragtigd werdt (*v*). Men beloofde, onder anderen, by dit verbond, elk een aanzienlyk Leger op de been te zullen brengen, om de Turken te beoorloogen. Paus *Leo de X.* hadt den Christen-Vorsten dit ontwerp onlangs in 't hoofd gebragt. Wy zullen in 't gevolg gelegenheid hebben, om aan te tekenen, hoe veel invloed het op de Nederlandsche zaaken gehad hebbe. KAREL II. 1516.

Het Verbond van Koophandel, in 't jaar 1506, met Engeland geslooten, werdt, in dit jaar 1516, ook wederom vernieuwd (*w*).

François de I., die, by het Bestand, in 't jaar 1515, tusschen de Oostenrykschen en Gelderschen getroffen, tot bemiddelaar der onderlinge geschillen, verkooren was, hadt hiervan, sedert, ten minsten in schyn, zyn werk gemaakt; doch niet meer te wege gebragt, dan dat 'er, in de Lente des jaars 1517, een nieuw Bestand met Gelder. 1517.

(*t*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 376, 385, 388, 389, 390.
(*u*) BALEN Dordr. *bl.* 809.
(*v*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 256.
(*w*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 114.

Karel II. 1517.

nieuw Bestand werdt getroffen, welk, tot in den aanvang van Bloeimaand, duuren moest; doch van wederzyde kwalyk gehouden werdt (*x*).

IV. De Gelderschen behaalen eenige voordeelen in Friesland.

De Zwarte hoop, die, onder 't bevel van Karel van Gelder, in Italie gediend hadt, was nu van daar te rug gekeerd, en werdt, door hem, naar Friesland, gezonden. De Oostenrykschen hadden zig hier onlangs van verscheiden' Plaatsen meester gemaakt, welken, te vooren, aan de Gelderschen waren overgegaan, met naame van Staveren, Workum, Hinloopen en Bolswaard. Om hunnen verderen voortgang te stuiten, zondt de Hertog van Gelder den dapperen Zwarten hoop derwaards, die 't platte Land alomme afliep, Dokkum belegerde, en by verdrag innam, op den twaalfden van Zomermaand (*y*). Toen begavenze zig in de Kuinder scheep, en staken over naar Holland. Zy waren ruim drieduizend man sterk, en landden voor Medenblik, op den vyfentwintigsten van Zomermaand.

Henrik, Graaf van Nassau, wordt Stadhouder van Holland.

Men hadt, in Holland, eenigen tyd geleeden, deezen inval voorzien. En Henrik, Graaf van Nassau, die nu *Stadhouder van Holland*, was (1); zynde Jan van Egmond, die dit Ampt veele jaaren bekleed hadt (2), in Oogstmaand des

(*x*) S. Beninga Chronickel, *bl.* 305.
(*y*) S. Beninga Chron. *bl.* 308.

(1) Zyne Commissie was reeds den dertigsten van Wynmaand des jaars 1515. gedagtekend. Zie *Repertor. der Plakaat. van Holland.* bl. 4. En hy hadt, in Slagtmaand daaraanvolgende, zitting ter Raadkamer van Holland genomen. I. *Memoriaalb.* Sandelin *f.* 41.

(2) Twee-endertig, zegt de Schryver der *Groote Chro-*

des voorgaanden jaars, te Egmond op den Hoeve, overleeden (z); hadt zeven Vendels Knegten in Westfriesland gelegd: en één, op de Oorlogsschepen, die niet behoorlyk bemand waren, verdeeld. Medenblik hadt, onder anderen, een Vendel Knegten in, welk zig, zo wel als de Burgery, dapperlyk tegen de Gelderschen verdedigde. Evenwel werdt de Stad, stormenderhand, veroverd, leeg geplonderd, en plat gebrand. 't Slot alleen, welk door *Joost van Buuren* verdedigd werdt, keerde de Gelderschen, die, voorttrekkende, *Opperdoes* en *Twisk* aan koolen leiden, *Midwoude*, om honderdenvyftig guldens, die de Pastoor opschoot, verschoonende. Van hier toogen zy, langs den *Zwaagdyk*, Hoorn voorby, door *Berkhout*, *Avenhorn* en *Ursem*, over den *Huigendyk*, naar Alkmaar, alles, wat hun tegen kwam, doodslaande. Alkmaar, werwaards de Opgezetenen der naaste Dorpen, met hunne beste goederen, gevlugt waren, werdt, agt dagen agtereen, geplonderd: en 't blykt, uit eenen Graaflyken Brief (a), in 't jaar 1523, ten behoeve der Stede, verleend, dat de buit van eetwaaren, kleederen, juweelen en andere kostelykheden hier zo groot geweest

De Gelderschen bemagtigen Medenblik en Alkmaar, en stroopen gantsch Holland door.

(z) Groote Chron. *Divis.* XXXII. *Cap.* 46.
(a) By Boomkamp Alkmaar, *bl.* 65.

Chronyke. Doch Henrik van Nassau is zyn onmiddelyke Opvolger niet geweest: gelyk de meesten meenen. *Zie* Goudhoeven, bl. 101. Floris van Egmond, Heer van Ysselstein, Neef van Graave Jan, heeft het Stadhouder ampt, reeds voor zyns Ooms overlyden, bekleed. Zie *Groot Plakaatb.* III. Deel, bl. 20. En Henrik van Nassau bekwam het eerst, twee maanden na hetzelve.

KAREL II. 1517. weeſt was, dat de Ingezetenen verklaarden, de geleeden' ſchade, in geene dertig jaaren, te zullen konnen te boven komen. Uit denzelfden Brief en andere oude Gedenkſtukken (b), ziet men ook, dat 'er, omtrent deezen tyd, eene vermaarde School, te Alkmaar, geweeſt is, die, door deezen inval, t'eenemaal te gronde ging. Egmond werdt, ſedert, ook geplonderd, en verſcheiden' andere Dorpen gebrandſchat.

Floris van Egmond, Heer van Yſſelſtein, die, met eenige Knegten, te Hoorn lag, was, midlerwyl, de Gelderſchen op de hielen gevolgd, en deedt, om hun den hertogt te beletten, den Huigendyk, tuſſchen de Huigenwaard en de Schermer, toen beide nog Meeren, doorſteeken, 't gat ſterk met wagt en geſchut bezettende. De Gelderſchen verlieten eerlang Alkmaar, op den negenden dag, gang neemende naar Beverwyk, welk ook geplonderd werdt. Van hier, toogen zy naar Sparendam, dat gelyk lot onderging. By 't Huis ter Hart, tuſſchen Haarlem en Amſterdam gelegen, hadden de Amſterdammers eene ſchans opgeworpen; doch zo zwak bezet, dat zy, in den tweeden aanval, veroverd werdt. Toen trokken de vyanden, door de Amſtellandſche Veenen, naar 't Stigt. By Kuilenburg, over de Lek geraakt, ſloegen zy 't beleg voor *Asperen*, en bemagtigden 't Steedje, ſtormenderhand: niet zonder vooraf zwaar verlies te hebben geleeden, welk de arme Ingezetenen, naderhand, met de dood, boeten moeſten (c). De

(b) *By* BOOMKAMP *bl.* 65, 78, 140.
(c) S. BENINGA Chron. *bl.* 810. PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 674.

De Stadhouder van Holland, onder dit stroopen der Gelderschen, den vierden man uit alle de Steden en Dorpen opontbooden hebbende, was den vyand, met een goed deel deezer manschap, gevolgd, en sneedt hem, eerlang, binnen Asperen, den toevoer af. Dit noodzaakte hem 't Steedje te ruimen en naar Gelderland te wyken (*d*). De Graaf van Nassau volgde hem derwaards, liep andermaal de gantsche Veluwe af (*e*), en sloeg daarna 't beleg voor Arnhem, binnen welke Stad, Hertog Karel van Gelder zig thans in persoon ophieldt (*f*).

Karel II. 1517.

Terwyl dit te lande voorviel, deeden de Geldersche Friezen, onder 't beleid van Grooten Pier, den Hollanderen, ter zee, geene mindere afbreuk, verscheiden Koopvaardyschepen, zo dra zy, binnen de gaten, in de Zuiderzee, gekomen waren, wegneemende. De Steden en Dorpen van 't Noorderkwartier werden geduurig met nieuwe landingen gedreigd, en de Stadhouder en Floris van Ysselstein hadden genoeg te doen, om den Ingezetenen, door troostelyke Brieven, moed in 't lyf te spreeken. Op den agttienden van Hooimaand, werdt 'er, te Delft, eene Dagvaart gehouden, op welke orde beraamd werdt, tot de uitrusting van zeker getal van Oorlogsschepen, die de Zuiderzee zouden beveiligen, en onder bevel staan van *Anthonis van den Houte*, *Heere van Fleteren*, wien men *François Cobel*, Raad van Holland, toegevoegd hadt. Om

Orde tegen de Zeeschuimeryen der Gelderschen.

(*d*) Velius Hoorn, *bl.* 193-199.
(*e*) Henr. van Erp, Chron. *bl.* 99.
(*f*) Goudhoeven *bl.* 575.

Karel II. 1517.

Om de kosten van deeze uitrusting goed te maaken, werdt 'er zeker lastgeld van de Koopvaardyschepen geheeeven, gelyk van ouds plagt te geschieden. Kort hierna, werdt 'er vrye Roovery afgekondigd, met eene Bekendmaaking van deezen inhoud:

Afkondiging van vrye Roovery.

„ *De* Heer van Fleteren, Admiraal van de Zuiderzee, *consenteert en geeft* „ *oorlof, van 's Konings wege, dat eenen eygelyken, wie hy sy, sonder dienst, sal mogen* „ *rooven, branden, pilgeeren en doodslaan de* „ *rebellen en vyanden des Konings, en hare goeden aenveerden en houden voor goede en vrye* „ *prys en buyt; sonder yemants wederseggen.* „ *Behoudens alleenlyk, dat de voorschreeve Admirael met synen Rade de kennisse van de* „ *voorschreeve genomen goeden hebben sal, en* „ *hebbe verklaart of de goeden prys zyn of niet,* „ *eer men die zal mogen paerten, deelen of vervreemden. En of yemand daer over gevange* „ *worde zal dien verantwoorden. Gedaan tot* „ *Enkhuysen, den 6 Augusti, Anno* 1517.

Dit verlof en de spoed, die met het uitrusten der Vloote gemaakt werdt, was oorzaak, dat de Geldersche Friezen, binnen korten tyd, uit de Zuiderzee gejaagd werden. Te Bunschooten, werdt een deel hunner schepen verbrand. Veele anderen werden, in de Friesche havens, bezet gehouden (g).

Bestand van zes maanden met Gelder.

't Beleg van Arnhem werdt vast zo sterk voorgezet, dat Karel van Gelder voorslagen begon te doen, tot eene Vredehandeling. Koning

(g) Velius Hoorn, bl. 200-202. Groote Chron. *Divis.* XXXII, *Cap.* 46.

ning Karel, ylende naar Spanje, om zig al- daar te doen kroonen, luisterde naar deeze voorslagen. Men tradt, te Utrecht, door wederzydsche Gemagtigden, in onderhandeling, en trof, eerlang, op den zeventienden van Herfstmaand, een Bestand (*h*), welk zes maanden zou duuren (*i*). By 't Verdrag, welk hiervan gemaakt werdt „ stondt Karel van „ Gelder zyn Regt op Friesland, Groningen „ uitgezonderd, aan Koning Karel af, voor „ eene somme van honderdduizend Kroonen „ eens, op zekere tyden, te betaalen, onder „ borgtogt der Steden Dordrecht, Amster- „ dam, Gorinchem en 's Hertogenbosch. „ Wyders verbondt hy zig, om de vreemde „ Knegten, binnen zes maanden of eerder, „ Friesland te doen ruimen (*k*)."

KAREL II. 1517.

V. Karel tot Koning van Spanje gekroond.

Weinige dagen voor 't sluiten van dit Bestand, was Koning Karel, van Middelburg, naar Spanje onderzeil gegaan (*l*). Hy landde te Villaviciosa, en werdt, op den zevenden van Sprokkelmaand des volgenden jaars, te Valladolid, tot Koning van Spanje, gekroond. Voor zyn vertrek uit de Nederlanden, hadt hy de algemeene Landvoogdy wederom aan zyne Moeye, Margareet, Hertoginne Weduwe van Savoye, en aan zynen geheimen Raad in de Nederlanden, opgedraagen (*m*): en in Hooimaand des jaars 1518, zondt hy haar

(*h*) Repert. der Plak. *bl.* 5.

(*i*) Chartr. van Brabant te Vilvoorde, *in 't Herthout Kistje*, getek. D.

(*k*) GOUDHOEVEN *bl.* 575.

(*l*) Contin. Abb. Usperg. Chron. *ap.* MATTH. Anal. *Tom.* I. p. 155. REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 382.

(*m*) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 13.

KAREL II. 1517. haar last, uit Sarragosse, om voortaan alle Brieven en Plakaaten te tekenen, *par le Roy, Margareta*, dat is, *van wege den Koning, Margareet* (n).

Filips van Bourgondie wordt Bisschop van Utrecht.

Te Utrecht, alwaar men, onlangs, 't Bestand met de Gelderschen getroffen hadt, was, wat vroeger, verandering in de Bisschoppelyke Regeering voorgevallen. Bisschop Fredrik van Baden, het Bisdom, dat hy nu, meer dan twintig jaaren, bestierd hadt, moede geworden zynde, toonde nu en dan, genegenheid, om 'er zig van te ontslaan, mids men hem, voor zynen afstand, eene goede somme betaalde, en nog een jaarlyks inkomen, uit eenige Kloosters, behouden liet. In Frankryk en in Engeland, vondt hy niemant, dien 't Bisdom, tot den prys, dien hy vorderde, aanstondt. Doch Koning Karel leende 'er ooren naar. De strooperyen der Gelderschen, die, door 't Stigt, van tyd tot tyd, in Holland vielen, zouden, zyns oordeels, beter belet konnen worden, zo de Bisschop van Utrecht in zyne belangen was (o). Hy besloot, derhalve, met Bisschop Fredrik, in onderhandeling te treeden, en *Filips van Bourgondie*, natuurlyken Zoon van Hertoge Filips den Goeden (3), die thans Zee-Admiraal was, tot de Bisschoppelyke waardigheid, te

(n) Groot Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 12.
(o) GER. NOVIOM. Philipp. Burg. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 156-158.

(3) Hy hadt hem gewonnen, by *Margareta Post*, die GERARDUS NOVIOMAGUS (*Philipp. Burgund.* p. 147.) eene Vrouw *van onbesproken' kuischheid* [inculpata pudicitia] noemt.

te bevorderen. 's Pausen toestemming zou, dagt hy, zonder moeite te verkrygen zyn, mids men geen geld ontzage. De Schryver, dien wy hier volgen, en die in deezen tyd geleefd heeft, merkt aan „ dat Brieven en „ Bullen van zulk een' aart, te Rome, thans „ te koop waren (*p*)." De Koning kwam met Bisschop Fredrik spoedig overeen. 's Pausen toestemming kostte hem twaalfduizend Dukaaten. Doch toen men van deeze reeds verzekerd was, moesten de Staaten des Lands van Utrecht nog bewoogen worden, om van Heer te wisselen: 't welk meer voeten in de aarde scheen te hebben. De Staaten waren niet zonder reden bedugt, dat Koning Karel toeleg maakte, om 't weereldlyk gebied over 't Stigt geheellyk magtig te worden: waartoe het aanstellen van eenen Bisschop uit den Huize van Bourgondie een groote stap zyn zou. Doch de aanwassende grootheid des Konings en de slegte staat der Stigtsche zaaken was oorzaak, dat zy zig niet openlyk kanten durfden tegen zyne begeerte. De Stadhouder van Holland en eenige andere Koningklyke Raaden waren, reeds in Wintermaand des jaars 1516, naar Utrecht afgevaardigd geweest, om de Staaten, tot het aanneemen van eenen nieuwen Bisschop, te beweegen. Uit de onderhandelingen, toen gehouden, blykt wel, dat de Staaten, voor verdere vervreemding van 't Stigt, bedugt waren (*q*). 't Liep derhalve aan, tot in Grasmaand des jaars 1517,

Karel II. 1517.

(*p*) Ger. Noviom. Philipp. Burg. *p.* 157.
(*q*) Chartul. Major. Eccl. *in* Matt. Anal. *Tom.* I. *p.* 162.

KAREL II. 1517, eer zy Filips van Bourgondie tot Bisschop aannamen, alleenlyk eenige punten van klein belang bedingende, die Koning Karel nog niet dan schoorvoetende toestondt. De tolvryheid door 's Konings Landen, op welke de Stad Utrecht lang aanstondt, wilde Karel egter niet inwilligen (*r*). Doch hy nam het Land van Utrecht, van deezen tyd af, in zyne byzondere bescherming (*s*): 't welk den Staaten als eene groote gunst werdt aangerekend; doch eeniglyk diende, om Koning Karel gelegenheid te geeven, tot het oefenen van meer gezags in 't Stigt, dan 'er de voorige Graaven van Holland gehad hadden. De nieuwe Bisschop, met eenen stoet van omtrent duizend paarden, op den negentienden van Bloemaand, binnen Utrecht gekomen zynde, werdt, naar gewoonte, in den Bisschoppelyken zetel geplaatst, en in zyne hooge waardigheid erkend (*t*). Men merkt, by deeze gelegenheid, aan, dat de Bisschop den eed wel deedt aan de Stad; doch dat de Raad en de Gemeente de gewoonte niet hadden van hem wederom te zweeren (*u*). In Oogstmaand, bevestigde Keizer Maximiliaan Filips in 't weereldlyk bewind des Bisdoms (*v*), en in Sprokkelmaand des jaars 1518, ontving hy de Geestelyke ordens eerst, wordende, eindelyk, tot Bisschop ingewyd (*w*).

1518.

VI. Onder- Karel van Gelder hadt het Bestand van Herfst-

(*r*) Chartul. Major. Eccl. *in* MATT. Anal, *Tom.* I. *p.* 164, 165, 166, 167.
(*s*) Chartul. *ubi supra p* 161, 163, 166.
(*t*) Introniz. Dni Philipp. *ubi supra p.* 174 *& seqq.*
(*u*) A. MATTHÆUS de Nobilitate *Libr.* II. *p.* 728.
(*v*) Diplom. Maxim. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 188.
(*w*) Fragm. GER. NOVIOM. *ubi supra p.* 186.

Herfstmaand des jaars 1517 naauwlyks gesslooten, of hy toonde zig ongezind, om het te houden, schryvende aan de Friezen, dat zy op zyne bescherming vasten staat konden maaken. En schoon 't geslooten Bestand, in Bloeimaand des jaars 1518, voor een geheel jaar, verlengd werdt, stroopten de Geldersche Friezen nog geduuriglyk op de Hollanders. Groote Pier hieldt zig, deezen Zomer, op de Zuiderzee, met eene Vloot Baardsen en Rynschepen; alles wegneemende, wat hem tegen kwam, tot Boeijers en Razeilen en andere schepen toe, en de Hollanders, die hy op dezelven vondt, over boord smytende. In Oogstmaand, bemagtigde hy, voor Hoorn, elf Hollandsche Schepen, by welke gelegenheid, vyfhonderd man van de Oostenrykschen sneuvelde. Wat laater, veroverde hy eene gantsche Oostersche Vloot, 't volk, meest Duitschers, om groot losgeld, 't leeven en de vryheid schenkende. Op 't einde van Herfstmaand, deedt hy, in den nanagt, eene landing te Hoorn, geraakte op den dyk en in de Stad; doch werdt, door de Burgers, zo dapper tegengestaan, dat hy, zonder veel schade gedaan te hebben, wederom aftrekken moest. De Hollanders hielden, ten deezen tyde, 't Bestand heiliglyk, alzo hun, van den Stadhouder, bevolen was, niet dan verweerenderwyze, tegen de Gelderschen, te stryden (x).

Karel II. 1518. neemingen van Grooten Pier, op de Zuiderzee.

Doch de eigenlyke reden, waarom men, in Holland, thans zo weinig tegen de Gelderschen ondernam, was, waarschynlyk, gebrek aan geld. De

Slegte staat der Geldmiddelen in Holland.

(x) Goudhoeven bl. 576. Veltius Hoorn, bl. 204-208.

Karel II. 1518.

De Graaflyke beden werden traaglyk ingewilligd en opgebragt, vooral door de kleine Steden, die beweerden, dat zy te hoog geschat werden, en geene gelegenheid hadden, om haare bezwaarnissen, ter behoorlyker plaatse, open te leggen, alzo de zes groote Steden, op de inwilliging der Beden, ten deezen tyde, alleen geroepen en gehoord werden. Koning Karel egter, den kleinen Steden alle mogelyke verligting willende toebrengen, stelde, in dit jaar, Kommissarissen aan, om onderzoek te doen op de middelen aller Ingezetenen van Holland, waarna zekere schikking gemaakt werdt op den ommeslag van *zestigduizend guldens*, die, voortaan, tot vervulling der Graaflyke Beden, over Holland gegaderd zouden worden; by welke, de byzondere Steden en Dorpen, op zekere somme, geschat werden (*y*). De klagten der kleine Steden werden, hier door, voor eenige jaaren, belet. Doch in de groote Steden, met naame te Dordrecht, werdt de afkondiging van 's Konings *Mandement* niet toegelaaten, dan onder betuiging, dat zulks niet zou geagt worden te stryden, met de voorregten en oude herkomen der Stede (*z*). In 't voorbygaan, merken wy aan, dat deeze schikking op den ommeslag stand greep, zo lang Karel regeerde. En schoon zy *guldens* en geene *Schilden*, gelyk eertyds, betrof, bleef zy nogtans den naam van *Schildtalen* behouden: zo dat, wanneer wy, in 't gevolg, gewaagd zullen vinden, van eenen *ommeslag op de schild-*

Evenredige Schatting ingevoerd.

ta-

(*y*) Request van Ao. 1553, *by* BRANDT Eckh. *bl.* 75. Repert. der Plakaat. *bl* 8.

(*z*) Klepb. *by* BALEN, *bl.* 813, 814.

talen, zulks verstaan moet worden van een' ommeslag, naar deeze verdeeling, geschikt: even als *te hoog* of *te laag in de schildtalen te staan* betekent, by deeze schikking, te veel of te weinig belast te zyn. Karel II. 1518.

De Hollandsche Koophandel, die, door de Zeeschuimeryen der Geldersche Friezen, deezen Zomer, veel geleeden hadt, werdt, in den Herfst, nog met eenen zwaaren slag gedreigd, doordien Christiaan de II., Koning van Deenemarke, meer dan tweehonderd schepen, onder welken veele Hollandschen waren, in de Zond hadt doen in beslag neemen. Hy was, in 't jaar 1515, in de Egt getreden, met Izabelle van Oostenryk, Zuster van Koning Karel, en gaf voor „ dat hem de Bruidschat zyner Gemaalinne nog niet voldaan „ was: dat hy hierom de Nederlandsche Schepen aangehouden hadt, en voortaan al wat „ van Oosten of Westen kwam in beslag neemen zou." Evenwel bedagt hy zig, binnen weinige dagen (*a*), en de Hollanders, die hunne schepen reeds verlooren gerekend hadden, waren met den schrik vry.

De Koning van Deenemarke houdt de Hollandsche Schepen in de Zond aan.

VII. Die van Utrecht, in 't voorleeden jaar, met de Gemagtigden van Koning Karel, in onderhandeling getreden zynde, over 't aanneemen van Filips van Bourgondie tot Bisschop, hadden, onder anderen, verzogt, dat zy van 't Stapelregt te Dordrecht, welk men hun, alleenlyk sedert twintig jaaren, hadt begonnen af te vorderen, voortaan verschoond mogten blyven; en de Koning hadt be-

Floris Oem van Wyngaarden, Pensionaris van Dordrecht, vervalt in 's Konings ongenade.

(*a*) Velius Hoorn, *bl.* 208.

KAREL II. 1518. beloofd, hierop die van Dordrecht te zullen hooren, en partyen, naar bevindtenis, regt te zullen doen (*b*). By deeze of by eene andere gelegenheid, werdt 'er, te Brussel, omtrent deezen tyd, gehandeld over 't Dordrechtsche Stapelregt, waardoor zig ook verscheiden' Hollandsche Steden verkort rekenden. Meester *Floris Oem van Wyngaarden*, Pensionaris van Dordrecht, sprak toen zo yverig voor het Regt zyner Stede, dat hy zig den haat van veelen op den hals haalde. Byzonderlyk was op hem gebeeten *Albrecht van Loo* (4), *Advokaat van Holland*, en te gelyk *Raad des Graaven*; dien hy in 't aangezigt hadt durven zeggen, dat het hem niet vryſtondt, deeze twee Ampten te gelyk te bekleeden. Meester Floris werdt, ter oorzaake van zyne vrymoedigheid, eerlang zo zwart gemaakt ten Hove, dat 'er van den Koning schryvens kwam, gedagtekend uit Sarragosse den zesden van Wintermaand des jaars 1518, waarby der Regeeringe van Dordrecht gelast werdt, Meester Floris van zyn Ampt te ontzetten, en, binnen twaalf uuren, de Stad te doen ruimen, onder bedreiging van 's Konings ongenade.

De

(*b*) Chartul. Major. Eccl. *in* MATTH. Anal. *Tom.* I. *p.* 165.

(4) BEVERWYK, uit wiens *Beschryv. van Dordrecht* bl. 327. wy dit verhaal ontleenen, zegt niet, dat deeze Advokaat van Holland Albrecht van Loo was. Doch het is getoond, door DE RIEMER (*Beschr. van 's Graavenhaage* II. Deel, III. Stuk, bl. 87.) die te gelyk aanmerkt, dat deeze van Loo de eerste is, welke hem, als Advokaat van Holland, is voorgekomen: een Ampt, welk naderhand, onder deezen naam, en onder dien van *Raadpensionaris*, zeer vermaard geworden is.

De Regeering moeſt hiertoe, gedwongen, beſluiten. Doch de voorſpraak van Adriaan Floriszoon (*c*), geweezen Leermeeſter van Koning Karel, en thans Kardinaal, bragt zo veel te wege, dat Meeſter Floris eerlang wederom in zyne verlooren' eer herſteld, en met de waardigheid van Raad van Holland begiftigd werdt, welke hy, tot zynen dood toe, behouden heeft (*d*). Ook vind ik, dat hy, nog in Sprokkelmaand des jaars 1525, onder de Edelen, ter Dagvaart van Holland, verſcheenen is (*e*). De ballingſchap van Meeſter Floris hadt, ondertuſſchen, het meeſte genoegen verwekt, onder de voorſtanders en goedgunners der Lutherſche Leere, van welke hy eene vinnige party geweeſt was, beweerende, dat men dit vuur, in zyn beginſel, bluſſchen moeſt (*f*). Deeze Leer begon, ten deezen tyde, hier te Lande reeds eenigen opgang te maaken, en is, naderhand, zo zeer doorgedrongen, dat wy niet voorby konnen, den oorſprong derzelve van een weinig hooger op te haalen.

KAREL II. 1518.

VIII. Oorſprong en voortgang der Leere van Luther.

Wy hebben te vooren (*g*) reeds aangemerkt, dat 'er, eenigen tyd geleeden, een Verbond tuſſchen verſcheiden' Vorſten geſlooten was, om de Turken te beoorloogen. Paus Leo de X, die dit Verbond bewerkt hadt, wiſt 'er zig meeſterlyk van te bedienen, om geld te bekomen. Hy hadt, in 't jaar 1517, al-

(*c*) Epiſt. Hadriani *Vide in* CASP. BURMANNI Hadrian. VI. *p.* 448, 449.
(*d*) BEVERWYK Dordr. *bl.* 327 *enz.*
(*e*) Regiſter der Dagv. van MR. AERT VAN DER GOES, *bl.* 7.
(*f*) BEVERWYK Dordr. *bl.* 327.
(*g*) *Bl.* 401.

Karel II. 1518. alomme en ook hier te Lande, volle Aflaat laaten prediken, voor elk, die tot den Turkschen Kryg de hand leende; en de Aflaatbrieven op zo gering een' prys gezet, dat hy niet twyfelde, of elk zouze willen koopen. In ieder Landschap, waren Ontvangers aangesteld, om 't geld, welk van de Aflaaten kwam, in bewaaring te neemen; en een groot getal van Predikers, die 't volk van de nuttigheid der Aflaaten poogden te overtuigen. De Aartsbisschop van Ments, die deeze Predikers in Duitschland aanstellen moest, wees Saxen den Jakobynen of Dominikaanen toe, daar de voorige Kruisvaarten, hier, door de Augustynen, gepredikt waren geweest. Het ongenoegen, over zo gering eene zaak ontstaan, gaf, zo eenigen willen, de eerste aanleiding tot eene Hervorming der Kerke, die zig over gantsch Europa verspreid heeft. *Maarten Luther*, Augustyner Monnik en Leeraar der Godgeleerdheid in de nieuwe Hooge Schoole te Wittemberg, schreef eerst tegen de Jakobyner-Monniken, die de Aflaaten in Saxen predikten; doormengende zyne Schriften, met eenige scherpe aanmerkingen, tegen de Aflaaten zelven. Men wederlei hem, in openbaaren druk, en noodzaakte hem dus tot een nader onderzoek van 't stuk der Aflaaten, en van 't gezag der Pausen om dezelven te verleenen. Eerlang werden hem de oogen verder geopend, en hy opendeze verscheiden' anderen, veele misbruiken en doolingen der Kerke aan den dag brengende. De Paus liet zig, in 't eerst, weinig aan Luther gelegen leggen. Hy voer voort met Aflaaten te doen prediken, onaangezien men reeds ontdekt hadt,

hadt, dat hy de penningen, die 'er van kwamen, tot geheel andere einden, dan tot eenen oorlog tegen de Turken, geschikt hadt. Men vondt, by voorbeeld, dat hy een gedeelte van 't geld, welk uit Duitschland komen moest, aan zyne Zuster, Magdalena de Medicis, Gemaalin van Franciscus Cibo, natuurlyken Zoon van Paus Innocent den VIII, hadt toegelegd (*b*). Eerlang, egter, bespeurende, dat Luthers Leer ingang vondt, en door verscheiden' Duitsche Vorsten begunstigd werdt, dagvaarde hy hem te Rome. Doch Luther, verzekerd dat hy aldaar niet zou vrygesproken worden, beriep zig op eene algemeene Kerkvergadering (*i*).

Karel II. 1518.

Wyze van 't veilen der Aflaaten in Hollann.

't Verkoopen van Aflaaten was, hier te Lande, niets ongemeens. Men verwonderde zig derhalve niet, dat het thans wederom geschiedde. De Paus zondt, omtrent deezen tyd, de Brieven aan de Hollandsche Kloosters, dieze der Gemeente veilden, en 'er, hier en daar, schatten uit haalden (*k*). De Regeering der byzondere Steden, alwaar Aflaaten te koop waren, gaf hiervan den naasten Steden kennis, en verleende vrygeleide aan misdaadige koopers, tot zekeren bestemden tyd; gelyk uit een' Brief (*l*) van de Regenten van Amsterdam aan die van Haarlem, eenige jaaren eer geschreeven, af te neemen is. Ook geschiedde dit, omtrent deezen tyd (*m*). Doch ge-

(*b*) Guicciard. *Libr* XIII. *p.* 297.
(*i*) Sleidanus *Libr.* I. *p.* 1-9. *Edit.* 1610. Melanchton. Vita Lutheri *&* *al.*
(*k*) Brandt Enkh. *bl.* 48.
(*l*) *By* Commelin Amst. *bl.* 921.
(*m*) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 8.

KAREL II. 1518.

gelyk men hier 't veilen der Aflaaten gedoogde, was men ook begeerig om te weeten, wat 'er tegen geschreeven werdt. Luthers Schriften zyn, ongetwyfeld, al in 't jaar 1518, hier te Lande, bekend geweest; alzo zy, in 't volgende jaar, by uitdrukkelyke toelaating van Graave Edzard, een' der eerste Duitsche Vorsten, die de Luthersche Leere omhelsden, in Oostfriesland, openlyk verkogt werden (n). Ook hadden *Pieter Damaszoon van der Myle*, Burgemeester, en Floris Oem van Wyngaarden, Pensionaris van Dordrecht, zig, in dit zelfde jaar, reeds tegen sommige aanhangers van Luther, daar ter Stede, verzet (o). En 't was geen wonder, dat Luthers Leer hier ingang vondt. De gantsche Nederlandsche Kerk hadt, reeds voor meer dan eene eeuw, naar Hervorming verlangd. Ook zat 'er thans een Bisschop op den Utrechtschen zetel, die zelf zyne gedagten, over 't verbeteren eeniger misbruiken, gaan liet, spreekende met zyne gemeenzaame vrienden dikwils van 't verminderen der Feestdagen, van 't betoomen der knevelaaryen van Provisooren en Dekens, van 't aanstellen van goede en 't weeren van zwetsende en domme Predikers, gelyk 'er veelen onder de Bedelmonniken waren, en van verscheiden' andere zaaken, die op de Kerkhervorming zagen (p). Een groot deel der Leevens van de Heiligen hieldt hy voor grollen, leezende, in derzelver plaats, de Heilige Schriften, welker gemeene Latynsche Overzetting hy

Filips van Bourgondie, Bisschop van Utrecht, schynt niet ongenegen tot Hervorminge.

(n) E. BENINGHA Hist. van Oostfr. III. *Boek*, CCXXV. *Hoofdst. bl.* 569.
(o) BEVERW. Dordr. *bl.* 327.
(p) GER. NOVIOM. Phil. Burg. *p.* 183 - 185.

hy gewoon was met die van Erasmus te vergelyken (q). Hy betuigde ook zeer te verlangen naar dien tyd, in welken den Geestelyken het Huwelyk mogt vrygelaaten worden. Hoewel sommigen dit verlangen aan zyne byzondere geneigdheid tot de vrouwen toeschreeven (r). Van den Paus, de Kardinaalen en 't gantsche Roomsche Hof, welk hy gezien hadt, sprak hy niet dan met verontwaardiging, verklaarende rondelyk, dat de Heidenen beter plagten te leeven, dan zy, die nu den Christenen wetten voorschreeven (s). Onder eenen Bisschop, die zulke gevoelens hadt, was 't niet vreemd, dat het Volk der Leere van Luther eenig gehoor gaf. *Desiderius Erasmus* zelf, het wonder zyner eeuwe, van wien wy, zo even, in 't voorbygaan, gewaagd hebben, hieldt briefwisseling met deezen Bisschop, en versterkte hem, in diergelyke gevoelens. Men weet, dat deeze beroemde man, die, in 't jaar 1467, te Rotterdam, ter weereld gekomen was, en nu te Bazel woonde, zelf een goed gevoelen van Luther hadt, schoon hy hem van te groote hevigheid beschuldigde (t). Zyne Schriften werden, hier te Lande, ook veel gelezen, en strekten, zo wel als die van Luther, tot ontdekking van verscheiden' misbruiken en bygeloovigheden. Wy hebben dit hier, wegens de eerste beginsels der Hervorminge in Holland, willen aantekenen. Van haa-

Erasmus van Rotterdam houdt briefwisseling met hem.

(q) Ger. Noviom. Phil. Burg. p. 195, 196.
(r) Ger. Noviom. Phil. Burg. p. 203.
(s) Ger. Noviom. Phil. Burg. p. 153.
(t) G. Brandt Hist. der Reform. I. *Deel*, *bl.* 49, 61, 63, 64.

KAREL II. 1518. haaren voortgang, zullen wy, in 't gevolg, nog nu en dan iets moeten melden.

IX. Bestand met Gelder verlengd. 1519. 't Jongste Bestand met de Gelderschen, dat zo kwalyk gehouden was, werdt, op den vierentwintigsten van Sprokkelmaand des jaars 1519, voor nog een of twee jaaren, verlengd (v). Weinige dagen te vooren, was Hertog Karel van Gelder in de Egt getreeden met *Elizabet, Hertoginne van Lunenburg* (w). 't Bestand werdt egter, al wederom, ter zee, slegt onderhouden: ook van de Oostenryksche zyde, die gedoogde, dat zekere *Bredenbach* de vaart der Gelderschen bekommerde. Hy hadt het ongeluk van aan de Geldersche of Friesche Kust te stranden, alwaar hy gevat, en sedert, te Slooten, met de galg, gestraft werdt (x). De Gelderschen bleeven, dit jaar, den Oostenrykschen niet schuldig, met stroopen langs de Zuiderzee, schoon Groote Pier, te Sneek, een stil leeven, voor 't gewoel des oorlogs, verkooren hadt (y). Doch 't schynt, dat de wederzydsche vyandelykheden van zo weinig gevolg geweest zyn, dat men 'er zeer weinig van aangetekend vindt. In Holland, waren de Staaten, al in Sprokkelmaand, beschreeven geweest, om middelen te beraamen, tot bescherminge der Landen. De Edelen sloegen voor, eenige Schepen in zee te brengen, en daartoe twaalfhonderd Bootsgezellen aan te neemen. Haarlem, Amsterdam, Alkmaar, Hoorn,

(v) Repertor. der Plakaat. van Holl. *bl.* 6.
(w) S. BENINGA Chron. *bl.* 319.
(x) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 683.
(y) GOUDHOEVEN *bl.* 582.

Hoorn, Enkhuizen, Edam, Purmerende en Grootebroek bewilligden in den voorslag der Edelen. Doch Dordrecht, Delft, Leiden en Gouda verklaarden zig ongelast (z). Evenwel meen ik, dat zy, naderhand, ook met de andere Leden overeen gekomen zyn. 't Bootsvolk werdt, in Amsterdam, Waterland en elders, geworven, door den Heere van Wassenaar, wien 't Hof van Holland den Raadsheer, Meester François Coebel, hadt toegevoegd (a). Doch my is niet gebleeken, dat 'er, met deeze toerusting, iet van belang werdt uitgerigt. Karel II. 1519.

Ondertusschen was Keizer Maximiliaan, op den twaalfden van Louwmaand deezes jaars, overleeden (b). En deeze dood gaf gelegenheid tot eenen algemeenen oorlog in Europa, die ook de Nederlanden gedrukt heeft. De Koningen van Frankryk en van Spanje verklaarden zig terstond mededingers naar 't Ryk, en zogten stemmen te winnen onder de Keurvorsten, die ligtelyk begrypen konden, dat het belang van 't Ryk vorderde, dat zy geen' van beiden verkooren; alzo de Keizerlyke waardigheid, aan zulke magtige Vorsten opgedraagen, hen te ontzaglyk voor de Leden des Ryks maaken zou. Ook vreesden zy, hem, dien zy voorby gingen, tot eenen vyand te hebben, waaruit een verderflyke oorlog voor 't Ryk te wagten stondt. 't Liep derhalven aan, tot in Zomermaand, eer zy tot een besluit kwamen. Op den agtentwintigsten, werdt Keizer Maximiliaan sterft.

Ko-

(z) I. Memoriaalb. Sandelin f. 252.
(a) Id. ibid.
(b) Sleidan. *Libr.* I. *p.* 17.

KAREL II. Koning Karel, onder den naam KAREL DEN
1519. V. dien hy, sedert, zo beroemd gemaakt heeft, tot de Keizerlyke waardigheid verheeven (c).
Karel de V. wordt Keizer. François de I. was zeer te onvrede, dat men hem misgegaan was. Hy voedde, van deezen tyd af, zo sterk een' afgunst tegen Karel den V., dat hy besloot hem, by de eerste gelegenheid, den oorlog aan te doen. Ondertusschen, hadden de Hollanders zo dra de tyding van de verheffing van hunnen Graave niet gekreegen, of zy hielden alomme pleggige ommegangen, en gaven andere tekenen van vreugde (d).

De nieuwe Keiser bevondt zig, ten tyde zyner verheffinge, in Spanje: alwaar zyn verblyf ten hoogsten vereischt werdt, tot het stillen van eenige onlusten, onder 't gemeen en de grooten, gereezen, over 't gebruiken van Nederlandsche Staatsdienaars. Hy stondt, derhalve, lang in beraad, een hy besloot zyn Koningkryk te verlaaten, om zig in Duitschland te doen kroonen. 't Liep aan, tot in
1520. Bloeimaand des jaars 1520, eer hy uit de Corunha in zee stak. Hy landde eerst in Engeland, om een mondgesprek met Henrik den VIII. te houden. Van daar, stak hy over naar Vlissingen, alwaar hy, op den eersten van Hooimaand, aankwam (e). Voorts begaf hy zig, door Vlaanderen en Brabant, naar Aken; en werdt hier, op den drie-en-twintigsten van Wynmaand, gekroond. De Staaten der Nederlanden hadden hem, tot de kosten

zy-

(c) DU MONT Corps Diplom. Tom. IV. P. I. p. 296.
(d) BALEN Dordr. bl. 814. VELIUS Hoorn, bl. 212.
(e) REIGERSB. II. Deel, bl. 394.

zyner Krooninge, tweehonderd duizend Kroonen eens toegestaan (*f*).

In 't doortrekken der Nederlanden, hadt de Landvoogdes Margareet den Keizer verslag gedaan van den Staat des Lands, waarop hy haar, by eenen Brief, den negentienden van Wynmaand, te Maastricht, getekend, in de Landvoogdye bevestigde; voegende haar een zeker getal van geheime Raaden toe, aan 't hoofd van welken, de Bisschoppen van Luik en van Utrecht genoemd worden. Ten zelfden tyde, stelde hy orde op de Regeeringe der Nederlanden. „De Landvoogdes kreeg magt, om „de Staaten, naar haar welgevallen, ter Dag„vaart te beschryven. Den Staaten werdt „bevolen, om zig, wegens byzondere zo„wel als algemeene zaaken, tot haar te ver„voegen. De groote Raad van Mechelen „en de andere Geregtshoven der byzondere „Landschappen, met naame ook het Hof „van Holland, werden aan de Landvoogdes „en den geheimen Raad onderworpen, en „kreegen verbod, om voortaan Brieven van „gunst, kwytscheldinge, vrygeleide, of ee„nige diergelyken te verleenen: 't welk men, met reden, als eene merkelyke verkorting van de aloude Voorregten deezer Geregtshoven aanmerken mogt. Doch de Keizer was niet van zins te gedoogen, dat 's Lands Privilegien, tegen zyne Ordonnantien, gelden zouden. Zelfs gaf hy, eenigen tyd hierna (5), aan 't Hof van Holland bevel, om de Privile-

KAREL II. 1520.

X. Margareet van Oostenryk wordt in de Landvoogdye der Nederlanden bevestigd. De Keizer stelt orde op 't Landbestier.

(*f*) Excell. Chron. van Vlaand. II. Deel, fol. 9 vers.

(5) Den eersten van Grasmaand des jaars 1502.

KAREL II. 1520. legien, op welken men zig, tegen zyne Ordonnantien, beriep, weg te neemen of geheellyk te vernietigen (g). „ Over de vier „ Keizerlyke Kompagnien, groot tweehonderd mannen van wapenen, en over het „ Volk van oorloge, welk men, in 't vervolg, zou mogen in soldye neemen, werdt „ de Graaf van Nassau, Stadhouder van Holland, tot *Kapitein generaal* gesteld. En aan „ dit Volk werdt uitdrukkelyk gebooden, den „ Landzaaten geenen overlast te doen; maar „ zig, met hunne Soldye, voor welker betaaling men goede zorg zou draagen, te vrede „ te houden. Eindelyk, kreegen alle Landzaaten, by deeze gelegenheid, bevel, om „ geene vyandelykheden tegen iemant te beginnen, dan met goedvinden der Landvoogdesse en der Staaten. In geval, zy „ door iemant aangevallen werden, verzekerde de Keizer hen van zyne hulpe, en „ van die des Konings van Engeland en andere nabuurige Mogendheden (h)." Waarschynlyk, zag dit laatste inzonderheid op de Gelderschen, met welken men 't Bestand wilde onderhouden hebben, om den Koning van Frankryk geene reden te geeven van hen, tegen de Oostenrykschen, te ondersteunen. Ondertusschen vindt men, dat de Gelderschen, van hunnen kant, omtrent deezen tyd, 't Bestand geschonden, en de Stede Nieuwpoort in Holland wederom verrast, geplonderd en in brand gesteken hebben (i).

De

(g) Groot-Plakaatb. II. *Deel*, *kol.* 2055.
(h) Groot-Plakaatb. IV. *Deel*, *bl.* 13.
(i) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 617.

De Leer van Luther en andere Hervormers drong midlerwyl langs hoe meer door. De Kanonnik *Hulrich Zwinglius* hadt, in 't jaar 1519, ook reeds begonnen, te Zurich in Zwitserland, openlyk tegen 't Pausdom te prediken (*k*), en merkelyken aanhang gekreegen. Hy en Luther stelden zig, in 't eerst, alleen tegen de Aflaaten, en tegen 's Pausen gezag om dezelven te verleenen. Hunne Leer vondt hierom veel ingang by de menigte, voorlang overtuigd van de toomelooze heerschzugt der Pausen, welker sommigen zig, ook door andere wanbedryven, veragt gemaakt hadden. Gantsch Duitschland ontving, derhalve, Luthers Schriften greetiglyk. Zelfs toen hy, allengskens verder gaande, verscheiden' doolingen en misbruiken der Roomsche Kerke aanwees, vondt hy, by verscheiden' Vorsten en Vrye Steden des Duitschen Ryks, zo veel gehoor, dat zy zig openlyk voor Voorstanders der Hervorminge verklaarden. In de Nederlanden, begon men ook langs hoe meer smaak in de Hervorminge te krygen. Doch omtrent deezen tyd, was 'er eene Bulle van Leo den X. in 't licht gekomen, by welke Luther en Luthers Leer en Schriften veroordeeld werden (*l*). De Paus begeerde, dat deeze Bulle alomme gelezen zou worden. In de Nederlanden, bragt zy zo veel te wege, dat de Leuvensche Hooge Schoole, die Luthers Leer, reeds in 't jaar 1518, veroordeeld hadt, nu besloot, zyne Schriften in 't openbaar te doen

Karel II. 1520.

XI. Voortgang der Hervorminge.

(*k*) Sleidan. *Libr.* I. *p.* 29.
(*l*) Sleidan. *Libr.* II. *p.* 43.

KAREL II. doen verbranden. Dit geschiedde ook elders,
1520. en bewoog Luther, om de Pauselyke Bulle en zelfs de Decretaalen, door een vonnis der Hooge Schoole van Wittemberg, insgelyks, ten vuure te doen doemen (m). Karel de V. zogt thans 's Pausen vriendschap, die hem, in den oorlog, welke hem van Frankryk gedreigd werdt, zeer te stade komen kon. Hy trok, derhalven, eene lyn met Leo tegen Lu-
1521. ther, die, in Grasmaand des jaars 1521, gedagvaard, op den Ryksdag te Worms verscheen, gehoord en veroordeeld werdt (n). Hierop volgde een Keizerlyk Plakaat, den agtsten van Bloeimaand geteekend, en gerigt aan 't gantsche Duitsche Ryk niet alleen; maar ook aan 's Keizers Erflanden, waar onder de Nederlanden begreepen waaren. Maarten Luther werdt, in dit Plakaat, voor een' bekenden Ketter verklaard, en in den Ryksban gedaan. Het leezen en bewaaren zyner Schriften werdt elk verbooden, en de Wethouders kreegen bevel, om ze alomme te doen verbranden. Voorts behelsde het Plakaat ook een verbod van 't herdrukken dier schriften, en van het drukken en uitgeeven van Spotprenten, tegen den Paus of anderen. Het werdt besloten met een algemeen verbod van iets over Geloofszaaken te drukken, zonder behoorlyke toestemming, en gestaafd met eene bedreiging van straffe tegens de overtreeders, naar kerkelyke en wereldlyke regten, waaronder, gelyk het gevolg geleerd heeft,

Plakaat tegen Luthers Leer en Schriften.

(m) FRA-PAOLO Hist. du Conc. de Trente Livr. I. p. 26, 28, 30. Trad. de Courrayer.
(n) FRA PAOLO ubi supra p. 34.

heeft, ook de doodstraf verslaan werdt. Men hieldt den Pauselyken Gezant, *Jeronimus Aleander*, voor den voornaamsten Opsteller van dit Plakaat. Sommigen schryven, dat 'er, onder de Keurvorsten, verscheiden waren, die 'er geheel geene kennis van gehad hadden. De Aartsbisschop van Keulen was 'er een van (*o*). Ook is 't zeer waarschynlyk, dat men den Keurvorst van Saxen en andere Ryksvorsten, die zig openlyk voor Luther verklaard hadden, niet over een Plakaat tegen hem gehoord zal hebben. Evenwel leest men, in 't Plakaat zelf, dat het, *met den raad en toestemming der Keurvorsten en allen anderen Leden van het Roomsche Ryk, op den Landdag vergaderd*, gegeven was. Het werdt, zonder veel tegenspreekens, in de Nederlanden, met naame in Holland en Zeeland (*p*), afgekondigd. Sommigen hebben egter, ook hierin, eene inbreuk op het Regt der byzondere Staaten willen aanmerken, dat men hun vergde, een Plakaat van zo veel gewigt ter uitvoeringe te brengen, over het instellen van welk, zy niet gekend noch gehoord waren (*q*). Ondertusschen schynt het, in 't eerst, niet streng uitgevoerd geweest te zyn. Doch toen de Keizer, in 't volgende jaar, *François van der Hulst*, Raad van Brabant, hadt aangesteld, om onderzoek te doen door de Nederlanden, naar Luthersche Schriften en aanhangers der nieuwe Leere, kwam 'er een nieuw Plakaat in Holland uit, waarby elk, die Luthers Leere

Karel II. 1521.

Geloofsonderzoek begint in de Nederlanden.

ee-

(*o*) Fra Paolo Hist. du Conc. de Trente *Livr.* I. *p.* 35 *not.*
(*p*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. P. III. *pl.* 335. Plakaatb. van Vlaand. *bl.* 89. Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 406.
(*q*) Velius Hoorn, *bl.* 215.

KAREL II. 1521.

eenigszins toegedaan was, binnen dertig dagen na den negenentwintigsten van Grasmaand, voor hem gedagvaard werdt, *omme daer af*, dus luidt het Plakaat, *bermhertelyck ende met misericordie geinstrueert, gepurgeert ende ghecorrigeert te worden* (*r*). Dit Plakaat werdt, sedert, van verscheiden' diergelyken gevolgd, en, onder anderen, in 't jaar 1525, van een, waarby het houden van openbaare of heimelyke vergaderingen, in welken, *'t Evangelie, de Epistelen Pauli en andere geestelyke Schriften* gelezen en overwoogen werden, strengelyk verbooden werdt (*s*). Men hadt, niet lang geleeden, het Nieuwe Testament, uit Luthers Hoogduitsche Overzetting, in 't Nederduitsch vertaald, en, in 't jaar 1523, te Amsterdam doen drukken (*t*). En 't is waarschynlyk, dat het Plakaat op het gebruik deezer Vertaalinge ziet. Sedert, begon men scherper tegen de aanhangers der nieuwe Leere in Holland te handelen. *Jan de Bakker*, Priester te Woerden, was de eerste, die, omtrent den tyd van het uitgeeven van dit laatste Plakaat, in Holland, in den Haage, om Ketterye, geworgd en verbrand werdt (*v*), 't welk, sedert, het lot van verscheiden' anderen geweest is. Eenigen, uit Leiden, Haarlem, Amsterdam en andere Plaatsen werden, op de Sloten, te Muiden, te Rupelmonde, te Vilvoorden en elders, gevangen gezet (*w*). Ge-

Eerste Martelaar, in Holland.

(*r*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 9.
(*s*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 11.
(*t*) I. LE LONG Reform. van Amst. *bl.* 468.
(*v*) Hist. der Mart. *f.* 55.
(*w*) Chron. Amersfort. *ap.* MATTH. Fund. & Fat. Eccles. *p.* 522.

Gemaatigde luiden veroordeelden ondertusschen deeze strengheid. De Schryver van het Leeven des tegenwoordigen Bisschops van Utrecht verklaart zig, in de Opdragt aan de Landvoogdesse, rondelyk tegen zulke Monniken, *die, ten hunnen byzonderen voordeele, 't gezag der Vorstinne, tirannischerwyze, en zelfs, 't gene schrikkelyk te zeggen was, tot bloedstortens toe, durfden misbruiken* (x). Wy konnen ons hieromtrent, in geene meer byzonderheden inlaaten, en keeren tot de weereldlyke zaaken weder.

KAREL II. 1521.

XII. Oorlog met Frankryk.

François de I. hadt, met den aanvang des jaars 1521, de vyandelykheden tegen Keizer Karel begonnen: eerst in Navarre, alwaar hem 't Krygsgeluk in den beginne mede liep; doch naderhand zo zeer tegen, dat, zyn Leger, by Pampelune, geslaagen zynde, het gantsche Koningkryk den Spanjaarden in handen viel. Toen hitste hy den Hertog van Bouillon op, tegen den Keizer, die, by Mechelen, een Leger deedt verzamelen, onder bevel van den Graave van Nassau, Stadhouder van Holland, waardoor de Hertog haast tot reden gebragt werdt. Nassau bemagtigde, sedert, *Mouson*, en sloeg het beleg voor *Mezieres:* welk hy egter, eerlang, opbreeken moest. François drong in de Nederlanden, en bemagtigde Bapaume, Landrechies en Bouchain. Doornik werdt, daarentegen, na een beleg van vyf of zes maanden, door de Keizerschen, ingenomen.

De hevigheid van deezen Kryg drukte Holland

(x) GER. NOVIOM. Philipp. Burgund. *Dedicat.*

Karel II. 1521. land zeer. Alle Leenmannen werden ter Heirvaart opontbooden, niet om het Graafschap, maar den Keizer te dienen (y). De Steden moesten elk ook zeker getal van weerbaare mannen leveren. Hoorn, by voorbeeld, was op honderd en zeventien man gesteld. Men maakte een Ontwerp, volgens welk, men, uit Holland en Friesland, dat is, Westfriesland, tweeduizend man zou konnen op de been brengen: welk Ontwerp nog, grootendeels, in de Memoriaalboeken van den Hove (z), voorhanden is. Het vervat zulk eene eenvoudige schets van de wyze van werving en van de Krygsordening deezer tyden, dat wy vertrouwen den naauwkeurigen Leezer dienst te zullen doen, met hem dit Ontwerp, dat nog nimmer gedrukt is, hier ter plaatse, woordelyk, zo ver het in wezen is, mede te deelen.

Ordonnantie, hoe men 't Lant van Hollant ende Vrieslant sal mogen beschermen tegens den vyanden mit haer selfs Ingeseten, sonder in dit getal van de Ordonnantie eenige knechten van buyten 's Lants aen te neemen, ende mit eenen cleynen cost.

1. *Eerst sal men crygen en willigen in allen Steden en Dorpen in Hollant en Vrieslant, die alrestoutste, cloeckste en geratste mannen, die men sal connen gevinden dienende ter Oirloge, elcx in den synen soo veel, als syn quote bedragen sal: te weten op die XXX Schilden eenen man,*

(y) Repert. der Plak. van Holl. bl. 9.
(z) II. Memoriaalb. SANDELIN f. 256.

man, 't welck bedragen sal over Hollant en Vrieslant 2000 mannen: welke 2000 mannen men schicken soude onder vyf vaentgens, daer van den Capiteyn van Zuythollant wonen sal binnen Dordrecht, van Kennemerlant binnen Haerlem, van Delflant en Schielant binnen Delff, van Rynlant en van der Goude binnen Leyden, en van Vrieslant, Waterlant ofte Goylant binnen Amstelredam. KAREL II. 1521.

2. Item onder elck Vaentgen sal wesen een Capiteyn, die gerekent sal worden voor vyf paeyen, een Luytenant, voor drie paeyen, twee Truwanten, elck voor anderhalff paeyen, een Vaender voor drie paeyen, een Schryver, vier Wyffels, twee Pypers, twee Trommelslagers, een Chirurgyn, een Fourier, elck twee paeyen, facit onder elck Vaentgen twintich verloren paeyen, 't welck belopen soude onder de voorsz. vyf vaentgens hondert verloren paeyen.

3. Item alsoo men die 2000 mannen hebben wil in persoonen en niet in paeyen, soo soude men deselve verlooren paeyen nemen uyten Landen van Voorn, Putten en Stryen, die in de diffencie wel mede behoren te contribueren, die haere quote soude bedragen, te weten, 't Land van Voorn 64 mannen, 't Lant van Putten 25 mannen en 't Lant van Stryen 11 mannen.

4. Item als dese Soldeniers aldus over al gecoren sullen wesen by den genen, die men daer toe ordonneren sal, soo sullen die Steden en Dorpen elcx heur Soldeniers coopen binnen 14 daegen daer naer Harnasch en geweer te weten, elck persoon een ruggenstuych, een paer armscheenen, een ryngkraech, een backhenneel, een Duyt-

Karel II. 1521. *schen degen, ofte koerde, en een bosche voor den genen, die daer mede omme konnen gaen, en voor den genen, die met geen bosche omme en connen gaen sal men leveren een spietse van 18 voeten, ofte een bellebaertse. Welck geweer sulcx gedeelt sal worden, dat onder elck Vaentgen wesen sal die minste helft hantbusschen, en van de andere helft die twee deelen spietsen, en de reste bellebaertsen ef slachswaerden daer of elck borge sal stellen in den synen omme 't selve Harnasch en geweer weder te leveren, soo wanneer hy gedestitueert wort ofte sterft.*

5. *Item na de veertien dagen sal men monster nemen van elck Vaentgen bysonder elcx in syn quartier en maecken een Regilter, daer men inne schryven sal de namen en toenamen van deselve Soldeniers by ordre elcx in 't syn: welck Regi gebrocht sal worden onder den Raet van Hollant, omme daer uyt altyts te monsteren als men wilt: daer uyt elker Stede en Dorpe nemen sal copie van heur volck: Ende soo wanneer yemant van deselve Souldeniers sterft, ofte onbeqnaem wert ter Oorloge, soo sal die Officier van den plecken mit die van de weth, daer dat gebeuren sal, binnen acht dagen daer na kiesen andere bequaeme Persoonen in heur plaetsen en die den Hove oversenden in geschrifte, en te verclaren wie datter gestorven ofte onbequaem geworden is, en uyt wat saecke, op dat men die in 't Regilter mag deurslaen en andere gecoren in heuren plaetse stellen.*

6. *Item om dat dese Souldeniers overal tot allen tyden gereet souden moeten wesen omme te trecken daer men hen bevelen sal, daer voor souden sy elcx*

elcx jaerlycx hebben vier pont van XL gren, voor een duytsch cleet mit een paer hosen, sulcx men hen jaerlycx ordonneren sal en drie pont voor haer onderhout, die men hen alle jaers betalen sal half April, omme alle jaere haer cleedinge te doen maecken goet tyts voor Meye. KAREL II. 1521.

7. *Item als die Souldeniers in 't generaal ofte particulier uyt souden reysen, 't sy buyten of binnen 's lants tegens den vyanden tot deffentie van den Lande van Hollant en Vrieslant of dat men die leggen wilde op ten Frontieren in Garnisoen dan souden sy hebben elcke paeye seven grn vls 's daechs, gerekent van dat sy uytreysen en weder thuys comen souden, sonder meer, daer van sy betaelt sullen worden van achte dagen tot achte dagen, by den genen van daer sy waren, die men daer van weder rembourseren soude uyt die penningen van den Beede ofte uytten eersten ommeslach die men tot de deffentie van den Lande doen sal.*

8. *Item waer dese Souldeniers mit heuren Capityn ofte Luytenant gesonden worden en daer sy comen sullen sal men hen logeren, gelyk den fairier die fairieren sal, sonder eenich wederseggen, alwaer men hen den cost geven sal den tyt dat sy daer leggen, voor elck man een blanck 's maels, wyn en bier buyten, des sullen sy mitten gemeenen cost te vreeden wesen, willen zy yet anders hebben, 't sy van eeten ofte drincken, dat sullen sy buyten betalen.*

9. *Item die Souldeniers sullen gehouden wesen waer sy comen ofte teeren, wel te betalen en niemant te beschadigen, op peyne 't selfde te verbaelen aan haer lyff.*

KAREL II. 1521. 10. *Item de Capn. sullen gebouden syn alle quartier jaers haer volk te monsteren, elck in syn quartier onder syn Vaentgen en dan eenen dach byeen te blyven, omme malcanderen te leeren kennen de wapenen bantieren, en haer oirdenen en slachordenen te leeren maeken.*

11. *Item de vyf Capn. sullen elcx mit heur Vaentgens en alle haer volck, gewapent in heur nieuwe cleedinge alle jaers eens comen in den Hage, ofte aldaer myn Heere den Stadhouder ofte den Raet in syn absentie believen sal, den 5 dach van Meye, omme die dan byeen te samen te monsteren, en haer ordonnantie en oerdens te sien maken, op dat sy mogen weten mit wat volck 't Lant gedeffendeert is en waar toe sy hen mogen verlaten.*

12. *Item soo wanneer dat men een clockegeslach doet, in wat quartier dat sy, ofte dat die Capn. syn volck beschryft, soo sullen die Souldeniers van stonden aen sonder vertrek met heur barnasch en geweer comen onder heur Vaentgen by heuren Capn. ofte syn Luytent. daer die wesen sal, daer mede sy trecken sullen aldaer 't den seluen Capn. geordonneert sal worden, en soo wie daervan in gebreke waer sal gestraft worden aen zyn lyf.*

13. *Item wat geschillen gebeuren onder den Souldeniers, terwyl sy onder heur Vaentgen uyt syn, die sullen berecht worden by den Capiteyn en zyn Amtluyden naer crysch Recht.*

14. *Item soo wie tot Souldenier gecoren wort en sal niet buyten 's Lands reysen, sonder oorlof van syn Capn. ofte en sal hem in geenen anderen diensten verbinden, hy en sal mogen onder syn Vaentgen comen en daer onder blyven soo langen dat van doen sal wesen op arbitrale correctie.*

15. *Item*

15. *Item elcke tien knechten sullen hebben een Rotmr. en elcke tien Rotmrs. sullen hebben een Weysel, daer sy onder staen sullen, en die vier Weyssels sullen staen onder den Capn. ende soo wanneer den Capn. off syn Luytent. eenich bevel gecrycht, ofte een aenslach voor handen heeft, die welcke hy wil dat den gemeenen man weet, dat sal hy te kennen geven syn vier Weysels, die elcke dan hy hen ontbieden sullen haer tien Rotmrs. die sy 't selve oock te kennen geven sullen, die Rotmrs. sullen daer na elcx ontbieden haer knechten van haer Rot, die sy voort die meyninge van den Capn. te kennen geven sullen sonder eenigh ander gemeyn te houden, overmtts dat selden uyt gemeen goet comt.*

16. *Als men dese Ordonnantie in der maniere voors. soude willen onderhouden 't selve soude jaerlycx costen, alleen voor de ordinaire cleedinge en onderhout die somme van veertien duysent ponden van xl gr. vls. 't pont, om die welcke te gecrygen men soude mogen opsetten over 't selue Lant van Hollant en Vrieslant een extraordinaris Excys, te weten op elck vat bier een grn. vls. en op een aem wyns tien grn. vls. daer van niemant vry wesen en soude, hy waer edel ofte onedel, Geestelyke ofte Waerlycken dat wel 's jaers bedragen soude de voorsz. 14000. ponden of meer en 't selue mogen vinden soo dat redelyckste duncken sal.*

Item, omme te ordonneren die Capiteynen ende 't Hooft van dien ——— ——— ———

Onder deeze toebereidsels ten oorloge, stonden de Visschery en Koophandel genoegzaam stil (*a*), tot dat 'er, op den dertienden van

De Visschery, geduurende den Oor-

(*a*) Velius Hoorn, *bl.* 218.

KAREL II. 1521. van Wynmaand, door wederzydsche Gemagtigden, ten overstaan van den Kardinaal Wolsey, Gezant van Koning Henrik den VIII, die tot Middelaar verkooren was, te Calais, een Verdrag getroffen werdt, waar by de Haringvisschery, zo voor de Franschen als voor de Nederlanders, van toen af, tot het einde van Louwmaand aanstaande, vry verklaard werdt (b). Door dit Verdrag, werdt het uitrusten van zes Oorlogsschepen uit Holland, en drie uit Zeeland, tot beveiliging der Haringvisscherye, waar toe de Staaten zig, op aanhouden der Landvoogdesse, onlangs verbonden hadden (c), onnoodig; ten ware men wilde, dat zyze, na 't uitgaan van den tyd, by het Verdrag bepaald, nog in zee gebragt hebben: gelyk niet buiten waarschynlykheid is. Ondertusschen, maakte dit Verdrag geen einde van den oorlog met Frankryk, die, in 't volgende jaargetyde, wederom voortgezet werdt.

log vry verklaard.

Hertog Karel van Gelder zat, geduurende deeze onlusten, niet stil. 't Zy dat hy aangezet en ondersteund werdt door Frankryk, of niet; hy zag de Oostenrykschen zo dra niet in eenen oorlog ingewikkeld, of hy zogt 'er zyn voordeel mede te doen. Egter ondernam hy dit jaar niets in Holland. Alleenlyk melden sommigen, dat hy, in Herfst- of Wynmaand, vermomd door het Graafschap trok, om de gelegenheid der Grensplaatsen, met eigen' oogen, te bespieden (d). Doch wat vroeger, was 'er, in Over-

Karel van Gelder bespiedt Holland, in persoon.

(b) Act. Publ. Angl. Tom. VI. P. I. p. 198.
(c) Zie BOXHORN of REIGERSB. II. Deel, bl. 396.
(d) VELIUS Hoorn, bl. 217.

verysſel, iets voorgevallen, 't welk hem gelegenheid gegeven hadt, om zig van Zwol meeſter te maaken. Karel II. 1521.

De Biſſchoppen van Utrecht hadden, van ouds, eenen tol te Kampen gehad, die al voorlang aan de Stad verkogt was, en ſedert door dezelve geheeven werdt. Een ſlegt Stroomtje, de *Vegt*, en daarna het *Zwarte Water* genoemd, beſpoelde, oudtyds, de Stad Zwol; doch was, eerſt ſedert eenige jaaren, door het ontvangen van een' grooten overvloed van water uit de naaſte veenen, zo wyd en diep geworden, dat het maatige ſchepen voeren kon. Van toen af, hadden de Koopluiden, om den Kampertol te ontgaan, hunne waaren, over Zwol, naar en van de Zuiderzee begonnen te voeren, waardoor die van Kampen geene kleine afbreuk leeden. De Regeering van Kampen, hierover te onvrede, beweerde, dat men haar, in haar oud regt, te kort deedt, en ſtelde een' nieuwen tol aan 't Zwarte Water op. Zwol kantte zig hiertegen. 't Geſchil borſt, eerlang, tot zulk eene hevigheid uit, dat men elkanders Schepen en goederen aantaſtte. Biſſchop Filips ſtelde al zyn vermogen in 't werk, om den twiſt, door vriendelyke tuſſchenſpraak, by te leggen. De Keizer zelf zondt François Cobel, Raad van Holland, ten zelfden einde, aan de Steden af. Doch alles was vrugteloos. In deezen ſtaat der zaaken, liet Hertog Karel die van Zwol aanzoeken, om hem voor Beſchermer te ontvangen; waartoe zy, in Hooimaand, beſlooten (*e*). Onluſten in Overyſſel.

Hier

(*e*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 686, 690, 691. S. Beninga Chronickel, *bl.* 329.

Karel II. 1521. Hier uit ontstondt een oorlog in Overyssel. De Bisschop was genoodzaakt, zyn Krygsvolk en Oorlogstuig, te water, over Hoorn, derwaards te voeren (*f*), 't welk veel tyds spilde. De Hertog van Gelder voerde, daarentegen, den Kryg met zo veel voorspoed, dat hy de Overysselschen, in Wynmaand des jaars 1522, noodzaakte tot een Verdrag, waarby zy hem meester lieten van de Plaatsen, die hy reeds inhadt, en beloofden, na 't afsterven van Filips, geenen Bisschop te zullen erkennen, dan die zwoer met de Gelderschen in vrede te zullen leeven (*g*).

De Gelderschen brandschatten Texel en Wieringen.

De tyding, dat Hertog Karel Zwol in zyne magt hadt, was, ondertusschen, zo dra niet in Holland gekomen, of men was bedugt, dat hy de Zuiderzee oversteeken, en hier eene landing doen zou. Des werdt 'er, in Oogstmaand des jaars 1521, by openbaaren Plakaate, in Holland afgekondigd, dat elk zig tot tegenweer gereed houden moest, alzo *Heer Karel van Gelre* Zwol ingenomen hadt (*h*). Ook werden, omtrent deezen tyd, de Watersteden, met naame Enkhuizen, van eene talryke bezetting voorzien (*i*). Evenwel was men, voor dit jaar, vry met den schrik. Doch
1522. in den Zomer des volgenden jaars, kwamen de Geldersche Friezen, met twintig Schepen, aan Texel, vorderende het Eiland eene brandschatting af van tweeduizend Filips guldens. Wie-

(*f*) Velius Hoorn, *bl.* 217.
(*g*) Anonymi Bell. inter Transisal. & Gelr. *in* Dumbar. Anal. *Tom.* III. *p.* 593. *& seqq.* Pontanus *Libr.* XI. *p.* 704.
(*h*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 8.
(*i*) Brandt Enkh. *bl.* 49.

Wieringen werdt, kort hierna, genoodzaakt, drieduizend vyfhonderd zulke guldens te belooven, na dat 'er reeds zestig Huizen verbrand waren. Ook namen de Gelderschen, in Hooimaand, eene geheele Vloot Oostersche Schepen, dezelven allen voor goeden prys verklaarende (*k*). KAREL II. 1522.

XIII. Adriaan de VI. van Utrecht wordt tot Paus verheeven.

De verkiezing van Adriaan Floriszoon van Utrecht, onder den naam van *Adriaan den VI*, tot de Pauselyke waardigheid, die, in Louwmaand des jaars 1522, geschied was, verdient in onze Vaderlandsche Historie aangetekend te worden. Hy, de eenigste Nederlander, die ooit den Roomschen Stoel bekleed heeft, was, in 't jaar 1459, te Utrecht, uit geringe ouders, gebooren. Wy hebben te vooren (*l*) gezien, dat hy tot Leermeester van Karel van Oostenryk aangesteld werdt. Dit was een groote trap tot zyne verheffing. Hy werdt, eerlang, tot Bisschop van Tortosa en tot Kardinaal verheeven. De Keizer, na de dood van Leo den X, in geheime onderhandeling met eenige Kardinaalen getreden zynde, bezorgde hem, eindelyk, de Pauselyke waardigheid. Men vindt, tot zynen lof, gemeld, dat hy, midden in de grootheid, zyne oude Nederlandsche Vrienden niet vergeten heeft. Wy hebben reeds aangetekend (*m*), dat zyne voorspraak, toen hy al Kardinaal was, den Pensionaris van Dordrecht, Floris Oem van Wyngaarden, in zyne verlooren' eer hielp herstellen. Ook is 'er nog een Brief

(*k*) Velius Hoorn, *bl.* 219, 220.
(*l*) XV *Boek*, *bl.* 332.
(*m*) *Bl.* 415.

KAREL II. 1522. Brief voor handen (*n*); waarby hy deezen kennis geeft van zyne verheffing tot de Pauselyke waardigheid, die hy betuigt, voor zyne oude Proostdye te Utrecht, wel te willen afstaan. Met Erasmus heeft hy, ook na dat hy Paus geworden was, veele gemeenzaame Brieven gewisseld, byzonderlyk over de Hervorming der Kerke; die hy dienstig oordeelde, doch allengskens te werk gesteld wilde hebben. Tegen Luther en de Lutherschen, was hy egter zeer ingenomen, dringende, in Slagtmaand deezes jaars, op eenen Ryksdag te Neurenberg, sterk op het gebruiken van harde middelen tegen hen, wanneer zagten niet hielpen (*o*). Men wil, dat hy der Kerke veel dienst zouden hebben gedaan, zo hy langer hadt mogen zitten. Doch hy overleedt, op den dertigsten van Herfstmaand des jaars 1523.

François de I. hadt de verheffing van eenen Paus, die t'eenemaal op de zyde des Keizers was, niet zonder veel ongenoegen verstaan. Hy besloot, derhalve, den oorlog in Italie, en op de Spaansche grenzen, dit jaar, met kragt voort te zetten. Doch in Italie slaagde hy ongelukkiglyk. 't Opslaan van 't Beleg van *Fontarabie* in Biskaye, was het eenigste, waar in hem het Krygsgeluk, in deezen Veldtogt, medeliep.

De Keizer, de zaaken in Duitschland, zo veel de tyd gehengde, in orde gebragt hebbende, besloot, in de Lente, naar Spanje te rug te keeren. Te Arnemuiden in Zeeland, was

(*n*) *By* BEVERWYK Dordr. *bl.* 329.
(*o*) *Vide* C. BURMANNI Hadrian. VI. *p.* 494, 497, 466, 467.

was eene aanzienlyke Vloot verzameld, met welke de Vorst, op den vierentwintigsten van Bloeimaand, in Zee stak (*p*). Hy vondt goed, onderweg, Engeland aan te doen, en landde, binnen twee dagen, te Douvres. Hier bevestigde hy een Verbond, te Brugge, voorheen, met Henrik den VIII. getroffen. Karel en Henrik beloofden elkanderen, Frankryk, voor 't einde van Bloeimaand des jaars 1524, te zullen beoorloogen. Karel verbondt zig, Maria, Dogter van Engeland, te zullen trouwen, zo dra zy twaalf jaaren bereikt zou hebben. „ Zo de Koning van Engeland, Schotland o- „ vermeesteren, of Ierland tot volkomen ge- „ hoorzaamheid brengen wilde, en zo de „ Keizer het Hertogdom van Gelder of Fries- „ land wilde herwinnen; zo de Schotten En- „ geland aanvielen, of zo de Hertog van Gel- „ der den Keizer den oorlog aandeedt; in al- „ le deeze gevallen, verbonden zig de twee „ Vorsten, om elkanderen by te staan (*q*)." Het Verbond behelsde nog andere punten, die niet tot ons oogmerk behooren. De Keizer vertrok, eerst in Hooimaand, naar Spanje. Eenigen tyd te vooren, was 'er, in Holland, een Plakaat uitgekomen, waarby alle handel met de Schotten of Engelschen, die de zyde van Frankryk hielden, verbooden werdt (*r*).

Karel II. 1522.

Verbond met Engeland bevestigd.

Het Keizerlyk Leger onder Floris van Egmond, thans Graave van Buuren, en eenige Engelsche benden, onder den Graave van

(*p*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 407.
(*q*) Rapin *Tom.* V. *p.* 163.
(*r*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 10.

KAREL II. 1522. van Suffolk, hielden zig, dit najaar, in Champagne en Pikardye, zonder veel uit te regten; gelyk 'er ook, van de Fransche zyde, in de Nederlanden, niets van belang ondernomen werdt. De Oostenrykschen betrokken de Winterlegeringen in Artois, en de Engelschen keerden naar huis.

XIV. Krygsbedryven in Overyssel en in Friesland. Doch Friesland werdt, in den Herfst, gelukkiglyk tot de Oostenrykschen zyde overgebragt. Bisschop Filips, nog met de Overysselsche onlusten belemmerd, hadt, by den Keizer, in 't voorjaar, en naderhand by de Landvoogdes, zo lang om onderstand aangehouden, dat 'er, eindelyk, vyftienhonderd man, onder *Juriaan Schenk, Heere van Tautenburg*, uit Holland naar Overyssel, werdt overgescheept; die, by *Hasselt* geland, de sterkte *Korsbuizen* bemagtigden, en in Bloeimaand, 't beleg voor *Geelmuiden* sloegen; welk zy egter, eerlang, met merkelyk verlies, moesten opbreeken (s). Hier liep het, derhalve, den Oostenrykschen nog tegen. In Friesland, diende 't geluk hun beter. De Burgery te Sneek ontweldigde den Gelderschen de Sleutels der poorten, en veranderde de Wethouderschap. *Jenke Douwema*, *Sikko Galama* en eenige andere Friesche Edelluiden, met de Oostenrykschen, wegens Friesland, in onderhandeling getreden zynde, staken, in Zomermaand, met eenig Volk onder Schenk, uit Westfriesland af, landden by Staveren, en bemagtigden de Stad. Schenk deedt toen de Staaten des Lands beschryven, en na eenige onderhandelingen kwam

(s) GOUDHOEVEN *bl.* 582. PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 699.

kwam men overeen „ dat de Graaven van „ Holland, voortaan, uit 's Keizers en 's Ryks „ naam, Friesland beheeren zouden; doch „ de Staaten egter de magt hebben, om een' „ *Poteſtaat* te kiezen, gelyk van ouds; die, „ nevens twaalf der voornaamſten, de Re- „ geering zou waarneemen." Koeverden ondertusſchen door de Gelderſchen bemagtigd zynde, ſlooten de Overysſelſchen een Verbond met Hertoge Karel, waarby zy beloofden, den Bisſchop van Utrecht niet tegen de Gelderſchen te zullen helpen (*t*).

Karel II. 1522.

Anthonis van Lalaing, Graaf van Hoogſtraaten, die, in 't voorjaar, in de plaats van den Graave van Nasſau, tot Stadhouder van Holland, verheeven was (*u*), de Staaten te Dordrecht beſchreeven hebbende, vondt de gemoederen zo geneigd tot Vrede met de Gelderſchen, dat de onderhandelingen, hierover, eenigen tyd daarna, in den Haage, begonnen werden. 't Was egter niet mogelyk eene Vrede te treffen. Men ſloot een Beſtand voor eenen korten tyd, welk, volgens gewoonte, kwalyk gehouden werdt (*v*).

Anthonis van Lalaing, Graaf van Hoogſtraaten, wordt Stadhouder van Holland.

In Friesland, maakten de Ooſtenrykſchen, in 't volgende jaar, hun werk van het belegeren der vaſte Plaatſen, die nog in de magt der Gelderſchen waren gebleeven. In Zomermaand, overmeeſterde Schenk, verzeld van de *Heeren van Caſtre* en *Wasſenaar*, den Tooren en het Blokhuis te Workum. Dokkum werdt, in Oogſtmaand,

Friesland raakt t'eenemaal in de magt van Karel den V. 1523.

(*t*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 699-704. S. Beninga *bl.* 336, 340, 378.

(*u*) Repert. der Plak. *bl.* 10.

(*v*) Pontanus *Libr.* XI. *p.* 704.

Karel II. 1523. maand, ingenomen. Schenk kreeg, in dit Beleg, eene wonde in den schouder, die hy te Leeuwaarden geneezen liet. Ten zelfden tyde, ging Bolswaard over aan de Oostenrykschen. Slooten en de Lemmer, de laatste Plaatsen, die de Gelderschen nog inhadden, vielen hun, in Slagtmaand, in handen. Voor Slooten, ontving Jan van Wassenaar eene wonde, waaraan hy, niet lang daarna, overleedt. Friesland raakte dus, na zo veele en bloedige oorlogen, eindelyk volkomen in de magt van Keizer Karel den V, als Graave van Holland. Steenwyk in Overyssel, ten zelfden tyde, van de Gelderschen verlaaten zynde, werdt, door de Oostenrykschen, bezet, en Schenk deedt 'er terstond een Blokhuis opwerpen.

Stroope-ryen der Gelder-schen in Holland.

Terwyl het den Gelderschen in Friesland dus tegen liep, gelukte het hun, in Herfstmaand, met eenen kleinen hoop volks, tot diep in Holland door te dringen, en tot voor Leiden aan de laage zyde te stroopen. 's Graavenhaage zelf werdt, by deeze gelegenheid, uitgeplonderd. Toen wendden zy 't naar de Alblasserwaard, alles alomme met roof en brand vervullende, en keerden, daarna, met merkelyken buit, t'huiswaards (*w*). Ter Zee, werdt midlerwyl zo goede wagt gehouden, dat de Hollanders hier dit jaar geene schade van de Gelderschen leeden. Amsterdam hieldt vier, Hoorn twee, en de andere Steden een diergelyk aantal van Schepen op de Zuiderzee, waardoor de Vaart en Kusten volkomen beveiligd werden (*x*). De Geestelykheid van Holland beloofde, om-

(*w*) Goudhoeven *bl.* 584-586.
(*x*) Velius Hoorn, *bl.* 221.

omtrent deezen tyd, tot de kosten van den Gelderschen oorlog, vyfduizend guldens te zullen opbrengen. Ook kreegen de Staaten, nog voor 't einde des jaars, Oktroi, op 's Graaven naam, om vyfduizend ponden 's jaars te mogen *verzegelen*, dat is, zo veel gelds te mogen opneemen, dat de jaarlyksche Rente van hetzelve vyfduizend ponden beliep (*y*).

KAREL II. 1523.

De Lekdyk breekt door.

't Stigt en Holland hadden, dit jaar, behalve door de strooperyen der Gelderschen, ook veel door eene overstrooming geleeden. De Lekdyk was, in Louwmaand, te Schalkwyk doorgebroken, en hadt verscheiden' Dorpen, tot Leiden toe, onder water gezet. De Schalkwyksche Watering raakte gedeeltelyk digt, door 't zand. Ook waren sommige Landeryen, wel twee voet hoog, met zand beloopen (*z*).

De Keizer en zyne Bondgenooten maakten zig vast gereed, om Frankryk, in 't volgende jaar, den oorlog aan te doen, terwyl Karel de V. Paus Adriaan den VI. aanzette, om den Christen-Vorsten, by eene Bulle, den dertigsten van Grasmaand gedagtekend, uit zyn eigen Apostolisch gezag, onder bedreiging van den Ban, het maaken van een driejaarig Bestand te beveelen, op dat zy hunne vereenigde kragten tegen de Turken mogten konnen wenden (*a*). Doch François de I, beslooten hebbende den oorlog in Italie te voeren, verwierp dit Bestand: 't welk den Paus bewoog, met den Keizer, den Koning van Engeland en eenige Italiaansche Mogendheden, in een Verbond

(*y*) Repert. der Plak *bl.* 11.
(*z*) HENR. VAN ERP Chron. *bl.* 100.
(*a*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 212.

KAREL II. 1523. bond tegen Frankryk te treeden. In Pikardye werdt, door de Oostenrykschen en Engelschen, in den Veldtogt deezes jaars, weinig uitgerigt (*b*). Ondertusschen was 'er, in Holland, in Herfstmaand, een Plakaat uitgekomen, waarby gebooden werdt, dat geene Geestelyken of Kloosterlingen, uit deeze Landen, naar Frankryk gaan, of van daar herwaards komen zouden mogen, onder bedreiging van in een zak gesteken en verdronken te zullen worden (*c*). De reden van zo streng een Plakaat is my niet klaar gebleken. Doch het toont ten volle, hoe groot de afkeerigheid van Frankryk thans hier te Lande geweest zy.

Geldersche Ondernee-mingen. 1524. In Lentemaand des jaars 1524, hadden de Gelderschen een aanzienlyk getal van Zeinschepen en eene groote Baardse ten oorloge uitgerust, wagtende op gelegenheid, om den Hollanderen te water afbreuk te doen, of hier of daar eene landing te onderneemen. Zy lagen 'er mede in de Eem. De Hollanders kreegen 'er derhalve ras kennis van, en verzamelden terstond eene Vloot by Marken. 't Schynt, dat de Gelderschen, hiervan verwittigd, zig toen niet in zee hebben durven begeeven. Immers men vindt niet, dat zy, dit jaar, iets van belang te water uitgevoerd, of ergens eene landing ondernomen hebben. Doch in Bloeimaand, liepen zy de Meijerye van 's Hertogenbosch af. Op den vierden van Zomermaand, hierna, werdt 'er te Heusden we-

(*b*) DANIEL *Tom.* VII. *p.* 495.
(*c*) Repert. der Plak. *bl.* 11.

wederom een Bestand getroffen, voor den tyd van een jaar (*d*). In Holland, was men egter op zyn hoede; en stelde zig, op de eerste tyding, dat de Gelderschen hier of daar Volk byeen trokken, in staat, om hun 't hoofd te bieden (*e*).

KAREL II. 1524.

Filips van Bourgondie, Bisschop van Utrecht, op den zevenden van Grasmaand, overleeden zynde (*f*), niet zonder dat hem veelen van merkelyke misslagen in de Regeering beschuldigd hebben (*g*); deeden zig terstond verscheiden' mededingers naar den myter op. Doch *Henrik van Beijeren*, Zoon van Filips, Keurvorst van de Palts, die door de Oostenrykschen werdt aangepreezen, werdt eerlang tot Bisschop verkooren, en in Herfstmaand ingewyd (*h*).

XV. Dood van Bisschop Filips van Bourgondie.

Eenigen tyd te vooren, was 'er merkelyke opschudding, in den Haage, ontstaan, over de verhooging der Excynzen. De Keizer hadt die van den Haage, op den eenentwintigsten van Lentemaand des jaars 1516, Octroi verleend, om den Bier-Excyns van drie op zes grooten het vat, en den Wyn-Excyns van veertig op tagtig grooten de aam te verhoogen. 't Volk, deezen last moede geworden, sloeg, hierover, in Louw- en Hooimaand deezes jaars, aan 't muiten. Een Schuitevoerder, bier, zonder Excyns te betaalen, vervoerd hebbende, en hierom van Delft, werwaards

Oproer in den Haage, over 't verhoogen der Excynzen.

(*d*) GOUDHOEVEN *bl.* 587. PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 713.
(*e*) VELIUS Hoorn, *bl.* 223.
(*f*) HENR. VAN ERP Chron. *bl.* 100. GER. NOVIOMAGI Phil. Burg. *p.* 206.
(*g*) HEDA *in* Phil. Burg. *p.* 325.
(*h*) HENR. VAN ERP *bl.* 100.

KAREL II. 1524.

waards hy gevlugt was, gevangen naar den Haage gebragt zynde, werdt den Schouts-Dienaaren, door eenige vrouwen, ontweldigd. Sedert, bespeurende dat de Baljuw, op nieuws, op hem loerde, vloodt hy in de S. Jakobs-, nu de groote Kerke van den Haage. De Baljuw, verzeld van den Prokureur Generaal, zogt hem, met geweld, van daar te haalen. Doch 't werdt hem, door de Priesters, belet. 't Volk, in grooten getale, voor de Kerke, samengerot, bewoog zelfs de Priesters, om den Prokureur en deszelfs Subsistuit in de *Sacristie*, nu, zo men meent, de *Consistorie* of Kerkenkamer, op te sluiten. Hier den geheelen nagt over gezeten hebbende, werden zy egter, des anderendaags, geslaakt. Doch de Schuitevoerder bleef t'zoek. De oploop duurde evenwel nog. Des de Stadhouder Hoogstraaten zig genoodzaakt zag, twee of driehonderd Knegten, in den Haage, te brengen, die, kwalyk bejegend van de Ingezetenen, vuur gaven op dezelven: waar door 'er drie of vier gekwetst werden. Ook werden 'er eenigen gevangen genomen, welken men dreigde, met geweld, te willen verlossen. Eindelyk, stilde de Stadhouder den oproer, in Oogstmaand, doende, uit 's Keizers naam, den Ingezetenen * uitwissching van misdaad aankondigen, mids zy tweeduizendvyfhonderd guldens aan boete betaalden. Ook werden 'er eenige belhamels van den Zoen uitgeslooten. En een, die van 't Stadhuis hadt durven afroepen, dat de oproer reeds vergeven was, werdt met een gloeijende priem door de tong ge-

* *Abolitie.*

gesteken (*i*). Elf mans- en drie vrouwspersoonen moesten God, den Keizer, den Stadhouder en 't Geregt ook openlyk om vergiffenis bidden: doch dit hun of den hunnen, naderhand, te verwyten, werdt wel scherpelyk verbooden. Hierop volgde het afzetten van Schepenen en Thesaurieren van den Haage, door den Stadhouder; die hiertoe van den Keizer byzonderen last ontvangen hadt. De Thesauriers werden ook verpligt, rekening te doen van den ontvangst der Excynzen, 't welk zy, tot merkelyk ongenoegen der Gemeente, t'eenemaal verzuimd hadden. Doch de Excyns, die, voor eenen korten tyd, op de helft, verminderd geworden was, werdt, naderhand, op denzelfden voet als voor den oproer, en, volgens het Octroi van den jaare 1516, geheeven. Ook moest dezelve, volgens uitdrukkelyk Keizerlyk bevel, niet meer ingezameld, maar openlyk, aan de meestbiedenden, *verhuurd* of verpagt worden (*k*).

Karel II. 1524.

De Keizer en Henrik de VIII, thans op 't naauwst tegen Frankryk verbonden, den Hertog van Bourbon, Konstabel van Frankryk, onvergenoegd op François den I, tot eenen opstand hebbende aangezet, stelden, in den Zomer deezes jaars, een Leger onder zyn bevel, met welk hy 't beleg sloeg voor Marseille. François, derwaards getrokken, noodzaakte hem egter, eerlang, de Stad te verlaaten,

(*i*) Crimin. Sententieb. E. *gequot. f.* 146.

(*k*) *Zie* verscheiden' Brieven en Stukken; *by* DE RIEMER Beschr. van 's Gravenh. I. *Deel*, VI. *Hoofdst. bl.* 361, 362. *Bylag.* H H. II. *bl.* 847, 851. II. *Deel*, Privil. *enz.* N. XXXII. XXXIII. XXXIV. *bl.* 355, 373.

Karel II. ten, en de wyk te neemen naar Italie. De
1524. Koning volgde hem, op de hielen. Het Keizerlyk Leger werdt genoodzaakt Milaan te ruimen, en zou, ongetwyfeld, geslaagen geweest zyn, zo François het onvoorzigtig besluit niet genomen hadt, om zig met het beleg van het Kasteel van Milaan en van de Stad
Slag van Pavie. Pavie op te houden. By deeze laatste Stad, viel, op den vyfentwintigsten van Sprokkelmaand
1525. des volgenden jaars, een bloedige Slag voor, in welken het Fransche Leger geheellyk vernield, en François de I. zelf gevangen genomen werdt. Men voerde hem, eerlang, naar Spanje, en daar verliep een jaar, eer hy wederom in vryheid werdt gesteld.

De tyding van 's Keizers overwinning, die men, op den zevenden van Lentemaand, in de Nederlanden kreeg, veroorzaakte, alomme, groote blydschap (*l*). De Hollanders, in 't byzonder, welker Vaart op Frankryk, geduurende den oorlog, verbooden geweest was (*m*), begonden te hoopen op een Verdrag, by welk dit verbod wederom mogt worden ingetrokken. De Haringvisschery was ook, eenen geruimen tyd, gestremd geweest; doordien de Engelschen de Fransche Visschers wegnamen, en hierdoor te wege bragten, dat onze Buizen, door de Franschen, genomen werden (*n*). Om dit ongemak te voorkomen, was men, in Louwmaand deezes jaars, ter Vergaderinge van Holland, reeds op middelen bedagt geweest, om Brieven van Vrygeleide

(*l*) Regist. der Dagv. van Mr. Aert van der Goes *bl.* 5, 9.
(*m*) Repert. der Plak. *bl.* 9, 10.
(*n*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 6.

leide voor de Haringvisschers van de Franschen te verkrygen (*o*). Doch toen de tyding van de overwinning by Pavie hier te Lande gekomen was, werdt 'er terstond gelegenheid gezogt, om een Bestand met Frankryk te sluiten. Adolf van Bourgondie, Heer van Beveren en Veere, en andere Nederlandsche Grooten, in Sprokkelmaand, door de Landvoogdes, naar Engeland gezonden (*p*), hadden, onder anderen, last, om, met Henrik den VIII. en met de Fransche Gezanten in Engeland, over een Bestand, opzigtelyk op de Haringvisscherye alleen, te handelen (*q*). Doch op den veertienden van Hooimaand, werdt 'er, te Breda, een volkomen Stilstand van wapenen, voor den tyd van zes maanden, gesloten. *Jan Carondelet, Aartsbisschop van Palermo*, President van den Geheimen Raad, Antonis van Lalaing, Graaf van Hoogstraaten, Stadhouder van Holland en Hoofd van den Raad der Geldmiddelen, en *Jan, Heer van Bergen*, hadden 'er, uit naam der Landvoogdesse, met den Heere van Warti, Gemagtigde der Hertoginne van Angoulême, Moeder des Konings van Frankryk, over gehandeld. De Haringvisschery werdt 'er uitdrukkelyk in vrygesteld. Van wege den Keizer, waren de Koning van Engeland, de Hertog van Kleeve en Gulik, en de Kardinaal Bisschop van Luik; en van wege den Koning van Frankryk, Heer Karel van Gelder en andere Mogendheden, in dit Be-

KAREL II. 1525.

Bestand met Frankryk, waar by de Visschery vry verklaard wordt.

(*o*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 2.
(*p*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 411.
(*q*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 5.

KAREL II. 1525.

Bestand, begreepen (*r*). Ook werdt, met den Hertoge van Gelder, ten zelfden tyde, een byzonder Bestand, voor den tyd van een jaar, geslooten (*s*). De Steden en Plaatsen in Holland, zig met de Haringvaart geneerende, waren zeer in haaren schik over het Bestand met Frankryk, alzo zy langer geenen raad wisten, om de onkosten goed te maaken, loopende op het uitrusten van Oorlogsschepen, ter beveiliging der Visscherye. De Reedery kon niet hooger belast worden, en de Steden, die geen byzonder belang by de Haringvaart hadden, gelyk Leiden en anderen, wilden niet gedoogen, dat een gedeelte deezer onkosten over 't gemeene Land werdt omgeslaagen (*t*). Het treffen van 't Bestand deedt deeze zwaarigheden eensklaps verdwynen, herstellende de vrye Vaart op Frankryk in zo verre, dat het voeren van Krygsbehoeften derwaards alleen verbooden bleef.

XVI. Bede van honderdduizend guldens, aan Holland gedaan, verminderd op tagtigduizend.

De voordeelen, door den Keizer, in Italie, behaald, maakten hem zo gedugt in Europa, dat Henrik de VIII, Koning van Engeland, die, tot hier toe, ééne lyn met hem getrokken hadt, na deezen tyd, bedagt werdt, om zig, op nieuws, met Frankryk te verbinden, en de vervallen' zaaken van den gevangen Koning te helpen redden (*u*). De Landvoogdes Margareet kreeg hiervan zo dra geene kennis, of zy begreep, dat de last des oorlogs,

(*r*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 433.
(*s*) Chartr. van Brab. te Vilv. *Agtste Bovenk.* Laad. *Le Sr. de Sart.* 2 D. MR. AERT VAN GOES Regist. *bl.* 14.
(*t*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 13, 18.
(*u*) RAPIN *Tom.* V. *p.* 198-203.

logs, in en omtrent de Nederlanden, voortaan alleen op den Keizer en haar aankomen zou: waarom zy besloot, in tyds, eene Bede aan de Landzaaten te doen. In Bloeimaand, kwam *Jeronimus van Dorpe*, van haaren wege, in Holland, die, Dagvaart hebbende doen beschryven, honderdduizend guldens van de Staaten vorderde, om dezelven, tot bescherming van 't Land tegen de Gelderschen, met welken toen nog geen Bestand gemaakt was, te gebruiken. De Staaten, waarschynlyk wel onderrigt, dat dit Bestand op een' goeden voet stondt, weigerden den onderstand volmondiglyk, zig beroepende op 's Lands armoede, veroorzaakt, door het stilstaan van den handel, eenige jaaren herwaards; door het plonderen der Gelderschen, en vooral ook, door het opbrengen van groote Beden, sedert de dood van Koning Filips. Men hieldt hun voor, dat de Gelderschen, al trof men schoon een Bestand met hen, niet te vertrouwen waren, en, eer men 't verwagtte, in 't Land vallen zouden; wanneer men ten minsten eenige Knegten op de been hebben moest, om hun 't hoofd te bieden: om welken aan te neemen, de Heer van Castre, die de Dagvaart bywoonde, verklaarde geene magt noch bevel te hebben. Doch de Staaten volhardden by hunne weigering. Van Dorpe, toen het uiterste van zynen last openende, verminderde de Bede tot op tagtigduizend guldens; doch kreeg evenwel weigerend antwoord (*v*). Hierop werden de Staaten, tegen den zeventienden

Karel II. 1525.

door de Staaten eerst geweigerd.

(*v*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 11, 12, 13.

Karel II. 1525.

den van *Zomermaand*, beschreeven te Geertruidenberg, alwaar de Stadhouder, Graaf van Hoogstraaten, die zig, als Hoofd van den Raad der Geldmiddelen, doorgaans aan 't Hof der Landvoogdesse ophieldt, Stad voor Stad aanging, om dezelven, tot het inwilligen der Bede te beweegen. Aan die van Delft, by voorbeeld, die omtrent zesduizendagthonderd guldens in de Bede van tagtigduizend zouden hebben moeten opbrengen, beloofde hy *Gratie* of kwytschelding van de helft of meer, zo zy hunne stem geeven wilden. En als zy hier tegen inbragten, dat de Stad te veel ten agteren was, om eenigen nieuwen last op zig te konnen neemen, antwoordde hy, „dat zy zonder den Keizer niet konden wel„vaaren; dat men hen uit hunne schulden „zou tragten te redden, zo zy in deeze Bede „bewilligden; en zo niet, dat men raad wist, „om hun Kommissarissen toe te zenden, die „de oude Rekeningen eens zouden naarzien, „de Vroedschap veranderen, en meer din„gen doen, die hun lastig vallen zouden."

Den anderen Steden was hy, op gelyke wyze, aan boord; zo dat de Afgevaardigden, aan 't wankelen gebragt, eenpaariglyk beloofden, nog eens verslag te zullen doen, en voor 't einde der maand, ware 't mogelyk, met gunstiger antwoord, te Breda, te rug te zullen keeren. Men vergaderde ten bepaalden tyde, en toen stemden de Edelen, dat zy den Keizer believen zouden, zo 't de meeste Steden ook dus begreepen. Dordrecht, Haarlem, Amsterdam, Rotterdam, Schiedam, Hoorn, Enkhuizen en Schoonhoven stemden met de

doch naderhand ingewilligd.

Ede-

Edelen. Doch Delft, Leiden, Gouda, Alkmaar, Oudewater en Gorinchem verklaarden, thans in zulk een' armelyken staat te zyn, dat zy genoodzaakt waren, weigerig te blyven (w). Wat later, beslooten de Staaten van Holland, Delft uitgenomen, den Stadhouder vyfduizend guldens in handen te stellen, om dezelven, ten meesten dienste van den Lande, uit te deelen, mids dat zulks in geen gevolg zou mogen worden getrokken (x). Hy hadt, te vooren, een geschenk verzogt voor den Heere van Castre, die 't Land, als Kapitein, eenige jaaren herwaards, getrouwelyk gediend hadt. Doch Castre zelf wilde niet, dat men 'er van spreken zou, eer de Staaten in de Graaflyke Bede bewilligd hadden (y). Hy en de Stadhouder hebben, ongetwyfeld, hun aandeel in deeze vyfduizend guldens gehad.

Karel II. 1525.

Geschenk ter uitdeelinge van den Stadhouder.

De Hollandsche Steden kwamen thans te traager tot het inwilligen van Graaflyke Beden, alzo de Landen met eenen oorlog gedreigd werden, waarvan zy de meeste schade te wagten hadden. Christiaan de II, Koning van Deenemarke, die, eenige jaaren geleeden (z), een groot getal van Hollandsche Schepen in de Zond aangehouden hadt, was, in den Zomer des jaars 1523, eene schuilplaats in deeze Landen komen zoeken. Hy hadt zig, door zyne wreedheid, gehaat gemaakt

XVII. Onlusten met Deenemarke en de Oosterlingen.

(w) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 14, 15, 17.
(x) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 20, 21.
(y) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 8, 13.
(z) Zie hier voor, bl. 413.

KAREL II. 1525.

maakt by zyne Onderzaaten (*a*), die, zyns Vaders Broeder, *Fredrik, Hertog van Holſtein*, tot Koning hebbende uitgeroepen, hem noodzaakten, het Ryk te ruimen. Hy landde te Veere in Zeeland, met veertien ſchepen (*b*), en ſtak van daar over naar Engeland, alwaar hy een Verbond ſloot met Henrik den VIII. (*c*), die, in 't begin des volgenden jaars, Gezanten naar Hamburg zondt, om met de Stad Lubek en anderen, die de zyde des Hertogs van Holſtein hielden, over zyne herſtelling, te handelen (*d*). Doch deeze onderhandeling liep vrugteloos af, zo wel als de poogingen, die eenige Duitſche Vorſten, ten zynen behoeve, hadden aangewend (*e*). Wederom in de Nederlanden te rug gekeerd, deedt hy, omtrent den aanvang des jaars 1525, te Veere, eenige Schepen uitruſten, die, zo ſommigen ſchryven, met zyne Beſtelbrieven voorzien, op de Lubekkers en andere Ooſterlingen kruiſſen zouden (*f*). De Staaten van Holland zagen dit zeer ongaarne. De nieuwe Koning, Fredrik de I., hadt, in 't jaar 1524, Holland, zo wel als Brabant, Vlaanderen en Zeeland, verlof verleend, om vryelyk, in zyn Ryk, en met naame te Bergen in Noorwegen, te komen handelen, mids men Christiaan den II. geen' den minſten onderſtand be-

(*a*) J. ZIGLERI Chriſt. II. Severit. *int.* S. SCHARDII Rer. Germ. Script. *Tom.* II. *p.* 83. *& apud* FREHER. *Tom.* III. *p.* 130 [149].
(*b*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 408.
(*c*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* I. *p.* 216.
(*d*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 7.
(*e*) S. BENINGA Chronick. *bl.* 379.
(*f*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 415.

beweeze (*g*). Zy ſtelden derhalve vaſt, dat dit verlof zou ingetrokken worden, zo dra men, in 't Noorden, van de toeruſtingen des verdreeven Konings hier te Lande, kennis kreeg. Ook vreesden zy voor nieuw ongenoegen met de Ooſterlingen, die met Koning Fredrik verbonden waren, en, kort na dat Chriſtiaan de II. zyn verblyf in de Nederlanden genomen hadt, de Hollanders en Zeeuwen reeds vyandelyk hadden begonnen te handelen, neemende verſcheiden' van derzelver Schepen, die naar de Ooſtzee wilden. De Vaart derwaards was, hierom, al ſedert eenigen tyd, verbooden geweeſt (*h*), tot merkelyke ſchade der Hollanderen, die zig, met reden, meer aan de behoudenis van hunnen Koophandel, dan aan de herſtelling des verdreeven Konings, lieten gelegen zyn, en ondertuſſchen zien moeſten, dat de Ooſterlingen nu 't Zout uit Frankryk kwamen haalen (*i*), welk de Hollanders naar 't Noorden plagten te voeren (*k*). In Sprokkelmaand deezes jaars, was 's Lands Advokaat, *Meeſter Aert van der Goes*, wiens eigen Regiſter ons, eenige jaaren agter een, veel lichts in 's Lands Geſchiedeniſſen geeven zal, naar Lier in Brabant afgezonden, om met Koning Chriſtiaan, die zig toen daar ophieldt, te ſpreeken. De Koning beloofde plegtiglyk, dat hy geene Schepen uit Zeeland zou laaten vertrekken. Doch men vernam, kort hierna, dat 'er een Gallioen uit-

Karel II.
1525.

(*g*) Handv. van Amſt. *bl.* 88.
(*h*) Repert. der Plak. *bl.* 9, 10.
(*i*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 1, 4.
(*k*) Handv. van Amſt. *bl.* 88.

KAREL II. uitgeloopen was, onder bevel van *Meester*
1525. *Lambrecht* en *Klaas Kuiphoofd*, zig noemende de Hoofd- en Bevelsluiden van den Koning van Deenemarke (*l*). Anderen schryven, dat de Koning Bestelbrieven gegeven hadt aan eenen *Knyphof* en aan *Rooden Klaas* van Amsterdam (*m*), maakende, maar 't schynt, van den eenen Klaas Kuiphoofd of Knyphof twee byzondere Persoonen. De Landvoogdes schreef, terstond, op verzoek van die van Holland, aan de Stad Lubek, dat deeze luiden, zonder verlof, in Zee gestoken waren, en als zeeroovers moesten worden aangemerkt, zonder dat hun bedryf den Landen moest worden toegerekend. Zy, ondertusschen, hielden zig in 't Vlie, neemende eerlang eene *Hulk*, twee Barken en verscheiden' andere Schepen, die van Oosten kwamen. Te Amsterdam, alwaar zy de goederen meenden te verkoopen, werdt hun vrygeleide geweigerd. Doch naderhand schynenze een gedeelte derzelven te Goeree verkogt te hebben (*n*). Ondertusschen waren de Amsterdammers ten Hove gekomen, verzoekende verlof van de Landvoogdesse, om hen als zeeroovers te doen straffen. Doch Koning Christiaan wilde hier toe niet verstaan; schoon hy sterk bleef ontkennen, dat hy hun eenig bevel om te kaapen gegeeven hadt. Evenwel vaardigde hy iemant aan hun af, die hen, uit zynen naam, geboodt, in 's Keizers Landen weder, en 't geroofde uit te keeren. Doch zy hadden hier gee-

(*l*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 2, 9.
(*m*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 415.
(*n*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 415.

geene ooren naar, begeerende zelfs, eer zy vertrokken, onbepaalde vergiffenis van 't gene zy misdaan mogten hebben. De Amsterdammers, die zeer van hun gekweld werden, en geen verlof konden krygen, om hen aan te tasten, zonden om deeze vergiffenis; doch eer zy kwam, waren de vrybuiters in zee gesteken (o). Men vindt, dat zy, naderhand, door de Hamburgers, genomen, en als zeeroovers ter dood gebragt geworden zyn (p).

Karel II. 1525.

Holland was, eenigen tyd herwaards, reeds in byzondere onderhandeling getreden met die van Lubek: doch zonder vrugt; alzo de Oosterlingen tot geen Verdrag verstaan wilden, dan waarin ook Brabant en Zeeland begreepen waren, welke Landen hun, meendenze, genoeg benadeelen konden, al lieten de Hollanders hen ongemoeid. Vooral, namenze kwalyk, dat men, te Antwerpen en in Zeeland, eenige Oostersche goederen in beslag genomen hadt, die men, tot hiertoe, geweigerd hadt, te ontslaan. De Hollanders hielden derhalve sterk aan, dat Brabant en Zeeland, nevens hen, Gemagtigden naar Lubek zonden. Doch deezen, veelligt niet gezind, om de Oostersche goederen, die zy onder zig hadden, uit te keeren, of mogelyk de kosten der bezendinge willende spaaren, weigerden zulks standvastiglyk. De Landvoogdes, eindelyk, zig sterk maakende, dat zy de Brabanders en Zeeuwen zou doen bewilligen in 't gene men te Lubek sluiten zou, bewoog de

Tweejaarig Bestand met de Oosterlingen.

(o) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 9, 10.
(p) Reigersb. II. Deel, bl. 415.

Karel II. 1525. de Hollanders, om hunne Gemagtigden alleen derwaards te zenden, die, op Pinksteren deezes jaars, een Bestand voor twee jaaren slooten, binnen welken tyd, men, wederzyds, zyne schade opmaaken, en dezelve elkanderen vergoeden zou. 't Liep egter aan, tot diep in 't jaar 1526, eer dit Bestand, in Brabant en in Zeeland, behoorlyk bekragtigd werdt (q).

XVIII. Vredehandel te Madrid. 1526. In Spanje, werdt, midlerwyl, over de verlossing des Konings van Frankryk, gehandeld, en, op den veertienden van Louwmaand, te Madrid, een Verdrag gesloten, volgens welk hy, in Lentemaand daaraan volgende, op vrye voeten gesteld werdt. Wy tekenen 'er alleenlyk uit aan, dat François de I. zig by hetzelve verbondt, om Karel van Gelder, binnen 't jaar, te noodzaaken, tot eenen afstand van 't gene hy nog in 't Hertogdom Gelder en in 't Graafschap Zutfen bezat, ten behoeve van Keizer Karel, die hetzelve, onmiddelyk na de dood van Heere Karel, aanvaarden zou. Wyders beloofde hy, Filibert, Prins van Oranje, die, zo wel als verscheiden' andere Leenmannen van Frankryk, de zyde des Hertogs van Bourbon gehouden hadt, en onlangs gevangen genomen was, op vrye voeten, en wederom in 't bezit zyner verbeurd verklaarde goederen te zullen doen stellen. Tot dit laatste, verbondt hy zig ook ten opzigte van Henrik, Graave van Nassau, Adolf van Bourgondie, Heere van Beveren, en andere Nederlandsche Heeren. Eindelyk, beloofde de Koning, de

(q) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 3, 4, 12, 13, 19, 24, 25.

de Landvoogdes Margareet, die *Nikolaas Perenot* naar Madrid gezonden hadt, om dit Verdrag te helpen bewerken, in haar Graaffchap Charolois, en in 't bezit van verscheiden' Zoutmagazynen, daar en elders in Bourgondie gelegen, te zullen herstellen (*r*). De Vrede tusschen den Keizer en Frankryk, die door dit Verdrag bevestigd scheen, werdt, onder anderen ook hier te Lande, onder 't branden van Piktonnen en 't bedryven van allerlei vreugde, afgekondigd (*s*).

Karel II. 1526.

XIX. Nieuwe Bede van tagtigduizend guldens,

In den aanvang van Bloeimaand, zondt de Landvoogdes wederom iemant naar Holland, om de gewoonlyke Bede van tagtigduizend guldens te doen. De Staaten hielden zig eerst weigerig, zig beroepende op 's Lands armoede; en 't liep aan tot in Herfstmaand, eer 'er eenigen in bewilligden. De Landvoogdes, hen toen te Geertruidenberg beschreeven hebbende, vertoonde hun, in persoon, dat de Bede gebruikt zou worden, tot lossing der Renten, door 't Land, ten laste van den Keizer, verkogt; tot betaalinge van eenige oude schulden aan 't Krygsvolk, en tot onderhoud van eenige nieuwe benden, welken men, tot bescherming van 't Land, dat, na 't eindigen van 't Bestand met Gelder, met nieuwe vyandelykheden gedreigd werdt (*t*), behoeven zou. De Staaten begonden toen tot bewilliging in de geëischte Bede te neigen. De Stadhouder hadt last van de Landvoogdesse, om hen, daarenboven, tot het doen eener vrywillige Gifte aan

en van een geschenk voor de Land-

(*r*) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. P. II. *p.* 122, 129.
(*s*) Velius Hoorn, *bl.* 225.
(*t*) Velius Hoorn, *bl.* 225.

KAREL II. 1526.

voogdes-se.

aan haare Genade, te beweegen. Hy sprak hier over afzonderlyk met de Steden, dezelven vertoonende „ dat Henegouwen, Namen en „ Zeeland der Landvoogdesse, onlangs, een „ geschenk hadden gedaan, om dat zy 't Land „ wel bewaard en geregeerd hadt; dat Hol- „ land zig niet min dankbaar tooneu moest, „ en dat men de gift niet kleiner dan van vier- „ entwintigduizend guldens behoorde te maa- „ ken." De Staaten hierop Dagvaart in den Haage hebbende doen beschryven; stemden de Edelen niet op de Bede, alzo zy niet sterk genoeg in getal waren. Alleenlyk verklaarden zy, wel te konnen zien, dat men niet vry van Bede zou konnen blyven. Dordrecht toonde zig genegen, om in eene redelyke Bede te bewilligen, waarvan de Stad met Zuidholland een twaalfde deel betaalen zou, 't Land twee derde en de Stad een derde, mids dat de penningen tot lossinge der verzegelde Renten gebruikt werden. Haarlem stemde met Dordrecht. Delft, Leiden en Amsterdam, verklaarende hunne armoede, bleeven nog weigerig. Gouda, Rotterdam en Schoonhoven wilden niet stemmen, voor dat zy verstaan hadden, hoe groot eene Bede men redelyk oordeelde. Gorinchem hieldt zig ook agterlyk, verklaarende, dat 'er, om hunnen wille, niet gedaan noch gelaaten zou worden. Schiedam bleef weigerig, gelyk Delft en de twee andere Steden. Doch toen men, in Wynmaand, wederom te Geertruidenberg ter Dagvaart kwam, gaven de Edelen, Dordrecht, Haarlem, Delft en Leiden hunne stem, tot het opbrengen eener Bede van tagtigduizend

De Staaten bewilligen in 't een en in 't ander.

gul-

Karel II. 1526.

guldens, in den tyd van vierjaaren: ook wilden ze den Landvoogdesse, in denzelfden tyd, twintigduizend guldens, tot een geschenk, opbrengen; mids dat, uit de Bede des Keizers, jaarlyks gelost wierdt een vierde van vyfduizend guldens losrenten, door de Steden, ten laste des Keizers, verzegeld; dat het overige, ten dienste van 't Land, wierdt gebruikt, zo 'er onverhoopt oorlog ontstaan mogt; en dat men, eindelyk, 't Land geene voorbetaaling van oude, of inwilliging van nieuwe Beden zou vergen, zo lang deeze liep: welke, in geene andere munt dan die onder de gemeente gang hadt, zou behoeven betaald te worden. Amsterdam en Gouda bragten, eerst in Slagtmaand, toestemmend antwoord. De kleine Steden, over armoede klaagende, verzogten naar dezelve gehandeld te mogen worden. De Advokaat van der Goes, die 't *Consent* naar Brussel overbragt, hadt last, om eenige vryheden voor de Edelen en Steden te verzoeken. Doch 't blykt niet, dat hy, hierin, ten deezen tyde, naar genoegen, geslaagd is (*u*).

XX. 't Bestand met Zweeden en de Oosterlingen wordt bekragtigd.

De Brieven van 't geslooten Bestand met de Oostersche Steden, waarin ook 't Ryk en de Koning van Zweeden, *Gustaaf de I*, begreepen waren, werden, eindelyk, eerst in Oogstmaand, uitgewisseld. *Meester Simon van Assendelft*, Pensionaris van Leiden, hadt hierover, al in Bloeimaand, eene reis met twee Diemaars naar Breemen gedaan, voor welke hy

(*u*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 23, 24, 28, 30, 31, 32, 35.

KAREL II. 1526.

hy den Lande vyfentwintig ponden groot in rekening gebragt hadt. Naderhand toog de Advokaat nog eens met hem naar Verden, alwaar, eindelyk, de laatste hand aan 't werk gelegd werdt. De Advokaat hadt, voor deeze reize, vier Filips guldens 's daags geëischt, en honderd Leeuwen voor zyn *opzitten* of uitrusting. Meester Simon vorderde, voor zyn opzitten, maar tien of agt ponden groot, en twaalf schellingen 's daags (v). Men ziet, hieruit, dat het geld toen, hier te Lande, nog ongelyk veel meer waardig was dan tegenwoordig.

Men legt zig hier toe, op het ontdekken van nieuwe Landen.

Sedert de ontdekking van Mexiko en Nieuw Spanje, in den jaare 1519, begon egter het goud en zilver, in Europa, allengskens gemeener te worden. Doch Karel de V. trok 'er, in Spanje, de eerste en meeste voordeelen van, en daar moesten noodwendig eenige jaaren verloopen, eer de schatten der nieuwe weereld, uit Spanje, in de andere deelen van Europa, en zelfs tot in de Nederlanden, konden worden overgebragt. Dit gebeurde egter door den tyd: en naar maate dat hier meer goud en zilver kwam, begon men minder voor 't geld gedaan of gemaakt te konnen krygen. Omtrent deezen tyd, begon men zig, ook hier, op het zoeken van nieuwe Landen uit te leggen. De Heer van Beveren, wien de Keizer zeker Eiland geschonken hadt, rustte twee Schepen uit, om het te zoeken. Zekere *Herri*, van Veere geboortig, hadt 'er 't bevel over; doch hy deedt niet anders op, dan

(v) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 24, 25, 27, 29.

Karel II.
1526.

dan twee laadingen Koopwaaren, die hy, op dat hy geene vergeefsche reis zou schynen gedaan te hebben, na verloop van een jaar, wederom binnen deeze Landen bragt. *Anthonis Mulok* kwam, in 't jaar 1528, met een Zierikzeesch schip, in Zeeland binnen. Hy hadt Zout en Wynen op Cabo Verde gelaaden, alwaar nog nooit eenig Hollandsch of Zeeuwsch schip geweest was (*w*). Men kan hieruit afneemen, dat de Scheepvaart, hier te Lande, verder werdt voortgezet, sedert dat Karel de V. zyn gebied, in Amerika en Afrika, hadt begonnen uit te breiden.

Keizer Karel trouwt met Izabella van Portugal.

Na dat deeze Vorst, gelyk wy, by verscheiden' gelegenheden, hebben aangetekend, reeds meer dan eene Huwelyksverbindtenis, met de voornaamste Prinsessen van Europa, aangegaan hadt, die allen, uit staatkundige inzigten, verbroken waren, was hy, eindelyk, in Grasmaand des jaars 1526, te Seville, in de Egt getreden, met zyne volle Nigte, *Izabelle, Dogter van Emmanuel, Koning van Portugal* (*x*), die 't Ryk zynen Zoon, *Jan den III*, die thans regeerde, in 't jaar 1521, nagelaaten hadt. Zy bragt, op den eenentwintigsten van Bloeimaand des jaars 1527, te Valladolid, eenen Zoon ter weereld, die Filips genoemd werdt, en de Nederlanden, na zynen Vader, geregeerd heeft (*y*).

Filips, Zoon van Keizer Karel, wordt gebooren.

1527.
XXI.
Beginsels van eenen

De Koning van Frankryk was zo dra niet uit de Spaansche hegtenis ontslaagen, of hy weigerde het Verdrag van Madrid te bekrag- ti-

(*w*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 417, 418.
(*x*) A. de Vera Hist. de Charl. V. *p.* 129.
(*y*) Sandoual Vida del Emp. Carl. V. *P.* I. *f.* 826.

Karel II. 1527. nieuwen Oorlog met Frankryk en Engeland.

tigen. Zelfs floot hy, in Bloeimaand des jaars 1526, te Cognac, een Verbond tegen den Keizer, met den Paus, thans *Klemens den VII*, met *François Sforza, Hertog van Milaan*, en met den Staat van Venetie. Hierop volgde wederom een Oorlog in Italie. De Hertog van Bourbon trok, in den aanvang des jaars 1527, met 's Keizer Leger, voor Rome, in 't bestormen van welke Stad, hy 't leeven liet. Filibert, Prins van Oranje, vervolgde den storm, bemagtigde de Stad, en hieldt den Paus, op 't Kasteel St. Angelo, gevangen, tot in Wintermaand; wanneer 't hem gelukte, uit de gevangenis te ontsnappen. François de I. hadt, ondertusschen, Henrik den VIII, zo wel als hy bekommerd over de aanwassende grootheid van Karel den V, bewoogen, om een beschadigend en verdedigend Verbond tegen den Keizer met hem aan te gaan, welk, op den dertigsten van Grasmaand, te Londen, getekend was. De Koningen van Frankryk en Engeland beloofden, by het zelve, den Keizer te water en te lande te zullen beoorloogen, indien hy zekere voorslagen, welken men hem doen wilde, van de hand wees. In 't byzonder, zou men de Nederlanden, met een Leger van dertigduizend Knegten en vyftienhonderd mannen van wapenen, aantasten, en eene Vloot in zee brengen, bemand met vyftienduizend Koppen. Ook zou François den Hertog van Gelder aanzetten, om den Keizer den oorlog aan te doen (z). Het Verbond

(z) Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. P. II. *p.* 78. Rapin T. V. *p.* 226.

bond hieldt nog andere punten in, die deezen Landen nadeelig waren, en werdt zo haast niet rugtbaar, of het veroorzaakte merkelyke ontsteltenis in Holland (*a*). KAREL II. 1527.

Handel met de Oosterlingen en met Zweeden.

Men was hier, eenigen tyd herwaards, bezig geweest, om de schade op te maaken, die de Koopsteden, ter oorzaake van de onlusten met de Oosterlingen, geleeden hadden, en die men, volgens 't laatste Bestand, wederzyds, elkanderen vergoeden moest. De Stad Edam hadt, reeds in Lentemaand, ter Dagvaart, vertoond, dat haar, eenige jaaren geleeden, een schip benomen was, welk, met de goederen, ruim vierduizend guldens waardig gerekend werdt. Doch Amsterdam en anderen bleeven agterlyk, in 't opmaaken der geleeden' schade. De Landvoogdes schreef, ondertusschen, aan de Oostersche Steden, Lubek, Hamburg, Straalzond en Dantzig, over 't leggen van eenen Dag te Keulen, tegen den eersten van Grasmaand des jaars 1528, op welken men, wegens de geleeden' schade, afrekenen zou. Doch 't schynt, dat deeze Steden, die veelligt meer schade gedaan dan geleeden hadden, zig hiertoe niet hebben willen laaten beweegen (*b*). Met Zweeden, van waar *Olaus Magnus*, met 's Konings Volmagt, in den Zomer deezes jaars, herwaards kwam, tradt men, in Holland, ook over een Verbond van Koophandel in onderhandeling. De Staaten deeden den Zweedschen *Orateur*, (deezen naam droegen thans, en nog lang hierna, de

(*a*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 52.
(*b*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 35, 39, 42, 49.

KAREL II. 1527.

de Noordsche Afgezanten) door den Advokaat van der Goes, op 's Lands kosten, onthaalen, oordeelende het beter, hier, *tien, twintig, ja dertig ponden groot* onkosten te doen, dan eene veel kostbaare reize naar Zweeden, ter verkryginge van eên voordeelig Verdrag van Koophandel. Meester Simon van Assendelft, Pensionaris van Leiden, en *Meester Andries Jakobszoon van Naarden*, Pensionaris van Amsterdam, werden, nevens den Advokaat, ten deezen zelfden einde, naar Gend, aan de Landvoogdesse gezonden (*c*); doch ik vind niet, dat 'er, dit jaar, iets met Zweeden gesloten werdt.

XXII. De Gelderschen bezetten Utrecht.

Terwyl deeze handel duurde, hadt de Hertog van Gelder, om te nader aan Holland te zyn, eenige Knegten geworpen in Utrecht, op 't verzoek der Burgerye zelve, die thans, zo zeer als ooit, met den Bisschop over hoop lag. Henrik van Beijeren, in 't jaar 1524, tot de Bisschoppelyke waardigheid verheeven zynde, hadt zig verbonden, het Overstigt, zo ver het nog in de magt des Hertogs van Gelder was, wederom met het Nederstigt te zullen vereenigen, mids men hem vyftigduizend goudguldens opbragt. De Staaten beloofden, dit te zullen doen, zo dra, op den gemelden voet, eene vaste Vrede met den Hertoge getroffen zou zyn. Hierop was de Bisschop met Karel van Gelder in onderhandeling getreden, en hadt eene aanzienlyke somme uitgeloofd, zo Karel het Overstigt geheellyk ruimen wilde: en deeze, bezeffende

(*c*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 41.

de, dat de voornaamste Steden, Deventer, Zwol en Kampen, zig, reeds voor eenigen tyd, zyner gehoorzaamheid onttrokken, en een Verbond van onderlinge bescherming geslooten hadden, toonde zig niet ongenegen, om den Bisschop te wille te zyn, indien de beloofde penningen hem vooraf ter hand werden gesteld. De Bisschop deedt toen zyn best, om de Staaten tot het vinden van geld te beweegen. Doch de Stad Utrecht, voorgeevende te zeer met schulden bezwaard te zyn, weigerde het rondeiyk. Hieruit was, in de Lente des jaars 1525, merkelyke opschudding gereezen in de Stad. De Bisschop vervoegde zig toen tot de Geestelykheid, en perste den Kloosteren, elk naar zyn vermogen, merkelyke sommen af. Het Klooster te Wyk te Duurstede moest, by voorbeeld, vierhonderd en vyftig, en het Vrouwen-Klooster buiten Utrecht honderd goudguldens opbrengen. Doch Utrecht bleef weigerig en oproerig. De onlusten, aldaar, duurden tot in den Zomer deezes jaars, wanneer de Bisschop, om de Stad tot reden te brengen, met een goed getal Paarden, van Wyk te Duurstede, derwaards toog, meenende de Tollesteeg-Poort in te ryden. Doch hier werdt hy gestuit, door de Burgerye, en nog op denzelfden dag, 't was den eersten van Oogstmaand, genoodzaakt, naar Oostbroek te rug te keeren. Toen draalden de Utrechtsche Burgers niet, met het afzenden van eenigen aan den Hertoge van Gelder, om onderstand. Karel bediende zig, greetiglyk, van de gelegenheid, die hem aangebooden werdt, om zyn gezag verder in 't

Karel II. 1527.

KAREL II. 1527.

Stigt uittebreiden. Op den veertienden van Oogstmaand, waren 'er reeds een goed getal Gelderſche Ruiters in Utrecht. De Biſſchop, geene kans ziende om de Stad magtig te worden, ſloeg zig neder op de Vaart, alwaar hy, in alleryl, een Blokhuis deedt opwerpen. Ondertuſſchen werdt het platte land en de Kloosters, van de Biſſchoppelyke zo wel als van de Gelderſche Knegten, in den nazomer, afgeloopen en kaal geſchooren (*d*).

Voorzorg in Holland tegen de Gelderſchen in 't werk geſteld.

De tyding van het inneemen van Utrecht door de Gelderſchen baarde byſtere ontſteltenis in Holland. Floris van Egmond, Graaf van Buuren, thans Kapitein-Generaal, ſchreef terſtond aan den Raad in den Haage, dat het Land volk werven moeſt, en dat men den Amſterdammeren moeſt verbieden, eenige mondbehoeften naar Utrecht te voeren, op dat men de Stad, door gebrek, zou mogen bedwingen. De Raad zelf zondt bevel naar Amſterdam en Gouda, om van daar eenige Knegten te ſchikken naar Weesp, Oudewater en andere Grensplaatſen van Holland. Ook werden de groote Steden, terſtond hierop, ter Dagvaart beſchreeven, om middelen tot 's Lands beſcherming te beraamen. De Afgevaardigden, den voorſlag des Raads gehoord hebbende, oordeelden, dat de Heer van Gelder, Holland willende beoorloogen, langs verſcheiden' wegen, derwaards komen kon; zo dat men, hem in Utrecht te keer gaande, gevaar liep van hem zo zeer te verbitteren, dat hy, over Bommel of Tiel, of ter Zee van Har-

(*d*) HENR. VAN ERP Chron. *bl.* 100-104.

Harderwyk, den Landzaaten zou aantasten. Zy voegden 'er by, dat het verbod van toevoer uit Amsterdam naar Utrecht noodeloos was, alzo de Bisschop zelf, te Abkoude, aan de Vaart en elders, verschanst leggende, van daar allen toevoer belemmeren kon. Voorts toonden de Steden zig wel genegen, om de grenzen sterker te bezetten. Doch zy verhaalden te gelyk, dat sommige Grensplaatsen geene meerder bezetting hadden willen inneemen. Amsterdam hadt een' Burgemeester met eenige Knegten gezonden naar 't Huis te Muiden, welk thans slegts door eenen Onderkastelein en twee of drie Knegten bewaard werdt; doch men hadt de Amsterdammers niet willen binnen laaten. Gouda hadt aan die van Oudewater ook eenige Knegten aangebooden; doch zy waren, tot nader beraad, afgeweezen. De Raad hieldt, hierop, uit last der Landvoogdesse, by de Steden aan, om slegts driehonderdentwintig Knegten, ten haaren koste, op de grenzen te houden, het handgeld, welk men hun toegelegd hadt, zynde een Filips gulden voor ieder, zou door den Graaflyken Rentmeester worden betaald. Doch de Afgevaardigden der Steden verklaarden eenpaariglyk, hiertoe geenen last te hebben. Ook zei denze rondelyk „ dat de Beden, ter verdedi-
„ ging van 't Land, waren ingewilligd en op-
„ gebragt; dat men hen beloofd hadt, dezelven
„ en 's Keizers geld daarboven, tot dit ein-
„ de, te zullen gebruiken; dat men hen nu
„ ten onregte met Krygsvolk zogt te bezwaa-
„ ren, en dat het Land geene Beden en last
„ van Krygsvolk tevens draagen kon." De

Karel II. 1527.

KAREL II. 1527.

Raad toen, vertoond hebbende, dat 'er, gelyk men wist, van boven, dat is, van 't Hof der Landvoogdesse, geen geld herwaards kwam, merkte aan, dat een gedeelte der opgebragte Beden, tot lossinge van Renten, was gebruikt, verzoekende, tot slot, dat men zig vuuriger wilde toonen, om 't Land te beschermen. De Afgevaardigden keerden t'huiswaards, en kort hierop kwamen 'er Brieven aan den Raad, by welken de Heer van Gelder en de Stad Utrecht verklaarden goede vrede en nabuurschap met Holland te willen onderhouden (e).

Margareet vordert Holland voorbetaaling eener ingewilligde Bede af.

De Landvoogdes vondt egter geraaden, de grenzen van driehonderd en veertig Voetknegten en tweehonderd en vyftig Paarden te voorzien. Doch alzo zy niet in staat, of niet genegen was, om de kosten hiervan, die vierduizend guldens ter maand beliepen, te draagen, deedt zy, in Wynmaand, de Edelen en groote en kleine Steden van Holland wederom beschryven, en dezelven voorbetaaling eener ingewilligde Bede, die op Kermis aanstaande verschynen zou, afvorderen. Vreemd hielden zig sommige Steden over deezen eisch, alzo, by het inwilligen der Bede, uitdrukkelyk bedongen was, dat men geene voorbetaaling zou vorderen. Doch gemerkt de verval-tyd op handen was, schynen de meeste Leden tot deeze voorbetaaling, besloten te hebben. Amsterdam bedong egter, dat dit niet in gevolg zou getrokken worden. Haarlem, Gouda, en andere Steden begeerden, dat de penningen der voorbetaalinge gebruikt werden ter lossinge der

(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 43, 44.

der Rente van vyfduizend guldens, in 't jaar 1523, voor den Keizer vergezeld (*f*). Doch men kreunde zig ten Hove weinig aan dit voorbedingen der Steden.

Karel II. 1527.

De Graaf van Hoogstraaten, Stadhouder van Holland, oordeelende, zo hy verklaarde, dat hy den Landen meer dienst kon doen, wanneer hy zig ten Hove der Landvoogdesse ophieldt, dan wanneer hy, in Holland, zyn verblyf kwam neemen (*g*); hadt, omtrent deezen tyd, den Heer van Castre, tot zynen Onderstadhouder, doen aanstellen (*h*), die, in deeze hoedanigheid, de Hollandsche grenzen, in 't najaar, bezigtigende, dezelven in slegten staat van tegenweer vondt.

De Heer van Castre wordt Onder-Stadhouder van Holland.

XXIII.

Ondertusschen maakten de Gelderschen sterke voortgangen in 't Stigt. Reenen en 't Slot ter Horst werdt eerlang van hun bemagtigd, onaangezien Hertog Karel deezen Plaatsen vergund hadt, onzydig te mogen blyven. De Bisschop, geene kans ziende, om zyne ver loopen' zaaken te redden, zonder uitheemschen onderstand, verzogt, deswege, in Slagtmaand, met Gemagtigden der Landvoogdesse, in onderhandeling te treeden. Men kwam, te Schoonhoven, byeen. De Bisschop verscheen hier in persoon, en vertoonde den Graaven van Buuren en Hoogstraaten en den Requestmeester *Gerrit Mulart*, van wege de Landvoogdesse derwaards gezonden, hoe veel 'er den Keizer aan gelegen ware, dat de Gelderschen uit het Stigt werden verdreeven. Hy sloot

De Bisschop van Utrecht verzoekt onderstand van de Landvoogdesse, en deeze van Holland.

(*f*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 48.
(*g*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 51.
(*h*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 13.

Karel II. 1527.

sloot men een verzoek, om onverwylde hulpe. 't Verhandelde te Schoonhoven werdt den Staaten van Holland, in grooten getale ter Dagvaart beschreeven, terstond open gelegd. De Stadhouder, zelf in den Haage gekomen, poogde de Staaten eerst met vrees voor de Gelderschen te vervullen, om hen, te sterker, tot het voorzien der Grensplaatsen, te beweegen. Ook begeerde hy van hun te weeten, waar 't gevaar grootst geoordeeld werdt, op dat hy 'er, door den Heere van Castre, tegen voorzien mogt. Voorzigtiglyk sprak hy in 't eerst nog van geen geld, op dat de Staaten te vryer hunne gedagten, over 't versterken der grenzen, uiten mogten. Ook waren de Steden, eerst, naar ouder gewoonte, met de Edelen, en toen onderling geraadpleegd hebbende, gereed genoeg, om zig te verklaaren. Dordrecht zeide, dat Woudrichem, Loevestein, Heukelom, Asperen en Leerdam wel beter voorzien mogten wezen. Haarlem en Amsterdam klaagden, dat het Huis te Muiden en andere Plaatsen kwalyk bewaard werden. Delft en andere Steden verzogten, dat men 't oog over Goederede en Briele houden wilde. Elk, met een woord, wilde vooral voor zulke plaatsen gezorgd hebben, vanwaar hem in 't byzonder de meeste schade komen kon. Al dit werdt den Stadhouder, eerst mondeling, en toen schriftelyk vertoond, op den negentienden van Slagtmaand. Hy beval den Steden te vertoeven tot den volgenden dag, wanneer hy een einde van de Vergadering maaken wilde. 't Schynt, dat men, onder de Leden, toen op geene nieuwe Bede verdagt was. Doch 't

Staat der Hollandsche Grensplaatsen.

Buitengewoone Bede van tagtig-duizend guldens.

viel

viel anders uit. Zo dra was de Vergadering niet byeen, of de Stadhouder vertoonde „ dat „ 'er groote schyn van oorlog was tusschen „ den Keizer en Frankryk, en derhalve ook „ tusschen Holland en Gelder; dat het noodig „ was, voor de Gelderschen gereed te zyn, „ en eenen inval in Gelderland te doen; dat „ men, ten minsten, den Bisschop van U„ trecht, heimelyk, met geld, behoorde te „ ondersteunen; dat de kosten hiertoe, uit „ de gewoone Bede en voorbetaalinge, als „ belast zynde met lossinge van Renten, niet „ konden gevonden worden; dat hy, hierom, „ uit 's Keizers naam, eene buitengewoone „ Bede van tagtigduizend guldens begeerde, „ in twee termynen, op Kersmisse en S. Jans „ misse aanstaande, te betaalen: welke pen„ ningen, in geval van Vrede met den Ko„ ning van Frankryk, ten behoeve van Hol„ land, en tot geen ander einde, gebruikt „ zouden worden (*i*)."

Karel II. 1527.

De Afgevaardigden, niet gelast om in eenige Bede te bewilligen, deeden den Staaten van het voorstel des Stadhouders verslag, op eene Dagvaart, die in Wintermaand gehouden werdt. Doch de meeste Leden bleeven hier weigerig. Zy beweerden „ dat de in„ gewilligde Beden slegts gedeeltelyk tot los„ singe van Renten behoefden gebruikt te wor„ den, en voor 't overig gedeelte, tot be„ scherming van 't Land, moesten dienen." Ook merkten zy aan „ dat hun van wege „ den Keizer beloofd was, dat men 't Land „ gee-

In welke de Staaten eerst weigeren te bewilligen.

(*i*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 50, 51, 52, 53.

KAREL II. 1527.

„ geene nieuwe Bede of voorbetaaling van ou-
„ den afvorderen zou, zo lang 'er geen oorlog
„ ontstaan was. Nu wisten zy nog van geenen
„ oorlog met Frankryk. Met Gelder was 't
„ Bestand. Bragt men hier tegen in, dat Heer
„ Karel niet te vertrouwen ware, men kon zig
„ tegen hem sterken, door het vernieuwen van
„ een Verbond, in 't jaar 1524, te Antwer-
„ pen, met eenige Brabantsche Steden, geslo-
„ ten." Voorts klaagden de Steden zeer over neeringloosheid en armoede, die zo ver ging, dat de Ingezetenen, schier dagelyks, om der Steden schulden, bekommerd werden: behalve dat men thans den last van het versterken der Grensplaatsen te draagen hadt. Dus spraken de meesten. Dordrecht alleen gaf te verstaan, dat zy in eene redelyke Bede, tot heimelyke ondersteuning des Bisschops, bewilligen zou, zo de andere Steden hierin insgelyks stemmen wilden. De Raad toen, door monde van den Heere van Assendelft, Dordrecht bedankt hebbende, vertoonde den anderen Steden „ dat zy 't stuk kwalyk verstonden;

Vertoog van den Raad van Holland hier tegen.

„ dat men, by 't doen der voorige Bede, staat
„ gemaakt hadt, dat de Koning van Frank-
„ ryk, pas uit de Spaansche gevangenis ont-
„ slaagen, 't Verdrag van Madrid bekrag-
„ tigd zou hebben; dat men, in deeze ver-
„ wagting, beloofd hadt, geene nieuwe Be-
„ de te zullen doen, zo 'er geen nieuwe nood
„ opkwam; doch dat die Koning nu weiger-
„ de, zyn woord te houden, en den Keizer
„ met oorlog dreigde; waarom men agten
„ moest, dat 'er waarlyk nieuwe nood was:
„ dat de zaaken, in 't Stigt, ook zeer van

„ ge-

„ gedaante veranderd waren, en dat de Gel- Karel II.
„ derschen, daar eens volkomen meester zyn- 1527.
„ de, eerst, was 't te dugten, Friesland, en
„ daarna Holland bemagtigen zouden. Dat
„ de neeringloosheid verdwynen zou, als men
„ vrede hadt, die door oorloogen verkree-
„ gen moest worden. Dat 's Lands armoede
„ kenlyk was; doch dat de vyand, herwaards
„ komende, evenwel nog genoeg vinden zou."
't Slot was, dat de Afgevaardigden tragten moesten, beter antwoord ter naaster Dagvaart in te brengen. Deeze werdt, eenige dagen laater gehouden, en toen bewilligden de Edelen en alle de Steden in de geëischte Bede. Delft alleen bleef nog weigerig, alzo de Ingezetenen, wegens Stads schulden, geduurig bekommerd werden. Ook verklaarden zy, bedugt te zyn, dat de Heer van Gelder, om deeze bewilliging, 't Land ligtelyk den oorlog aandoen zou. 't Schynt egter, dat zy zig naderhand ook hebben laaten overhaalen, om nevens de andere Leden te stemmen. Immers, in Louwmaand des volgenden jaars, gaven de Staaten in 't gemeen de *Akte* van hun *Consent* der Landvoogdesse te Brussel over: bedingende egter uitdrukkelyk „ dat de penningen alleen tot
„ verdediging van Holland gebruikt moesten
„ worden; en in geval van Vrede met Frank-
„ ryk, ook alleen tot 's Lands oorbaar, en
„ by raade der Staaten (*k*)."

De Leden bewilligen.

1528.

Niet lang hierna, kreeg men, hier te Lande, tyding, dat de Koningen van Frankryk en Engeland beide den Keizer openlyk den oor-

XXIV. Fransche vyandelykheden.

(*k*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 52, 53, 53, 55, 56, 57.

Karel II. 1528.

oorlog hadden verklaard. Terstond hierop, werden de wederzydsche vyandelykheden begonnen. De Franschen namen verscheiden Hollandsche en Zeeuwsche Schepen (*l*). Hier te Lande, werdt, daarentegen, vrye roovery op de Franschen afgekondigd (*m*). De Koophandel op Engeland stondt stil (*n*). Men poogde Holland en Zeeland inzonderheid, zo veel de tyd gehengde, in behoorlyken staat van tegenweer te stellen. De Heer van Beveren kreeg, als Kapitein van Zeeland, last van de Landvoogdesse, om aldaar Knegten aan te neemen, Oorlogsschepen uit te rusten en Sterkten te stigten, byzonderlyk in 't Eiland Walcheren; en hy vorderde hiertoe van de Staaten veertigduizend ponden van veertig grooten; doch hem werden, onder zekere voorwaarden, niet meer dan vierentwintigduizend ponden toegestaan (*o*). In Holland, was men inzonderheid verdagt, op 't neemen van maatregels tegen de Gelderschen, die sterke toerustingen maakten, om eenen inval te doen in dit gewest. 't Vernieuwen van de *Unie* of 't Verbond van onderlinge bescherminge tegen de Gelderschen, in 't jaar 1524, met eenige Brabantsche Steden gesloten, werdt thans ter Staatsvergaderinge ernstig ter hand genomen. De Graaf van Buuren nam aan, om 'er in Brabant over te handelen; gelyk sedert geschiedde (*p*).

Hy

(*l*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 419.
(*m*) Balen Dordr. *bl.* 817, Mr. Aert van der Goes Regist. *bl* 69.
(*n*) Rapin *Tom.* V. *p.* 254
(*o*) Acte *by* Boxhorn *op* Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 419.
(*p*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 58, 61, 62, 65, 66.

Hy en de Stadhouder deeden ondertusschen den Staaten, op eene Dagvaart, in Sprokkelmaand, te Dordrecht, gehouden, by monde van den Griffier, *Laurens du Blioul*, vertoonen „ dat de Bisschop van Utrecht, te gelyk „ met de Gemagtigden der drie Steden van „ 't Overstigt, Zwolle, Kampen en Deven„ ter, in Slagtmaand laatstleeden, te Schoon„ hoven, met hen in onderhandeling getreden „ zynde (6), aangebooden hadt, het gantsche „ Stigt den Keizer te willen afstaan, indien hy „ het, gelyk zyne andere Landen, bescher„ men wilde, en den Bisschop slegts een jaar„ lyks inkomen gunnen: dat de Landvoog„ des, bezeffende, hoe voordeelig het voor „ Brabant, Holland en Friesland zyn zou, „ zo 't Over- en Nederstigt beide in 's Kei„ zers magt waren; konnende men, uit de„ zelven, de Gelderschen van twee kanten „ bedwingen; deeze aanbieding, uit 's Kei„ zers naam, hadt aangenomen; dat het O„ verstigt, met toestemming des Bisschops, „ den Keizer reeds hulde gedaan hadt (7): doch „ dat voor

KAREL II. 1528.

De Bisschop biedt het weereldlyk gebied over 't Stigt den Keizer aan.

Karel de V. wordt in Overyssel,

(6) Zie een punt, uit het Verdrag, welk hier gemaakt werdt, in de *Anal. Belgic.* van C. P. Hoynck van Papendrecht (Tom. III. P. I. p. 13.) die egter deeze onderhandeling, ten onregte, tot het jaar 1528, brengt.

(7) Onder de *Chartres van Brabant*, *te Vilvoorden* berustende, worden, in de *Zevende Bovenkasse*, Laade E., de Brieven bewaard, by welken blykt, dat de Staaten van Overyssel, aan Joris Schenk, Stadhouder van Friesland, in den naam des Keizers, als Hertog van Brabant en Graaf van Holland, den eed hebben afgelegd. Zie ook eenigen deezer stukken *in* C. P. Hoynck van Papendrecht *Anal. Belgic.* Tom. III. P. I. p. 5, 7.

Karel II. 1528.

Heer aangenomen.

„ dat het grootste gedeelte van 't Nederstigt „ nog in de magt was van Heere Karel van „ Gelder, die zig beroemd hadt, na 't over- „ meesteren van beide de Stigten, Friesland, „ Holland en Brabant te zullen bemagtigen: „ dat het verdedigen van 't Over- en 't herwin- „ nen van 't Nederstigt veele kosten veroor- „ zaaken zou, en gereede penningen vorder- „ de: dat myne genadige Vrouw wel wist, „ dat Holland onlangs in eene buitengewoo- „ ne Bede van tagtigduizend guldens bewil- „ ligd hadt, waarom zy thans geene nieuwe „ Bede doen wilde; doch dat de gewoone en „ buitengewoone Beden van Brabant ook niet „ toereiken konden, tot de kosten van den „ Kryg tegen de Gelderschen: en dat de an- „ dere Nederlanden, ter oorzaake van den „ naderenden oorlog met Frankryk, genoeg „ met zig zelven te doen zouden hebben: dat „ 'er hierom geen beter middel was, om de „ noodige penningen spoedig te vinden, dan „ dat de Steden haar zegel leenden, om we- „ derom vyfduizend guldens 's jaars losren- „ ten, tegen den penning zestien, te verze- „ gelen; welke rente 't Land drie jaaren be- „ taalen moest, beloovende den Keizer dezel- „ ve dan, in de drie volgende jaaren, te „ zullen lossen, immers 't Land daarvan te „ zullen vry houden, gelyk hy deedt van de „ rente, in 't jaar 1515, voor hem verze- „ geld; om welke 't Land nooit bekommerd „ geweest was, of eenige schade geleeden „ hadt: dat deeze verzegeling een ligte last „ voor 't Land was, en egter van groote „ voordeelen gevolgd zou worden, alzo men

De Landvoogdes vordert, dat Holland wederom vyfduizend guldens voor den Keizer verzegele.

„ van

„ van zins was, Holland voor den oorlog met „ de Gelderschen te bewaaren, en den Heere „ van Gelder in zyn eigen Land te overval„ len." Toen de Griffier uithadt, zeide de Graaf van Buuren, dat de Gelderschen ligtelyk uit het Stigt te verdryven zouden zyn, en dat men hen, in Gelderland zelf, met veel hoop van een' goeden uitslag, zou konnen te keer gaan. Doch Hoogstraaten zag dit moeilyker in, betuigende, voor onderstand uit Frankryk, bedugt te zyn. Evenwel riedt hy de Staaten, tot de verzogte verzegeling te besluiten. Hy wilde, als Hoofd der Geldmiddelen, zyn best doen, om ook elders, op allerlei wyze, geld te vinden (q).

Karel II. 1528.

Men bewilligt 'er in, onder zekere voorwaarden:

De Staaten, kort hierna, in den Haage vergaderd zynde, toonden zig wel genegen, om in de begeerde verzegeling te bewilligen; doch wilden tevens, volgens gebruik, 't een en 't ander bedingen, en wel, 1. „ dat men „ 't Land zekerheid gave, voor de ontlasting „ deezer verzegeling, en die der jaaren 1515 „ en 1523. 2. dat men nog duizend Knegten aanname, en onder den Heer van Castre op de grenzen leide. 3. dat men den „ Leenmannen en Onderzaaten verboodt, „ vrywaaring van de Gelderschen te neemen, „ of hun brandschatting te betaalen. 4. dat „ men de Unie met Brabant, of, ten minsten, „ met de Steden en Kwartieren van Antwerpen en 's Hertogenbosch, vernieuwde. En „ 5. dat men het vreemd Kooren, voortaan, „ zonder verlofgeld te betaalen, vry uit Hol„ land

(q) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 59, 60.

KAREL II. geschreeuw van *Gelder! Gelder!* aanrukken op
1528. den Haage. Hy overviel het Vlek aan drie oorden tevens, en zyne aankomst vervulde groot en klein met zo hevig een' schrik, dat men naauwlyks tyd hadt om iet te bergen. De Raaden van Holland verlieten het Hof: welk door de Gelderschen ingenomen, doch niet geplonderd werdt. Ongelukkiger lot trof veele adelyke en andere wooningen, die van alles beroofd werden. Men ontsloot de gevangenpoort, en liet 'er een' of eenigen uit, die mede hielpen plonderen (*x*). Doch sommigen, die van Geldersche afkomst waren, werden verschoond. De verdere verwoesting van 't Vlek werdt met twintigduizend guldens afgekogt: waarna de Gelderschen, met ryke-lyken buit, langs denzelfden weg, naar Utrecht te rug keerden, den Dorpen, die zy door moesten, insgelyks, zwaare brandschattingen afpersende (*y*). De Raad van Utrecht, de schuld deezer plondering van den hals der *Stede* willende schuiven, verklaarde, terstond, openlyk, dat de Regeering, in deezen togt, geenszins hadt bewilligd (*z*).

De plondering van den Haage, die op den zesden geschiedde, was op den agtsten van Lentemaand reeds ten Hove der Landvoogdesse bekend. De Hollandsche Afgevaardigden verzogten toen, niet alleen dat de Graaf van Buuren, Kapitein Generaal, en de Stadhouder Hoogstraaten, in alleryl, in Holland wil-

(*x*) Crimin. Sententieb. *gequot.* E. *f.* 175.
(*y*) PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 744-746.
(*z*) Dagelyckx boeck *fol.* 147. *ad calcem* HORTENS. Rer. Ultraj. *p.* B 2 *vers.*

MARTEN VAN ROSSUM,
Heer van Pouderoyen,
Veldmaarſchalk van Gelderland.

T. H. Pothoven del. naar een Origineele Schildery by J. H. Grave van Rechteren. J. Houbraken fec.

Is. TIRION excud. 1760.

S. Fokke del. et sculps. 1750.

'S GEM, *in't jaar* 1528.

wilden komen, om de Gelderschen te stuiten; maar de Staaten, tegen den dertienden, te Delft byeen gekomen, gaven klem aan dit verzoek, door een eenpaarig besluit, tot de gevorderde verzegeling van vyfduizend guldens 's jaars. KAREL II. 1528.

Midlerwyl was de Stadhouder zelf ter deezer Dagvaart verscheenen, met last van de Landvoogdesse, om drieduizend knegten en vyfhonderd paarden op de been te brengen. De kosten hierop beliepen twintigduizend guldens ter maand, die uit de penningen der ingewilligde verzegeling, moesten gevonden worden. Doch men zag thans geene kans, om gereed geld by verzegeling te vinden. De zes groote Steden voorzagen egter in deeze zwaarigheid, zig verbindende, om elk tweeduizend guldens op te brengen. De agtduizend guldens, die dan nog ontbreeken zouden, aan eene maand solds voor 't Krygsvolk, zou men ook, op de beste wyze, uit de Kloosters en van elders, tragten te bekomen (*a*). Werving in Holland.

XXVI. Verschil ter Dagvaart, over 't aanstellen van eenen Kapitein van Holland.

Ten zelfden tyde, werdt 'er, ter Dagvaart, gehandeld, over 't aanstellen van eenen Kapitein, in de plaats van den Heere van Castre, dien men hieldt * buiten staat te zyn, om dit Ampt langer te bekleeden, en die, daarenboven, in den haat van 't Volk geraakt was (*b*). De Stadhouder, zig gelaatende, als of hem deeze verandering niet tegen was, stelde de benoeming van eenen Kapitein aan de Staaten; en deezen verkooren *den Heer van* *Bail-*

* *impotent.*

(*a*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 66, 67, 68.
(*b*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 79.

Karel II. 1528.

Bailleul, die met eene Dogter des Heeren van Wassenaar gehuwd was. Hoogstraaten verklaarde, dat hy in deeze keuze genoegen nam. Hy zou 'er alleenlyk de Landvoogdes over schryven, en den Heere van Bailleul, om zyne jongkheid en onkunde van 't Land, eenen Raad toevoegen. Doch toen 'er, kort hierna, last van boven kwam, om Castre als Kapitein van 't Voetvolk nog in dienst te houden, en Bailleul slegts over eenige Paarden te stellen, was 't blad t'eenemaal omgekeerd. Hoogstraaten verklaarde toen „ dat Castre, „ zo wel als hy, den Keizer dienen zou, zo „ lang het zyner Majesteit zou behaagen; dat „ Bailleul, volgens 't gevoelen van zynen ei„ gen Vader, den Heere van Lingen, te jong „ en te onervaaren was, om Kapitein van Hol„ land te zyn; dat men over Castre klaagde, „ doch hem, den Stadhouder, veelligt ruim „ zo zeer op 't oog hadt; dat hy egter 't Land „ gewigtige diensten hadt gedaan, en niet „ dan met ondankbaarheid beloond was, met „ naame door de Amsterdammers, die den „ vyand in Utrecht leeftogt toevoerden, „ vyandelyke goederen bergden, en den spot „ dreeven met de Keizerlyke Gemagtigden, „ die dezelven kwamen zoeken." Doch dit betrof Amsterdam alleen niet. Leiden klaagde, omtrent deezen tyd, dat de Kapitein *Hansken van Tiben* onlangs Krygsvolk in de Stad gezonden hadt, om naar Utrechtsche goederen te zoeken, en reden te vorderen van 't spyzigen des vyands in Utrecht. De Steden en de Raad van Holland zelf oordeelden deeze wyze van doen zo zeer te stryden met der Ste-

Inbreuk op der Steden Privilegien.

Steden Privilegien, volgens welken, over misdaaden van Poorteren, voor de gewoonlyke Steden-Regtbanken, geoordeeld moest worden; dat men 'er den Kapitein van Holland, sedert, over schreef, terwyl de Raad den Steden riedt, zulke daadelykheden met geweld te stuiten (c). De Advokaat van der Goes verschoonde de Steden zo veel hy konde, verklaarende, dat zy met den Stadhouder wel gediend waren. Doch Bailleul, schoon door de Staaten benoemd, mogt egter geen Kapiteyn zyn. Castre bleef 't ook niet. Maar in Grasmaand werdt de *Graaf van Rennenberg*, op voorspraak des Graaven van Buuren, in zyne plaats gesteld (d).

Toerustingen tegen de Gelderschen.

Het werven der Hollanderen, die Meester *Pieter Kolyn*, Schepen van Amsterdam, en eenige anderen, staatswyze, tot Kommissarissen over de Monsteringe hadden aangesteld (e), deedt de Gelderschen haast zien, dat de Kryg hun ernst werdt. Men liet het niet, by deeze toerusting te Lande. De Stroomen en Zeegaten werden bezet met groote en kleine Oorlogschepen: en men tradt, met Zeeland, Vlaanderen en de Stad Antwerpen, in onderhandeling, om de Koopvaardy en Haringvisschery te beveiligen (f). Ook werdt, ter Vergaderinge van Holland, overwoogen, of men niet elke twintig *Schildtalen* met het onderhouden van eenen man zou konnen belas-

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 74.
(d) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 67, 68, 70, 73.
(e) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 68, 69, 76, 77.
(f) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 71, 75, 76, 77, 78, 79, 83.

KAREL II. 1528.

laſten, waardoor men omtrent drieduizend man zou konnen vinden (8), om des noods den vyand tegenſtand te doen. Amſterdam ſtemde hiertoe gereedelyk; doch Delft en de andere Steden oordeelden „ dat zy te hoog in „ de Schildtalen ſtonden, en luttel volks te „ ontbeeren hadden " Ook ſchrikten zy voor de koſten van dit ontwerp: brengende daartegen verders in „ dat men geene bekwaame „ Kapiteins of Voorgangers in 't Land zou „ konnen vinden; dat ook niemant in eens „ anders plaats zou willen uittrekken, of hy „ zou zes, agt, of tien ſtuivers 's daags willen „ winnen, 't welk meer dan de Bede beloo„ pen zou; en dat het, eindelyk, ongeraa„ den was, Poorters of Landluiden te ſtellen „ tegen Knegten, die niets te verliezen had„ den (g):" om alle welke redenen, dit ontwerp niet ſchynt uitgevoerd geweeſt te zyn: alleenlyk ſchynt men, omtrent deezen tyd, zorg gedraagen te hebben, dat de Landluiden, zo wel als de Poorters, in Holland, van wapenen voorzien zyn geworden.

De

(g) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 69, 82.

(8) Volgens de ſchikking van den jaare 1518, waren de Schildtalen *zeſtigduizend guldens* (*Zie hier voor*, bl. 412). Elke twintig Schildtalen met den onderhoud van een man te belaſten betekent, elke Stad of Plaats zo veel man te doen onderhouden, als zy *twintigen*, in deeze *zeſtigduizend*, droeg. Men ziet, hieruit, ook, dat 'er, op deeze wyze, *drieduizend* man kon gevonden worden; niet *net*, maar *omtrent*, om dat de Steden, naar de Schildtalen draagende, zekere kwytſcheldingen genooten, uit hoofde van welken, zy mindere manſchap zouden behoeven te leveren. Zie ook het *Ontwerp om tweeduizend man op de Schildtalen te vinden*, hier boven, bl. 430.

De Unie met de Brabantsche Steden, Antwerpen en 's Hertogenbosch, over welken men, eenigen tyd geleeden, gehandeld hadt, werdt, eindelyk, in Bloeimaand, geslooten. De Staaten van Brabant hadden, reeds in Lentemaand, verklaard, dat zy, voor drie maanden, onderhouden wilden vierduizend Knegten en duizend paarden, om, met dezelven, in Gelderland te trekken, mids dat Holland, voor denzelfden tyd, onderhieldt drieduizend Knegten en vyfhonderd paarden, en de Keizer tweeduizend, om 't Overstigt te herwinnen. Holland besloot hiertoe terstond, en verzuimde niet zyn aandeel op de been te brengen, gelyk wy reeds hebben aangetekend. Ook vonden 's Lands Staaten, in Grasmaand, goed, 't bevel over de vereenigde magt van Brabant en Holland den Graave van Buuren, Kapitein Generaal, op te draagen. En de Stadhouder Hoogstraaten hadt zig, ten zelfden tyde, ten zynen behoeve, van 't gezag over de Hollandsche Knegten ontslaagen. Doch omtrent het midden van Bloeimaand, verklaarden Leuven en Brussel zig ongenegen, om de Unie te onderhouden. 't Zy dat dit deezen Steden ernst geweest zy; of dat zy den last voor Brabant ligter hebben willen maaken, dan hy, naar gelang van dien van Holland, behoorde te zyn, en zig, te gelyk, zo veel mogelyk, voor den haat der Gelderschen, hoeden. Immers men heeft reden om te besluiten, dat zy, onder de hand, in de soldye der Knegten, gedraagen hebben. 't Speet den Hollanderen zeer, dat dit werk dus sleepende gehouden werdt.

KAREL II. 1528. XXVII.

Unie voor drie maanden tusschen Holland en Antwerpen met 's Hertogenbosch.

KAREL II. 1528. Ook smaalde 't gemeen, op wagens en in schepen, dat 'er niets tegen de Gelderschen ondernomen werdt. Men hieldt hierom zeer aan by Antwerpen en 's Hertogenbosch, die, als naast gelegen, 't meest van de Gelderschen te dugten hadden; poogende dezelven, tot het aangaan der Unie, te beweegen. Men ontwierp eenen Staat van oorlog, die voor de Brabantsche Steden agtenveertigduizend en voor Holland zevenendertigduizend tweehonderd guldens ter maand beliep. Doch Holland bewoog den Stadhouder, dat hy zig met twee-endertigduizend guldens genoegen liet, en 't overige, ten koste des Keizers, elders vondt. Antwerpen en 's Hertogenbosch lieten zig eerlang overhaalen. 't Verdrag werdt, op den negenentwintigsten van Bloeimaand, te Mechelen, getekend. De Staaten stonden, op 't verzoek des Stadhouders, ten zelfden tyde, voorbetaaling toe der ingewilligde gewoone en buitengewoone Beden, en beloofden nog tweeduizend of vyfentwintighonderd guldens, ten laste des Keizers, te zullen verzegelen tegen den penning zestien, en op dezelfde voorwaarden, als de laatste vyfduizend guldens. Voorts bedongen zy, dat de Knegten nergens dan in Gelderland en op de grenzen van Brabant en Holland gelegd zouden worden, en dat het Land, in geval van spoedige Vrede, tot voorbetaaling noch tot verzegeling zou gehouden zyn. De Unie, van welke wy spreeken, slegts voor drie maanden geslooten zynde, die met den laatsten van Oogstmaand ten einde liepen, werdt, sedert, nog voor twee

maan-

maanden, verlengd (*h*). Of de Keizer zyn aandeel Knegten, volgens het ontwerp der Brabanderen, geleverd hebbe, is my niet gebleeken. Alleenlyk vind ik, dat 'er, in Hooimaand, zeshonderd Spanjaards te Arnemuiden in Walcheren geland zyn, die, sedert, onder bevel van *Adriaan van Croi*, *Heere van Roeulx*, tegen de Gelderschen gebruikt zyn geworden (*i*). Elders leest men, dat hy tweeduizend Knegten onder zyn bevel hadt (*k*). Anders was de Keizer niet zeer gereed, om veel in deezen kryg te spillen. De Staaten van Holland hadden, al in Lentemaand, vergeefsche pogingen aangewend, om duizend Knegten, die men den Bisschop van Utrecht ter hulpe hadt toegeschikt, door den Keizer, te doen onderhouden. Maar de Stadhouder wees hen af, verklaarende, dat zyne Majesteit den Bisschop vierduizend guldens 's jaars gaf, en daarenboven vierhonderd paarden in 't Stigt onderhieldt; waarom men hem geen' zwaarer' last vergen kon (*l*).

Karel II. 1528.

XXVIII. Bestand van agt maanden met Frankryk en Engeland.

De sterke Krygstoerustingen, die Karel de V., hier te Lande en elders, liet doen, bevorderden de Vrede eer dan men verwagt hadt. De Landvoogdes, bezeffende, hoe nadeelig den oorlog met Frankryk en Engeland ware voor de Nederlandsche Koopluiden, arbeidde, sedert eenigen tyd, aan 't Engelsche Hof, aan een Bestand tusschen deeze twee Ry-

(*h*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 66, 67, 68, 73, 76, 78, 79, 80, 90, 91, 92, 93, 94.
(*i*) Reigersb. II. *Deel*, *bl.* 418.
(*k*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 81.
(*l*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 67.

KAREL II. 1528.

Ryken en de Nederlanden. 't Volk neigde in Engeland meer tot vrede dan tot oorlog. De Wol- en Lakenhandel stondt 'er stil, doordien de Vaart op de Nederlanden verbooden was. De Lakenkoopers weigerden langer te koopen, waarop de Weevers aan 't muiten sloegen. Men poogde de eersten tot koopen te noodzaaken; doch zy hielden 't uit tegen de Regeering (*m*). Deeze onlusten deeden den Koning te ligter besluiten tot een Bestand voor agt maanden, welk, in Zomermaand, gesloten werdt, en Frankryk zo wel als Engeland betrof. De Vaart en Visschery werdt 'er volkomenlyk door vry gesteld. Ook werdt 'er een punt van het verdrag van Madrid, betreffende de herstelling van Filibert van Chalons, in 't bezit van 't Prinsdom van Oranje, en van de Landvoogdes in 't Graafschap Charolois, uitdrukkelyk in bevestigd. De Hertog van Gelder werdt ook in 't Bestand begreepen; doch niet dan onder deeze voorwaarde, dat hy Utrecht en beide de Stigten, zo wel als Groningen en de Ommelanden, den Keizer inruimen zou, zonder zig, daartoe, door de wapenen, te laaten dwingen (*n*). De Geheimschryvers der Landvoogdesse, *Guilleaume des Barres* en *Jean de la Sauch*, hadden de voornaamste hand gehad in het bewerken van dit Bestand: 't welk, sedert, door de Staaten van Holland, die zig by de bedongen' vrye visschery zeer bevoordeeld rekenden, dankelyk erkend werdt (*o*). De Stadhouder, de Staaten van Hol-

wordt den Staa-

(*m*) RAPIN *Tom.* V. *p.* 254.

(*n*) DU MONT Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* I. *p.* 515, 517. Act. Publ. Angl. *Tom.* VI. *P.* II. *p.* 102, 104, 105.

(*o*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 94.

Holland, tegen 't einde van Zomermaand, te Mechelen, beschreeven hebbende, gaf hun aldaar kennis van 't geslooten Bestand. Doch hy vergat niet, aan te merken, dat de Keizer hun, door deeze bekendmaaking, grooter eer aandeedt, dan hy hun schuldig was, *alzo het hem vryſtondt, Vrede en Beſtand te maaken, buiten kennis en toeſtemming der Onderzaaten.* De Staaten zouden hierop hebben konnen zeggen, dat men hen ook, voor 't sluiten van 't Bestand, niet gekend hadt, en 'er hun alleenlyk de voorwaarden van mededeelde, nu elkze weeten mogt. Doch zy vergenoegden zig met den Stadhouder, voor de beweezen' eere, te danken (*p*).

KAREL II. 1528. ... ten van Holland bekend gemaakt.

Ondertusschen wagtte men hier te Lande niet af, dat de Hertog van Gelder zig, wegens 't aanneemen van 't Bestand, verklaarde. Juriaan Schenk, Heer van Tautenburg en Stadhouder van Friesland, hadt het beleg voor Hasselt geslaagen, en deeze Stad, de eenigste van belang in Overyssel, die de Geldersche zynde nog hieldt, eerlang, tot de overgaave genoodzaakt. De Graaf van Buuren overmeesterde, in den voorzomer, het Slot ter Eem (*q*), en trok toen naar de Veluwe, alwaar het Leger onder Schenk zig met het zyne vereenigde. Men sloeg het beleg voor Hattum, welke Stad, na eenigen tegenstand, op den dertienden van Zomermaand, by verdrag, overging. Dit was voor het treffen van 't Bestand gebeurd. Kort daarna, gaf Elburg zig ook aan den Graave van Buuren over. Ook viel

Voorspoed der Oostenrykſche wapenen in Overyssel en Gelderland.

(*p*) MR. AERT VAN DER GOES Regiſt. *bl.* 24.
(*q*) HENR. VAN ERP Chron. *bl.* 107.

KAPIT. II. 1528. viel hem Harderwyk, na 't doorstaan van eenen hevigen storm, nog voor 't einde der gemelde maand, in handen (9). Meer andere nadeelen leeden de Gelderschen, omtrent deezen tyd. Doch onder de voornaamsten was het verlies van Utrecht, welke Stad hun, op den eersten van Hooimaand (r), door *Willem Turk*, by verrassing, ontweldigd werdt (s). De Bisschop, die 'er, eenige dagen laater, wederom binnen kwam, deedt verscheiden' aanzienlyke Luiden, die den Gelderschen gunstig geweest waren, ten deele onthalzen, ten deele in een' zak steeken, en in den Lekstroom verdrinken (t).

Utrecht verrast.

XXXIX. De Hollanders zoeken 't Nederstigt aan Holland te doen hegten.

Het verrassen van Utrecht veroorzaakte groote vreugde in Holland. De Staaten leverden, terstond daarna, een Geschrift aan den Stadhouder over, waarin zy verzogten, dat Utrecht en het Nederstigt, onder den Keizer, als Graave, met Holland vereenigd mogt worden, op gelyke wyze, als Doornik aan Vlaanderen gehegt was; zo dat 'er zyne Majesteit de bestelling van de wet hadt, en men van de vonnissen, aldaar geweezen, beroep of hervorming toeliet aan den Raad van Holland. De Stadhouder antwoordde, dat hy hierin niets doen kon, voor dat hy den Bisschop gesproken hadt; doch hy deedt de Staaten begrypen, dat dit werk niet zonder kosten ter uitvoeringe gebragt

(r) MR. AERT VAN GOES Regist. *bl.* 84.
(s) HORTENS. Rer. Ultraj. *Libr.* VII. *p.* 155.
(t) HENR. VAN ERP Chron. *bl.* 107, 108.

(9) Het oorsprongkelyk verding, door die van Harderwyk, met *Floris van Egmond*, *Graave van Buuren* enz. *Capitein Generaal van Keis. Majest. in desen synen Nederlanden*, gemaakt, en gedagtekend den *tweesten dach in Julio*, vindt men by J. SCHRASSERT, *Beschr. van Harderw.* II. Deel, bl. 64.

bragt kon worden. Zy ſtelden 'er zo veel gewigts in, dat zy 'er gaarne eene goede ſomme toe beſteeden wilden. Ook zogten zy den Stadhouder, door vleijende woorden, en den Griffier du Blioul, die veel ten Hove vermogt, door beloften, te beweegen, om 'er de hand aan te houden (v). Hoogſtraaten en du Blioul waren ook beide gemagtigd, om met den Biſſchop in onderhandeling te treeden. Doch de Hollanders kreegen hunne begeerte niet. Brabant hadt, zo wel als Holland, tot den oorlog tegen de Gelderſchen, en het bemagtigen van Utrecht geholpen. Hierom bewerkte men te Utrecht, dat het weereldlyk gebied over de Stad en het gantſche Nederſtigt aan den Keizer, als Hertog van Brabant en Graave van Holland, en niet als Graave van Holland alleen, werdt opgedraagen. Dit geſchiedde in Oogſtmaand (w). De Graaf van Hoogſtraaten ontving, sedert, den eed, in 's Keizers naam, van de Staaten van 't Nederſtigt, en deedt hun dien, insgelyks, in Wyn- en Slagtmaand (x): en in Herfſtmaand des volgenden jaars, werdt deeze overdragt, door Paus Klemens den VII, bekragtigd (y). Karel de V. zag dus, binnen zes jaaren, zyn gebied uitgebreid over drie Nederlandſche gewesten, Friesland, Utrecht en Overyſſel (1). Het Slot Vredenburg werdt, ten

'tGelukt niet.

Karel de V. wordt Heer van Utrecht.

(v) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 84, 86, 87, 94.

(w) Groot Utrechtſch Plakaatb. I. *Deel*, *bl.* 3. enz.

(x) Id. ibid. *bl.* 16. enz.

(y) Id. ibid. *bl.* 26. Hortens. de Reb. Ultraj. *Libr.* VII. *p.* 175. Miræus Donat. Belgic. *Libr.* II. *Cap.* CXXXV. CXXXVI. CXXXVII. *Tom.* I. Oper. Diplom. *p.* 600, 603.

(1) Een groot getal van ſtukken, tot deeze Overdragt behoorende, zyn onlangs uitgegeven, door C. P. Hoynck van Papendrecht; in de *Analecta Belgica* Tom. III, P. I. p. 17-117.

Karel II. 1528.

ten deezen tyde, op 's Keizers last, te Utrecht, begonnen: waardoor de Stad, sedert, zo lang het stondt, in toom gehouden werdt (z).

De Stadhouder doet wederom eene Bede aan Holland.

Terwyl men, te Utrecht, over de opdragt van 't Nederstigt, handelde, werdt de oorlog tegen de Gelderschen voortgezet, en 't beleg, in Hooimaand, geslaagen voor Tiel (a). Dit gaf gelegenheid tot eene nieuwe Bede aan de Staaten, die, door den Stadhouder, ten zelfden tyde, op eene Dagvaart te Gorinchem, gedaan werdt. Hy vertoonde hun „ dat men, tot den „ eersten van Wynmaand toe, in 't veld „ zou moeten zyn, en dat het gene 'er van de „ ingewilligde Beden komen moest niet ver- „ der dan tot den eenentwintigsten van Hooi- „ maad kon strekken; ten deele, om dat de „ Graaf van Buuren ruim honderd Knegten te „ veel aangenomen hadt, rekening maakende, „ dat Holland zevenendertigduizend guldens „ ter maand opbrengen zou, gelyk in 't eerst „ geëischt was; en ten deele, om dat de *Staa-* „ *ten*, met den eersten van Zomermaand, had- „ den begonnen te rekenen, en nog wel maan- „ den van dertig dagen; daar de Knegten maan- „ den van agtentwintig dagen rekenden, en „ van den zevenentwintigsten van Bloeimaand „ begonden." Hy maakte hieruit op, dat 'er, tot den eersten van Herfstmaand toe, tot welken tyd, de Staaten meenden zorg te hebben gedraagen, eenentwintigduizend zeshonderd vyfenveertig ponden, negentien schellingen, vyf deniers te kort kwamen: waarby nog omtrent zevenendertigduizend guldens gevoegd zou-

(z) Henr. van Erp Chron. *bl.* 109.
(a) Henr. van Erp Chron. *bl.* 108.

zouden moeten worden, zo men 't Leger, tot den eersten van Wynmaand, in 't Veld houden wilde, gelyk behoorlyk was. De Staaten booden aan, de eerste post te willen vervullen, door den tweeden termyn der Bede van tagtigduizend guldens, die te S. Jans misse des aanstaanden jaars verviel, vooruit te betaalen: doch omtrent de tweede, verklaarden zy niet gelast te zyn: ook niet te konnen besluiten, voor dat men de Unie met de Brabantsche Steden, voor twee maanden, verlengd hadt. De Stadhouder verklaarde de voorbetaaling niet te konnen goedkeuren (*b*). Doch over 't verlengen der Unie, tradt men terstond in onderhandeling.

Karel II. 1528.

De Hollandsche Knegten verloopen.

't Verloopen der Knegten was ondertusschen oorzaak, dat men 't beleg van Tiel, in Oogstmaand, opbreeken moest. Men schreef dit verloopen toe aan gebrek van gelegenheid, om op roof uit te gaan, ter oorzaake van de menigvuldige Vrywaaringen, die door de Oversten van 't vereenigd Leger, in Gelderland, verleend werden. De Knegten, niet mogende plonderen, leeden veel voor Tiel, en verteerden meer dan hunne soldy beliep, 't welk hen baloorig maakte, en verloopen deedt. De vrees, dat de Heer van Gelder hen in zynen dienst mogt neemen, deedt Holland en de twee Brabantsche Steden, te eer, tot het verlengen der geslooten' Unie besluiten.

XXX. De Unie met de Brabantsche Steden, voor twee

In Oogstmaand, werdt 'er, met Gemagtigtigden der Landvoogdesse, te Mechelen, over gehandeld. De Brabanders en Hollanders klaagden hier zeer over de Vrywaaringen, die oorzaak waren, dat de Knegten den vyand geene ge-

(*b*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 85, 86, 87, 89.

KAREL II. genoegzaame afbreuk konde doen, terwyl 'er 't
1528. gemeene Land geen voordeel altoos van hadt.
maanden verlengd. De Gemagtigden gaven, op hunne beurt, te verstaan, dat men den vyand van hier Leevensmiddelen toevoerde, 't welk hem niet minder styfde: merkende zy voorts aan, dat de Keizer ook geen voordeel van de Vrywaaringen genoot: waarop de Steden niet donkerlyk te kennen gaven, dat 'er de Legerhoofden best van voeren. Ook weezen zy aan, dat de Geldersche oorlog, ten behoeve des Keizers gevoerd wordende, ook, door den Keizer, zo niet geheel, immers voor een groot gedeelte, behoorde bekostigd te worden. Waarop van 's Keizers wege verklaard werdt, dat 'er tweeduizend Spanjaarden, onder den Heere van Roeulx, gereed stonden, om in Gelderland te rukken, die, twee maanden, op 's Keizers kosten, dienen zouden: ook zou de Keizer den Stadhouder van Friesland en deszelfs Knegten voldoen. Dit maakte de Steden gemakkelyker, en de Unie werdt, in den aanvang van Herfstmaand, voor twee maanden, verlengd (c).

Verandering in de jongst geëischte Bede. Kort hierna, vorderden Buuren, Hoogstraaten en du Blioul, Gemagtigden der Landvoogdesse, in de plaats der jongst geëischte Bede, eene verzegeling van één duizend guldens 's jaars, die, na verloop van drie jaaren, tot 's Keizers lasten komen zou; en eene geldligting van zestienduizend guldens, van de Staaten van Holland, te Gorinchem, ter Dagvaart beschreeven. Alle de Leden stemden tot de verzegeling. Haarlem en Gouda alleen verklaarden, dat zy, in hunne Steden, geene koopers

zou-

(c) MR. AERT VAN DER GOES Regist. bl. 90, 91, 92, 93.

zouden konnen vinden. Amſterdam zeide, dat zy ook geen raad wiſt tot meer koopers dan voor haar aandeel, en niet tot een zesde toe. Het opneemen van zeſtienduizend guldens werdt insgelyks in 't algemeen goedgekeurd, behalve door Delft en Gouda. Doch alle de Leden drongen ſterk, op het afdoen van allerlei Vrywaaringen, en begeerden, dat de Graaf van Buuren de Tieler- en Bommelerwaard terſtond zou doen plat branden. De Graaf, wiens Graafſchap Buuren tegen de Nederbetuwe *gecontrefaat*, of gevrywaard was, gelyk 't Land van Kuik tegen dat van Keſſel, antwoordde, dat dit zo blyven moeſt, ten ware men zyne onderzaaten liever, ten koſte van 't Land, beſchermen wilde. Doch 't gene hy verder gebrandſchat hadt verviel binnen weinige dagen, wanneer hy gereed was te branden. De Graaf van Rennenberg, Kapitein van Holland, verklaarde hiertoe ook, op den eerſten laſt, bereid te zyn.

Karel II. 1528.

Dit viel voor op den veertienden van Herfſtmaand. Doch op den twintigſten, werdt 'er een Beſtand van tien dagen met de Gelderſchen geſlooten. Men was reeds, eenigen tyd geleeden, te Gorinchem, met hen in onderhandeling geweeſt over eene Vrede, die, eindelyk, op den vyfden van Wynmaand, geſlooten werdt (*d*). De voornaamſte voorwaarden derzelve liepen op deezen zin: „ Hertog Karel zou afſtand doen „ van 't Verbond met Frankryk, en van alle „ andere verbonden, ten nadeele des Kei- „ zers, gemaakt. Deeze verbondt zig tot het „ zelfde, ten opzigte van den Hertoge. De „ Her-

Vrede met Gelder.

(*d*) Mr. Aert van der Goes Regiſt. *bl.* 95, 96, 97.

Karel II. 1528.

„ Hertog zou Gelder en Zutfen voor zig en „ zyne mannelyke en vrouwelyke nakomelingen van den Keizer, *als Hertog van Brabant* „ *en Graave van Holland*, ter leen houden, en „ by gebrek derzelven, zouden deeze Landen „ aan den Keizer vervallen. Op gelyke voorwaarden, werden ook Groningen en de Ommelanden, Koeverden en 't Landſchap Drente aan den Keizer afgeſtaan. De Hertog „ moeſt den Keizer trouw belooven, en met „ de wapenen ten dienſt ſtaan: en deeze verbondt zig daartegen, om den Gelderſchen „ geene ſchattingen op te leggen. Ook zou hy „ de Ooſtenrykſche bezetting, uit Harderwyk, „ Hattum en Elburg ligten, en Montfoort, in „ 't Overkwartier van Gelder, den Hertoge „ terſtond inruimen. Wyders verbondt hy zig, „ Hertoge Karel, zo lang deeze leefde, zeſtienduizend goudguldens jaarlyks te zullen betaalen, en tweehonderdenvyftig Ruiters „ voor hem te zullen onderhouden, van welken 'er egter altoos vyftig tot 's Keizers „ dienſt gereed zouden moeten ſtaan. Ook bedong hy in Gelderland vry te mogen werven. „ Na 't beëedigen en bezegelen van dit Verdrag, welk door de wederzydſche Grooten en „ voornaamſte Steden geſchieden moeſt, beloofde de Keizer zig te zullen onthouden van „ het voeren der naamen en wapens van het „ Hertogdom Gelder en 't Graafſchap Zutfen (*e*)."

Met dit Verdrag, ſcheen de langduurige Gelderſche Kryg ten einde geloopen te zyn. Doch het

(*e*) Chartr. van Brab. te Vilvoorde. *Agtſte Bevenk.* Laad. *Le Sr. de Sart* 2. D. PONTANUS *Libr.* XI. *p.* 758.

het werdt zo kwalyk onderhouden, dat men, binnen weinige jaaren, tot een tweede verdrag komen moest. De Hollanders hadden egter nu minder dan te vooren van de Geldersche vyandelykheden te lyden, waarom wy 'er slegts, op zyne plaats, in 't voorbygaan, verslag van zullen doen.

Karel II. 1528.

Bede van honderd en tagtig-duizend ponden.

Holland hadt, tot hiertoe, den meesten last van den Gelderschen Kryg gehad, en daarom sterkst naar de Vrede verlangd. Men hoopte 's Lands Geldmiddelen, die, door den oorlog, in slegten staat waren geraakt; geduurende de Vrede, eens wederom op beteren voet te zullen brengen. Doch op den tweeden dag na 't treffen derzelve, deeden de Gemagtigden der Landvoogdesse den Afgevaardigden der Staaten, die nog te Gorinchem byeen waren, eene nieuwe Bede van honderd en tagtigduizend ponden van veertig grooten, in drie reizen te betaalen; vertoonende zy, dat deeze somme, die, na aftrek der kwytscheldingen, maar honderd en twintigduizend ponden blyven zou, boven de gewoone Bede, volstrekt vereischt werdt, tot het aanleggen van nieuwe sterkten, te Utrecht en elders, in 't Stigt, ter beveiliging van Holland; tot onderhoud van twaalfhonderd Knegten en tweehonderd paarden in dezelven; en om den Keizer te gemoet te komen in het voldoen der beloofde penningen aan den Heere van Gelder en den Bisschop van Utrecht. De Afgevaardigden van Holland, niet gelast om op deezen eisch te antwoorden, deeden de Staaten, tegen den dertienden van Wynmaand, in den Haage, beschryven. De Leden, bedugt, dat de Knegten, die nog onbetaald waren, de

KAREL II. 1528.

De Staaten bewilligen 'er in; doch bezwaarlyk.

Gelderfche Plaatfen niet zouden willen ruimen, of dat zy, zoze 't deeden, hunne betaaling in Holland zouden komen zoeken, befloten eenpaarig, Gouda alleen uitgenomen, dat men drie-enveertigduizend guldens van deezen eifch toeftaan zou, tot betaalinge der Knegten. Doch de Gemagtigden der Landvoogdeffe, hiermede niet vergenoegd, hielden zo lang aan, dat de Staaten, te Utrecht befchreeven, in 't begin van Slagtmaand, nog tagtigduizend ponden toeftonden, mids men 'er de Landluiden, die in den oorlog met wagens en paarden gediend hadden, uit betaalen, en hun, ter oorzaake van deezen Kryg, geene nieuwe Bede meer doen zou. Toen ontbraken 'er, aan de eerfte Bede, te Gorinchem gedaan, nog twintigduizend ponden, die de Staaten, gedrongen door den Stadhouder, na verloop van eenige dagen, ook aannamen op te brengen, en by verzegeling van duizend ponden jaarlykfche losrenten, die buiten Holland gekogt werden, vinden moeften. Amfterdam verzegelde hiervan een zesde deel op zig zelf (*f*).

XXX. Gefchenken, aan Stadhouders en anderen gedaan.

Toen dit afgedaan was, werdt 'er, ter Vergaderinge van Holland, gehandeld over het doen van gefchenken aan fommigen, die Utrecht onder den Keizer hadden helpen brengen. Men hadt den Graave van Buuren te vooren reeds duizend goudguldens, den Griffier du Blioul agthonderd, Meefter Leonard Hardink tweehonderd guldens beloofd. Men floeg ook voor, om den Prefident en eenigen Raaden van Holland famen tweeduizend guldens toe te leggen. De meefte Leden ftemden gereedelyk tot

(*f*) MR. AERT VAN DER GOES Regift. *bl.* 98, 99, 100, 101, 102.

tot het doen deezer geschenken (g), zo dat zy, waarschynlyk, sedert, gedaan zullen zyn. Wat laater, nam men ook in overweeging, om den Stadhouder van Holland een geschenk te doen: dien van Friesland werden, om zyne getrouwe diensten, ten minsten zeshonderd guldens toegelegd (h). Karel II. 1528.

Terwyl het Bestand met Frankryk duurde, werdt 'er, door wederzydsche Gevolmagtigden, te Kameryk, over eene Vrede gehandeld, waartoe Karel en François even zeer begonden te neigen. De Keizer voorzag, dat hem de Luthersche Vorsten, in Duitschland, haast werks genoeg verschaffen zouden. Ook vreesde hy voor eenen inval der Turken. De Koning van Frankryk zag zig t'eenemaal ontbloot van geld. Beide haddenze derhalven gewigtige redenen, om naar voorslagen van Vrede te luisteren. De onderhandelingen, te Kameryk, werden, egter, eenen geruimen tyd, sleepende gehouden. De Staaten van Holland hadden 'er ook hunne Gemagtigden, voornaamlyk om zorg te draagen, dat den Hollandschen Koopluiden vergoeding toegelegd werdt van de schade, hun, door de Franschen, met naame door die van Normandye en Bretagne, ter Zee aangedaan (i). En in Hooimaand des jaars 1529, begaven zig ook derwaards de Landvoogdes Margareet en de Hertogin van Angoulême, Moeder des Konings van Frankryk, om de laatste hand te leggen aan de Vrede, die, eindelyk, op den vyfden van Oogstmaand, getekend werdt. XXXI. Kamerykſche Vrede. 1529.

(g) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 102.

(h) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 106, 104, 109, 136, 143.

(i) Mr. Aert van der Goes Regist. bl. 94, 105, 113, 115.

Karel II. 1529.

werdt. Het Verdrag van Madrid werdt 'er, in de voornaamste punten, door bekragtigd, met naame in de meesten der genen, welken wy 'er, hier voor (*k*), uit hebben aangetekend. Alleenlyk werdt 'er de Hertog van Gelder, als Bondgenoot des Keizers, in aangemerkt; doch 't verdient zyne bedenking, dat de Keizer, in 't hoofd van 't Kameryks Verdrag, en in verscheiden' stukken, tot hetzelve behoorende, de naamen nog voert van *Hertog van Gelder en Graaf van Zutfen*, onaangezien hy, by het Verdrag van Gorinchem, onlangs, afstand van dezelven gedaan hadt. Voorts werdt de opperste magt over de Graafschappen van Vlaanderen en Artois, by de Kamerykschc Vrede, aan den Keizer afgestaan. Het twintigste Artikel betrof de Nederlanden en ook Holland en Zeeland in 't byzonder. Het Regt van *Aubaine*, volgens welk, in Frankryk en in een gedeelte der Nederlanden, niemant van zyne nabestaanden erven kon, dan die gebooren was, in het Land, alwaar de erfenis gelegen was; werdt 'er, voor de Nederlanders, in Frankryk, en voor de Franschen, in de Nederlanden, door afgeschaft (*l*). Ten zelfden dage en Plaatse, werdt ook een Verbond van Vrede en Vriendschap gesllooten, tusschen den Keizer en Henrik den VIII, Koning van Engeland (2); waar

Regt van *Aubaine* afgeschaft.

(*k*) *Bl.* 460.
(*l*) Du Mont Corps Diplom. *Tom.* IV. *P.* II. *p.* 7-42.

(2) Wy maaken hier te liever van dit Verbond met Engeland gewag, om dat het, in de Engelsche *Acta*, door den Heere Rymer uitgegeven, niet gevonden wordt, en hierom, aan den Engelschen Historieschryver, De Rapin Thoyras, onbekend geweest is, verwonderende by

waar door de handel op Engeland wederom volkomen hersteld werdt. Het werdt, zo wel als het Verbond van Vrede met Frankryk, terstond in Holland afgekondigd (*m*). Men vindt, dat het Verbond met Frankryk, door de wederzydsche Staaten, bevestigd geworden is. In Holland, geschiedde zulks, in Sprokkelmaand des volgenden jaars, door de Abten van Egmond en Bern, eene byzonderheid, my, buiten dit geval, nimmer voorgekomen; door vyf Edelen, en door de zes groote Steden (*n*).

Karel II. 1529.

De Hollanders konnen te Kameryk geene vergoeding van schade krygen.

De Hollandsche Gemagtigden op de Vredehandeling te Kameryk, Meester Aert van der Goes, 's Lands Advokaat, en Meester *Joost Bets*, Pensionaris van Dordrecht, in wiens plaats, naderhand, Meester Andries Jakobszoon van Naarden, Pensionaris van Amsterdam, werdt afgezonden, hadden ondertusschen vergeefsche poogingen gedaan, om vergoeding te bekomen van de schade, den Hollanderen en Zeeuwen, geduurende het Bestand, door de Franschen, toegebragt; schoon zy dezelven, ook na 't sluiten der Vrede, tot in Slagtmaand toe, hadden voortgezet. De Staaten, toen verneemende, dat 'er van Frankryk geene vergoe-

(*m*) Repert. der Plak. van Holl. *bl.* 14.
(*n*) Mr. Aert van der Goes Regist. *bl.* 123.

hy zig (Tom. V. p. 278) dat 'er, ten deezen tyde, geen byzonder Verbond tusschen Karel den V. en Henrik den VIII. gesslooten werdt, daar Henrik den Keizer, te vooren, openlyk, den oorlog verklaard hadt. Doch zulk een Verbond is 'er inderdaad gesslooten geweest, en, niet lang na de *Historie van de Rapin Thoyras*, uit een Regifter van Vredehandelingen, berustende ter Rekenkamer van Ryssel, geheel in 't licht gegeven, door Du Mont *Corps Diplom.* Tom. IV. P. II. p. 42.

KAREL II. 1529.

goeding te hoopen was, leverden der Landvoogdesse een smeekschrift over, waarin zy verzogten, beslag te mogen leggen, op de Fransche goederen in Holland. 't Schynt ook dat men hiertoe gekomen is (*o*). Doch welk een uitslag deeze zaak gehad hebbe, is my niet gebleeken.

XXXII. Bede aan de Staaten van alle de Nederlanden tot 's Keizers reize naar Italie enz.

Terwyl de onderhandelingen te Kameryk nog duurden, hadt de Landvoogdes alle de Nederlanden, in Bloeimaand, te Brussel beschreeven. Hier deedt zy eene Bede aan Brabant, van tweehonderdduizend guldens *current*, aan Vlaanderen, van tweehonderdduizend Kroonen, en aan Holland van honderdduizend Kroonen, tot het Huwelyk van den Keizer, de geboorte van zynen eersten Zoon, en zyne reize naar Italie; te betaalen in zes jaaren, en nog tagtigduizend guldens, tot onderhoud der Knegten en opmaakinge van het Slot Vredenburg, te Utrecht. De Staaten van Holland, kort hierop, in den Haage beschreeven, toonden weinig genegenheid, om in deeze Beden te bewilligen. De Edelen alleen sloegen voor, om, tot voldoening van beide de Beden, honderdentwintigduizend ponden van veertig grooten toe te staan. Doch, buiten Dordrecht, Haarlem en Amsterdam, hadden zy geen gevolg van Steden, klaagende deezen, zo wel als de Edelen, over 's Lands armoede, door voorige oorlogen en tegenwoordige sterfte onder 't Rundvee, veroorzaakt. Ondertusschen liet de Landvoogdes zig verluiden, dat zy, zonder dat de geheele Bede toegestaan werdt, niet te vrede zyn zou. Zy stondt 'er te sterker op, om dat de Keizer

(*o*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 107, 114, 115, 117, 119, 132. *Verg.* Repert. der Plak. *bl.* 14.

zer thans geld noodig hadt tot den togt naar Italie, alwaar hy, onder anderen, voorhadt, zig door den Paus te doen kroonen. Doch de Hollanders, oordeelende dat de Keizer verpligt was, zelfs het versterken van Utrecht te bekostigen, begreepen nog ligter, dat zy ongehouden waren, hem geld te schieten, tot het doen van nieuwe overwinningen in Italie. Ten Hove, alwaar de Staaten in Hooimaand wederom beschreeven waren, bewoog men hen egter, om der Landvoogdesse volkomen genoegen te geeven, en in 't geheel tweehondderdduizend guldens toe te staan, mids men geene Brouweryen ten platten Lande meer toeliete en den Staaten voortaan geen onderhoud van Knegten of Vestingen buiten Holland meer opleide. De Advokaat van der Goes vertoonde der Landvoogdesse, sedert, in een byzonder gesprek, de kleinheid en armoede van Holland, onder anderen zeggende, dat het minste Kwartier van Brabant meer inkomsten hadt dan gantsch Holland. Hy zogt haar te doen begrypen, dat men 't Land geen' nieuwen last opleggen moest, voor dat het een weinig op zyn verhaal gekomen was. Naderhand, bragt hy zyne redenen in geschrift en op de Dagvaart: alwaar zy onderzogt werden, eer hy vryheid kreeg, om ze der Landvoogdesse toe te zenden (*p*). Doch men hadt ten Hove 't geld te noodig, om hier ooren naar te hebben. De Staaten bewilligden, in Hooimaand, in honderd en dertigduizend Kroonen (*q*). Aan Zeeland geschiedde, ten deezen tyde, eene Bede van dertigduizend ponden van veertig grooten 's jaars, voor

Staat van Zeelands schulden.

(*p*) MR. AERT VAN DER GOES Regist. *bl.* 107, 108, 109, 111, 112, 113, 116, 120

(*q*) Rep. der Plak. van Holl. *bl.* 15. I. Memor. DE JONGE *f.* 38.

KAREL II. 1529.

voor den tyd van zes jaaren, in welke de Staaten, onaangezien het Land toen meer dan zevenenvyftigduizend ponden ten agteren was, in Wynmaand, bewilligden (*r*). De Keizer deedt de reis naar Italie, waartoe hem, onder anderen, deeze Beden waren toegeftaan, in den Herfft deezes jaars: fteekende van Barcelona af, met eene groote Vloot, meeft Hollandfche en Zeeuwfche fchepen (*s*). Hy landde te Genua: doch werdt, eerft op den vierentwintigften van Sprokkelmaand des volgenden jaars, te Bononie, en niet te Rome, gelyk zyn voorneemen geweeft was, door Paus Klemens den VII, tot Keizer gekroond. Midlerwyl, hadt Filibert van Chalons, Prins van Oranje, op 's Keizers laft, het beleg geflaagen voor Florence, welke Stad de Keizer voorhadt te bemagtigen, ten behoeve van 's Paufen Neef, *Alexander de Medicis*, aan wien hy zyne natuurlyke Dogter, *Margareet*, ten Huwelyk beloofd hadt. De Stad gaf zig, eerft in Oogftmaand, over, na dat de Prins van Oranje, kort te vooren, in een gevegt, gefneuveld was. Hy hadt, by uiterften Wil, *René van Naffau*, Zoon van Graave Henrik en van 's Prinfen eenige Zufter, Claude van Chalons, tot zynen erfgenaam verklaard (*t*), die 't Prinsdom van Oranje in den Huize van Naffau overgebragt heeft. De Keizer was, reeds in Lentemaand te vooren, naar Duitfchland, en van daar naar de Nederlanden vertrokken. 't Verflag van zyne verrigtingen aldaar fpaaren wy, tot het volgende Boek.

Karel de V. door den Paus gekroond.

Dood van Filibert van Chalons, wiens Prinsdom Oranje aan 't Huis van Naffau komt.

(*r*) Acte *by* BOXHORN *op* REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 422.
(*s*) REIGERSB. II. *Deel*, *bl.* 420.
(*t*) J. DE LA PISE Tabl. des Princ. d'Orange, *p.* 197.

HDI
HW 2ADT V

